

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**RUS VE BİZANS TARİHİNDE VAREGLER (IX.
YÜZYILDAN XIII. YÜZYIL BAŞLARINA
KADAR)**

Jeyran MAMMADOVA

2501181240

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ebru ALTAN

İSTANBUL-2021

ÖZ

RUS VE BİZANS TARİHİNDE VAREGLER (IX. YÜZYILDAN XIII. YÜZYIL BAŞLARINA KADAR)

Jeyran MAMMADOVA

IX. yüzyılda Slav ve Fin-Ugor halkları tarafından Vareglar olarak takdim edilen İskandinavlıların Kuzeydoğu Avrupa topraklarından kovulmaları ve bir süre sonra Vareglarin yine bu topraklara davet edilmeleri, Ortaçağ Doğu Avrupa tarihinin dönüm noktalarından biri olarak algılanmaktadır. Şöyle ki bahsi geçen topraklardan uzaklaştırılan İsveç veya Norveç Vareglarinin yerine gelen Vereg-Ruslar kuzey, güney ve doğu istikametinde politik ve ekonomik açıdan büyük değişimlere zemin hazırladılar.

862 senesinde Vereg-Rus Knezi Rurik, Kuzeydoğu Avrupa bölgesinde Rurikoviç hanedanının temelini attı. Artık X. yüzyılın başlarına doğru Rurik'in halefleri güçlü bir devlet tesis ederek Hazar Kağanlığı ve Bizans İmparatorluğu gibi büyük siyasî kuvvetler için tehlike oluşturmaya başladılar. Neticede Hazar Kağanlığı kuzeyli düşman tarafından tarih sahnesinden silindi. Bizans ise XI. yüzyılın ortalarına kadar Vereg-Rus knezleri ile siyah beyaz niteliğinde bir takım siyasî münasebetler yaşamak zorunda kaldı.

X. yüzyıl Bizans-Kiev dış siyasetinin en yoğun dönemi olarak bilinmektedir. Kiev Knezliği 907/911 ve 941/944 senelerinde gerçekleştirilen seferler sayesinde Bizans'ın siyasî ve ekonomi hayatında yer almya başladı. Neticede Vereg-Ruslar önemli ticarî imtiyazlar kazanarak güney ticaretine girme ve ayrıca ücretli muhafızlar olarak imparatorluk ordusunda görev yapmak hakkı kazandılar. Knez Svyatoslav (967-971) ve helefî Knez Vladimir'in (987-989) ise hem dost hem de düşman sıfatıyla Bizans tarihinde yer aldıkları görülmektedir. Özellikle Vladimir'in dönemi Bizans-Kiev ilişkileri açısından doruk noktası olarak kabul edilebilir. Zira Vladimir Makedonya hanedanına mensup Prenses Anna ile evlenerek, kuzeydeki *barbarlar* ile güneydeki *elit tabaka* arasında ilk kez akrabalık bağlarının oluşmasına vesile oldu.

XI. yüzyıldan itibaren Bizans-Kiev ilişkilerinde solgun şeklinde adlandırabileceğimiz bir dönem başladı. Zira bahsi geçen dönemde Rus Devleti Moğol istilasına kadar uzun yıllar boyunca devam edecek olan büyük bir iç savaşa sürüklenmişti. Bu iç savaş Rusya'nın toplumsal, siyasî ve ekonomik hayatına olumsuz etki yapmış ve devletin dış siyasete odaklanmasına pek de izin vermemiştir. Neticede 1046'dan sonra Bizans İmparatorluğu *kuzeyden gelen düşman tehlikesinden* kurtulmuş oluyordu.

Anahtar Kelimeler: Vareg, Rus, Bizans, Knez Rurik, Kiev, İskandinavya, İstanbul, Rurikoviçler.

ABSTRACT

VARANGIANS IN RUSSIAN AND BYZANTINE HISTORY (FROM THE IXth CENTURY TO THE BEGINNING OF THE XIIIth CENTURY)

Jeyran MAMMADOVA

The expulsion of the Scandinavians, who were presented as the Varangians from the lands of Northeast Europe by the Slavic and Finno-Ugric peoples in the 9th century and the invitation of the Varangians to these lands after a while is perceived as one of the turning points in the history of Medieval Eastern Europe. Namely, the Varangian-Russians, who replaced the Swedish or Norwegian Varangians who were removed from the aforementioned lands, laid the groundwork for great political and economic changes in the north, south, and east directions.

In 862, the Varangian-Russian Prince Rurik laid the foundation of the Rurikovich dynasty in the region of Northeast Europe. By the beginning of the 10th century, Rurik's successors had created a strong state and began to pose a threat to great political forces such as the Khazar Khaganate and the Byzantine Empire. As a result, the Khazar Khaganate was erased from the stage of history by the northern enemy. Until the middle of the 11th century, Byzantium had black and white characterized political relations with the Varangian-Russian principalities.

The 10th century is known as the most intense period of Byzantine-Kyiv foreign policy. The Principality of Kyiv began to take part in the political and economic life of Byzantium thanks to the campaigns carried out in 907/911 and 941/944. As a result, the Varangians-Russians, having received important commercial concessions, were able to enter southern trade, also serve in the imperial army as a paid guard. It is seen that Prince Svyatoslav (967-971) and his successor Prince Vladimir (987-989) took place in Byzantine history as both friend and foe. Especially the period of Vladimir can be considered the culmination of Byzantine-Kyiv relations. Since, by marrying Princess Anna of the Macedonian dynasty, Vladimir was instrumental in forming the first kinship ties between the *barbarians* in the north and the *elite* in the south.

Beginning in the 11th century, in Byzantine-Kyiv relations began a period that we can call a pale one. Inasmuch as in the mentioned period, the Russian State was dragged into a great civil war that would continue for many years until the Mongol invasion. This civil war negatively affected the social, political, and economic life of Russia and prevented the state from focusing on foreign policy. As a result, after 1046, the Byzantine Empire was liberated from *the enemy threat from the north*.

Key Words: Varangians, Russia, Byzantium, Prince Rurik, Kyiv, Scandinavia, Istanbul, Rurikovich.

ÖNSÖZ

VI. yüzyıldan itibaren İskandinavya bölgesi ile Roma arasında ticarî ilişkilere dayalı temaslar kendini göstermişti. Zira bahsi geçen dönemde Roma, barbar dünyası ile ilişkilendirilen kürke ilgi duymaya başlamış, neticede Baltık Denizi'nden Akdeniz'e doğru giden ticarî rotada bir canlanma olmuştu. O dönemin uluslararası kürk ticaretinde yetkin role sahip olan Frizya, komşu Norveç ve İsveç bölgelerinden kürk sağlayarak güneye ihraç ediyordu. Fakat VII. yüzyılın sonlarına doğru Frizya daha fazla kürk sağlayacak yeni ormanlara ihtiyaç duymaya başladı. Neticede Kuzeydoğu Avrupa ormanları Frizyalı hayvan avcıları tarafından keşfedildi. Ayrıca Frizyalıların Baltık rotası üzerinden yaptıkları ticaret Güney-Baltık Slav kabilelerinin ilgisini üzerine çekmeyi başardı. Neticede VII. yüzyılın sonlarına doğru Güney-Baltık bölgesinde yaşayan Slavlar kuzeye doğru, yani Ladoga ve İlmen bölgesine göç etmeye başladılar. Böylelikle bahsi geçen bölgelere yerleşen Slavlar zaman içeriğinde otokton kabileler ile kaynayıp karıştılar.

VIII. yüzyılın ilk yarısında İsveç ve Norveçli olarak adlandırılan İskandinavlılar Doneç-Don Nehir rotası aracılığı ile Kafkasya ve Azak Denizi'ne ulaşım elde ettiler. Fakat bir süre sonra Doneç-Don rotası Hazarların kontrolü altına geçince İskandinavlılar Kuzeydoğu Avrupa bölgesinde kendilerine yeni ticaret yolu keşfettiler. Neticede IX. yüzyılın başlarında Ladoga bölgesi İskandinavlıların karargâhı haline geldi ve bu bölgede yaşayan yerli halk, yani Fin-Ugorlar ve Slavlar onlara vergi ödemek zorunda kaldılar.

Böylelikle VI-VII. yüzyılda güney ile kuzey arasında oluşan ticarî ilişkiler, birkaç yüzyıl sonra Rusya topraklarına İskandinavlıların gelişi ve onlar ile yerli halk arasında yaşanan olaylar Eski Rus Devleti'nin teşekkül etmesinde, ayrıca kuzeyli barbarların Avrupa'nın kültür merkezi olan Bizans İmparatorluğu ile önemli politik münasebetler kurmalarına neden oldu.

Bu tez çalışmamızda IX. yüzyılın başlarından XIII. yüzyıla kadarki süreçte Rusya ve Bizans tarihinde Vareg-Ruslar konu edilmiştir. Çalışma *Giriş* kısmından sonra üç bölümden teşekkül etmektedir. *Giriş* kısmında araştırmamızda kullandığımız Eski Rus, Latin, Polonya, İskandinav, İslâm kaynakları ve konuyla ilgili araştırma

eserler hakkında malûmat verdik. Yine aynı kısımda IX. yüzyılda İsveç, Norveç ve Rus olarak takdim edilen İskandinavlıların Kuzeydoğu Avrupa bölgesine geliş sebeplerini tespit etmek için önceki dönemlerde yaşanan bir dizi olay ve IX. yüzyıldan itibaren Vareg-Ruslar ile Bizans arasında oluşan siyasî ilişkiler hakkında genel değerlendirme yaptık. Tezimizin birinci bölümünde, Varegler hakkında yapılan çalışmalar esnasında doğan Norman ve Anti-Norman teorisi hakkında bilgi vermeye çalıştık; ayrıca bu iki teorinin önde gelen temsilcilerinin bu alanda yaptıkları araştırmalar, Vareg-Rus Knezi Rurik'in kimliği ve onun Kuzeydoğu Avrupa bölgesine yerli halk tarafından davet edilmesi, Rurik'in halefleri Oleg ve Igor döneminde yaşanan siyasî olaylara temas ettik. Ayrıca bu bölümde Vareg-Rus tarihinde sık olarak rastlanan *vareg*, *knez*, *rus* tabirlerine ilişkin açıklamalara da yer verdik. İkinci bölümde Kiev Knezliği ile Bizans İmparatorluğu arasında dostluk veya düşmanlık çerçevesinde gelişen ilişkilerden bahsedilmektedir; özellikle Kneginya Olga'nın dostça nitelik taşıyan İstanbul seferi (957), 969-971 seneleri arasında Bizans İmparatorluğu'nun Vareg-Rus hanedanından Bulgarlara karşı sağladığı askerî güç ve daha sonra Knez Svyatoslav'ın siyasî yönünü değiştirerek imparatorluğa tehlike oluşturması, ayrıca 988-989'da Bizans Prensesi ile Knez Vladimir'in evlenerek Bizans-Kiev arasında hanedan bağlarının kurulması ele alınmıştır. Üçüncü bölümde Kiev Knezi Yaroslav'ın saltanat döneminde Bizans üzerine yapılan saldırı (1043) ve daha sonraki dönemlerde Rusya topraklarında uzun süre yaşanan iç ve dış siyasî olaylara temas edilmiş, tez çalışması *Sonuç* ve *Bibliyografya* kısımlarıyla tamamlanmıştır.

Tez çalışmamız Rusya tarihi ile ilgili olmasından dolayı, özellikle Rus kaynaklarını ve araştırma eserlerini kullanmayı tercih ettik. Konu hakkında daha detaylı bilgi edinebilmek için on iki tane Eski Rus Yıllığını inceledik. Ayrıca bu çalışmada, müelliflerin, kroniklerin ve tarihi şahısların adlarını aslına uygun olarak vermeyi tercih ettik; bazı knezlere verilen lakabların Türk dilindeki anlamını da parantez içinde gösterdik.

Son olarak, eğitim hayatımda önemli figür olan ve küçük yaşlarımdan itibaren beni akademik hayatla tanıştıran, bana maddi ve manevî destek veren, hayat şansım ve sevgili annem Sona İMANOVA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek Lisans hayatımda etkin role sahip olan, tez çalışmamın her aşamasında desteğiyle bana güç

veren, içerik ve teknik açıdan yaptığım yalınlara rağmen bana sabır ve müsamaha gösteren, tavsiyelerine ihtiyaç duyduğum zaman benimle iletişime geçen ve hatalarımı düzelten, akademik tecrübesini benimle paylaşan, tezimin akademik seviyeye ulaşmasında büyük emeği olan, derin sevgi ve saygı beslediğim ve yüksek lisans şansım adlandırdığım özel kadın ve danışman hocam Prof. Dr. Ebru ALTAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans döneminde dersini aldığım, tez konumun seçiminde bana yol gösteren ve ayrıca çalışmamın ilk aşamasında tezim için gerekli araştırma eserleri benimle paylaşan saygıdeğer hocam Doç. Dr. Murat ÖZTÜRK'e minnettarlığımı bildiririm. Ayrıca Lisans döneminden tanıdığım ve birçok derslerini aldığım, talebelik yıllarımda ve mezun olduktan sonra benimle yakından ilgilenen, her daim beni cesaretlendiren, sonsuz saygı ve sevgi beslediğim Hazar Üniversitesi'nin Eskiçağ Tarihçisi değerli hocam Doç. Dr. Roza ARAZOVA'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Jeyran MAMMADOVA

İstanbul, 2021

İÇİNDEKİLER

Öz	ii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
GİRİŞ	1
1. VAREG-RUS ve BİZANS TARİHİNİN KAYNAKLARI VE ARAŞTIRMALAR	1
2. İSKANDİNAVYALILARIN KUZEYDOĞU AVRUPA BÖLGESİNE GELİŞ SEBEPLERİ VE IX. YÜZYILDAN İTİBAREN VAREG- RUSLAR İLE BİZANS ARASINDA OLUŞAN İLİŞKİLER	13

BİRİNCİ BÖLÜM

IX. YÜZYILIN ORTALARINDAN X. YÜZYILIN BAŞLARINA KADAR VAREG-RUSLAR

1.1. Vareg-Rus Hanedanında Unvanlar ve Terimler	23
1.1.1. Vareg-Rus Hanedanında Knez ve Kagan Unvanları	23
1.1.2. Vareg Teriminin Anlamı	26
1.1.3. Rus Teriminin Anlamı	27
1.2. Norman ve Anti-Norman Teorisi	29
1.2.1. Vareg-Rus Tarih Yazımında Norman ve Anti-Norman Teorisine Bir Bakış	30
1.2.2. XVII-XX. Yüzyıllarda Norman Teorisinin Önde Gelen Temsilcileri	31
1.2.3. XVIII-XX. Yüzyıllarda Anti-Norman Teorisinin Önde Gelen Temsilcileri	38
1.3. IX. Yüzyılda Vareglerin Rusya Topraklarına Davet Edilmesi: Knez Rurik Döneminden Knez İgor Dönemine Kadar Vareg-Ruslar	42

1.3.1. İskandinav Kökenli Knez Rurik (Rerik, Rorik).....	42
1.3.2. Slav (Sloven) Kökenli Knez Rurik.....	50
1.3.3. Knez Rurik'in Kardeşleri (Sineus ve Truvor).....	54
1.3.4. Vareg-Rusların Yerli Halk Tarafından Davet Edilmeleri ve Bu Davetin Nedenleri.....	57
1.3.5. Askold ve Dir Adındaki Vareg-Rusların Kiev'e ve İstanbul Üzerine Yürüyüşü.....	63
1.3.6. Knez Oleg'in Saltanat Dönemi (879-913) ve Vareg-Rus Kuvvetleri Tarafından Bizans'a Yapılan Saldırı.....	67

İKİNCİ BÖLÜM

X. YÜZYILDA VAREG-RUSLAR VE BİZANS

2.1. Knez Igor Dönemi (913-945).....	72
2.1.1. Vareg-Rusların Hazar Bölgesine Akınları.....	72
2.1.2. Vareg-Rusların Bizans'a Karşı Seferi ve İstanbul Kuşatması (941).....	74
2.1.3. Kneginya Olga (945-960) Döneminde Vareg-Bizans İlişkileri.....	79
2.1.4. Knez I. Svyatoslav (964-977) Döneminde Vareg-Bizans İlişkileri.....	84
2.2. Vareg-Rus Hanedanında Taht Mücadelesi.....	91
2.2.1. Prens Yarapolk Svyatoslavich ile Prens Oleg Svyatoslavich Arasında Yaşanan Taht Mücadelesi.....	91
2.2.2. Knez Yarapol Svyatoslavich ile Kardeşi Vladimir Svyatoslavich Arasında Yaşanan Taht Mücadelesi.....	93
2.3. Knez Vladimir Svyatoslavich (980-1015) Dönemi.....	97
2.3.1. Knez Vladimir'in 980-985 Yılları Arasında Yaptığı Saldırıları.....	97
2.3.2. Knez Vladimir'in Hristiyanlığı Kabul Etmesi (988-989) ve Bizans Prensesi Anna ile Evlenmesi.....	100

2.3.3. Knez Vladimir'in Peçeneklerle Mücadelesi ve Ölümü.....	106
---	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XI. YÜZYILDAN XIII. YÜZYILIN BAŞLARINA KADAR VAREG-RUSLAR

3.1. Taht Mücadelesi ve Knez Mudriy (Bilge) Yaroslav'ın İktidar Dönemi (1016-1018, 1019-1054).....	109
3.1.1. Yaroslav ile Büyük Knez Vladimir Arasında Yaşanan Olaylar (1014-1015).....	109
3.1.2. Kiev Devleti'nde Taht Mücadelesi (1015-1019) ve İsveç ve Rus Hanedanları Arasında Yapılan İlk İzdivaç (1018-1019).....	111
3.1.3. Knez Yaroslav ve Mstislav Arasında Yaşanan Taht Mücadelesi: 1022-1036 Yılları Arasında Kiev Devleti.....	116
3.1.4. Knez Yaroslav Döneminde İstanbul Seferi.....	119
3.2. Büyük Knez Mudriy (Bilge) Yaroslav'dan Sonra Rusya Devleti.....	122
3.2.1. Rusya Devleti'nde İç Savaş ve Polovetsler Tarafından Saldırıları (1054-1113).....	122
3.2.2. Vladimir Monomakh ve Onun Saltanat Dönemi (1113-1125).....	128
3.3. XII. Yüzyılın Ortalarından XIII. Yüzyılın Başlarına Kadar Rurikoviç Hanedanı.....	131
3.3.1. Knez İzoslav Mstislavich ile Knez Yuriy Dolgorukiy Arasında Vuku Bulan Mücadele.....	131
3.3.2. XII. Yüzyılın Ortalarından XIII. Yüzyılın Başlarına Kadar Rurikoviç Hanedanı.....	135
SONUÇ.....	139
BİBLİYOGRAFYA.....	142
ELER.....	158

KISALTMALAR LİSTESİ

a.mlf	: Aynı müellif
bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
c.	: Cilt
d.	: Doğumu
EL	: Ermolovskaya Letopis
ed.	: Editör
hak.	: Hakkında
İL	: İpatevskaya Letopis
İng.	: İngilizce
JZL	: Jizn Zamecatelnıx Lyudey
krş.	: Karşılaştırınız
LVS	: Russkaya Letopis s Voskresenskago Spiska
LPS	: Letopisets Preslavlya Suzdalskogo
LER	: Letopisets Ellinsky i Rimsky
NPL	: Novgorodskaya Pervaya Letopis
NKL	: Novgorodskaya Karamzinovskaya Letopis
NLD	: Novgorodskaya Letopis: Po Spisku P.P. Dubrovskogo
nşr.	: Neşreden
ölm.	: Ölümü
PVL	: Povest Vremennikh Let

PSRL	: Polnoye Sobraniye Russkikh Letopisey
Rş.	: Rusça
SL	: Semenovskaya Letopis
SPL	: Sofiyskaya Pervaya Letopis: Po Spisku N.N. Çarskogo
s.	: Sayfa
sy.	: Sayı
Trk.	: Türkçe
trc.	: Tercüme eden
TTK	: Türk Tarih Kurumu
t.y.	: Tarih yok
V. NL	: Novgorodskaya Pyataya Letopis
y.y.	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

1. VAREG-RUS VE BİZANS TARİHİNİN KAYNAKLARI VE ARAŞTIRMALAR

Eski Rus Yıllıkları

Povest Vmennkh Let; Po Lavrentiyevskomu Spisku 1377 Goda

X. yüzyılın sonunda Kiev’de Eski Rus Kroniklerinin yazımı ortaya çıkmıştır. Tarih bilimi açısından çok ehemmiyet taşıyan Eski Rus Yıllıklarının *İlk Dergisi* 996-997 senelerine ait Kiev kayıtları olmuştur. Daha sonra, yani XI. yüzyıldan itibaren *İlk Dergi* Kiev-Pechersky Manastırı’nın rahipleri tarafından defalarca revize edilip tekrar yazıldıktan sonra *Povest Vremennikh Let*¹ olarak anılmaya başlandı. *Nestor Kroniği* (veya İlk Yıllık, İlk Tarih ve İlk Vakayiname) olarak da adlandırılan *Povest Vremennikh Let* Rusya Devleti’nin ve kısmen Bizans İmparatorluğu’nun tarihi hakkında önemli malûmatlar ihtiva etmektedir.

XI. yüzyılın başlarında kaleme alınan *Povest Vremennikh Let*’in üç nüshası vardır; *Nestor* nüshası, *Silvester* nüshası ve 1118 senesinde kaydedilen nüsha.² *Silvester* nüshasında bulunan metinler *Povest Vremennikh Let Lavrentievskaya Letopis* (veya *Lavrentiy Yıllığı*)’de vardır. *Lavrentievskaya Letopis*’in XIV. yüzyılda, yani 1377 senesinde Lavrentiy isimli rahip tarafından kaleme alındığı bilinmektedir. 1792 senesinde Baron Musin-Pushkin *Lavrentievskaya Letopis*’in el yazmalarını satın alarak özel koleksiyonuna katmıştır. Bu nedenden dolayı *Lavrentievskaya Letopis*’e bazen *Pushkinskaya Letopis* de denilmektedir. *Lavrentievskaya Letopis*’in el yazması 1811’den günümüze kadar Rusya’nın Merkez Kütüphanesi’nde bulunmaktadır. Bizler tez çalışmamızda geniş şekilde D.S. Likhachev tarafından Modern Rus diline ve ayrıca Samuel Hazzard Cross and Olgerd P. Sherbowitz-Wetzor tarafından İngiliz diline yapılan tercümeleri, Eski Slav dilinde olan kayıtları ise kısmen kullandık.³ *Povest*

¹ Türkçe Geçmiş Yılların Hikayesi veya Zamanın Yılları Hikayesi olarak bilinmektedir.

² Mualla Uydu Yücel, **İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler**, TTK, Ankara 2007, s. XIV.

³ **Povest Vremennikh Let**, (Rşç. trc. D.S. Likhachev ve O.V. Tvorogov), Vita Nova, Sankt-Peterburg 2012; **The Russian Primary Chronicle Laurentian Text**, (İng. trc. Samuel Hazzard Cross and Olgerd P. Sherbowitz-Wetzor), The Medieval Academy of America, Massachusetss: Cambrdige, t.y.;

Vremennikh Let (Lavrentiy) tez konumuza dair önemli ve aynı zamanda geniş bilgiler içerdiğinden dolayı, çalışmamızın her bölümüne katkı sağlamıştır.

İpatevskaya Letopis

Nestor kayıtları esasında Rusya Devleti'nin toplumsal ve politik hayatına dair kıymetli bilgiler ihtiva eden diğer vekayinâme *İpatevskaya Letopis*'dir (*İpatyev Yıllığı*). Bu yıllık adını Kostroma şehrinde bulunan İpatyev manastırından almaktadır. İpatyev kayıtlarının tarihçi N.M. Karamzin tarafından keşfedildiğini bilmekteyiz. Bu yıllığın iki esas nüshası vardır: XV. yüzyıla ait olan *İpatyev* ve XVI. yüzyıla ait olan *Hlebnik* kayıtları.⁴ Bizim tezimizde kullandığımız nüsha İmparator Arheografik Komisyonu tarafından 1908'de yayımlanan nüshadır.⁵ *Lavrentiy* kayıtları gibi *İpatev* kayıtlarının aktardığı bilgileri de çalışmamızda geniş şekilde kullanmayı tercih ettik.

Novgorodskaya Pervaya Letopis: Starshego i Mladshego İzvodov

Novgorodskaya Pervaya Letopis (Birinci Novgorod Yıllığı), Novgorod bölgesine ait en eski yapıttır. *Povest Vremennikh Let* kadar önem taşıyan bu vekayinâme *Velikiy Novgorod* ve diğer Rus topraklarının tarihine dair zengin bilgiler içermektedir.

Novgorodskaya Pervaya Letopis'in iki temel nüshası vardır; *Starshiy (Büyük)* ve *Mladshiy (Küçük)*. *Starshiy* nüshaya XIII-XIV. yüzyıllara ait *Sinodal Liste* dahil edilmektedir. Ayrıca *Sinodal Liste* iki kısımdan oluşmaktadır; XIII. yüzyıl el yazısına ait birinci ve XIV. yüzyılın el yazısına ait ikinci kısım. *Mladshiy* nüsha ise dokuz listeden oluşmaktadır; bunların en eskileri 1440'lı yıllara ait *Komisyon* (Rusya Bilimler Akademisi St.Petersburg Tarih Enstitüsü Arşivlerinde bulunmaktadır) ve *Akademisyen* (Rusya Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır) listeleridir. Çalışmamızda bu kroniğin *Novgorodskaya Pervaya Letopis Starshego i Mladshego İzvodov (Birinci Novgorod Yıllığı Büyük ve Küçük Nüshaları)* adı altında

Lavrentiyevskaya Letopis: Povest Vremennikh Let, I, bs. 2, PSRL, Gosudarstvennaya Akadeiceskaya Tipografiya, Leningrad 1926.

⁴ A.G. Kuzmin, **Russkiye Letopisi Kak Istochnik po İstorii Drevney Rusi**, (ed. L.L. Muravyova), Berseus&Brizli, Ryazan 1969, s. 41; Uydu Yücel, **İlk Rus**, s. XIX.

⁵ **İpatevskaya Letopis**, II, bs. 2, PSRL, Tipografiya M.A. Aleksandrova, S-Peterburg 1908.

yayımlanan baskısını kullandık.⁶ Belirtmemiz gerekir ki diğer yıllıklardan farklı olarak *Novgorodskaya Pervaya Letopis* tez konumuza dair geniş bilgi içermemektedir. Zira *Starshiy* nüshaya ait olan birçok kayıt günümüze kadar ulaşmamış ve bu nedenden dolayı yıllık XI. yüzyılın başlarından itibaren bilgi aktarmaktadır.

Novgorodskaya Pyataya Letopis

Novgorodskaya Pyataya Letopis (Beşinci Novgorod Yıllığı) XV. yüzyıla ait edilen yıllıklar sırasındadır. A.A. Shakmatov'un teşebbüsü ile derlenen bu yıllık *Letopis Novgorodskaya Khronograficheskaya* olarak da tanınmaktadır. *Novgorodskaya Pyataya Letopis*'i de çalışmamızın birçok kısımlarında kullandık.⁷

Semenovskaya Letopis

Rus Yıllıkları Külliyyatının XVIII. cildinde basılan *Semenovskaya Letopis (Semenov Yıllığı)* XV. yüzyılda kaleme alınan değerli Rus yapıtlarından biridir.⁸ Bu yıllıkta bulunan kayıtların günümüze ulaşan el yazması İosif-Volokolam manastırının katibi Dimitriy Feodorov Lapshin tarafından XVI. yüzyılın 40'lı yıllarında kaleme aldığı belirtilmektedir. İlim dünyasına A.A. Shakhmatov tarafından dahil edilen *Semenovskaya Letopis* iki kısımdan oluşmaktadır; birinci kısım 1177-1412 yılları arasında oluşan olayları kapsıyor ve ayrıca *Troitskaya Letopis*'in kayıtlarının bir kısmını içeriyor, ikinci kısım ise XV. yüzyıla ait Moskova⁹ kayıtları esasında 1410-1493 yılları arasında yaşanan olaylar hakkında bilgiler aktarmaktadır. Ayrıca A.A. Shakmatov, *Semenovskaya Letopis*'in, 1812'de yangın sonucunda günümüze ulaşmayan *Troitskaya Letopis*'in kayıtlarıyla yakın olduğunu belirtmiştir.

Ermolovskaya Letopis

Rus Yıllıkları Külliyyatının XXIII. cildinde basılan *Ermolvskaya Letopis (Ermolov Yıllığı)* XV. yüzyılda, yani 1481 civarlarında kaleme alınan vekayinâmelerdendir.¹⁰ Bu yıllık adını XV. yüzyılda yaşayan mimar Vasiliy Dimitriy

⁶ **Novgorodskaya Pervaya Letopis: Starshego i Mladshego İzvodov**, Akademiya Nauk SSSR, Moskva: Leningrad 1950.

⁷ **Novgorodskaya Pyataya Letopis**, IV, PSRL, Tipografiya Y. Bashmakov i K, Petrograd 1917.

⁸ **Semenovskaya Letopis**, (ed. A. Koshelev), XVIII, PSRL, Znak, Moskva 2017.

⁹ Rşç. Москва (Moskva).

¹⁰ **Ermolovskaya Letopis**, XXIII, PSRL, Tipografiya M.A. Aleksandrova, S-Peterburg 1910.

Ermolov'un isminden almaktadır. *Ermolovskaya Letopis* ilk kez tarihçi A.A. Shakhmatov tarafından keşfedilmiştir. *Ermolovskaya Letopis*'de bulunan kayıtlar çalışmamızın birçok aşamasında bizleri önemli bilgilerle temin etmiştir.

Russkaya Letopis s Voskresenskago Spiska

Voskresenskaya Letopis (Voskresen Yıllığı) adını Yeni Kudüs'te bulunan manastırdan aldığı bilinmektedir. Bu yıllık XVI. yüzyılda kaleme alınmış ve günümüzde Rusya Bilimler Akademisi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Bizler tez çalışmamızda *Voskresenskaya Letopis*'de bulunan kayıtları geniş şekilde değerlendirerek ve diğer Eski Rus Yıllıkları ile karşılaştırarak kullandık.¹¹

Sofiyskaya Pervaya Letopis: Po Spisku N.N. Çarskogo

Rus Yıllıkları Külliyyatının XXXIX. cildinde basılan *Sofiyskaya Pervaya Letopis: Po Spisky İvana Nikiticha Çarskogo*, XVI. yüzyılın başlarına ait Moskova kronik yazımının en önemli yapıtlarından biri olarak kabul edilmektedir.¹² *Çarsky* kayıtları diğer *Sofiyskaya Pervaya Letopis*lerden farklılığını ortaya koymaktadır. Şöyle ki 1984'te B.M. Koloss çalışmasında *Çarsky* kayıtlarının temelini oluşturan kaynakları belirtmiştir. Birinci *Sofiya Yıllığı*'nın küçük nüshası, XV. yüzyılın sonlarına ait bazı kısaltma kayıtlar (Pogodin Yıllığı'na yakın) ve Moskova Knezliği'ne ait kayıtlar. *Çarsky* kayıtlarının derlenmesinde kullanılan kaynaklar onu *Sofiya Yıllıkları* arasında özel kılmaktadır.

Letopisets Preslavlya Suzdalskogo

Letopisets Preslavlya Suzdalskogo (Preslavlya Suzdal Yıllıkçısı) ilk kez Dışişleri Bakanlığı'na ait belgeleri arasından M.A. Obolensky tarafından keşfedilmiştir. Bu yıllığın ilkin adı *Letopisets Russkikh Tsarey* olsa da, Obolensky'in inisiyatifi ile değiştirilerek tarih ilim alanında kullanılan bugünkü adını almıştır. *Letopisets Preslavlya Suzdalskogo* kayıtlarının kaleme alınma tarihine dair farklı görüşler vardır. Obolensky bu kroniğin ilk halinin XII. yüzyılda kaleme alındığını

¹¹ **Russkaya Letopis s Voskresenskago Spiska**, Pri İmperatorskoy Akademii Nauk, SanktPeterburg 1793.

¹² **Sofiyskaya Pervaya Letopis: Po Spisku N.N. Çarskogo**, (ed. V.İ. Bugarov ve B.M. Kloss), XXXIX, PSRL, Nauka, Moskva 1994.

belirtmektedir. Fakat birçok tarihçi bu yıllığın XV. yüzyılda derlendiğini savunulmaktadır. İki nüshadan oluştuğu belirtilen *Letopisets Preslavlya Suzdalskogo* kayıtlarının birinci kısmı *PVL*'in revize edilmiş halininin yansımasıdır ve eski dönemlerden 1110 senesine kadar yaşanan olayları ihtiva etmektedir, ikinci kısmı ise 1138-1214 yıllarını kapsamaktadır ve *Lavrentiy, Troitsky, Tverdsky* kayıtlarına yakındır. Bizler çalışmamızda *Letopisets Preslavlya Suzdalskogo Yıllığı*'nın Rus Yıllıkları Külliyyatı XLI. ciltte yer alan baskısını kullandık.¹³

Novgorodskaya Letopis: Po Spisku P.P. Dubrovskogo

Novgorodskaya Letopis Po Spisku P.P. Dubrovskogo Yıllığı (Dubrov Kayıtlarına Göre Novgorod Yıllığı) XVI. yüzyıla ait önemli Novgorod kayıtlarını içermektedir. Bu yıllık 1539 senesine kadar oluşan olaylara dair bilgiler içermektedir. *Novgorodskaya Letopis Po Spisku P.P. Dubrovskogo Yıllığı*'nın el yazmaları Merkezi Rusya Kütüphanesi'nden önce, manuskriptler deposunun küratörü P.P. Dubrovsky'in koleksiyonunda bulunuyordu ve görüldüğü gibi adını da burdan almıştır. Bizler çalışmamızda bu yıllığın Rus Yıllıkları Külliyyatının XLIII. cildinde basılan metinleri kullandık.¹⁴

Novgorodskaya Karamzinovskaya Letopis

Novgorodskaya Karamzinovskaya Letopis (Novgorod Karamzin Yıllığı) XV. yüzyılın ilk yarısına ait olan Rus vekayinâmesidir. Bu yıllığın adı tarihçi N.M. Karamzin ismi ile alakalıdır. Rus Yıllıkları Külliyyatının XLII. cildinde basılan *Novgorodskaya Karamzinovskaya Letopis*'in el yazması tek nüsha halinde günümüze kadar ulaşmıştır ve Rusya'nın Merkezi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.¹⁵ A.A. Shakhmatov bu yıllıkta bulunan metinleri inceleyerek, onun *Novgorodskaya Chetvertaya Letopis* ve *Sofiyskaya Pervaya Letopis* ile yakın bağlantısının olduğunu belirtmektedir. Ayrıca kayıtlar iki liste halindedir; birincisi başlangıçtan 1411 senesine kadar olan metinler, ikincisi ise 988'den 1428'e kadar olan metinler.

¹³ *Letopisets Preslavlya Suzdalskogo*, XL, PSRL, Arkheograficesky Tsentr, Moskva 1995.

¹⁴ *Novgorodskaya Letopis: Po Spisku P.P. Dubrovskogo*, XLIII, PSRL, Yaziki Slavyanskoy Kulturi, Moskva 2004.

¹⁵ *Novgorodskaya Karamzinovskaya Letopis*, (ed. Y.S. Lur'e), XLII, PSRL, Dimitriy Bulanin, S-Peterburg 2002.

Letopisets Ellinsky i Rimsky

XV. yüzyıla ait olan *Letopisets Ellinsky i Rimsky* (*Helen ve Rum Kronikcisi*) Bizans tarihine dair kronografik Rus yapıtıdır. Bu yıllık yaradılıştan Bizans İmparatoru Romanos Lekapenos'un (920-944) dönemine kadar tarihi olayları ihtiva etmektedir. Ayrıca bu yıllıkta yapılan ilaveler Bizans İmparatoru Manuel Paleologus (1391-1425) dönemine kadar olan olayları aktarmaktadır. Bu yıllık ilk kez tarihçi A.N. Popov tarafından keşfedilmiş ve incelenmiştir. Ayrıca bu yıllık Bizans kronikçileri Ioannes Malalas ve George Hamartolos'un vekayinâmeleri ve ayrıca bir sıra kilise kayıtları esasında kaleme alınmıştır. Bizler çalışmamızda bu yıllığın O. Tvorogov tarafından modern Rus diline yapılan çevirisini kullandık.¹⁶

Bizans Kaynakları

Leo Deacon

Leo Deacon X. yüzyılın en saygıdeğer Bizans yazarından biridir. Onun Keles'de 950 senesi civarlarında doğduğu ve 1000 senesi civarlarında vefat ettiği bilinmektedir. İstanbul'da eğitim alan Leo Deacon, bir süre sonra, yani 975-980 civarlarında İmparatorluk sarayının diyakozu olarak görev yapmıştır. Hatta onun, İmparator II. Basileios ile birlikte savaflara katıldığı bilinmektedir.

Leo Deacon *Tarih* adlı çalışmasında Bizans İmparatorluğu'nun iç ve dış politik yaşamındaki çağdaş olaylara yer vermiştir. Leo Deacon'un bu çalışması yalnız Bizans tarihine değil, aynı zamanda Bulgaristan ve Eski Rus Devleti'ne dair paha biçilmez bilgiler içermektedir. Özellikle Bulgaristan, Bizans ve Kiev arasında 968-971 senelerinde yaşanan bir takım politik olaylara dair geniş bilgiler nakletmesi tez çalışmamız için hayli yararlı olmuştur. Seleflerinden farklı olarak Leo Deacon eserini tarihsel anlatım üslubunda kaleme almıştır. Eser birkaç dile tercüme edilmiştir. Şöyleki *Tarih* 1820'de D. Popov, 1988'de ise M.M. Kopilenko tarafından Yunan dilinden Rus diline; Alman ve İngiliz diline tercüme edilmiştir. Bizler Tez

¹⁶ **Letopisets Ellinsky i Rimsky**, I, Dimitry Bulanin, S-Peterburg 1999.

çalışmamızda hem Rus (Kopilenko tarafından tercüme edilen) hem de İngiliz dilinde olan tercümeleri kullandık.¹⁷

Ioannes Skylitzes

Ioannes Skylitzes (veya Ioannes Thrakesios) yüksek rütbeli Bizans kumandanı ve ayrıca XI-XII. yüzyılın kronikçisi olarak tanınmaktadır. Onun 1040 senesinden sonra doğduğu ve 1110'larda vefat ettiği belirtilmektedir. *Tarihin Özeti* adlı çalışmasını İmparator Aleksios Komnenos (1081-1118) döneminde kaleme almıştır. Skylitzes, *Tarihin Özeti* adlı eserinde 811'den 1057'ye kadar yaşanan olaylardan bahsederek Bizans tarihine dair önemli katkıda bulunmuştur. XII. yüzyılda bu eserin en ünlü el yazma kopyası tertip edilmiştir ve günümüzde Madrid'deki *Biblioteca Nacional de Espana*'da muhafaza edilmektedir. Bizler çalışmamızda John Wortley tarafından İngiliz dilinde yapılan tercümesin kullandık.¹⁸

Ioannes Zonaras

Ionnes Zonaras XI. yüzyılda Bizans'da yaşayan tarihçi ve din adamıdır. Yazarın ailesi ve doğduğu yer hakkında malûmat yoktur. Fakat bizler onun sarayda yüksek görevler yaptığını bilmekteyiz; o, imparatorun özel muafızlarının komutanı ve ayrıca Protoasekretes makamında görev yapmıştır. Zonaras tarafından kaleme alınan *Tarihlerin Özeti* adlı kaynak Türk, Bizans ve kısmen Rusya tarihine ilişkin önemli bilgiler aktarmaktadır. On sekiz kitaptan oluşmakta olan *Tarihlerin Özeti* evrenin yaratılışından Bizans İmparatoru Manuel Komnenos'un (1118) saltanata gelme dönemine kadar oluşan olayları ihtiva etmektedir. Bizler çalışmamızda Bilge Umar tarafından XVII ve XVIII kitapların Türk diline yapılan çevirisini kullandık.¹⁹

Mikhail Psellos

¹⁷ Lev Diakon, *İstoriya*, (Rşç. trc. M.M. Kapilenko), Nauka, Moskva 1988; **The History of Leo the Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century**, (İng. trc. A.M. Talbot ve D.F. Sullivan), Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington 2005.

¹⁸ John Skylitzes, **A Synopsis of Byzantine History 811-1057**, (İng. trc. John Wortley), Cambridge Univesity Press, Cambridge 2010.

¹⁹ Ioannes Zonaras, **Tarihlerin Özeti**, (Trk. trc. Bilge Umar), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul t.y.

Mikhail Psellos XI. yüzyılda Bizans'ta yaşayan filozof, tarihçi ve devlet adamı olarak tanınmaktadır. O, İmparator IV. Mikhail ve IX. Konstantinos Monomakos'un sekreteri olarak görev yapmıştır. Ayrıca 1045'te IX. Konstantinos, Psellos'u İstanbul'da bulunan felsefe okulunun başına atamıştır. Psellos'un kaleme aldığı *Khronographia*'sı Bizans tarihine dair önemli kaynaklar arasında yer almaktadır. Bu *Khronographia*, 976-1077 yıllarındaki Bizans tarihini konu almaktadır. Psellos'un eserinin Rusça ve Türkçe çevirilerinden faydalandık.²⁰

Konstantinos Porphyrogenitos

Konstantinos Porphyrogenitos (905-959) İmparator VI. Leon ve Zoe Karbonopsina'nın oğlu ve Makedonya hanedanının dördüncü imparatoru (913-959) olmuştur. Onun faaliyeti yalnızca devlet alanında olmamıştır. Şöyle ki dönemin en eğitimli şahsiyetlerinden biri olan VII. Konstantinos *De Ceremoniis*, *De Administrando Imperio*, *Excerpta Historica* gibi eserlerin müelifi olarak da bilinmektedir. Tezimizde X-XI. yüzyıla dair önemli bilgiler aktaran *De Ceremoniis* ve *De Administrando Imperio* adlı eserleri kullandık. 948-952 senelerinde imparator tarafından kaleme alınan *De Administrando Imperio*'nun çağdaş Rus dilinde olan tercümesini kullandık.²¹ Bu kaynak tez konumuzla ilgili kısıtlı bilgi içerdiğinden dolayı geniş biçimde kullanmadık. VII. Konstantinos'un *De Ceremoniis* Bizans ve Rus tarihine ilişkin değerli bilgiler aktarmaktadır. Özellikle belirtmemiz gerekir ki *De Ceremoniis*'in Rus Kneginyası Olga'nın Bizans sarayına yaptığı ziyaret hakkında geniş bilgi aktarmaktadır. Çalışmamızda *De Ceremoniis*'in İngilizce çevirisini kullandık.²²

Batı Kaynakları

The Annals of St-Bertin

²⁰ Mikhail Psell, **Khronografiya**, (Rşç. trc. Y.N. Lyubarsky), Nauka, Moskva 1978; **Mikhail Psellos'un Kronographia'sı**, (Trk. trc, Işın Demirkent), XIX, sy. 12, TTK, Ankara 2014.

²¹ Konstantin Bagryanorodniy, **Ob Upravlenii Imperiey**, Nauka, Moskva 1991.

²² Constantine Porphyrogennetos, **The Book Of Ceremonies**, (İng. trc. Ann Moffat Maxeme Tall), Brill, Leiden: Boston 2012.

Erken Ortaçağ dönemin olağanüstü kaynaklar serisinden olan *Bertin Annalı* (veya Yıllığı) adını St-Bertin manastırından almaktadır. Bu kaynak 830 ve 882 seneleri arasında Batı Frank Krallığı'nda cereyan eden olayları ihtiva etmektedir. Üç bölümden oluşan bu kaynağın üç yazar tarafından kaleme alındığı belirtilmektedir; 830-835 yılları arasında oluşan olayları anlatan birinci bölümün yazarı anonim olarak kalmaktadır; 835-861 yılları arasındaki olaylar hakkında bilgi içeren ikinci bölümün Batı Frank Kralı Dazlak Karl'ın vaizi İspanyali Galindo tarafından yazıldığı bilinmektedir; 861-882 yılları arasındaki olayları anlatan üçüncü bölüm ise Başpiskopos Rheims Ginkmar tarafından derlenmiştir. Çalışmamızda bu kaynağın Janet L. Nelson tarafından yapılan İngilizce çevirisini kullandık.²³

Tihietmar von Merseburg

X-XI. yüzyıllarda yaşayan Titmar Merseburg (d.975-ö.1018) Alman kronikçisi ve Merseburg Piskoposu (1009-1018) olarak tanınmaktadır. Soylu Doğu Sakson Kont von Walbeck ailesinden gelen Titmar 990'dan itibaren Magdebur Katedrali'nde eğitim hayatına başlamıştır. O, 1009-1018 yılları arasında Merseburg Piskoposu olarak görevde bulunmuş ve ayrıca İmparator II. Henri'nin yakın adamlarından biri olmayı başarmıştır. Titmar tarafından derlenen kronik, Rus tarih yazımı için özel bir önem taşımaktadır. Batı Avrupa kaynaklarının en eskilerinden olan bu kronik Rusya, Almanya ve Polonya yöneticileri arasında yaşanan olaylara dair önemli bilgiler içermektedir. Bizler çalışmamızda bu kroniğin İ.V. Dyakonov tarafından çağdaş Rus diline yapılan tercümesini kullandık.²⁴

Adam von Bremen

Adam von Bremen (ö. 1081) Almanyalı kronikçi ve ayrıca din adımı olarak tanınmaktadır. Bremen'in hayatı hakkında çok fazla bilgi yoktur ve bu nedenden dolayı onun nerede ve ne zaman doğduğu bizlere karanlık kalmaktadır. Adam daha genç yaşlarında iken Başpiskopos Adalbert tarafından Bremen'e çağırılarak, yerel katedral okulunun başına geçmiştir. Adam von Bremen *Gesta Hammaburgensis*

²³ **The Annals of St-Bertin**, (İng. trc. Janet L. Nelson), Manchester University Press, Manchester: New York 1991.

²⁴ Titmar Merzeburgsky, **Khronika**, (Rşç. trc. İ.V. Dyakonov), Russkaya Panorama, Moskva 2019.

Ecclesiae Pontificum adlı çalışmasında İskandinav, Germen ve Slav halkları hakkında geniş bilgiler yazmıştır. Bizler bu vekayinâmenin İ.V. Dyakov ve L.V. Razumovsky tarafından çağdaş Rus diline olan tercümesinden yararlanarak tez konumuzla ilgili bazı detaylı bilgiler elde ettik.²⁵

Luitprandus Cremonensis

Luitprandus 920 civarlarında Lombard kökenli soylu bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelmiştir. Saray memuru olan babası İtalya Kralı Hugh'un emri üzere 927'de Bizans'a elçi olarak gitmiş ve bu seferden döndükten sonra hayata veda etmiştir. Babasının vefatından sonra, yani 931'de Kral Hugh'un sarayına gönderilerek dinî eğitim almıştır. Eğitimini tamamlayan Luitprandus sarayda din adamı ve daha sonra Pavia'da diyakoz olarak görevlerde bulunmuştur. Luitprandus tarafından derlenen *Antapadoseos, Historia Ottonis ve Relatio de Legatione Constantinopolitana* adlı eserler IX-X. yüzyıla ait Bizans, Almanya, İtalya ve diğer bölgelerin tarihi hakkında malûmat aktarmaktadır. Çalışmamızda Luitprandus'un eserlerinin İ.V. Dyakov tarafından çağdaş Rus diline olan tercümesini kullandık.²⁶

Halfdanar Saga Esteinssonar

Halfdanar Saga Esteinssonar adlı bu kaynak XIV. yüzyılda anonim yazar tarafından derlenen İzlanda sagasıdır. Üç redaksiyonu olan bu saga IX. yüzyılda Batı Avrupa bölgesinde cereyan eden olayları ihtiva etmektedir. Şöyle ki birinci ve en eski redaksiyonu kısa, sonraki iki redaksiyonu ise daha geniş şekilde olayları anlatmaktadır. Belirtmemiz gerekir ki bu saganın İngiliz, Alman, İsveç ve Rus diline tercümeleri vardır. Bizler G.V. Glazırina tarafından Rus diline kısmen yapılan tercümesini kullanarak Knez Rurik'in kimliğine dair önemli bilgiler elde ettik.²⁷

Jan Dlugosz

Jan Dlugosz (1415-1480) Polonyalı tarihçi ve Polonya Kroniği'nin yazarı olarak tanınmaktadır. 1428'den 1431'e kadar Krakow Üniversitesi'nde diyalektlik ve

²⁵ Adam Bremensky, *Gelmold iz Bosau, Arnold Lubeksky, Slavyanskije Khroniki*, (Rşç. trc. İ.V. Dyakonov ve L.V. Razumovsky), Russkaya Panorama Moskva, 2011.

²⁶ Liutprand Kremonsky, *Antapodocuc: Kniga ob Ottone, Otchot o Posolstve v Konstantinopol*, (Rşç. trc. İ.V. Dyakonov), Russkaya Panorama, Moskva 2006.

²⁷ *İslandskie Vikingskiye Sagi O Severnoy Rusi*, nşr. ve trc. G.V. Glazırina, Lodomir, Moskva 1996.

felsefe alanında tahsil almıştır. Ayrıca uzun süre (1439-1455) Krakow Piskoposu Zbigniew Olesnicki'nin yanında sekreter olarak görev yapmıştır. Jan Dlugosz'un on iki kitapdan oluşan *Büyük Polonya Krallarının Annalı ve Kronikleri* veya *Dlugosz'un Kroniği* tarih alanında önem taşımaktadır. Latin dilinde kaleme alınan eser 1480 senesine kadar olan dönemi kapsamaktadır. Dlugosh'un kroniğine birçok Polonya, Çek, Macar, Rus ve Litov Yıllıkları kaynaklık etmektedir. Bizler tezimizde bu kroniğin Rus diline olan çevirisini kullandık.²⁸

İslâm Kaynakları

Tez çalışmamızda, Müslüman yazarlarının Rus ve Slavlar hakkında verdikleri malûmatların Rus ve Türk diline yapılan tercümelerini kullandık.²⁹ Özellikle el-Mesudi'nin, Rusların IX. yüzyılda Hazar bölgesindeki siyasî girişimleriyle ilgili aktardığı malûmatlar en önemli kayıtlar arasındadır. Ayrıca diğer İslâm coğrafyacısı İbn Hurdazbih'in *Yollar ve Ülkeler* adlı kitabında bulunan bazı malûmatları tezimizde kullandık. Bu eser Hurdazbih tarafından 846/47'te Samarada kaleme alınmıştır. Tez çalışmamızda bu eserin Rus dilinde olan tercümesini kullandık.³⁰

Modern Araştırmalar

Varegler Rusya tarihinin en has ve ayrıca birçok bilim adamının ilgisini üzerine çekmeyi başarabilen konulardandır. XVIII. yüzyıldan itibaren günümüze kadar bu konuya dair yapılan birçok araştırmalar vardır. Özellikle N.M. Karamzin, M.V. Lomonosov ve N.V. Tatishchev gibi bilginlerin bu alanda yaptıkları araştırmalar bilhassa ehemmiyet taşımaktadır. Şöyle ki Norman teorisinin önde gelen taraflarından

²⁸ **Drevnaya Rus v Polskoy İstorii Yana Dlugosha**, nşr. N.İ. Shchhaveleva, Pamyatniki İstoricheskoy Mıslı, Moskva 2004.

²⁹ **Skazaniya Musulmanskikh Pisateley o Slavyanakh i Russkikh: S Polovini VII Veka do Kontsa X Veka po R. Kh.**, nşr. A.Y. Garkavi, Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk, SanktPeterburg 1870; **İslam Coğrafiyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri**, nşr., Ramazam Şeşen, VII, bs. 2, TTK, Ankara 2001.

³⁰ İbn Hordadbeh, **Kniga Putey i Stran**, (ed. Z.M. Bunyadov), Elm, Baku 1986.

olan N.M. Karamzin, *Rus Devleti'nin Tarihi adlı*³¹ eseri ile Rus tarih yazımına önemli katkıda bulunmuş ve Vareg-Ruslar tarihi ile ilgili önemli bilgilerin ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Ayrıca V.N. Tatishchev'in *Rusya Tarihi*³² adlı eseri, XVIII. yüzyılda yapılan en önemli ve aynı zamanda farklılığı ortaya koyan çalışmalardan biri olarak kabul edilmektedir. Zira orijinal haliyle günümüze kadar ulaşamayan *Ioakimovsky (Jaochim) Yıllığı*, Tatishchev'in çalışması vasıtası ile bizlere ulaşmıştır. M.V. Lomonosov ise bu konuya dair farklı fikirler ileri sürerek yeni bir teorinin, yani Anti-Normanizmin doğmasına neden olan şahs olarak tanınmaktadır. Lomonosov'un Rus halkının başlangıcından Mudrıy (Bilge) Yaroslav'ın ölümüne kadar geçen dönemi kapsıyan *Eski Rus Tarihi*³³ olarak adlanan eserini tezimizde geniş şekilde kullandık. Ayrıca bu konu ile ilgili özel ve detaylı çalışmalar ortaya çıkaran birçok Rus tarihçisi sırasında E.A. Melnikova,³⁴ V.Y. Petrukhin,³⁵ E.V. Pchelov,³⁶ S.V. Tsvetkov,³⁷ G.

³¹ Nikolay Mikhaylovich Karamzin, *İstoriya Gosudarstva Rossiyskogo*, (ed. A.N. Sakharov), I, Nauka, Moskva 1989.

³² V.N. Tatishchev, *İstoriya Rossiyskaya: Sobraniye Sochineniy*, (ed. A.İ. Andreev, S.N. Valk, M.N. Tikhomirov), I, Ladomir, Moskva 1994; V.N. Tatishchev, *İstoriya Rossiyskaya: Sobraniye Sochineniy*, (ed. A.İ. Andreev, S.N. Valk, M.N. Tikhomirov), II, Ladomir, Moskva 1995; V.N. Tatishev, *İstoriya Rossiyskaya: Sobraniye Sochineniy*, (ed. A.İ. Andreev, S.N. Valk, M.N. Tikhomirov), III, Ladomir, Moskva 1995.

³³ Mikhail Lomonosov, *Drevneya Rossiyskaya İstoriya*, (ed. V.G. Manyagin), Algoritm, y.y., 2011.

³⁴ Elena Aleksandrovna Melnikova, *Drevnaya Rus i Skandinavıya İzbrannıe Trudı*, (ed. G.V. Glazırina ve T.N.Djakson), Universitet Dimitriya Pojarskogo, Moskva 2011.

³⁵ V.Y. Petrukhin, *Nacalo Etnokulturnoy İstorii Rusi IX-XI Vekov*, Rusich: Gnozis, Smolensk 1995; V.Y. Petrukhin, *Rus' IX-X Vekakh: Ot Prizvaniya Varyagov do Vıbora Veri*, bs.3, Neolit, y.y., 2017; V.Y. Petrukhin, "İz Varyag v Greki: Nacalo İstoricheskogo Puti Rossii", *Slavyansky Almanakh*, İndrikt, Moskva 1997; Vladimir Yakovlevich Petrukhin, "Prizvaniye Varyagov i Kirillo-Mefodievskeya Tradiciya", *Plenarnoe Zasedanie*, Moskva 2013.

³⁶ Evgeniy Pchelov, *Rurik*, JZL, Molodaya Gvardiya, Moskva 2010; E.V. Pchelov, *Rurikovichi: İstoriya i Genealogiya*, Akademichesky Proekt, Moskva 2016; Evgeniy Pchelov, *Oleg Veshiy: Velikiy Viking Rusi*, JZL, Molodaya Gvardiya, Moskva 2018.

³⁷ S.V. Tsvetkov, *Knez Rurik i Ego Vremya, Russkaya Panorama*, Moskva 2012; Segey Tsvetkov, *Epokha Edinstva Drevney Rusi: Ot Vladimira Svyatogo do Yaroslava Mudrogo*, Tsentropoligraf, Moskva 2012.

Ostrogorsky,³⁸ G.G. Litavrin,³⁹ M.V. Levchenko,⁴⁰ E.F. Tugay⁴¹ ve A.N. Kurat⁴² gibi isimleri görmekteyiz. İsmi geçen bu bilginler bizlere Rusya tarihine dair pahi biçilmez araştırma eserler bırakmışlardır.

2. İSKANDİNAVYALILARIN KUZEYDOĞU AVRUPA BÖLGESİNE GELİŞ SEBEPLERİ VE IX. YÜZYILDAN İTİBAREN VAREG-RUSLAR İLE BİZANS ARASINDA OLUŞAN İLİŞKİLER

Ortaçağ şeklinde adlandırdığımız dönemin en muazzam konularından biri olarak maruf olan Varegler, İskandinav-Rus tarihinin kaotik konsepti olarak simgelenmektedir. Kuzeydoğu Avrupa'nın devlet kapsamına vasıl olmasında büyük role sahip olan Vareglerin kimliğine dair yapılan çalışmalar, bu mevzunun kapsamını içeren iki mihver nosyonun doğması ile sonuçlanmıştır. Birbirine zıt iki kavramın tarih alanına dahil olması tam olarak 1749-1750 yıllarına denk geliyor. Böylelikle XVIII. yüzyılda gergin polemik çerçevesinde yapılan çalışmalar Vareglerin (özellikle Vareg-Rusların) genetik ve manevî anlamda belli bir etnik topluma ait olduklarını ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Şöyle ki *Vareg* Baltık Denizi'nin kıyılarında yaşayan halkları ifade eden bir tabirdir. Eski Rus Yıllıklarına dayanarak, Vareglere Norveç ve İsveç halkları ile Angluslar (İngilizler) ve Rusların dahil olduklarını söyleyebiliriz. Belirtmemiz gerekir ki bunlar içinde Vareg-Ruslar, Kuzey Avrupa'nın ve daha sonra Bizans İmparatorluğu'nun hayatında önemli role sahip olmuşlardır. İsveç ve Norveç

³⁸ Georgiy Ostrogorsky, *İstoriya Vizantiyskogo Gosudarstva*, (Rşç. trc. M.V. Graztsiansky), Sibirskaya Blagozvonitsa, Moskva 2011; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, (Trk. trc. Fikret Işıltan), bs. 8, TTK, Ankara, 2015.

³⁹ G.G. Litavrin, *Vizantiya: Bolgariya: Drevneya Rus' (IX-Nacalo XII. v.)*, Aleteyya, Sankt-Peterburg 2000; G.G. Litavrin, "Puteshestvie Russkoy Knyagini Olgi v Konstantinopol: Problema Istochnikov", *Vizantiysky Vremennik*, XLII, Nauka, Moskva 1981.

⁴⁰ M.V. Levchenko, *Ocherki po İstorii Russko-Vizantiyskikh Otnosheniy*, (ed. M.N. Tikhomirov), İzdatelstvo Akademii Nauk, Moskva 1956; M.V. Levchenko, "Russko-Vizantiyskiye Dogovori 907 i 911 gg", *Vizantiysky Vremennik*, V, İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR, Moskva 1952; M.V. Levchenko, "Proizvedeniya Konstantina Bagryanorodnogo Kak Istochnik po İstorii Rusi v Pervoy Polovine X. Veka", *Vizantiysky Vremennik*, VI, Akademiya Nauk SSSR, Moskva 1953.

⁴¹ E.F. Tugay, *Rusya Tarihi*, İstanbul 1948.

⁴² A.N. Kurat, *Peçenek Tarihi*, Devlet Basımevi, İstanbul 1937; Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, bs.2, TTK., Ankara 1987.

Vareglerinden farklı olarak Vareg-Rusların (Slav veya Germen) etnik kökenleri belirsizlikle nitelenmektedir.

Vareg-Ruslar ile ilişkilendirilen Slavların, Tuna bölgesinde Germen ve Sarmat boylarına karşı yürütülen ve Markoman Savaşları (166-180) olarak adlandırılan mücadele döneminden önceki süreçte Roma sınırlarından uzak oldukları bilinmektedir. Fakat Markoman Savaşları sırasında Güney Baltık kıyılarında Slavların Germen hareketine katılarak Orta Tuna bölgesine geldikleri düşünülmektedir. III-IV. yüzyıllarda Slavlar artık Dinyester-Dinyeper ve Tuna havzasında geniş şekilde yayılmışlardı.⁴³ Hunların saldırısından dolayı Slav nüfusunun bir kısmı topraklarını terk ederek güneye doğru ilerlemişti. Neticede V. yüzyılda bunlar Bizans İmparatorluğu ile karşı karşıya geldiler. Bunu takiben, yani VI-VII. yüzyıllarda Slavları Balkanlarda görmekteyiz.⁴⁴ Slav kavimlerinin toplu göçü ve ardından Bizans İmparatorluğu topraklarına yerleşmeleri Büyük Kavimler Göçü'nün son aşaması olarak kabul edilmektedir. Böylelikle yüzyıllardır Barbarlar⁴⁵ ile Roma dünyası arasında yaşanan çatışmalarda, Slav kavimleri, Barbarikum'un batı bölgelerinin dönüşümünde katkıda bulunmuşlardır. Böylelikle Ren ve Oder Nehirleri arasındaki topraklarda Germen kabileleri istikrara kavuşmuş, Franklar ise Barbar Krallığı oluşturmuşlardır.

Dönemin en önemli kaynağı olan *PVL (Lavrentiy)* Vareglerin Kuzeydoğu Avrupa bölgesine nasıl ve ne zaman geldiklerine dair geniş bilgi aktarsa da Slavların sert iklimi ile tarif olunan İlmen Gölü'ne gelmeleri hakkında malûmat vermemektedir. Slavların bu bölgeye güneyden geldiklerine dair görüş birkaç yüzyıl aktüel olmuştur diyebiliriz. Fakat son onyıllarda arkeolojik, antropolojik ve dilbilimsel araştırmalar Slavların İlmen⁴⁶ bölgesine güneyden geldiklerini tekzip etmektedir. Şöyle ki erken Ortaçağ döneminden itibaren Baltık Denizi'nin güney kıyıları Slav nüfusunun yerleşim bölgesi haline gelmiştir. VII-VIII. yüzyıllarda bu bölgede yaşayan Slavların

⁴³ V.P. Budanova, **Varvasky Mir Epokhi Velikogo Pereseleniya Narodov**, Nauka, Moskva 2000, s. 78.

⁴⁴ Budanova, s. 80.

⁴⁵ Roma İmparatorluğu sınırlarının dışında kalan ve Roma hâkimiyetini kabul etmeyen kavimler Romalılar tarafından Barbar olarak adlandırılmış, onların yaşadıkları toprakları ifade etmek için de Barbarikum (lat. Barbaricum) terimi kullanılmıştır.

⁴⁶ İlmen Gölü etrafında bulunan mıntıka.

su yolu ile İlmen bölgesine gelerek yayılmaya başladıkları beyan edilmektedir.⁴⁷ Bahsettiğimiz bu su rotası ise daha sonraki dönemde *İz Varyag v Greki (Vareglardan Greklere)* olarak ifade edilecektir. İzah etmemiz gerekir ki Asya'yı Avrupa'ya bağlan *İpek Yolu* gibi Kuzey ve Güney Avrupa'yı birbirine bağlayan *İz Varyag v Greki* de uluslararası ticaret rotasının kısa ifadesidir.

Böylelikle VII. yüzyıl Kuzey Avrupa halkları için bir dönüm noktası teşkil etmiştir. Zira bahsi geçen yüzyılın başlarında bu bölgede büyük kabile göçü gerçekleşmiş ve kabileler arası sınırlar oluşmuştur. Tabi ki bu durum beynelminel ilişkilerin istikrarlı konum almasına ve ayrıca Roma döneminden kalan Baltık-Akdeniz'i arasında bulunan ticaret yolunun canlanmasına yol açmıştır.⁴⁸

VI. yüzyılda kuzeydeki barbarlar ile güneydeki elit tabaka arasında ticarî temaslar kendini göstermişti. Şöyle ki Kuzey Avrupa ormanlarına sahip olan İskandinavyalılar (yani Sveyler/İsveçliler) güneye kürk ihraç etmeye başlamışlardı.⁴⁹ Belirtmemiz gerekir ki Roma cemiyetinde vahşet ve fakirliğin simgesi olarak görünen kürke V-VI. yüzyıllara kadar ilgi gösterilmemiştir.⁵⁰ Fakat VI. yüzyıldan itibaren Roma'nın kuzey kürküne ihtiyaç duymaya başlaması, Avrupa tarihini etkileyen en önemli faktörlerden biri olmuştur.

O dönemde Frizya bölgesi (özellikle ticaret ve zanaat merkezi Dorestad) uluslararası kürk ticaretinde mühim röle sahipti. Zira Frizya kıyıları güney ve kuzey kürk ticaretinde transit geçiş görevini üstleniyordu. Şöyle ki Frizyalılar başlarda yakın mıntakalardan, yani Norveç ve İsveç ormanlarından tüylü hayvan avlayarak güneye ihraç olunan kürkleri sağlamağa çalışmışlardı. Fakat VII. yüzyılın sonlarına doğru İskandinav ormanlarında hayvanların azalması ve aynı zamanda güney pazarlarının kürke olan ihtiyacının artması Kuzeydoğu Avrupa topraklarının değerini artırmıştı. Zira Baltık Denizi'nden doğuda bulunan topraklar yeni kürk kaynağı niteliğini taşımaya başlamıştı. Fakat Normanlar güneye kürk taşıyan Frizya gemilerinin

⁴⁷ Y.A. Tarasov, "Proiskhojdeniye Novgorodskikh Sloven", *İstoricheskoe Obozreniye*, sy. 16, Moskva 2015 s. 26-27.

⁴⁸ M.M. Kazansky, "Skandinavskaya Mekhovaya Torgovlya i Vostochniy Put' v Epokhu Pereseleniya Narodov", *Stratum Plus*, IV, y.y., 2010, s. 21.

⁴⁹ Kazansky, s. 20; Tarasov, s. 27.

⁵⁰ Kazansky, s. 19; V.V. Stavitsky, "Voljskiye Fini v Epokhu Pereseleniya Narodov: İstografichesky Obzor", *İzvestiya Vısshikh Uchebnıx Zavedeniy: Provoljskiy Region*, IV, y.y., 2014, s. 19.

Danimarka boğazından geçmesine izin vermedikleri için yeni su yolu bulmak zaruri bir hal aldı. Neticede Frizyalılar daha uzun, ancak tehlikesiz (Norman saldırısından) bir rota keşfetiler. Böylelikle Jutland Yarımadası'nda bulunan Hedeby mintakasından Baltık Denizi'ne çıktıktan sonra Finlandiya Körfezi vasıtası ile Ladoga Gölü'ne giriş sağlayan Kuzeydoğu Avrupa'nın kapısı olan Neva Nehri'ne ulaşıyorlardı. Belirtmemiz gerekir ki bahsi geçen dönemde Finlandiya Körfezi tam olarak İskandinav denizcilerinin kontrolü altında değildi. Zira bu dönemde Sveyler (İsveçliler) Orta İsveç bölgesinde ve Aland Adaları'nda yerleşimlerini henüz yeni bitirmiş ve Bothnia Körfezi'nin doğu kıyılarına yayılmaya başlamışlardı.⁵¹ Bölgenin otohton halkı olan Finler ise Güney Baltık rotası ile gerçekleşen ticaret ile ilgilendiklerinden Frizyalılara sorun çıkarmıyorlardı.

Frizyalıların Baltık rotası üzerinden yaptığı kürk ticareti Güney-Baltık bölgesinin Slav kavimlerinin ilgisini çekmeyi başardı. Böylelikle VII. yüzyılın sonlarına doğru Güney-Baltık Slavları, dönemin *kürk cenneti* olarak tanımlanan Ladoga⁵² ve İlmen bölgesine göç etmeye başladılar. Özellikle İlmen ve Poozeye'de yerleştikleri bilinmektedir.⁵³ Böylelikle Batı Slavları Kuzeydoğu Avrupa bölgesine gelerek İlmen Slavları olarak tanınmış ve bölgenin yerli halkı olan Fin-Ugorlar ile temas kurarak kaynayıp karışmışlardır.⁵⁴

İlk Slav müstahkem yerleşiminin Volkhov Nehri üzerindeki *Lyubshanskoe Gorodishe*⁵⁵ olduğu belirtilmektedir.⁵⁶ Arkeologlar bu yerleşimin VII. yüzyılın

⁵¹ Tarasov, s. 29.

⁵² Eski Ladoga olarak tanınan bu kent adını yakınında bulunan Ladoga Gölü'nden almıştır. Rusya'nın St.Petersburg eyaletinde yer almakta olan Ladoga'nın 753 senesi civarında kurulduğu belirtilmektedir, bkz. Gosudarstvennyy Ermitaj ve diğer kurumlar, "Staraya Ladoga: Drevnaya İstoriya Rusi", (ed. B.S. Korotkevich), **İzdatelstvo Gosudarstvennogo Ermitaja**, Sankt-Peterburg 2003, s. 7; Ayrıca Ladoga Gölü hak. geniş bilgi için bkz. Aleksandr Vasilyev, **Drevneyshiy İstoriy Severnykh Slavyan do Vremeni Rurika, i Otkuda Prishol Rurik i Ego Varyagi**, V Tipografii Glavnogo Shtaba Ego Imperatorskogo Velichestva po Voenno-Uchebnym Zavedeniyam, SanktPeterburg 1858, s. 28-29.

⁵³ G.S. Lebedev, **Epokha Vikingov: V Severnoy Evrope i na Rusi**, Evraziya, Sankt-Peterburg 2005, s. 477.

⁵⁴ Lebedev, s. 476.

⁵⁵ Bu şehrin ilkin adıyla ilgili bilgiler günümüze kadar ulaşmamıştır. Lyubsha adı ise şehrin yakınında yerleşen Lubsha Nehri ile alakalı olmuştur. Eski Ladoga'dan 2 km. kuzeydoğuda yer alan Lyubshanskoe Gorodishe'nin alanı 1800 metrekare olmuştur, bkz. M.L. Seryakov, "Rurik i Voljsko-Baltiysky Torgoviy Put", **İstorichesky Format**, sy. 4, y.y., 2016, s. 171.

⁵⁶ Lebedev, s. 476.

sonunu-VIII. yüzyılın başlarında, yani Güney-Baltık Slavların bu bölgeye geldikleri sırada kurulduğunu kanıtlamışlardır.

Lyubshanskoe Gorodishe, Volkhov Nehri'nin Ladoga Gölü'ne döküldüğü muntakada kurulmuş olup ve Lyubsha Nehri'nin ağzında küçük bir limanı vardı. Bahsi geçen dönemde Ladoga ve İlmen Gölleri'nin ve ayrıca onları birleştiren Volhkov ve Neva Nehirleri'nin su seviyesi yüksek olduğundan ticaret filoları rahat hareket ediyordu.⁵⁷

Böylelikle dönemin önemli ticaret muntakası olan *Lyubshanskoe Gorodishe*'de VII. yüzyılın sonlarına doğru tahta kale yapılmış, bunu takiben VIII. yüzyılın ortalarında burada Doğu Avrupa'da emsali olmayan taş kale inşa edilmiştir. Aynı zamanda Ladoga'da da taş kale inşa edilmiştir. Yapılan arkeolojik araştırmalar VIII. yüzyılda *Lyubshanskoe Gorodishe*'de inşa edilen kalenin Doğu Avrupa'nın otokton nüfusu tarafından değil de, Batı Slavları tarafında yapıldığını ortaya çıkarmıştır.⁵⁸ Ayrıca bahsi geçen dönemde *Lyubshanskoe Gorodishe*'de İskandinav izine rastlanmamıştır. Yukarıda belirttiğimiz gibi Norveç ve İsveçliler daha Ladoga-İlmen bölgesine hâkim değillerdi. İngiltere, İspanya, Fransa, Sicilya ve İstanbul kıyılarını yağmalayan Norveçliler daha çok deniz rotasına hâkim olmuşlar ve bu nedenden dolayı kıta derinliğindeki Doğu Avrupa topraklarına sokulmamışlardır.⁵⁹ Böylelikle İsveç ve Norveçlilerin Fin-Ugor ve Slavların topraklarına gelmesi daha sonraki dönemde gözlemlenecektir.

Elverişli bir coğrafi konumda yer alan *Lyubshanskoe Gorodishe*, *Büyük Volga Rotası* üzerinden Doğu Avrupa, Kafkasya, Transkafkasya ve Doğu Arap bölgeleri ile temas kurmuştur. İnşa edilen kale ise Slavların Müslümanlarla olan ticaret yolunun güvenliğinin sağlanması hususunda rol oynamıştı. Böylelikle yaklaşık iki yüz yıl boyunca önemli bir müstahkem nokta olarak Lyubsha, Ortaçağ döneminde Baltık'tan Hazar Denizi'ne uzanan *Büyük Volga Rotası* ve kuzeyi Karadeniz ve Akdeniz'e bağlayan *İz Varyag v Greki* diye adlandırılan su yolları arasında stratejik

⁵⁷ Tarasov, s. 30-31.

⁵⁸ Seryakov, **Rurik**, s. 171.

⁵⁹ B.A. Rıbakov, **Kievskaya Rus' i Russkiye Knyajestva XII-XII vv.: Proiskhojdeniye Rusi i Stanovleniye Ee Gosudarstvennosti**, (ed. E.L. Tyurin), Akademichesky Proekt, Moskva 2013.

kavşağı kontrol altına alıyordu.⁶⁰ Ayrıca bu rota üzerinden Batı Avrupa bölgesi ile ticarî ilişkiler sağlanıyordu. Rugen Adası'nda 849 senesine ait bulunan Arap dirhemleri ve gümüş takılar ve ayrıca Görke ve Anklam'da bulunan Arap gümüşleri Batı Avrupa'nın IX. yüzyılın ortalarında Volga veya Eski Ladoga bölgesi üzerinden Doğu Arap bölgesi ile ticaret yaptığının kanıtıdır. ⁶¹

İskandinav bölgesinin Kuzeydoğu Avrupa bölgesiyle olan ilişkisinin tam olarak ne zaman başladığını kesin olarak bilmesek de, *PVL (Lavrentiy)*'ın aktardığı bilgilerden İskandinavlıların IX. yüzyılda bu bölgede bir takım siyasî ve ekonomik girişimlerde bulundukları malumdur. Eski Rus Devleti'nde İskandinavlılara (Vikingle) Varegler diye hitab ediliyordu. Vareglerin Doğu Baltık kıyılarına sokulmaları Viking döneminden daha önce gözlemlenmektedir.

İskandinav Yarımadası'nın sert iklimi ve diğer doğa koşulları zaman içerisinde artmaya başlayan İskandinav nüfusunun yiyecek ihtiyacını sağlamak gücünde olmadığından, insanların bir kısmı bu topraklardan Baltık Denizi'nin güney kıyılarına ve oradan Karadeniz bozkırlarına göç ettiler. Şöyle ki VI-VII. yüzyıllarda İskandinavlılar Batı Dvina Nehri'ni keşfederek Üst Volga ve Oka bölgesine yöneldiler.⁶² Batı Dvina İskandinavlıların kıtaya girişini sağlayan kapı olmuştur. Zira Batı Dvina kıyılarının yerli nüfusu küçük Balt ve Fin kabilelerinden oluşmaktaydı. Bu bölgede sayısı az olan yerli kabileler Varegler için herhangi bir tehlike oluşturmuyordu ve hatta bir süre sonra onları kendilerine itaat ettirmeyi başarıyorlardı.

Artık VIII. yüzyılın ilk yarısında, yani 739 civarlarında Doneç ve Don Nehirleri vasıtasıyla Azak ve Kuzey Kafkasya'ya ulaşımı sağladılar. Görüldüğü gibi Doneç-Don nehir rotası, Volga-Dinyeper'den önce İskandinavlıların kontrolü altına geçmişti. O dönemde Volga-Dinyeper nehir rotasının İskandinavlıların dikkatini çekmemesinin farklı nedenleri sunulmaktadır: Volga havzasında Bulgar halklarının kendilerine engel çıkarması, Dinyeper'in doğrudan doğuya ulaşım sağlamaması ve

⁶⁰ Seryakov, **Rurik**, s. 172.

⁶¹ Seryakov, **Rurik**, s. 173.

⁶² Georgiy Vladimirovich Vernadsky, **İstoriya Rossii: Drevneya Rus'**, Lean, Moskva 1996, s. 270-271.

ayrıca 738 civarlarında Doneç havzasında İskandinavlıların saldırısına maruz kalan Madyarlar'ın Dinyeper'e çekilmeleri bu duruma sebep olmuştu. Fakat Doneç-Don nehir rotası Hazarların kontrolüne geçtikten sonra, İskandinavlılar kendilerine yeni su yolu aramak zorunda kalınca Dinyeper onların ilgi alanına girmiştir.⁶³

Daha sonraki dönemde İskandinavlılar İlmen bölgesine doğru giderek burada Slav kabileleri ile karşı karşıya geleceklerdir. Böylelikle IX. yüzyılın başlarında Ladoga bölgesi İskandinavlıların karargâhı haline gelmiş ve bölgenin yerli halkı olarak tasvir edilen Fin-Ugorlar ve Slavlar onlara vergi ödemek zorunda kalmışlardır.⁶⁴ Görüldüğü gibi VI-VII. yüzyılda güney ile kuzey arasında oluşan kürk ticareti birkaç yüzyıl sonra Rusya topraklarına Vareglerin (İskandinavlıların) gelişine ve bölgenin yerli halkı ile yaşanan bir takım olumsuz olaylar, Eski Rus Devleti'nin teşekkül etmesinde ve ayrıca kuzey barbarların Avrupa'nın kültür merkezi olan Doğu Roma İmparatorluğu ile önemli siyasî münasebetler kurulmasında vesile olacaktır.

IX. yüzyılın ilk yarısında İskandinavlıları Bizans'a götüren *İz Varyag v Greki* olarak tanımlanan rota işlevini genişlemiştir. Tarihçi G.S. Lebedev bu rotanın Norveç ve İsveçliler tarafından 825-839 civarlarında Karadeniz'e çıkmak için kullanıldığını belirtmektedir.⁶⁵ Böylelikle bölge İskandinavlıların kontrolü altına geçmişti.

Nihayetinde 860'lı yıllarda Kuzeydoğu Avrupa tarihinde bir dönüm noktası gerçekleşmiş, bu dönemde *denizin ötesi* diye bir kavram ortaya çıkmıştır. Eski Rus Yıllıklarında sık sık kullanılan bu tabir Baltık Denizi'nin batı kıyılarının kısa ifadesidir. IX. yüzyılın ilk yarısında Bizans ve İskandinavlılar arasında gelişen ekonomik ilişkilerin kurbanı olan Slav ve Fin-Ugor kavimleri topraklarındaki gelişmelere karşı susmayarak, İskandinavlıları (Vareg olarak adlanan Norveç ve İsveçlileri) *denizin ötesine* kovmuşlardır. Bunu takiben, yani 862'de enteresan bir hadise gerçekleşmişti. Şöyle ki İskandinavlıların gidişinden sonra, *Baltık-Vareg* rotası tamamen yerli halkın yönetimi altına geçti. Neticede kavimler arasında oluşan

⁶³ Vernadsky, Rşç. trc., s. 271; Melnikova s. 274.

⁶⁴ PVL (Lavrentiy), s.17; PVL (Laurentian), s. 59.

⁶⁵ Lebedev, s. 534.

rekabet ve egemenlik sevdası kargaşaya neden oldu. Çareyi *denizin ötesinde* bulan Slav ve Fin-Ugor kavimleri, gizemli niteliği ile maruf olan Vareg-Rus Rurik'i davet ettiler. Böylelikle Eski Rus Devleti'nin temeli atılmış ve Vareg-Ruslar Kuzeydoğu Avrupa'da uluslararası arenaya dahil olmuşlardı. Bu adımın en önemli ve ilk belirtisi 866 senesinde Vareg-Rusların, dönemin kudretli ve egemen İmparatorluğu Bizans'a karşı siyasî faaliyeti olmuştur.⁶⁶

X. yüzyıl Vareg-Rus hanedanı açısından önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olarak bilinmektedir. Şöyle ki bahsi geçen dönemde Eski Rus Devleti'nin tarihinde iki önemli durum söz konusudur. Bunlardan biri pagan Rusya'nın Ortodoks Hristiyanlığını kabul etmesi, diğeri ise Rus ve Bizans hanedanları arasında ilk kez evlilik bağı kurulmasıdır. Ayrıca Rusya'nın X. yüzyılda Bizans İmparatorluğu ile kah siyah, kah beyaz niteliğinde olan politik ilişkisi de gölgede kalmamaktadır.

X. yüzyılın başlarında Kiev Knezi⁶⁷ Oleg'den (882-913) sonra iktidara gelen Igor'un (914-945) saltanat döneminde yaşanan en önemli olay, 941'de Bizans üzerine sefer düzenlenmesi olmuştur. Bu mücadele her iki tarafın, tıpkı 907/911'de olduğu gibi bir anlaşmaya varmasıyla sonuçlanmıştır. Ancak ikinci anlaşmada bu kez Bizans daha kârlı çıkmıştır. Bizans ve Vareg-Rus hanedanı arasında vuku bulan her iki anlaşma sonucu olarak ücretli Vareg-Rus muhafızlarının İmparatorluk ordusuna akını gerçekleşmiştir.⁶⁸ Böylelikle IX. yüzyılda Doğu Avrupa topraklarına gelen İskandinavlılar (Vareg-Ruslar) Bizans'ın askerî kıtasını oluşturmuştur.

Rusya'nın İmparatorlukla olan bu düşmanca ilişkisi Igor'un ölümünden sonra Kneginya⁶⁹ Olga döneminde yerini dostluğa bıraktı. Olga Bizans ile dostça ilişkiler kurmakla kalmamış aynı zamanda Hristiyanlığı da kabul etmiştir.⁷⁰ Olga'nın siyasî açıdan önem taşıyan bu hamlesi Rusya'nın Hristiyanlaşmasını hemen sağlamasa da ülkeyi bu dine yaklaştırmıştı.

⁶⁶ PVL (Lavrentiy), s. 18; PVL (Laurentian), s. 60.

⁶⁷ Rus dilinde КНЯЗЬ (Knyaz).

⁶⁸ Levchenko, Ocherki, 154; A.V. Oleynikov, Varyajskaya Gvardiya Vizantii, Veche, Moskva 2015, s. 58-59.

⁶⁹ Knezin eşine verilen unvandır.

⁷⁰ PVL (Lavrentiy), s. 41-42; PVL (Laurentian), s. 82; Karamzin, I, s. 124; Kurat, Rusya Tarihi, s. 23.

İgor ile Olga'nın oğlu Knez Svyatoslav (945-972) döneminde Bizans'la olan ilişkiler önce müttefiklik (Svyatoslav'ın Bulgarlara karşı Bizans'ın tarafında savaşması), sonra da düşmanlık (Svyatoslav'ın Bulgar toplaklarını elde etmek istemesi) şeklinde kendini göstermiştir. Ayrıca X. yüzyıl Rusya tarihinde ilk taht mücadelesi ile anılmaktadır. Şöyle ki Svyatoslav'ın üç oğlu arasında yaşanan bu savaşta Vladimir zafer elde ederek, Rus tahtına sahip olmuştur. Özellikle Vladimir'in dönemi farklılıklar ve yenililiklerle dolu bir dönem olmuştur. Zira Ortodoks Hristiyanlığının 988-989 senesinde Vladimir tarafında resmî olarak kabulü, pagan Rusya'yı tarihten silmiştir. Ayrıca onun Prenses Anna ile evlenmesi, Bizans sarayında, Rusya ile alakalandırılan *kuzeyli barbarlar* kavramını yavaş yavaş ortadan kaldırmayı başarmıştır.⁷¹

Rusya-İskandinav ilişkilerinin doğasındaki değişim XI. yüzyılın ilk yarısında daha belirgin hale geldi. Yaroslav'ın hâkimiyet yıllarına denk gelen bu dönemde Kiev Devleti'nin dış politikasında İskandinav ülkelerinin önderliğini görmekteyiz.

Knez Mudriy Yaroslav Vladimirovich'in hâkimiyet yılları, Eski Rus ve Eski İskandinav kaynaklarında Doğu Avrupa'daki İskandinav paralı askerlerinin faaliyetlerinin en parlak dönemi olarak tasvir edilmiştir. Özellikle bu konuda dikkat etmemiz gereken 980 ve 1015 senelerinde yaşanan olaylardır. Zira 980'de olduğu gibi 1015'de de henüz knezlik makamına ulaşmayan Kiev hanedanına mensup bir prens çareyi *denizin ötesinde* yaşayan Vareglerin desteğinde bulmaktadır.⁷² Ayrıca Mudriy Yaroslav'ın Bizans'a giden yolu kontrolü altına alması, Vareg askerlerinin (özellikle Norveç Varegleri) Bizans İmparatorluğu'na geçmelerinde aracılık yapmasına izin verdiği bilinmektedir. Fakat XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Vareglerin (İsveç ve Norveç Varegleri) Rus topraklarına ve buradan Bizans topraklarına yaptıkları akınların keskin şekilde azaldığını görebilmekteyiz. Fakat daha sonraki dönemlerde, Vareg-Rus tabiri kullanım dışı kalacaktır ve Varegler yalnızca İskandinav ücretli askerlerini tanımlayan bir ifade olacaktır.

⁷¹ PVL (Lavrentiy), s. 75-76; PVL (Laurentian), s. 112-113.

⁷² Karamzin, I, s. 160; Tatishchev, II, s. 70; Lomonosov, s. 145; Aleksey Karpov, Yaroslav Mudriy, sy. 808, JZL, Molodaya Gvardiya, Moskva 2001, s. 75.

Birçok tarihçinin görüşüne göre, Yaroslav İskandinavya bölgesi ile yakın ve devamlı bağlantıları olan Kuzeyli bir tarihi şahıstı. Hanedan evlilikleri doğrudan devletlerin dış politik çıkarlarını yansıttığı için, Yaroslav'ın siyasî önceliklerinde Bizans'ın önemi azalmıştır. Yaroslav'ın kendisinden önce Norveç konungu Olav Haraldsson ile nişanlı olan, İsveç konungu Olav Schötkönung'un kızı İngigerd ile evliliği, onun siyasetinin atalarından farklı yönde olduğunu kanıtlayan diğer önemli faktörlerden biri olarak kabul edebiliriz.⁷³ Zira babası Knez Vladimir'den farklı olarak Bizans hanedanı ile değilde İskandinav hanedanı ile akrabalık ilişkisini daha üstün tutmuştur. Böylelikle Mudrıy Yaroslav'ın döneminde, 1046'ya kadar Kiev ve Bizans hanedanı arasında evliliğin yaşanmadığını görebilmekteyiz. Fakat 1043'de Bizans ve Rusya arasında yaşanan münakaşa, Vsevolod Yaroslavich'in Bizans İmparatoru IX. Konstantinos'un kızı ile evlenmesine neden olmuştur.⁷⁴

XI. yüzyılın ortalarında steplerde (bozkırlarda) ortaya çıkan Türk kökenli Polovetsler (Kumanlar) 1060'dan itibaren, önce kendi inisiyatifleri ile (1061 senesinde Rus topraklarına baskın yaparak, Knez Vsevolod'u yendiler ve geri döndüler), daha sonra birbirleriyle çatışmakta olan knezlerin davetiyle Rusya'ya düzenli baskınlar organize etmeye başladıklarını görmekteyiz. 1068'de İzyaslav ve diğer Yaroslavichler, Polovetslere karşı çıksalarda, Alta Nehri'nde acımasız bir yenilgiye uğradılar⁷⁵. Bu savaş, 150 yıl daha devam eden Rus-Polovets savaşının başlangıcı olarak bilinmektedir. Böylelikle XI. yüzyılın ortalarından itibaren Rus topraklarında hanedan mensupları arasında yaşanan savaş ve ayrıca Polovets saldırılarının dönemi başladı. Bu münakaşa sadece Moğol-Tatar istilasında, Polovets ve Rus topraklarının Altın Orda'nın yönetimi altına girmesi ile sona erdi.

⁷³ Bremensky, s. 48; T.N. Djakson, **Chetire Norvejskikh Konunga na Rusi: İz İstorii Russko-Norvejskikh Politicheskikh Otnosheniy Posledney Treti X-Pervoy Polovini XI v.**, Yazıki Russkoy Kulturi, Moskva 2000, s. 65; Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 170.

⁷⁴ Aleksey Karpov, **Vladimir Monomakh**, sy. 74, JZL, Molodaya Gvardiya, Moskva 2015, s. 15.

⁷⁵ Tatishchev, II, s. 84; Lev Gumilev, **Ot Rusi k Rossii**, Act, Moskva 2002. s. 85.

BİRİNCİ BÖLÜM

IX. YÜZYILIN ORTALARINDAN X. YÜZYILIN BAŞLARINA KADAR VAREG-RUSLAR

1.1. Vareg-Rus Hanedanında Unvanlar ve Terimler

1.1.1. Vareg-Rus Hanedanında Knez ve Kagan Unvanları

IX-XI. yüzyıllara ait Eski Rus sosyopolitik terminolojisini incelemek, kaynakların aktardığı bilgilerin yetersiz ve son derece karmaşık olmasından dolayı hayli zor meseledir. Bu dönemle ilgili bilgi içeren en eski kaynaklardan biri olarak kabul edilen *PVL(Lavrentiy)* XIV. yüzyılın başlarında kaleme alınmıştır. Dolayısıyla IX-XI. yüzyıllardaki olaylar daha geç dönemde kaydedildiğinden aktarılan bilgilerde zaman zaman tutarsızlık gözlemlenmektedir. Bu nedenle adı geçen yıllığın Eski Rus Devleti'ne ait politik terminoloji (yöneticilerin unvanı da dahil olmak üzere) hakkında ihtiva ettiği bilgileri incelerken itinalı olmamız icab eder.

Eski Rusya hükümdarlarının unvanını ifade eden terimlerden biri *knez* idi. Bu terim farklı rütbe, statü ve kökene sahip yöneticilerin unvanını belirtmek için kullanılıyordu. Rusya'nın hükümdarlarına XVI. yüzyıla kadar *knez* olarak hitap ediliyordu. Aynı terim, Eski Rus Devleti'ne dahil olan (beylikler) bireysel siyasî bölgeleri idare eden yöneticilerin makamını ifade etmek için de kullanılıyordu. Yani Büyük Kiev Knezlerinin vasalı olarak onlara da *knez* deniliyordu. Ayrıca X-XI. yüzyıllarda Kiev Devleti'ne itaat eden kabilelerin başkanlarına, Peçenek ve Polovets hanlarına ve Litvanya liderlerine de *knez* diye hitap ediliyordu.⁷⁶

IX-XI. yüzyıllarda eski Rus hükümdarların unvanını belirten diğer terim *kagan* olmuştur. *Bertin Yıllığı*'nda 839 yılı olayları anlatılırken *kagan* termi kullanılmıştır. Bu terim, Bizans İmparatoru Theophilus'a elçi heyeti gönderen Rosların (veya Rusların) hükümdarıyla ilişkilendirilmektedir. Burada İstanbul'a gönderilen elçi heyetinin İskandinavyalılardan oluştuğunu ve kendi halklarını Ros

⁷⁶ Melnikova, s. 115.

(Genes), hükümdarlarını ise *Rex (Kagan)* olarak adlandırıyorlardı.⁷⁷ Belki de Bizans İmparatorluğu'nda resmî evrakta İskandinav kökenli hükümdarların unvanı *kagan* olarak kaleme alınıyordu. Fakat 870 yıllarında Alman İmparatoru II. Louis'in Bizans İmparatoru'na yazdığı bir mektupta, *kagan* unvanının Alman İmparatorluğu nezdinde Hazar ve Norman hükümdarları için değil, Avar hükümdarının unvanını ifade etmek için kullanılan bir terim olduğu görülmüştür.⁷⁸ *Kagan* terimi, XI. yüzyılın ikinci yarısına kadar resmî şekilde kullanılmaya devam etmiştir. Kiev Knezi Svyatoslav Yaroslavich'in (1073-1076), üzerinde tasviri bulunan freskte yazılmış bu kelimeler: "*Спаси Господь и кагана нашего-Tanrım bizim kaganımızı kurtar*" kanıt olarak kabul edilmektedir.⁷⁹ Fakat *PVL (Lavrentiy)*'de 965'te Hazarlara karşı yapılan seferden bahsedilirken Svyatoslav değil Hazarların hükümdarı *kagan* olarak anılıyor: "*Иде Святославъ на козари; слышавше же козари, изидоша противу съ княземъ своимъ каганомъ-Svatoslav Hazarların üzerine yürüdü, bunu duyan Hazarlar kaganları ile birlikte kneze karşı çıktılar*".⁸⁰ Görüldüğü gibi burada Svyatoslav *kagan* olarak değil, *knez* olarak anılmaktadır. Artık XI. yüzyılın sonlarına ait metinlerde *kagan* ifadesine rastlanılmıyor. Bunun aksine *knez* terimi daha sık kullanılmaya başlıyor. Vareg-Rus hükümdarları tarafından *knez* unvanının kullanımına ilk olarak Novgorod'da bulunan Mudriy Yaroslav'a ait mühür tanıklık etmektedir. Mühürde şu yazılar vardır: "*о Яросла[в] к.н.а. роус.с - Yaroslav Rous (Ros) knezidir*".⁸¹ Ayrıca belirtmemiz icab eder ki XI. yüzyılda *knez* ve *kagan* terimleri ile birlikte *чарь (çar)* termi de kullanılıyordu. Hatta, Yaroslav'ın ölümü hakkında bilgi içeren kayıtlarda, o *çar* olarak taktim edilmiştir.

XI-XII. yüzyıllarda *knez* ve *kagan* terimlerinin kullanımına ilişkin durumlara bakıldığında, XI. yüzyılın neredeyse sonuna kadar kullanılan *kagan* unvanının aslında XI. yüzyıl boyunca yavaş yavaş yerini *knez* unvanına bıraktığı görülmektedir. Nihayetinde XI. yüzyılın sonunda tamamen kullanımdan kaldırılan

⁷⁷ St-Bertin, s. 44; Melnikova, s. 116; P.P. Tolochko, *Otkuda Poshla Russkaya Zemlya*, Balık2, Kiev 2016, s. 15.

⁷⁸ Tolochko, s. 17.

⁷⁹ Melnikova, s. 116; V.İ. Markov, *Turksky Sled v İstorii Ukraini X-XVII vv.*, Evraziya, Sankt-Peterburg 2016, s. 40.

⁸⁰ *PVL (Lavrentiy)*, s. 44; *PVL (Laurentian)*, s. 84; Markov, s. 37.

⁸¹ Melnikova, s. 117.

kagan unvanı Eski Rus Devleti'nin hayatından çıkmış oluyor. Fakat *knez* sözünün kökenlerini incelediğimiz zaman elde ettiğimiz bilgiler bu ifadenin kullanım dönemlerini yalanlamaktadır. Şöyle ki *knez* sözünün Slav öncesi dönemde kullanılan *kunigaz* kelimesinden kaynaklandığı veya bu kelime ile alakalı olduğu düşünülmektedir.⁸² Fakat *kunigaz* kelimesinin Batı ve Güney Slav dillerine geçmesine ve bir kaç yüzyıl sonra Doğu Slavlar tarafından benimsenmesine dair hiç bir kanıt yoktur. *Knez* kelimesinin Slavlar tarafından kullanıldığını el-Biruni ve İbn-Hürdazbih tarafından belirtilmektedir.⁸³ Belirtmemiz icab eder ki *knez* termi İbn-Hürdazbih'in kayıtlarında *k.nan*⁸⁴ şeklinde yazılsada, el-Biruni *knez* olarak yazılmıştır.⁸⁵ Bu bilgiler dikkate alındığı zaman, *knez* kelimesinin IX. yüzyıldan önce Slavlar tarafından kullanıldığı farzedilebilir.

A.P. Novoseltsev'e göre, Vareg-Rus hükümdarı *kagan* ünvanını oldukça erken, büyük olasılıkla IX. yüzyılın ilk yarısında benimsemişlerdir.⁸⁶ Vareg-Rus knezleri tarafından *kagan* unvanının benimsenmesi aslında politik anlam taşımaktadır. Kendi rütbelerini ifade etmek için kullandıkları bu terim onların Hazarlardan bağımsız olduklarının göstergesi olmuştur. Böylelikle “*siz kagan iseniz bizler de kaganız*” demek istercesine Eski Rus Devleti'nin Hazar Kağanlığı ile eşitliğini ortaya koymaya çalışmışlar diye düşünmekteyiz.

IX-XI. yüzyıllarda *knez* ve *kagan* unvanları bir arada kullanılmıştı, fakat farklı etnokültürel ortamlarda. X. yüzyılın sonunda ve XI. yüzyılın ilk yarısında *kagan* Rusya'nın yüce hükümdarının unvanı idi, *knez* unvanı ise ona tabi olan bölgelerin hâkimleri için kullanılmıştı. Vareg-Rus hanedanını Slavlaşması neredeyse XI. yüzyılın ikinci yarısında veya sonunda olmuştur. Ayrıca Hazarlara ait *kagan* teriminin zayıflaması, *knez* unvanının popülerleşmesine neden olmuştur. Böylelikle *knez* unvanı Eski Rus Devleti'nin hükümdarlarını bildiren tek unvan olarak kullanılmaya başlanmıştır.

⁸² Melnikova, s. 118.

⁸³ “as-Sakalib (yani Slavların) hükümdarı-knaz”. Bkz. İbn Hordadbeh, s. 61; Melnikova, s. 119.

⁸⁴ İbn Hordadbeh, s. 159.

⁸⁵ Melnikova, s. 119.

⁸⁶ Melnikova, s. 120.

1.1.2. Vereg Teriminin Anlamı

Eski Rus Yıllıklarının bizlere aktardığı bilgilerden *vereg* terminin İskandinavya ve Baltık Denizi bölgesinde yaşayan halklar için kullanılan bir ifade olduğu anlaşıyor. Ayrıca Baltık Denizi Ortaçağ'da *Vereg Denizi* diye adlandırıldığı için ve bu denizin etrafında yaşıyan halkların tümüne Veregler denilmesi muhakkak Baltık Denizi ile alakalı olmuştur. Tarihçi S.V. Tsvetkov, Eski Rus Yıllıklarında içerilen bu bilgilere dayanarak *vereg* terimini belli halklara verilen coğrafi isim olarak açıklıyor.⁸⁷ Böylelikle İskandinav bölgesinde yaşamakta olan İsveçliler, Norveçliler, Gotlar, Angluslar ve Ruslar, Vereglerin muhtelif kolları olarak kabul edilmektedirler.

Vereg kelimesinin etimolojisine baktığımız zaman farklı yazımlar (*Vereg*, *Varang*, *Varangar*, *Voeringi*, *Voringjar*, *Varyati*, *Varangoi*, *Varank*), yorumlar ve anlamlar görmekteyiz. Genellikle bu termin anlamı Germen dili üzerinden yorumlanıyor. *Vereg* kelimesinde bulunan *var* kökeni *sadakat*, *kefare*t ve *yemin* anlamlarına gelen İskandinav kelimesi *var* ile alakalandırılıyor.⁸⁸ Ayrıca *var*'ın ikinci anlamı *deniz* ve *sudu*, zira Kelt yerleşiminin tüm bölgelerinde, *var* kökü nehirlerin adlarının belirlenmesinde bulunur.⁸⁹ *Vereg* terimini *deniz* ve *su* anlamına gelen *var* ile eşleştirmek gayet mantıklı ve makbul kabul edilebilirdir. Zira *vareglerin denizin kalbinden gelen deniz adamları* olduğunu hepimiz biliyoruz. Ayrıca *vereg* kelimesinin etimolojisi, *savunmak* ve *silah* anlamını taşıyan Germen kökenli *war* (*wehr*) kelimesi üzerinden de yorumlanıyor.⁹⁰ Şöyle ki *war* kelimesine *ag* veya *ang* eklendiği zaman *warag/warang* oluşuyor ki buda silahşör (yani kılıç ustası) anlamına geliyor.⁹¹ *Varang* kelimesinin sonunda kullanılan *ang* sonluğu Baltık Slavları için karakteristik olduğu bilinmektedir. Bu nedenden, *varang* etnik isminin Slav-Kelt temas bölgesinde ortaya

⁸⁷ Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 57.

⁸⁸ Melnikova, s. 168; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 57; Oleynikov, s. 47.

⁸⁹ A.G. Kuzmin, **İstoriya Rossii s Drevneyshikh Vremen do 1618 g.**, (ed. A.F. Kiselev), I, Vlado, Moskva 2004, s. 88; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 58-59.

⁹⁰ Vasilyev, **Drevneyshiy İstori**, s. 70.

⁹¹ S. Gedeonova, **Varyagi i Rus': İstoricheskoe İzoleedovaniye**, I, Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk, SanktPetersburg 1876, s. 169; Oleynikov, s. 47.

çıkacağına dair görüşler vardır.⁹² Daha sonra *ang* sonluğu ona çok yakın olan *ing* sonluğu ile değiştiriliyor.⁹³

Vareg kelimesinin etimolojisi Eski İskandinav dünyasında kullanım şekillerinden diğeri, yine *sadakat*, *kefare*t ve *yemin* anlamına gelen *varar*⁹⁴ kelimesinden doğan *voeringi* ve *onun coğul hali voeringjardır*.⁹⁵ Bu kelimenin anlamı sadece asker ve tüccar olarak kabul edilmemektedir, zira *Voeringler (Varegler)* Bizans İmparatorlarının hizmetinde bulunan ücretli askerî kıtalar olmuşlardır.⁹⁶ Şöyle ki Bizans şehirlerinde biriken ticaret emtiasının muhafazası ve bilhassa nehir boyunca eşyaların Bizans'a sevk zamanı herhangi bir saldırıdan korunması için askerî kıtalara ihtiyaç vardı ve bu kıtaların *Vareglerden*, teşekkül ettiği biliniyor. Ayrıca *varyati* kelimesi *önlemek*, *korumak* anlamına geldiğinden dolayı *vareg* sözünün anlamı *düşmanı önleyen koruyucu* olarak da yorumlanabilir. Ayrıca Bizans kaynaklarında *varangoi*, Arap kaynaklarında ise *varank* tabirine tesadüf edilmektedir.⁹⁷

Eski Rus Devleti'nde ve Bizans İmparatorluğu'nda adı geçen belli bir kuzeyli grubunu aslında ikiye ayırabiliriz. Şöyle ki Eski Rus Devleti'ni kurmak amacıyla gelen *Varegler*, yani devlet kurucuları olmuşlardır. Diğer *Varegler* ise Bizans ve hatta zaman zaman Rusya'nın ordusunda ücretli asker olarak hizmette bulunan İskandinavlılar idi.⁹⁸ Bu nedenden dolayı birincileri *Vareg-Ruslar* diğerlerini ise *Varegler* şeklinde adlandırmak bunlar arasındaki ince farkı ortaya koyacaktır. Ayrıca bizler *Vareg-Rusların* da Knez Oleg'in İstanbul zaferinden sonra, Bizans ordusunda para karşılığı hizmette bulunduklarını biliyoruz. Yani *Vareg-Rusları* diğer *Vareglerden* ayıran husus onların Bizans ordusunda yer almalarından ziyade Eski Rus Devleti'nin kurucusu olmalarıdır.

1.1.3. Rus Teriminin Anlamı

⁹² Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 59.

⁹³ Melnikova, s. 171.

⁹⁴ **Varar** kelimesi görüldüğü gibi **var** kökenini içermektedir.

⁹⁵ Kurat, **Rusya Tarihi**, s.16; Pchelov, **Rurik**, s. 206; Melnikova, s.163, 168.

⁹⁶ Gedeonova, I, s. 175, 181.

⁹⁷ Melnikova, s. 169.

⁹⁸ Pchelov, **Rurik**, s. 206-207.

Rusya Devleti'nde *rus* tabirinin kullanılmaya başladığı tarih bazı bilim adamlarına göre Kuzey Doğu Avrupa'ya gelen Vareglere, diğerlerine göre ise Vareglerden önceki döneme dayanmaktadır. Günümüzde dünyanın en büyük devletlerinden biri olan Rusya Federasyonu ve onun halkının adının bu kelimeden doğmuş olması, *rus* tabirinin kökenini ve anlamını araştırma alanında popüler kılmaktadır. *Rus* tabirinin etimolojisini araştırdığımız zaman, bu kelimenin İskandinav, Gotik, Baltık-Slav, Kelt ve hatta İran kökenli olmasına dair farklı görüşler ve yorumların olduğunu görüyoruz.⁹⁹

Rus kelimesinin menşei ve mahiyeti hakkında fikir ileri süren Norman teorisinin taraftarları, bu kelimenin veya tabirin eski kullanım şeklinin *rusi* olduğunu ve büyük ihtimal Fin kelimesi olan *ruotsi*'den alındığını belirtmektedirler.¹⁰⁰ Fin dillerinde İsveç anlamına gelen bu kelimenin *ruotsi* dışında *roots*, *rôtsi*, *rùot*'ş, *rôtši* gibi kullanım şekilleri vardır. Ayrıca bu kelimelerden türemiş *routsalainen* ve *rootslane* İsveçli, İsveççe anlamını taşımaktadır.¹⁰¹ Genel olarak Fin dilinde kullanılan *ruotsi*, Eski İskandinav diline ait olan ve *kürek çekmek/kürekçi* anlamına gelen *róa rōp*, *rōper* ve *rōps*'ın bir türevi olarak kabul ediliyor.¹⁰² Ayrıca Eski İzland dilinde *ropsmenn* ve *ropskarlar* kelimeleri de *kürekçi* ve *denizçi* anlamına geliyor.¹⁰³

Finler tarafından kullanılan *ruotsi*'nin *rus*'a transformasyonu fonetik olarak çok sağlam şekilde izah edilmektedir. Şöyleki *ruotsi* ve *roots*'da kullanılan *uo/oo* ve *ts* harif birleşimleri Rus dilindende *u* ve *s* harifleri ile değiştiriliyor ve böylelikle *rusi* ve *rus* kelimeleri ortaya çıkmış oluyor.¹⁰⁴

Bertin Yıllığı'nın 839 senesine ait metinde Kral Dindar Ludwig'in yanına gelen Rhoslardan bahsedilmektedir. Burada Kral Rosları *Sveon (Genes)* grubunun

⁹⁹ Melnikova, s. 134.

¹⁰⁰ Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 16-17.

¹⁰¹ Melnikova, s. 136; Mikhail Seryakov, **Bitva u Varyajskikh Stolpov**, Veche, Moskva 2015, s. 188, 193.

¹⁰² Petrukhin, **Nacalo**, s. 51; Lebedev, s. 531; Pchelov, **Rurik**, s. 204; Melnikova, s. 137; Seryakov, **Bitva**, s. 190, 193.

¹⁰³ Pchelov, **Rurik**, s. 99; Seryakov, **Bitva**, s. 193; Oleynikov, s. 47.

¹⁰⁴ Pchelov, **Rurik**, s. 204; Melnikova, s. 138-139.

kendi kendine verdiği ad olarak bilinmektedir.¹⁰⁵ Ayrıca *ros* kelimesinin kullanımı İmparator VII. Konstantinos Porphyrogenitos'un *De Administrando Imperio*'nun adlı eserinde görmekteyiz. Şöyle ki imparator, eserinde Roslardan bahsederken Knezleri Igor'un oğlu Svyatoslav'ın olduğunu, Rosların Slavları idare ettiğini, Hazar Kağanlığı ve Bizans'a karşı siyasî girişimlerde bulunduklarını açık biçimde belirtmektedir.¹⁰⁶ Ayrıca Leo Deacon Svyatoslav'ın 871 senesi Balkanlara yaptığı saldırını anlatırken Vareg-Rus ordusunu Skif, Tavroskif ve Ros olarak adlandırıyor.¹⁰⁷

Rus kelimesinin diğer açıklaması zafer anlamına gelen Gotik kelimesi *hrōps* üzerinden yapılmaktadır.¹⁰⁸ Fakat *rus* kelimesinin Gotik etimolojisinden türemesi pek sağlam bilgi değildir. Zira Erken Rusya tarihi döneminde, Gotlar Kırım ve Kuzey Karadeniz bölgesinde yaşıyorlardı ve iletişim bağları olmayan halklara isim vermeleri mantık dışıdır. Ayrıca Baltık-Slav kelimeleri *ruġi/rutheni* ve Kelt kelimesi *ruthenie* dayanarak *rus* tabirinin etimolojisine dair bilgiler söylemişler.¹⁰⁹

Rus tabirinin Arap kaynaklarında kullanımı ise *ar-rus* şeklindedir. Araplar *ar-rus* olarak İskandinav kökenli halkları adlandırıyorlardı.

Rus tabirinin etimolojini araştırdığımız zaman Eski İskandinav kökenlerinden sonra en yaygın olarak kabul edilen onun İran kökenli olmasıdır. Şöyle ki Orta Asya, Kafkasya ve Kuzey Karadeniz bölgesinde İran kökeni *rēkhs/rokhs* (*rokhs-*, *rakhs-*, *rukhs-*, *roksh-*, *raksh-*, *ras-*, *-rosh-*, vb.) ile birçok coğrafi adlar vardır.¹¹⁰

1.2. Norman ve Anti-Norman Teorisi

¹⁰⁵ Petrukhin, *Nacalo*, s. 49; Omelyan Pritsak, *Pokhodjennya Rusi*, I, Oberegi, Kiev 1997, s. 38-39; Melnikova, s. 143; Tolochko, s. 15; O.L. Gubarev, *Rurik Sk'eldung*, (ed. V.Y. Trofimov), Evraziya, Sankt-Peterburg 2019, s. 98.

¹⁰⁶ Bagryanorodniy, s. 45-51.

¹⁰⁷ Geniş bilgi için bkz. Diakon, Rşç. trc., s. 78-81; Leo Diakon İng. dili çevirisinde ise genel olarak **Rus** olarak yazmışlar. Sadece bu kısımda "Behold, I will bring upon you Gog and Magog, the ruler of the Rosy" **Rus** değil de **Ros** olarak yazılmıştır, bkz. Deacon, İng. trc., s. 194-200.

¹⁰⁸ Lebedev s. 531; Pchelov, *Rurik*, s. 203.

¹⁰⁹ Lebedev, s. 531.

¹¹⁰ Pchelov, *Rurik*, s. 203-204.

1.2.1. Vereg–Rus Tarih Yazımında Norman ve Anti–Norman Teorisine Bir Bakış

IX–XI. yüzyıllar arasında İskandinav-Rus dünyasının ortak kümesi olan Vereg meselesi, tarih alanında geniş araştırılan ve halen ilgi çekmeyi başarabilen konulardan biridir. Yüzyıllardır süren araştırmalara rağmen, Batı ve Kuzey Avrupa tarihinin gelişiminde önemli rol oynayan Veregler, hâlâ tarihi karanlığını korumakta ve akıllarda bir sürü soru işareti bırakmaktadır. Şöyle ki Veregleri veya Vereg-Rusları İskandinav ve Rusya tarihinde önemli kılan aslında onların hâlâ kanıtlanamamış olan gizemli kökenleridir. Vereglerin genetik ve manevî anlamda belli bir etnik topluma veya gruba (özellikle Germen veya Slav) ait olması günümüzde de politik açıdan önem taşımaktadır. Zira onların Germen veya Slav olduklarına dair kesin bir kanıtın olması durumunda, bu meseleye siyasî ve ilmî yaklaşımın değişeceğini, böylelikle Rusya ile Avrupa dünyasının karşı karşıya gelmekten kurtulacağını düşünmekteyiz. Fakat ne yazık ki Vereg-Rusların etnik kökenlerini tespit etmeye yardımcı olan eski kaynakların çelişkili bilgiler içermesi bu konuda kesin bir sonuca varmayı neredeyse imkânsız kılmaktadır.

Nihayetinde hâlâ varlığını sürdüren bu belirsizlik, XVII. ve XVIII. yüzyıllarda iki farklı görüşün ileri sürülmesi ile Norman ve Anti-Norman teorisinin doğmasına neden oldu. Böylelikle yüzyıllardır rakip tarafların ilmî faaliyeti sayesinde Vereg-Ruslara dair değerli bilgiler elde edilmiştir. Konuya tam hâkim olmak için her iki tarafın argümanlarını incelemek ve göz önünde bulundurmak şarttır.

Son üç yüzyılda Norman ve Anti-Norman teorisi taraftarları arasında üç büyük ihtilaf dalgası gözlenmiştir: XVIII. yüzyılda Gerhard Friedrich Müller ve Mikhail Vasilyevich Lomonosov arasında olan münakaşa (Bilimler Akademisi'nde), XIX. yüzyılda Mikhail Petrovich Pogodin¹¹¹ ve Nikolay İvanovich Kostomarov'un¹¹² halka açık münazarası (Petersburg Üniversitesi'nde) ve XX. yüzyılda Lev Samuilovich Klein tarafından yapılan seminerde halka açık tartışmaya yer verilmesi (Leningrad Üniversitesi'nde).¹¹³

¹¹¹ Akademik hayatı hak. geniş bilgi için bkz. Pchelov, **Rurik**, s. 89-90.

¹¹² Akademik hayatı hak. geniş bilgi için bkz. Pchelov, **Rurik**, s. 91.

¹¹³ Lev Somuilovich Klein, "Normanizm-Antinormanizm: Konec Diskussii", y.y., 1999, s. 91.

XVII. yüzyılda ortaya çıkan Norman teorisi XVIII. yüzyılda G.Z. Bayer, G.F. Miller, A.L. Schlözer gibi bilginlerin ilgisini üzerine çekerek ağırlığını ortaya koydu. Özellikle 1749-1750 yıllarında Müller'in *Rus Halkının ve İsminin Kökeni* adlı tez çalışması tarih alanında bir deprem yaratmış oldu.¹¹⁴ Şöyle ki, Müller'in Rusya Bilimler Akademisi'nde gerçekleşen çıkışında Lomonosov'un sert tepkisi Vareg-Rus tarihi konusunda yeni bir sayfanın açılmasına neden oldu. Böylelikle XVIII. yüzyılın sonundan itibaren birbirine zıt iki kavramın açık savaşı başlamış oldu.

Oluşan bu durum yalnız Vareg-Rus tarihini değil aynı zamanda birçok tarihçinin eğitim ve iş hayatlarındaki mevkilerini de etkilemiştir. Zira XVIII-XX. yüzyıllarda Rusya'da bir Rus tarihçinin Norman teorisini desteklemesi vatan hainliği olarak algılanıyordu. Örneğin, 60'lı yılların başlarında daha Moskova Üniversitesi'nde tarih bölümü birinci sınıf öğrencisi olan Andrey Alekseyevich Amalrik, *Normanlar ve Kiev Rusyası* isimli çalışmasında Norman teorisine dair görüşleri inatla desteklediğinden dolayı üniversiteden atılıyor.¹¹⁵ Amalrik'in cezası ne yazık ki bununla da bitmiyor. O, özel kamp ve tımarhaneye gönderildikten sonra ülkeden kovuluyor ve yabancı bir ülkede hayata veda ediyor.

XIX. yüzyılın sonlarına doğru ve XX. yüzyılda Rusya'da artık Anti-Norman teorisinin Norman teorisi üzerinde kurduğu egemenlik zayıflamıştı. Rus araştırmacıların bir kısmı Norman taraftarı olmaktan çekinmiyor, kendi düşüncelerini açıkça dile getiriyorlardı.

1.2.2. XVII-XX. Yüzyıllarda Norman Teorisinin Önde Gelen Temsilcileri

Eski Rus Devleti'nin kuruluşu ile alakalı Norman teorisi, Vareg-Rus adı ile tanınan Eski Rus Devleti'nin kurucularını Germen kökenli olarak tanıtmaktadır. Norman teorisinin temeli XVII. yüzyılda İsveçli tarihçi ve diplomat Peer Persson de

¹¹⁴ Fomin Vyacheslav Vasilyevich, "Varyago–Russkiy Vopros v Otechestvennoy İstografii XVIII-XX Vekov", *Rossiyskaya Akademiya Nauk İstitut Rossiyskoy İstorii*, Moskva 2005, s. 16.

¹¹⁵ Gubarev, s. 36.

Erlesunda¹¹⁶ (1570-1622) tarafından atılmıştır. İsveç Kralı IX. Karl'ın sarayında tarihçi olarak görev yapan Peer Persson de Erlesunda, 1615'te yayımladığı *Büyük Moskova Knezliği'nin Tarihi* adlı eserinde Vareglerin İsveç kökenli olma ihtimalini ortaya koymuştur.¹¹⁷ Ayrıca konuya dair ilk tarihi inceleme de yine XVII. yüzyılda İsveçli Olof Johannis Rudbeck¹¹⁸ tarafından gerçekleştirilmiştir. O.J. Rudbeck de Vareglerin kendi atalarının soyundan geldiklerini belirterek onları İsveçli olarak tanımlamıştır.

1724 yılında I. Petro¹¹⁹ tarafından kurulan ve Alman tarihçilerinin çoğunlukta olduğu Bilimler Akademisi, Rusya'da bilimsel düşüncenin gelişimine öncülük etmişti. XVIII. yüzyılda Rusya'da yaşayan ve adı geçen akademide araştırma yapan Gottlieb Siegfried Bayer, Gerhard Friedrich Müller ve Avgust Ludwig von Schlözer gibi bilginler, Vareg-Rusların, Slavların yanına gelen Germen kavimleri veya daha doğrusu Avrupa'da İskandinavyalılar adı ile tanınan İsveçliler olduğunu iddia ediyorlardı.¹²⁰ Böylelikle XVII. yüzyılda Peer Persson de Erlesunda tarafından ileri sürülen Norman görüşü XVIII. yüzyılda Bayer, Müller ve Schlözer gibi tarihçiler tarafından akademik olarak desteklenerek güç kazanmıştır.

Norman teorisini destekleyen bilimsel çalışmalar XVIII. yüzyılın ilk yarısında Petesburg Bilimler Akademisi'nde Bayer (1735'te) ve Müller'in (1749-1750'de) akademik girişimleri sonucunda başlamıştır.¹²¹

Königsber Üniversitesi'nin mezunu ve eğitmeni Gottlieb Siegfried Bayer (1694-1738) Aralık 1725'te Petesburg Bilimler Akademisi'nin *Grek-Roma* bölümüne profesör olarak atanmıştı.¹²² Kendisi klâsik-filolog ve oryantalist olarak tanınan, ayrıca doğu dillerine (özellikle Çin dili) hâkim bir âlim idi. Rusya tarihi konusundaki

¹¹⁶ Latince Petrus Petrejus; Rusça Pyotr Pertey de Erlezunda.

¹¹⁷ Pyotr Pertey de Erlezunda, **İstoriya o Velikon Knyajestve Moskovskom: Proiskhojdenii Velikikh Knezey, Nedavnikh Smutakh, Proizvedennikh Tam Tremya Ljedimitriyami, i o Moskovskikh Zakonakh, Nrvakh, Pravlenii, Vere i Obryadakh**, (Rşç. trc. A.N. Shemyakina), V Universitetskoy Tipografii, Moskva 1867, s. 92; Kuzmin, **İstoriya Rossii**, I, s. 71; Pchelov, **Rurik**, s. 73.

¹¹⁸ Latince Olaus Rudbeckius.

¹¹⁹ Rusça I. Pyotr.

¹²⁰ F. Kruze, "O Proiskhojdenii Rurika", **Jurnal Ministerstva Narodnogo Prosvescheniya**, IX, V Tipografii Imperatorskoy Akademii Nauk, SanktPeterburg 1836, s. 44-45.

¹²¹ Pchelov, **Rurik**, s. 68.

¹²² Pchelov, **Rurik**, s. 74; a. mlf., **Rurikovichi**, s. 22.

çalışmalarda etkin olmasına rağmen Rus dilini bilmiyordu ve bu faktör rakipleri karşısında onun en büyük zaafı idi. Örneğin, A.G. Kuzmin, Bayer'in Rus dilini öğrenmek gayesinde olmadığını ve eserlerini Alman dilinde kaleme alarak rakipleri tarafından tenkit olunmaktan kendini kurtardığını düşünmüştür.¹²³

1735'te *Comentarii Academiae Scientiarum Imperialis Petropolitanae*'nin dördüncü cildinde Bayer'in *Varegler Hakkında (De Varagis)* adını taşıyan çalışması yayınlandı.¹²⁴ Latince kaleme alınan bu çalışma, 1747'de Vasiliy Nikitich Tatishchev ve Kiriak Kondratovich¹²⁵ tarafından Rusçaya tercüme edildi. Ayrıca Tatishchev, *İstoriya (Tarih)* adlı eserinin birinci cildine Bayer'in çalışmasını özetleyerek dahil etti.¹²⁶

Knez Rurik'in Prusya ve Kuzey Baltık bölgesinden geldiğine dair mevcut görüşleri kabul etmeyen Bayer, Eski Rus Yıllıklarına dayanarak Vareglerin İskandinavyalı (yani İsveçli) olduklarını belirtmiştir. Ayrıca Bayer, *Bertin Yıllığı*'nın 839'da Bizans İmparatoru Theophilos'un Frank İmparatoru Dindar Ludwig'in sarayına gönderdiği elçi heyetinde kendilerini *Ros (Svey/İsveç)* olarak adlandıran bir grup insanın olduğuna dair aktardığı bilgileri ve X. yüzyılda Rus-Bizans anlaşmasında Rus elçi heyetinde bulunan şahısların ve tüccarların isimlerinin Germen kökenli olmasını göz önünde bulundurarak Vareg-Rusların İsveç kökenli olduklarını ispatlamaya çalışmıştır.¹²⁷

1725'te Rusya'ya gelen Alman Entograf ve Coğrafyacı Gerhard Friedrich Müller'in (1705-1783) ismi, Vareg-Ruslar hakkında ilk hararetli tartışmalarda geçiyor. Şöyle ki 1749'da Müller'in halka açık kongre için yazdığı *Rus Halkının ve İsminin kökeni (De origine gentis Russicae)* adlı tezi büyük ihtilafa neden olmuştur. Akademi'de görev yapan diğer profesörler (özellikle Lomonosov) Müller'in Vareg-Rusları Germen kökenli olarak takdim etmesinden dolayı bu tezi kabul etmemişlerdir.

¹²³ Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s. 72.

¹²⁴ Pchelov, *Rurik*, s. 74.

¹²⁵ 1767'de Kiriak Kondratovich tarafından yapılan tercüme "Sochineniye o Varyagakh Avtora Feofila Sigefra Beyera" adı altında yayınlanmıştır. Bilgi için bkz. Pchelov, *Rurikovichi*, s. 22.

¹²⁶ Geniş bilgi için bkz. Tatishchev, I, s. 292-310.

¹²⁷ Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s. 72; Pchelov, *Rurik*, s. 75; a. mlf., *Rurikovichi*, s. 22; Seryakov, *Bitva*, s. 25-26.

Çünkü böyle bir tezin kongrede okunması ve yayınlanması akademinin itibarına zarar verecekti.

23 Ağustos'ta gerçekleşen Akademik Konferans toplantısında Müller'in tezi müzakere edilmiş ve bazı düzeltmelerden sonra bu tezin yayınlana bileceğine karar verilmişti.¹²⁸ 6-7 Eylül'de tez kontrol için akademinin dört profesörüne ve iki araştırma görevlisine teslim edildi.¹²⁹ İnceleme sonunda V.K. Trediakovsky dışındaki akademisyenler böyle bir tezin halka açık toplantıda okunmasının ve basılı şekilde dağıtılmasının doğru olmadığını belirttiler. Hatta Lomonosov, Müller'in konuşmasının “Çok değersiz ve Rus dinleyiciler için hem komik hem de sinir bozucu olduğunu” söylemiştir.¹³⁰ Nihayetinde 26 Kasım'da gerçekleşen halka açık kongrede Müller'in tezi kabul görmemiş ve akademinin arşivine gönderilmiştir.¹³¹ Fakat Müller vazgeçmeyerek Haziran 1750'e kadar tezin kabul olunması için çok çaba sarf ettiyse de yine de olumlu sonuca ulaşamadı. Müller'in çalışması 1768'de Almanya'da profesör İ.H. Gutterer tarafından anonim olarak yayınlanmış, Rusya okuyucuları ise ancak 2006 yılında bu teze ulaşabilmişlerdir.¹³²

Müller, Bayer'in görüşlerine dayanarak Eski Rus Devleti'nin kurucularını İsveçli olarak takdimetmiştir. O, İsveçlilere Finler tarafından *Ruotsi* denilmesini çok anlamlı buluyor ve Rus kelimesinin kökeninin *Ruotsi* olduğunu düşünüyordu. Ayrıca Müller, Rusların Baltık Denizi'nin doğu kıyılarında yaşadıklarını belirten Danimarkalı kronikçi Sakson'un kayıtlarına dayanarak, Rusların yaşadıkları bölgeyi İsveç vilayeti olarak görüyordu.¹³³

Norman teorisini destekleyen diğer araştırmacı August Ludwig von Schlözer (1735-1809), XVIII. yüzyılın ikinci yarısında Rus tarih yazımında kilit bir figür idi. Wittenberg ve Göttingen Üniversitesi'nde eğitim alan Schlözer, 1761-1767

¹²⁸ Pchelov, **Rurik**, s. 77; a. mlf., **Rurikovichi**, s. 23.

¹²⁹ Bu altı eleştirmen, Tarih Profesörü Johann Eberhard Fischer, Hukuk Profesörü Friedrich Heinrich Strube de Pyrmont, Kimya Profesörü Mikhail Vasilyevich Lomonosov, Dilbilim Profesörü Vasily Kirillovich Trediakovsky, Doğa Bilim Tarihi araştırma görevlisi Stepan Petrovich Krasheninnikov ve Astronomi araştırma görevlisi Nikita Ivanovich Popov idi. Bilgi için. bkz. Pchelov, **Rurik**, s. 77.

¹³⁰ Pchelov, **Rurik**, s. 78.

¹³¹ Pchelov, **Rurik**, s. 78.; a. mlf., **Rurikovichi**, s. 24.

¹³² Pchelov, **Rurik**, s. 79.

¹³³ Kuzmin, **İstoriya Rossii**, I, s. 72.

senelerinde Rusya’da yaşamış ve Petersburg Bilimler Akademisi’nde (1762’den 1765’e kadar araştırma görevlisi olarak, 1765’ten tarih ve istatistik profesörü olarak) görev yapmıştır. Almanya’ya geri döndükten sonra, Schlözer 1768’de *Rus Kroniklerinin Analizi* isimli çalışmasını yayınlamış, bunu takiben *Nestor* isimli eserini kaleme almıştır. *Nestor* adlı eseri 1802-1809 senelerinde beş cilt olarak Almanya’da yayımlanmıştır.¹³⁴

Schlözer, Rus araştırmacıların Varegleri Slav olarak kabul etmelerini vatanseverlikle ilişkilendiriyor ve Vareglerin Slav olduklarına dair görüşü kabul etmiyordu. Schlözer, Norman teorisinin taraftarı olmasına rağmen, Bayer ve Müller’in yaptıkları çalışmaları ve aktardıkları bilgileri saçmalık olarak görüyordu. Zira kendisi, *Eski Rus Yıllığı’nı* (PVL) inceleyen Bayer’in doğru çeviri yapmadığını ve bu nedenden dolayı yanlış bilgiler aktardığını; Müller’in ise böyle bir araştırma yapmak için hazır olmadığını düşünüyordu. Meslektaşlarını sert bir biçimde eleştiren Schlözer, İskandinavyalıları (İsveç/Normanlar) *Rus Derjavası’nın* kurucuları olarak görüyordu. Onun fikrine göre İskandinavyalılardan önce Kuzeydoğu Avrupa’nın yerli halkı *hayvan ve kuşlar* gibi yaşıyordu, zira idareleri yoktu.¹³⁵ Ayrıca Schlözer ve onun taraftarları “*Varegler dönemi Slav İskandinavyası’nın hakiki dönemidir*” şiarı ile Slav dilinin İskandinav dilinden doğduğunu, Slav tanrıları *Veles* ve *Perun*’un aslında İskandinav tanrıları *Odin* ve *Tor* olduklarını; ayrıca Slavların tüm yaşam tarzını İskandinavyalılardan benimsediklerini belirtmektedirler. V.A. Moshin, Schlözer’in beyanlarını göz önünde bulundurarak onu *ultranorman* olarak adlandırmıştır.

Rus isminin *Roslagen*¹³⁶ ile alakalı olabileceğini belirten Schlözer, Vareg-Rusların İsveçli olduklarını kanıtlamaya çalışmıştır. Fakat A. Vasilyev, Schlözer’in Vareg-Rusları *Roslagen* ile alakalıdırmasını saçmalık olarak görmüştür; zira İsveç’te XIII. yüzyılda rastlanan *Roslagen* adı, IX. yüzyılda Kuzeydoğu Avrupa bölgesine gelen Vareg-Ruslar ile alakalı olamazdı.¹³⁷ Ayrıca Bizans kaynaklarını inceleyen Schlözer, iki Rusya olduğu kanaatine vararak birinin Baltık’ta, diğersinin ise Karadeniz

¹³⁴ Pchelov, **Rurik**, s. 85.

¹³⁵ Pchelov, **Rurik**, s. 86; a. mlf., **Rurikovichi**, s. 27.

¹³⁶ Roslagen İsveç’in Upland eyaletinin kıyısında bulunan bir bölgedir. Roslagen sakinleri deniz seferleri için gemiler inşa ediyorlardı. Bilgi için bkz. Pchelov, **Rurik**, s. 86.

¹³⁷ Vasilyev, **Drevneyshiy İstorii**, s. 34.

bozkırlarında yer aldığı belirmiştir.¹³⁸ Schlözer'in bu fikri sonraki dönemlerde birçok tarihçinin ilgisini çekecektir.

Bayer, Müller, Schlözer'den sonra Norman teorisine önemli oranda katkı sağlayan âlim Nikolay Mikhailovich Karamzin (1766-1826), *Rus Devleti'nin Tarihi* adlı eseri ile Rus bilim ve kültür tarihinin olağanüstü fenomeni olarak tanınmaktadır. Karamzin Rurik ve onunla birlikte gelen Vareglerin İskandinav kökenli olduğunu “tartışılmaz gerçek” olarak görüyordu.¹³⁹ O, Kuzeydoğu Avrupa'ya gelen Vareglerin İskandinavyalı olduğunu kanıtını altı faktörle alakalandırıyordu: Deniz ötesinden davet edilen knezin ismi (Rurik) İskandinavya bölgesinde kullanılan isimdi; Piskopos Cremona Liutprand dahil olmak üzere Avrupalı yazarlar Vareg-Rusları Norman olarak görüyorlardı;¹⁴⁰ XI. yüzyılda Bizans İmparatorlarının korumalarına *Varang/Vareg* deniliyordu ve onlar İskandinav bölgesinden gelen Normanlar idiler; X. yüzyılda Konstantinos Porphyrogenitos tarafından bildirilen İskandinav adlarına benzer Rus adları; İskandinav ve Alman yasalarına benzeyen *Rus Hukuk Anıtı* veya *Rus Gerçeği*; *PVL (Lavrentiy)*'de Vareg-Rusların İskandinavya'dan geldiklerinin beyanı.¹⁴¹ Ayrıca Karamzin Rus kelimesini *Roslagen* ile alakalandırarak Vareglerin bir kısmının İsveçre'den Prusya'ya geldiklerini ve daha sonra Prusya'dan Rusya'ya geçtiklerini ileri sürmüştür.¹⁴²

Karamzin'den sonra XVIII-XIX. yüzyılda Norman teorisinin aktif destekleyicileri sırasında *Rus Halkının Tarihi* adlı eserin yazarı Nikolay Alekseyevich Polevoy (1796-1846), *Die Berufung der schwedischen Rodsen durch die Finnen und Slawen (İsveç Rosların Fin ve Slavlar tarafından daveti)* adlı eserin yazarı Arista Aristovich Kunik (1814-1899) ve Mikhail Petrovich Pogodin'in (1800-1875) isimleri geçmektedir.¹⁴³

Sovyet döneminde Norman teorisini destekleyen en etkin taraflarından biri L.S. Klein olmuştur. Şöyle ki 60'lı yıllarda Leningrad Üniversitesi'nde genç yaşta

¹³⁸ Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s. 74.

¹³⁹ Pchelov, *Rurik*, s. 87.

¹⁴⁰ Kremensky, s. 20.

¹⁴¹ Vasilyev, *Drevneyshiy İstori*, s. 32-33; Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s. 74; Pchelov, *Rurik*, s. 87.

¹⁴² Karamzin, I, s. 214-218.

¹⁴³ Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s.75-76; Pchelov, *Rurik*, s. 88-89; a.mlf., *Rurikovichi*, s. 28.

eğitmen olan Klein *Varegler Hakkında Tartışma* adlı çalışmasında A.A. Amalrik'in başına gelenlerden haberdar olmadan Norman teorisini desteklemiştir. Üniversite tarafından hoş karşılanmayan bu durumdan dolayı Klein ve onu destekleyen öğrencileri organize edilen münazaraya çağırılmıştır. Böylelikle 22 Aralık 1965'te halka açık münazara büyük bir katılımı ile gerçekleşmiştir.¹⁴⁴ Klein burada kendi görüşlerini savunarak bu kaostan zafer ile çıkmıştır. Onun, Amalrik'ten farklı olarak daha deneyimli olması, ayrıca üniversite öğrencisi değil, akademisyen olması da bu başarısında büyük ölçüde etkili olmuştur.

Norman teorisinin tarafları genel olarak bu bilgiler üzerinden şu görüşleri savunmuşlardır: *PVL (Lavrentiy)*'de Baltık Denizi etrafında yaşayan halklar Ruslar, *Sveyler*¹⁴⁵/İsveçler, *Urmanlar*¹⁴⁶/Normanlar, Anglus ve Gotlar idi.¹⁴⁷ IX. yüzyılda Finler İsveçlileri *Ruotsi* olarak adlandırıyorlardı ve Rus ismi bu tabirden kaynaklanmıştı; 911 ve 944 senesinde Bizans'a gelen elçi heyetinde bulunan Rusların isimleri İskandinav kökenli idi;¹⁴⁸ *Bertin Yılığ*'ının aktardığı bilgilere göre 839'da Bizans İmparatoru'nun İngelheim'a I. Ludwig'in yanına gönderdiği elçi heyeti kendilerini *Rus*, hükümdarlarını ise *kağan/kagan* adlandıran İsveçlilerdi.¹⁴⁹

*Vareg Denizi*¹⁵⁰ etrafında yaşayan halklar sırasında olan Normanların Kuzey Doğu Avrupa'ya gelerek burada devlet kurmaları da büyük olasılık taşımaktadır. Zira Arap kaynakları Normanlardan *Macus*¹⁵¹ veya *Urmaniya* olarak bahsetmektedir. El-Mesûdî'nin ise Rusların birçok kabileden oluştuğunu ve özellikle say bakımından *Luzganların*¹⁵² üstün olduklarını belirtmesi bu konuya dair değerli bilgidir.¹⁵³ Onun

¹⁴⁴ Klein, s. 92.

¹⁴⁵ Belirtmemiz icab eder ki kaynaklarda İsveç'in (Sveye, Sveya, Vsei) farklı yazım şekilleri vardır, krs. **İL**, s. 14; **V. NL**, s. 11; **NLD**, s. 15.

¹⁴⁶ Urman kelimesinin anlamı sözlükte bataklıklar olan ıssız orman olarak izah edilmektedir. Bkz. Vladimir Dalya, **Tolkoviy Slovar Jivago Velikoruskago Yazıka**, IV, bs.2, İzdaniye Knigoprodavtsa Tipografa M.O. Volfa, Moskva: S.Peterburg 1882, s. 521.

¹⁴⁷ **PVL (Lavrentiy)**, s. 17; **PVL (Laurentian)**, s. 59; **İL**, s. 14.

¹⁴⁸ Karl, İngeld, Farlav ve b., bkz. Alekper Alekperov, **Tyukri Azerbaydjana: Drevnost i Rannee Srednevekov'e**, (ed. Yaqub Mahmudov), Şerg-Gerb, Baku 2011, s. 104.

¹⁴⁹ Alekperov, s.104.

¹⁵⁰ Orta çağ döneminde Baltık Denizi'ne aynı zamanda Vareg Denizi deniyordu bkz. Pchelov, **Rurik**, s.69; ayrıca eski dönemlerde Baltık Denizi Svey Denizi olarak da adlanıyordu, bkz. Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 10.

¹⁵¹ Pagan halklara denilirdi, bkz. **Skazaniya Musulmanskikh Pisateley**, s. 129.

¹⁵² Lavzaâne şeklinde de yazılabilir.

¹⁵³ **Skazaniya Musulmanskikh Pisateley**, s.130; **İslam Coğrafiyacılarına Göre Türkler**, s. 49.

aktardığı bu bilgiyi göz önünde bulunduran V.F. Minorsky *Luzgan* kelimesini *Urmaniye* ile alakalandırarak Rusların Norman veya Vareg-Norman olabilmelerini belirtmiştir.¹⁵⁴ Fakat belirtmemiz icab eder ki bazı araştırmacılar *Luzgan* kelimesin Slavlarla alakalandırıyor.¹⁵⁵

1.2.3. XVIII-XX. Yüzyıllarda Anti-Norman Teorisinin Önde Gelen Temsilcileri

Anti-Norman teorisinin ortaya çıkması 1749'da M.V. Lomonosov (1711-1765) ve G.F. Müller arasında oluşan polemikle alakalıdır diyebiliriz. Yaklaşık 1734'te Vareg konusu ile ilgili araştırma yapan Lomonosov, Müller'in tüm bilgilerini Bayer'den çaldığını ve Norman teorisinin yanlış olduğunu beyan ederek, Anti-Norman teorisinin temelini atmıştır. Böylelikle XVIII. yüzyılda Rus âlim Lomonosov'un ileri sürdüğü görüş, Vareg konusuna dair bir tartışma başlatmış ve Anti-Norman görüşünü bilimsel bir seviyeye yükseltmiştir.

Müller ile başlayan tartışmaların son bulmasından kısa bir süre sonra Lomonosov, Rus tarihini yazmaya başladı. *Drevneya Rossiyskaya İstoriya (Eski Rus Tarihi)*¹⁵⁶ olarak adlanan bu eser Rus halkının başlangıcından Mudrıy Yaroslav'ın ölümüne kadar geçen dönemi kapsamaktadır. Lomonosov eserin ilk bölümlerinde Knez Rurik'ten önceki dönemden bahsederek Müller ile tartıştığı konulara da temas etmiştir.¹⁵⁷

Lomonosov'a göre Vareg adı farklı diller konuşan kabilelere verilen ortak isim olup, Ruslar da bu kabilelerden biriydi; ayrıca onun ifade ettiğine göre, Vareg-Ruslar Prusyalılarla aynı kökene sahiptiler.¹⁵⁸ Şöyle ki *Roksolan* kelimesinin etimolojisinden yola çıkan Lomonosov, Rus tabirini *Roksolan* ile ilişkilendiriyor. Onun fikrine göre *Roksolanlar* Volga Nehri'nin kıyılarında yaşayan Slav kökenli

¹⁵⁴ Alekperov, s. 106.

¹⁵⁵ Bu konuda ilerleyen kısımda bahsedeceğiz.

¹⁵⁶ M.V. Lomonosov'ın ölümünden sonra, 1766'da yayınlanıyor, bkz. Pchelov, **Rurik**, s. 82.

¹⁵⁷ Geniş bilgi için bkz. Lomonosov, s. 11-63.

¹⁵⁸ Lomonosov, s.53.

Alanlar idi.¹⁵⁹ Daha sonra Slav-Roksolanların Baltık Denizi'ne doğru ilerleyerek Prusya topraklarına yerleştiklerini ve oradan Rusya topraklarına geldiklerini ifade ederek, Baltık kıyılarından gelen Vareg-Rusları Roslagen, Slav ve Prusyalılar ile alakalandırarak görüşünü kanıtlamaya çalışıyor.¹⁶⁰ Ayrıca Lomonosov, *PVL (Lavrentiy)*'de Vareg-Rus *boyarları*¹⁶¹ olarak takdim olunan Dir'in ismini Slav kelimesi *ðpac/drach (kavgacı)*, Askold'un ismini ise Slav kelimesi *оскорд/oskord (balta)* olarak açıklıyor.¹⁶²

O.L. Gubarev'e göre Lomonosov Vareg-Rus konusuna siyasî bir boyut katan ilk bilim insanı olmuştur.¹⁶³ Zira onun Rusya tarihi konusudaki faaliyetleri sonucunda iki teorinin tarafları arasında yaşanan ilmî mücadele siyasî bir karakter kazanarak tarafların onur savaşına dönüşmüştür.

Şöyle ki Lomonosov, Müller'i sahtecilik ve hırsızlıkla suçlarken, onun Rus kaynaklarını göz ardı ederek yalnızca yabancı kaynaklar kullandığını ve sagaların aktardığı bilgileri mutlaklaştırarak bu konuya dair fikir bildirmesinin doğru olmadığını belirtmiştir. Verdiği tepkiden dolayı Lomonosov, birçok bilgin tarafından milliyetçi olarak kabul edilir ve milliyetçi gururu uğruna Norman teorisine karşı çıktığı düşünülür. Norman teorisinin en saygınlarından biri olan Schlözer ise Lomonosov'un cahil olduğunu ve Rus olmayan herkese karşı olduğunu belirtmiştir. Büyük bir otoriteye sahip olan Schlözer'in Lomonosov'a karşı olan bu düşüncesi, Anti-Norman teorisinin bazı tarihçiler tarafından yetersiz ve bilim dışı olarak kabul edilmesine yol açmıştır.

Nikolay İvanovich Kostomarov (1817-1885), Kharkov Üniversitesi'nin mezunu olup, daha sonra Kiev Üniversitesi'ne profesör olarak atanmıştır. Ukrayna tarihi ile ilgili birçok araştırma yapan Kostomarov *Panslavizm* görüşünü paylaşan taraftarlarıyla birlikte *Kirillo-Mefodievskoe Bratstvo (Kiril-Mefodiev Kardeşliği)* adlı

¹⁵⁹ İran könekli Sarmat göçebe kabilelerinden biri olan Alanları (Roksolanlar) slavlaştırmak M.V. Lomonosov tarafında yapılan kaba bir yalıdır bkz. Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s.73; Pchelov, *Rurik*, s. 83.

¹⁶⁰ Lomonosov, s. 58-60; Pchelov, *Rurik*, s. 84; a. mlf., *Rurikovichi*, s. 26-27.

¹⁶¹ Boyar kelimesinin etimolojisi hak. geniş bilgi için bkz. Gedeonova, I, s. 11-13.

¹⁶² Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s. 73.

¹⁶³ Gubarev, s. 35.

gizli bir örgüt kurmuş, fakat 1847’de yakalanarak hapsedilmiştir.¹⁶⁴ Serbest kaldıktan sonra, 1856’da Petersburg Üniversitesi’nde profesör olarak göreve başlamıştır.

Anti-Norman teorisinin önemli şahsiyetlerinden biri olarak kabul edilen Kostomarov Vereg-Rus konusunda ikinci büyük ihtilafa neden olmuştur. Bu bilimsel tartışmada onun rakibi Pogodin idi. 1860’da taraflar arasında yaşanan ihtilafa neden Kostomarov’un *Sovremennik* dergisinde *Naçalo Rusi (Rusya’nın Başlangıcı)* adlı makalesi olmuştur. Şöyle ki Kostomarov, çalışmasında Vereg-Rusları ne İskandinavlılar, ne de Baltık Slavları ile ilişkilendiriyordu. Onun görüşüne göre Rus adına, Neman Nehri’nin aşağı kısmında yaşayan Litvanyalı kabilelerin topraklarında rastlanıyor ve Neman Nehri’nin sağ kolunda Litvan kökenli Vereg-Ruslar yaşıyordu.¹⁶⁵ Pogodin ise meslektaşının görüşüne sessiz kalmayarak, onu kamu bilim tartışmasına davet etti. Kostomarov tarafından kabul edilen bu davet 19 Mart 1860’da Petersburg Üniversitesi’nin büyük salonunda gerçekleşti.¹⁶⁶ Berabere biten bu tartışma basında, *PVL (Lavrentiy)*’daki meşhur ifadenin sözleri değiştirilerek: “*Seyirci büyük ve zengindi, fakat düzen yoktu*” şeklinde ifade edildi.¹⁶⁷ Zira taraflar arasında yaşanan bu tartışma, seyircilerin gülüşü, sesi ve alkışı ile desteklenen enerjik entelektüel bilim tartışması olmuştur.

XIX. yüzyılda Anti-Norman teorisini savunan diğer önemli isim Stephan Aleksandrovich Gedeonov (1816-1878) idi. Petesburg Bilimler Akademisi’nin fahri üyelerinden olan Gedeonov 1863’ten itibaren Ermitaj’ın¹⁶⁸ direktörü olarak göreve başlıyor. Gedeonov Norman teorisine karşı çıkarak, Vereg-Rusların dili, dinî ve kültürünün Norman etkisinden tamamen bağımsız olduğunu düşünmektedir. Zira o, Rurik’i ve onunla birlikte Kuzeydoğu Avrupa’ya gelen Veregleri Vened, yani Baltık-Slavları olarak görüyordu. Ayrıca Gedeonov, *sokol (şahin)* anlamına gelen *Reriki/Rerigi* etimolojisi üzerinden Knez Rurik’in ismini Slavlaştırmaya çalışıyor. Bu durumda Rurik (yani sokol) Vened Knezinin lakabı oluyor.¹⁶⁹ Sinius isminde ise Gedeonov Slav kelimesi *siniy (mavi)*, Truvor isminde ise Batı Slavlara ait *Trubor*

¹⁶⁴ Pchelov, **Rurik**, s. 91.

¹⁶⁵ Kuzmin, **İstoriya Rossii**, I, s. 77; Pchelov, **Rurik**, s. 93.

¹⁶⁶ Pchelov, **Rurik**, s. 92; a. mlf., **Rurikovichi**, s. 28.

¹⁶⁷ Pchelov, **Rurik**, s. 92.

¹⁶⁸ St.Petersburg’da bulunan müzedir.

¹⁶⁹ Pcelov, **Rurik**, s. 94.

ismini görüyor. Böylelikle onun fikrine göre Rus topraklarının yerli halkı Doğu Slavları; Varegler ise Vened ve Obodrit olan Batı Slavları idi.¹⁷⁰

Bir diğer Anti-Normanist Dmitry İvanovich İlovaysky (1832-1920), Rusya'nın erken tarihine ilişkin görüşlerini *Razıskaniya o Nacale Rusi (Rusya'nın başlangıcı hakkında soruşturmalar)* (1876) adlı kitabında ifade etmiştir. İlovaysky Rusları Orta Dinyeper bölgesinin Doğu Slav kabileleri olarak görüyor ve bu bölgede devletin Vareglerden önce kurulduğuna inanıyordu.¹⁷¹

1876'da ise Anti-Normanist İvan Yegorovich Zabelin'in (1820-1908) *İstoriya Russkoy Jizni s Drevneyshikh Vremen (Eski Zamanlardan Beri Rusya'nın Yaşam Tarihi)* adlı kitabı yayınlanmıştır. Vareg tabirini *Vargi* ile, Rus tabirini ise *Rugi* ile ilişkilendiren Zabelin onları Baltık Slavları olarak takdim etmiştir.¹⁷²

Anti-norman teorisini destekleyen malûmatlar Müslüman tarihçi Mesûdî'nin (ölm. 956) kayıtlarında da bulunmaktadır. Şöyle ki Mesûdî Luzangların Rus kabilesi olduklarını söylemektedir.¹⁷³ Mesûdî'nin görüşünü göz önünde bulunduran B.A. Rıbakov, Luzangları Slav kabilesi *Ulichey/Ulutichi/Uluchane* ile alakalandırmaktadır.¹⁷⁴ Joachim Lelevel ise *Ludana* veya *Luzana* kelimesinin okunuşunu *Luchane* kabul ederek Mesûdî'nin Rus değil de Slav kabilesini kast ettiğini düşünmektedir.¹⁷⁵

Anti-Norman taraflarına göre Schlözer ve onu destekleyenler, Vareg-Rus meselesine İsveç tarihi üzerinden bakmışlar ve Kuzeydoğu Avrupa bölgesinde yaşayan yerli halkı vahşi bir toplum gibi tasvir etmişlerdir. Fakat Norman teorisinin otoritesine rağmen V.K. Trediakovsky, S. Gerbershtein, M. Orbini, M.Pretoria, B. Lathom ve F. Chemnitsin gibi bilim adamları Vareglerin kökenlerini Güney Baltık bölgesi ile alakalandırarak Anti-Norman teorisine destek vermişlerdir. Ayrıca F. Emin, Vareg konusu ile ilgili en iyi ve güvenilir çalışmanın Lomonosov tarafından

¹⁷⁰ Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s. 77; Pcelov, *Rurik*, s. 94.

¹⁷¹ Pcelov, *Rurik*, s. 95.

¹⁷² Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s. 80; Pchelov, *Rurik*, s. 95.

¹⁷³ *Skazaniya Musulmanskikh Pisateley*, s. 130; *İslam Coğrafiyacılarına Göre Türkler*, s. 49; Lebedev, s. 483; Tsvetkov, *Knez Rurik*, s. 32.

¹⁷⁴ Rıbakov, s. 558; Alekperov, s. 107.

¹⁷⁵ *Skazaniya Musulmanskikh Pisateley*, s. 130.

yapıldığını ve Norman teorisi taraftarlarının Vareglerin İsveçli olduklarına dair ileri sürdükleri iddiaların doğru olmadığını belirtmiştir.¹⁷⁶

1.3. IX. Yüzyılda Vareglerin Rusya Topraklarına Davet Edilmesi: Knez Rurik Döneminden Knez İgor Dönemine Kadar Vareg-Ruslar

1.3.1. İskandinav Kökenli Knez Rurik (Rerik, Rorik)

IX. yüzyılın ortalarında Rus topraklarına davet edilen Rurik'in kimliği hakkında yüzyıllardır yapılmakta olan araştırmalar halen kesin bir sonuca ulaşmamış ve akıllarda soru işareti olarak kalmıştır. Bu konuya derinden baktığımız zaman, Vareg-Rus knezi olarak anılan Rurik'in İskandinav, Slav, Yunan¹⁷⁷ ve Türk gibi farklı kökenlere mensup olduğuna ve hatta gerçek karakter olmadığına dair çeşitli görüşler mevcuttur. Rurik'in kimliğine dair ileri sürülen görüşlerden ikisi (İskandinav ve Slav kökenli olduğu) araştırmacılar arasında daha yaygındır.

Tarihçiler tarafından Knez Rurik'in İskandinav kökenli olduğuna dair ileri sürülen çeşitli görüşlerde onun Danimarka, Norveç veya İsveç bölgesinden olduğu belirtilmektedir. Mesela, Britanyalı âlimler S. Franklin ve J. Shepard, Eski Rus devletinin kuruluşunu İskandinavyalı Viking tüccarları ile alakalandırıyorlar.¹⁷⁸ Zira Ladoga ve İlmen bölgesi dönemin ticarî merkezlerinden biri olmuştur ve ayrıca burada bulunan Arap dirhemleri zamanın Doğu Avrupa bölgesinde ticarî inkişafın kanıtıdır. Kuşkusuz ki Kuzey Batı Avrupa'da bulunan Vikingler Doğu ticaretine karışmışlar ve bundan dolayı Vareglerin Viking tüccarıyla alakaları olduğu düşünülebilir. Ukraynalı âlim P.P. Tolochko ise Vareg-Rusları İskandinavya Almanları olarak kaydetmiştir.¹⁷⁹ Ayrıca knezin ve adamlarının Danimarka topraklarından geldiklerine dair görüş F.B Uspenskiy ve E.V. Pchelov tarafından da desteklenmektedir.

¹⁷⁶ Vasilyevich, s. 4.

¹⁷⁷ Geniş bilgi için bkz. LVS, s. 71.

¹⁷⁸ S. Franklin, D. Shepard, **Nachalo Rusi: 750-1200**, (Rşç. trc. D.M. Bulanin ve N.L. Lujetsky), DB, S-Peterburg 2000, s. 51-53.

¹⁷⁹ Tolochko, s. 76.

Bazı Batı ve Rus tarihçileri Eski Rus Devleti'nin kurucusu Knez Rurik'in aslında Danimarkalı Konung¹⁸⁰ Rerik (Rorik veya Rurik) ile aynı kişi olduğunu ileri sürmektedirler. Knez Rurik ile eşleştirilen konungun 850'li yıllara kadar Frizya¹⁸¹ (Friesland) bölgesindeki Dorestad'da¹⁸² hâkimlik yaptığını ve 850'lilerden itibaren Güney Jutland'a¹⁸³ gelerek Kuzey Denizi'ne çıkışı kontrolü altına aldığını hesaba katarsak, onun güçlü ve deneyimli bir devlet adamı olduğunu görürüz. Böylelikle Jutland Konungu Rerik Slav ve Fin-Ugor halkları arasında var olan kargaşayı ortadan kaldırıp, Doğu Avrupa topraklarında yeni bir devlet kurabilecek kişiliğe sahipti.¹⁸⁴ Bu tür faktörler, bizlere Rerik'in sıradan biri olmadığını ve yerli halkın neden onu bu topraklara davet ettiğini daha net bir şekilde göstermektedir.

Rusya topraklarına davet edilen Vereg-Rus Knezi Rurik'in Jutland Konungu Rerik ile herhangi bir alakasının olup olmadığını tespit etmek hayli zor meselelerden biri olarak kabul edilmektedir. Zira belirttiğimiz gibi knezin İskandinav kökenli olduğuna dair birbiriyle çelişen birçok görüş mevcuttur. Bazı araştırmacılar, knezi Skjöldung Hanedanı'na mensup olan Büyük Halvdan ile ilişkilendirmektedirler.¹⁸⁵ Gizemli figür niteliğini taşıyan Büyük Halvdan, bazı kaynaklarda Danimarka konungunun, yani Harald Hilditen'in oğlu olarak kaydedilmektedir.¹⁸⁶ *Büyük Edda*'da¹⁸⁷ bulunan *Hyndle Şarkısı*'na göre Harald Hilditen, Danimarka konungu *Metatel Kolec i Aud* lakabını taşıyan Rurik'in oğlu idi.¹⁸⁸

XIX. yüzyılın başlarında araştırmacılar Danimarka'daki Jutland bölgesinin konungu Harald Hilditen'in üç oğlu olduğuna inanıyorlardı: Gorm, Rerik ve

¹⁸⁰ İskandinavya bölgesinde hükümdarlara verilen unvandır, bkz. **İslandskie Vikingskiye Sagi**, s. 90.

¹⁸¹ Günümüzde, Jutland Yarımadası'nda bulunan Hollanda'nın illerinden biridir.

¹⁸² Erken Ortaçağ döneminde Kuzey Avrupa'nın büyük ticaret ve zanaat merkezi olmuştur. Hollanda'da, Ren ve Lek nehirlerinin arasında yer almaktaydı. Ticarî yönden önem taşıyan bu merkez VII. yüzyıl civarında kurulmuş, fakat bazı nedenlerden dolayı varlığını uzun süre devam ettirememiş ve 869 senesi civarlarında yok olmuştur.

¹⁸³ Avrupa kıtasında yer alan ve Baltık Denizi'ni Kuzey Denizi'nden ayıran bir yarımadadır. Günümüzde, bu yarımadanın büyük kısmı Danimarka topraklarına, güney kısmı ise Almanya'ya aittir.

¹⁸⁴ A.P. Atanov, "K Voprosu o Prizvanii Varyagov", **Vestnik Sankt-Petersburgskogo Universiteta**, II, sy. 3, y.y., 2007, s. 31.

¹⁸⁵ Seryakov, **Bitva**, s. 226.

¹⁸⁶ Leonitiy Voytovich, "Rurik i Proisxojenie Dinastii Rurikovichey: Novie Dopolneniya k Starım Sporam", **Rusii**, sy.1, y.y., 2013, s.15.

¹⁸⁷ Eski İskandinav sagalarından biridir.

¹⁸⁸ Voytovich, **Rurik**, s. 16.

Halvdan.¹⁸⁹ Bu durumda Rerik Büyük Halvdan'ın erkek kardeşi oluyor ve dedesinin ismini taşıyor.

İskandinav sagalarında Büyük Halvdan yalnızca Harald Hilditen'in oğlu olarak takdim edilmiyor; ayrıca onun (yani Halvdan'ın) babasının Eystein¹⁹⁰ olduğunu gösteren bazı kayıtlar da mevcuttur. Eystein'in oğlu olarak takdim edilen Büyük Halvdan hakkında geniş bilgi içeren sagalardan biri *Halvdan Eystein'in Oğlu'dur (Hálfðanar saga Eysteinsonar)*; bu kaynağın aktardığı bilgilere göre, Eystein Konung Trand¹⁹¹ ve Dragmar'ın¹⁹² oğlu idi. Ayrıca Eystein Sigurtd Hjert'in kızı Asa ile evlenerek Finnmark,¹⁹³ Valdres (Valders), Totn (Toten) ve Hadaland (Hadeland)¹⁹⁴ vilayetlerine sahip oluyor.¹⁹⁵ Fakat Asa'nın ölümünden sonra Kuzey ve Güney Norveç'teki mülkünü kaybedip bir *deniz konungu* oluveriyor ve Baltık bölgesi ile Bjarmia (veya Bjarmeland)¹⁹⁶ topraklarında korsanlık yapmaya başlıyor.¹⁹⁷

Böylelikle Eystein oğlu Halvdan, 30 *drakkar*¹⁹⁸ ile Austrvegr'e¹⁹⁹ geliyor. Onların Ladoga'ya geldikleri dönemde, bu topraklar İsveçlilerin hâkimiyetindeydi.²⁰⁰ Zira aynı kaynağa göre, Ladoga Konungu Hergeir'in karısı İsgerd, İsveç'in güneyindeki Gotland²⁰¹ bölgesinin (Göteland) konungu Hledver'in kızı idi.²⁰²

¹⁸⁹ Voytovich, *Rurik*, s. 16.

¹⁹⁰ VII. yüzyıldan itibaren İskandinavya bölgesinde yaygın kullanılan isimlerden biri olmuştur, bkz. *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 92.

¹⁹¹ Trand Konung Seming'in oğlu ve Odin'in torunu idi, bkz. *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 51.

¹⁹² Dagmar, Hromund Gripsson'un eşi Svanhvit'in kız kardeşi idi, bkz. *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 51.

¹⁹³ Norveç'in en kuzey kısmıdır, bkz. *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 93.

¹⁹⁴ Ortaçağ döneminde Güney Norveç'te bulunan bu topraklar Uplanda'nın bir parçasıdır, bkz. *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 93-94.

¹⁹⁵ *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 51.

¹⁹⁶ Sagalar ve yıllıklarda bahsi geçen bu tarihi bölge Kuzeydoğu Avrupa'da (yani Rusya'da) yer almaktaydı, bkz. *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 96.

¹⁹⁷ Voytovich, *Rurik*, s.15.

¹⁹⁸ Vikinglerin kullandığı gemilere verilen isimdir. Eski İskandinav dilinde drage (veya dreki)–ejderha, kar–tekne demektir. Böylelikle drakkar “ejderhanın gemisi” anlamına geliyordu, bkz. *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 107.

¹⁹⁹ Austr doğu, verg ise rota anlamına geliyor. Doğu Rotası–Baltık Denizi'nin ötesinde bulunan topraklardır. Bilgi için bkz. *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 98; Pritsak, s. 404; L.V. Voytovich, “Holmgrad-Novgorod: Zagadki İstorii Rusi X-Pervoy Polovini XI Veka”, *Vestnik Udmurtskogo Universiteta*, XXV, sy.1, y.y., 2015, s. 8.

²⁰⁰ *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 51; Voytovich, *Rurik*, s.15.

²⁰¹ Günümüzde İsveç'in Güneybatı kısmında yer almaktadır, bkz. *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 99.

²⁰² *İslandskie Vikingskiye Sagi*, s. 51; Voytovich, *Rurik*, s. 15.

Böylelikle bu bilgiye dayanarak Eski Ladoga'nın Gotland topraklarından gelen İsveçliler tarafından kurulduğu farzedilebilir.

Ladoga'nın Eystein tarafından ele geçirilmesi neredeyse 780 veya daha erken yıllara denk gelmektedir.²⁰³ Hergeir düşmana karşı savaşırken hayatını kaybetmiş ve böylelikle Aldeigjuborg (Eski Ladoga) Eystein tarafından ele geçirilmiştir. Bu başarıdan sonra konumunu daha da güçlendirmek isteyen Eystein, Hergeir'in dul eşiyle evlenmiştir. Eystein ve Ísgerd'in evliliği sagada şu şekilde anlatılıyor: *“Konung (yani Eystein) söyledi: önünde iki yol var ya ben seni cariyem yapacağım ve sen hayatın boyunca böyle kalacaksın ya da benimle evleneceksin ve tüm devleti benim idareme vereceksin: ben ise sana hürmet ederim ve beni kandırmandan ve ölmemi istemenden korkmuyorum; Ísgerd ise şöyle söyledi: Akıllı bir deyiş vardır; çaresiz iken karar vermek zordur ve bu yüzden ben senin eşin olmayı yeğliyorum.”*²⁰⁴ Böylelikle Ísgerd ile Eystein'in evliliği, konung hayatını kaybedinceye kadar, yani üç kış sürüyor.²⁰⁵ Fakat bu evlilik ona istediği güç ve iktidarı sağlayamamıştır, zira bazı İsveç kökenliler, Norveç-Danimarkalılara itaat etmek istememişlerdir. Oluşan bu durum İsveçliler ile Danimarkalıları karşı karşıya getirmiştir ve muhtemelen iki taraf arasında çatışmanın çıkmasına neden olmuştur. Büyük ihtimalle Eystein hayatını bu mücadelede kaybetmiştir. Bu nedenle oğlu Halvdan, Ladoga'da daha fazla kalmak istemeyerek şehri İsveç prensine teslim etmiştir.²⁰⁶

Diğer önemli ve bilmemiz icab eden faktör, Büyük Halvdan'ın annesinin kimliğidir. 782'de Sigurd Hert artık Danimarka idaresinin başına geçiyor ve Auslag (Sigurd Yılan Göz'ün kızı) ile evleniyor. Bu evlilikten Asa isminde kız evlatları dünyaya geliyor.²⁰⁷ İskandinav sagalarına göre, Eystein'in eşi ve Halvdan'ın annesi Asa'dır. Fakat Sigurd Yılan Göz, 865 civarında ölen Ragnar Lodbrock'un

²⁰³ Volytovich, **Rurik**, s. 16.

²⁰⁴ **Íslandskie Vikingskiye Sagi**, s. 53.

²⁰⁵ Eystein'in ölümü hak. geniş bilgi içeren “Halvdan Eystein'in Oğludur” sagası, onun hiyle yolu ile Hergeir'in kızı İngigerd tarafından öldürüldüyünü belirtmektedir. Geniş bilgi için Bkz. **Íslandskie Vikingskiye Sagi**, s. 59-63.

²⁰⁶ “Halvdan Eystein'in Oğludur” sagasına göre Halvdan İngigerd ile evleniyor bu evlilikten iki oğulları dünyaya geliyor. Ayrıca Halvdan evlendikten sonra Norveç'e kendi topraklarına geri dönüyor, bkz. **Íslandskie Vikingskiye Sagi**, s. 83-87.

²⁰⁷ Voytovich, **Rurik**, s. 16.

oğullarından biriydi. Bu durumda, Halvdan, Sigurd Hert'ın kızı Asa'nın oğlu olamaz. Muhtemelen, sagaların yazarları, bilgilerin karışıklığından ve birçok ismin benzerliğinden dolayı yanlışlığa düşerek Sigurd Hert'ın kızı Asa'yı, Halvdan'ın annesi olarak kaydetmişler.

Diger bilgilere göre ise Asa, Sigurd Hert'ın kızı değildir. Asa'nın babası muhtemelen 777 ve 782'de Saksonların lideri Widukind'i destekleyen (Frank Kralı Charlemagne ile yaptığı mücadeleden) Konung Sigifrid idi. Belirtmemiz icab eder ki, 782'de Sigifrid'in Halvdan'a kendi devletinde yüksek mevki vermesi, aralarında yakın akrabalık ilişkisinin olma ihtimalini daha da kuvvetlendirmektedir. Ayrıca Sigifrid'in, Harald Hilditen'in akrabası olma ihtimali de vardır; çünkü 797 ve 800 yılları arasında Sigifrid'den sonra Harald Hilditen'in konung olması, onların akraba olduklarına dair bir işarettir diye düşünmekteyiz. Bu durumda, Gorm ve Rerik; Harald Hilditen'in oğulları, Halvdan ise Asan'ın ve Eystein'in oğludur. Böylelikle Harald Hilditen İhtiyar Halvda'nın anne tarafından akrabası olabilir.

Rerik'in Halvdan'ın küçük oğlu veya torunu olduğuna dair bilgiler de vardır. Halvdan'ın Anulo, Harald Clack, Reginfried ve Hamming (veya Hemming) adlarında dört oğlu vardı. Anulo ve Reginfried babalarının Danimarka tahtı uğrunda yaptığı mücadele sırasında 810'ların başında (yani 812 ve 814'te), Hamming ise Valkheren adasını savunurken 837'de hayatını kaybetmiştir.²⁰⁸ 850 civarlarına ait olan *Hantenses (Hanten)* ve *Fuldenses (Fulden) Yıllıkları*, Rerik'i Harald Clark'ın küçük kardeşi (yani İhtiyar Halvdan'ın oğlu olarak) olarak naklederken, K. Kosh, E. Melnikova gibi araştırmacılar Rerik'i kardeşlerden (yani Havdan'ın dört oğlundan) birinin oğlu olarak taktim etmektedirler.²⁰⁹ Ayrıca Rerik'i Büyük Halvdan'ın torunu olarak gören Kosh, onun Anulo'nun; Melnikova ise Hamming'in oğlu olduğunu belirterek bizlere daha da detaylı bilgi aktarmaya çalışmışlardır. Fakat yukarıda kaydettiğimiz gibi, Anulo 810 yılında vefat ettiğinden onun Rerik'in babası olma ihtimali yoktur. Rerik'i Halvdan'ın oğlu olduğunu kabul eden araştırmacılar sırasında

²⁰⁸ Pchelov, **Rurik**, s. 142, 151; a. mlf., **Rurikovichi**, s. 45; Seryakov, **Bitva**, s. 227; Gubarev, s. 202; L.V. Voytovich, "Vikingi v Tsentralno-Vostochnoy Evrope: Zagadki Ladogi i Plisneska (I)", **Vestnik Udmurtskogo Universiteta**, sy.3, y.y., 2011, s. 7.

²⁰⁹ Seryakov, **Bitva**, s. 226.

yer alan F. Kruze, onun Halvdan'ın küçük oğlu olduğunu belirtmektedir.²¹⁰ Fakat Kruze Rerik'in 817 civarlarında doğduğunu belirterek kendi aktardığı bilgiyi çürütmüş oluyor; çünkü bahsi geçen dönemde (yani 817'de) Büyük Halvdan'ın hayatta olup olmadığı belli değildir. Bu durumda, Rerik'in Büyük Halvdan'ın oğlu olabilmesi için 812 yılından geç doğmaması gerekiyor.²¹¹ G.V. Vernadsky ise Jutland Konunu Rerik'in 800 senesi civarlarında doğduğunu belirtmektedir.²¹²

Harald Clack ve Hamming, babaları ve kardeşleri Anulo ile Reginfrid'in ölümünden sonra Frizya ve Jutland'daki mülklerini ellerinde tutmaya çalışıyorlardı. Harald eşi, oğlu Gottfried, yeğeni (ya da küçük erkek kardeşi) ve 400 Danimarkalı ile birlikte 826'da Frank İmparatorluğu'nun başkenti İngelheim'a giderek İmparator I. Ludwig'in (814-840) huzurunda Mainz St. Alban'da Hristiyanlığı kabul etti.²¹³ Kaynaklar vaftiz edilme töreninde Harald Clack ile birlikte Hristiyanlığı kabul eden yeğeninin (veya küçük erkek kardeşinin) doğrudan ismini vermeseler bile, onun Rerik olduğu düşünülmektedir.²¹⁴ Bu olayı takiben İmparator I. Ludwig koruması için Frizya'da Rustingen vilayetini Harald Clack'ın idaresine vermiştir.²¹⁵

840'ların başında Harald Clark'ın ölümü birçok olayın başlangıcı olmuştu. Şöyle ki Kral Şarlman'ın torunları 843'te imparatorluğun bölünmesine ilişkin Verdun Antlaşması'nı imzaladılar; Frizya, Kuzey Denizi'nden İtalya'ya kadar merkezi kara şeridi ve imparatorluk unvanı, Şarlman'ın en büyük torunu Lothar'a (840-855) geçti.²¹⁶ Böylelikle Ludwig'in halefi İmparator I. Lothar ile münakaşalı ilişkiler içerisinde bulunan Rerik Frizya topraklarında bulunan mülkünü kaybetmiş ve bu kıyılara saldıran bir korsana haline gelmiştir. Bu döneme ait ilginç olaylardan biri Rerik'in 845'te başarısız bir saldırıdan sonra, yakalanan tüm Hristiyanların serbest bırakılmalarını ve drujinasının²¹⁷ 40 gün boyunca oruç tutmasını emretmesi

²¹⁰ Kruze, s. 56.

²¹¹ Voytovich, **Vikingi**, s.7.

²¹² Vernadsky, Rşç. trc., s. 341.

²¹³ Kruze, s. 56-57; Vernadsky, Rşç. trc., s. 341; Pritsak, s. 227; Pchelov, **Rurik**, s.141; a. mlf, **Rurikovichi**, s. 45; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 7; Seryakov, **Bitva**, s. 226; Gubarev, s. 202; Voytovich, **Vikingi**, s. 7.

²¹⁴ Vaftiz edilme töreninde iştirak eden Aniane manastırının baş rahibi Ermoldus Nigellus, Harald'ın oğlu ve yeğeninin dini rehineler olarak imparatorun hizmetinde kalarak Frank yasalarına uygun şekilde yaşayacaklarını kaydetmiştir, bkz. Seryakov, **Bitva**, s. 227.

²¹⁵ Kruze, s. 58; Pchelov, **Rurik**, s. 141; Seryakov, **Bitva**, s. 226-227.

²¹⁶ Vernadsky, Rşç. trc., s. 341; Seryakov, **Bitva**, s. 227.

²¹⁷ Eski Rus Devleti'nde knezin yakın adamları ve askerî kuvvetleridir.

olmuştur.²¹⁸ Bu olay, Rerik'in Hristiyan olduğunu veya Hristiyanlara sempati duyduğu göstermektedir. Rerik'i Hristiyan olarak kabul etmemiz, onun 826 yılında Harak Clarck ile birlikte vaftiz olunmasını mümkün kılmaktadır. Fakat, bu durumda Konug Rerik ile Knez Rurik'in eşleştirilmesi doğru olmaz diye düşünmekteyiz. Çünkü, Vereg-Rus Knezi Rurik'in pagan olduğu ve Vereg-Rus knezlerinin Hristiyanlığı Rurik'den sonraki dönemlerde kabul ettikleri bilinmektedir. Eğer, Jutland Konungu Rerik Hristiyan olarak kabul edilirse, o zaman onun Vereg-Rus Knezi Rurik olma ihtimali kalmayacaktır. Eğer, bahsi geçen konug ilk Vereg-Rus knezi ise, o zaman büyük ihtimal o, Hristiyanlığa karşı sadece sempati duymuş ve bundan dolayı da böyle bir emir vermiştir diye düşünebilmekteyiz.

850'de Rerik, Frizya'da Dorestad adındaki mühim bir ticarî limanı ele geçirerek Frank İmparatoru Lothar'ın kendisine Frizya'da bulunan mülklerini geri vermesini sağladı.²¹⁹ Fakat, Danimarka Kralı I. Horik'in 854'te ölümünden sonra başlayan taht mücadelesinden yararlanan İmparator Lothar, Rerik ve Gottfried'in Frizya'da bulunan topraklarını ellerinden aldı (855).²²⁰ Ancak, 857'de Rerik Danimarka sınırlarına saldırarak Konung II. Horik'e ait Kuzey Denizi ve Eydeyir Nehri aralıklarında bulunan toprakların bir kısmını ele geçirir.²²¹

869'da Lothar'ın ölümünden sonra onun mülkleri kardeşleri Dazlak II. Karl ve Ludwig arasında bölündü. Bu olaydan sonra Rerik, 870'de İmparator Dazlak II. Karl (875-877) ile Nijmegen'de anlaşma yaptı ve iki sene sonra (yani Ocak 872'de)

²¹⁸ Pchelov, **Rurik**, s. 143-144.

²¹⁹ Fuldenses Yıllığı bu olayı şu şekilde anlatmaktadır: "İmparator Ludwig döneminde, Norman soylu Rerik'e kardeşi Harald ile birlikte Dorestad bölgesinin idaresi veriliyor. İmparator Ludwig'in ölümünden sonra, babasının saltanatını miras alan Lothar döneminde, asılsız suçlamalara göre ihanetle suçlanan Rerik tutuklanarak gözaltına alındı. Kardeşi öldükten sonra oradan kaçtı ve Doğu Frankların Kralı Ludwig'e biat etti. Normanların komşu olduğu Saksonlar arasında birkaç yıl yaşadktan sonra, büyük bir Danimarkalı müfreze toplayarak korsanlık yapmaya başladı ve Lothair eyaletinin kuzey kıyılarında bulunan alanları tahrip etti. Ren ağzından geçerek Dorestad'a ulaştı. İmparator Lothar mülklerini tehlikeye atmadan onu kovamadığı için Senator'un tavsiyesi üzerine elçi vasıtasıyla vergi ödemesi ve Danimarka korsanlarının saldırısına karşı koymasını şartıyla Rerik'e eski haklarını geri verdi"; Bertin Yıllığı'nda ise bu olay bu şekilde anlatılmaktadır: "Lothardan uzaklaşan Harald'ın yeğeni Rorik, Normanlardan ordu toplayarak, birçok gemi ile Frizia'yı, Batavia adasını, Ren ve Vahal boyunca diğer yerleri yağmaladı. Lothar buna engel olamayınca ona (Rerik'e) Dorestad ve diğer yerleri verdi." Bkz. **St-Bertin**, s. 69; Pchelov, **Rurik**, s. 144-145; a. mlf., **Rurikovichi**, s. 45-46; Seryakov, **Bitva**, s. 228.

²²⁰ **St-Bertin**, s. 80; Seryakov, **Bitva**, s. 230.

²²¹ Pchelov, **Rurik**, s. 145; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 8; Seryakov, **Bitva**, s. 230.

ikinci buluşma sırasında kendilerinin eşliğinde Harald Clark'ın küçük oğlu Rodulf da bulunuyordu.²²² Böylelikle Dazlak II. Karl'ın vasalı olmayı kabul eden Rerik, Frizya topraklarını geri aldı. Bu olaydan bir sene sonra, yani Mayıs veya Haziran 873'te diğer kardeş Alman Ludwig'in yanına Aachen'e giderek ona biat etti.²²³ Görüldüğü kadarıyla, Harald'ın oğlu Rerik'in yakınında bulunuyorlardı. Bu aslında onların arasında yakın akrabalık ilişkilerinin olduğunu kanıtlayan faktörlerden biri olarak kabul edilebilir. Bu olaylardan sonra tarihte Konug Rerik'in bahsi geçmiyor. 882'de Rerik'in Frizya'da bulunan toprakları Kutsal Roma-Germen İmparatoru Şişman III. Karl (881-888) tarafından Harald Clark'ın büyük oğlu Godfrid'da takdim olundu. Belli ki, bu dönemde Rerik artık vefat etmiştir.

Belirtmemiz icab eder ki kaynaklarda Konung Rerik ile eşleştirilen Knez Rurik'in aynı şahıs olduğuna dair doğrudan bilgi bulunmamaktadır. Kesin kanıt elde edemeyen araştırmacılar bu görüş lehine sadece dolaylı faktörlere dayanarak argümanlar ileri sürmüşlerdir. Bunlardan biri de konung ve knezin isimleri olmuştur. Birbirlerine benzeyen Rerik/Rorik ve Rurik isimleri aynı İskandinav prototipinden geliyor. Araştırmacılar tarafından öne sürülen diğer önemli argüman Frizya bölgesinin Kuzey Rusya ile ticarî ilişkisi olmuştur. Şöyle ki arkeolojik buluntular, artık VIII. yüzyılın ikinci yarısında Ladoga'nın sadece Doğu Baltık değil, aynı zamanda Danimarka'dan geçen Frizya ticaretinde de yer aldığını gösteriyor.²²⁴ Ayrıca Dorestad, 860'da bir ticaret merkezi olarak varlığını sona erdirmesi ve yine bahsi geçen yılda Knez Rurik'in Slav ve Finler'in topraklarına gelmiş olması Rerik'in Knez Rurik olma olasılığını kuvvetlendiriyor.²²⁵ Ayrıca kaynaklarda 873 senesi ile 882 senesi arasında konung hakkında herhangi bilgi mevcut değildir; bu da onun söz konusu devrede Novgorod'da olup bu topraklarda siyasî faaliyetler yürütebileceğini göstermektedir. Son olarak Eski Rus Yıllıklarında knezin ölüm tarihinin 879 yılı kaydedilmesi ve bu

²²² St-Bertin, s. 165, 177; Pchelov, **Rurik**, s. 146; a. mlf., **Rurikovichi**, s. 46; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 8; Seryakov, **Bitva**, s. 234-235; Gubarev, s. 212.

²²³ Levchenko, **Ocherki**, s. 42; Pchelov, **Rurik**, s. 146; a. mlf., **Rurikovichi**, s. 46-47; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 8; Seryakov, **Bitva**, s. 235; Tolochko, s. 85; Gubarev, s. 212.

²²⁴ Pchelov, **Rurik**, s. 157.; a.mlf., **Rurikovochi**, s. 47.

²²⁵ Gubarev, s. 207.

civarlarda Konung Rerik'in tarih sahnesinden yok olması, Knez Rurik'in Danimarkalı olduğuna dair görüşü canlı tutan faktörlerdendir.

1.3.2. Slav (Sloven) Kökenli Knez Rurik

Knez Rurik'in kimliği ile alakalı olan ikinci yaygın görüş onun Slav kökenli olmasıdır. Knezin İskandinav kökenli olduğuna dair görüşlerde olduğu gibi burada da farklı isimlere ve birbiriyle çelişen bilgilere rastladık. Bunlara rağmen, Vareg-Rusların Slav olduklarını kanıtlamak için yapılan araştırmalar ve elde edilen bilgiler hayli önemli ve gerçekçi nitelik taşımaktadır.

Anti-Norman teorisinin taraftarları Kenez Rurik'i Novgorod lideri Gostomısla ve Obodrit Knezi Gottlieb (veya Godlib) ile ilişkilendirmektedirler. Şöyle ki bazı araştırmacıların görüşüne göre, Rurik Gostomısla'nın torunu, bazılarına göre ise Gottlieb'in oğludur.

*İoakimovsky (Joachim) Yıllığı'nın*²²⁶ içerdiği bilgilere göre, Varegler tarafından zorluklara maruz kalan Slavlar, Burivoy'un²²⁷ yanına giderler ve ondan oğlu Gostomısla'nın kendi topraklarına gelip Novgorod'u (*Velikiy Grad*)²²⁸ idare etmesini isterler.²²⁹ Böylelikle Gostomısla teklifi kabul ederek Novgorod lideri olur.

Belirtmemiz icab eder ki Novgorod lideri Gostomısla'nın ismi Kuzey Doğu Avrupa bölgesine mahsus bir isimdi. Malûmdur ki Eski Ladoga, dönemin ticaret merkezlerinden biriydi ve bu topraklara gelen tüccarlara *gost' (гость-misafir)* deniliyordu. Ayrıca Rurzyca Nehri'nin sağ kolunun *Mısla*²³⁰ olarak adlanması da bir tesadüf değildir diye düşünmekteyiz. Çünkü, tüccarlara *gost'* denilmesi ve Mısla

²²⁶ **Иоакимовская Летопись—İoakimovsky (Joachim) Yıllığı**, orjinal haliyle günümüze kadar ulaşmamıştır; fakat bu yıllığa ait kayıtlar, XVIII. yüzyılda Rus tarihçi V.N. Tatishchev'in "Rusya Tarihi" çalışmasında yayınlanmıştır. İoakimovsky kayıtları için bkz. V.N. Tatishchev, I, s. 107-119; Ayrıca V.N. Tatishchev, yıllıkta bulunan kayıtların Novgorod Piskoposu Joachim'e (İoakim) ait olduğuna dair fikir öne sürmektedir, bkz. Tatishchev, I, s. 107.

²²⁷ Slaven'in soyundan gelen Vandal ve onun Vareglerden olan eşi Advinda'nın üç oğlu vardı: İzbor, Vladimir ve Stolposvyat. Vladimir'den sonra dokuzuncu nesilde Gostomısla'nın babası Burivoy'un ismi geçiyor. Geniş bilgi için bkz. Tatishchev, I, s. 108; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 18; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 41.

²²⁸ Velikiy-büyük, grad-şehir anlamına gelmektedir, bkz. Tatishchev, I, s. 108.

²²⁹ Tatishchev, I, s. 108.

²³⁰ Polonya'nın Kuzeydoğu kısmında bulunuyor ve Odra'nın kolu olan bir nehirdir.

Nehri'nin adı Knez Rurik'in dedesi (eğer onun dedesi olduğu doğru ise) Gostomısla'nın ismi ile alakalı olabilir. Yani bu iki kelime (Gost' ve Mısla) birleşik şekilde yazıldığında ortaya *Gostmısla* kelimesi çıkıyor ki, bu da neredeyse Gostomısla'nın ismi ile aynıdır.

Gostomısla'nın dört oğlu ve üç kızı vardı; oğullarının hepsini savaşlarda kaybetmiş, kızlarını ise komşu knezler ile evlendirmişti.²³¹ Anlatıldığına göre, oğullarının vakitsiz ölümü Gostomısla'yı veliahtsız bırakarak kedere boğmuştu. Bir gün öğlen saatlerinde uykuya dalan Gostomısla rüyasında ortanca kızı Umila'nın²³² rahminden büyük ve meyvesi bol bir ağacın kök salıp büyüdüğünü ve bu ağacın tüm şehri kapladığını görür.²³³ Kalkar kalkmaz bu rüyanın anlamını çözmek isteyen Gostomısla kahinleri yanına çağırır; onların bu rüyayı "*Soyun kızın Umila'nın oğlundan devam edecektir*" şeklinde yorumlamaları hem onu hem de adamlarını hayli memnun eder. Zira Gostomısla'nın büyük kızından olan torunu böyle mühim bir mevkiye layık olarak görülmüyordu. Artık ömrünün sonuna yaklaştığını anlayan Gostomısla Slav, Rus, Çud, Ves, Merya, Kriviçi, Dryagoviçi, Yav kabilelerinin büyüklerini yanına çağırarak rüyasını anlatır ve Vareglerden bir knez istemelerini önerir.²³⁴

Gostomısla'nın davet ettiği halklar içinde Rusların da adı geçmektedir; bu bilgi Anti-Norman teorisini destekleyenlerin tutunduğu önemli dallardan biri olmalıdır. Zira *İoakimovsky* kayıtlarında yer alan bu bilgi Rusları İskandinavya halklarından ayrı tumakta ve onları Kuzey Doğu Avrupa'nın yerli halkı olarak göstermektedir. Fakat aslı günümüze kadar ulaşmayan ve yalnızca Tatishchev'in eserinde yer alan *İoakimovsky* kayıtlarındaki bu hikayenin gerçekliği şüphelidir. Hatta bu kayıtlardan dolayı Tatishchev bazı meslektaşları tarafından sahtecilikle itham edilmiştir. Ancak belirtmemiz icab eder ki Gostomısla'nın ölümünden önce

²³¹ Tatishchev, I, 110 s; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 41; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 22; Seryakov, **Bitva**, s. 256.

²³² Rurik'in annesi olarak farz edilen Umila'nın ismi Kuzey Doğu Avrupa bölgesine mahsus bir isimdi; günümüzde de Polonya'da Umilovski soyadı kullanılmaktadır, bkz. Pavel Vladislavovich Piven, "O Parodine İlmenskix Sloven i Varyajskoy Rusi", **İzvestiya AltGU: İstoricheskie Nauki i Aekheologiya**, sy. 5, y.y., 2018, s. 64.

²³³ Tatishchev, I, s. 110; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 22; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 41; Seryakov, **Bitva**, s. 256.

²³⁴ Tatishchev, I, s. 110; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 22; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 41.

adamlarına Rurik'i davet etmelerini önermesi hakkındaki malûmat *Voskresensky Yıllığı*'nda da kaydedilmiştir ve bu *İoakimovsky Yıllığı*'nda bulunan bilgilerin doğru olma olasılığını yükseltmektedir diye düşünmekteyiz.²³⁵ Ayrıca dikkat edilmesi gereken başka nüans Gostomısla'nın gördüğü rüyanın aslında eski dönemlerde *geleneksel* nitelik taşımasıdır. Örneğin XIII. yüzyılda İzlandalı Snorri Sturluson tarafından kaleme alınan *Heimskringla (Dünya Çemberi)* sagasında Norveç Konunu Siyah Havdan'ın eşi Ragnhildr, oğlunun doğumundan önce kahinler tarafında aynı şekilde yorumlanan bir rüya görüyor. Böylelikle Ragnhildr'ın dünyaya getirdiği oğlu Harald Güzel Saç, tüm Norveç'i yönetimi altında birleştiriyor, tıpkı Rurik'in Rusya'yı kendi idaresinde birleştirdiği gibi.²³⁶

Eğer Tatishchev'in çalışmasında yer alan *İoakimovsky* ve ayrıca *Voskresensky* kayıtlarının naklettiği bu hikaye doğru ise, o zaman Rurik anne tarafından olan dedesinin liderlik yaptığı bölgeye gelmiş ve burada Eski Rus Devleti'ni kurmuştur. Fakat bu hikayenin karanlık tarafı, sadece liderlik yapan ve herhangi bir hanedana mensup olmayan birinin, kızını komşu knezle evlendirebiliyor olmasıdır. Bu durumda, asil bir sülaleden gelmeyen Gostomısla, kızını evlendirdiği hanedana önceden hizmette bulunmuştu veya onun bu hanedan mensupları ile yakın ilişkileri vardı.

Novgorod lideri Gostomısla'nın ölüm tarihi hakkında kaynaklarda kesin bilgi yoktur. Fakat Rurik'in, kardeşleri ile birlikte 862'de bu topraklara gelmiş olması, Gostomısla'nın 860'ların başlarında veya 850'lerin sonlarında ölmüş olmasına işaret etmektedir.²³⁷ Ayrıca Gostomısla'nın mezarının Voltov sahasında olma ihtimali vardır.²³⁸ Şöyle ki XIX. yüzyılın başında, Voltov sahasında bulunan Uspenya Kilisesi'nin yakınlarında yapılan kazı sırasında, burada bulunan hayvan kemikleri ve kömür kalıntıları Gostomısla'nın cenaze töreni ile alakalandırılmaktadır.²³⁹

²³⁵ LVS, s. 72.

²³⁶ Pchelov, **Rurikovichi**, s. 42.

²³⁷ Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 25.

²³⁸ Burivoy'un oğlu Gostomısla öldüğünde tüm Novgorodlular onu onurlu şekilde Voltov adlı yere getirdiler ve burada gömdüler, bkz. Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 26.

²³⁹ Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 26.

Knez Rurik'in Baltık-Slav kökenli olmasına dair görüşler de vardır. Şöyle ki VI ve VII. yüzyılda Baltık Denizi'nin güney bölgesinde, Vitsül Nehri'nden Güney Jutlandiya'ya kadar Slav kabileleri yerleşmişti. Genellikle bu topraklarda Pomoryans,²⁴⁰ Lyutichi (Velet)²⁴¹ ve Obodrit (Bodrich)²⁴² adlarıyla bilinen birkaç büyük Slav kabileleri çoğunluğu oluşturuyordu. Ayrıca Slavlar, Rügen (Ruyan kabilesinin yaşadığı yer) Adası da dahil olmak üzere Baltık'ın güney kıyılarındaki adalarda yaşıyorlardı. Güney Baltık bölgesindeki diğer Slav kabileleri de bilinmektedir ki bunlara Lusatyalılar da dahil idi.²⁴³

Slav kökenli Rurik yalnızca Novgorod lideri Gostomısla ile değil, ayrıca Gottlieb ile de ilişkilendirilmektedir. Bu mesele ile ilgili olarak Mecklenburg tarihçileri Lathom ve Chemnitz önemli bilgiler aktarmışlardır. Şöyle ki tarihçiler Witzlaff'ı (Vitislaus, Vicislaus, Witzan, Wilzan) Büyük Şarلمان döneminde Mecklenburg'da²⁴⁴ hüküm süren Venedlerin ve Obodritlerin yirmi sekizinci kralı olarak görmektedirler. Söylendiğine göre Witzlaff, Rus ve Litvan prensi ile evlenmiş ve bu evliliğinden Gottlieb isimli oğlu dünyaya gelmiştir.²⁴⁵ Gottlieb 808 yılında, kardeşi Kral Trazika'nın Danimarka Kralı Gottofor'da yenildiği savaşta idam edilmiştir.²⁴⁶ Gottlieb'in Rurik, Sivar ve Eruvara (Truvor) isimlerinde üç oğlu olduğunu belirtilmektedir.²⁴⁷ Bu durumda, Obodritlerin knezi Witzlaff Knez Rurik'in dedesiydi. Ayrıca bu soyun içinde Gostomısla²⁴⁸ (veya Gostimusl) ismine de

²⁴⁰ Pomoryanların yerleşim alanı Vistsül'dan Odra'ya kadar, yani modern Polonya'nın kuzey kısmıdır. Prusyalılar ile komşu olan Pomoryanların merkez şehri Szczecin'dir (Szczecin'in modern adı), bkz. Pchelov, **Rurik**, s. 115.

²⁴¹ X. yüzyıldan itibaren Lyutichi olarak da adlandırılan Veletler Pomoryanlardan batıda yaşıyorlardı. Büyük ihtimalle Velet kelimesi Slav kökenli Vel (büyük) ile ilişkindir. Lyutichi kelimesi ise Lyuty (zalim ve gaddar) ve Lut (bataklık ve çamur) kelimeleriyle ilişkilendirilmektedir. Lyutich toprakları Odra ve Varna arasındadır, bkz. Pchelov, **Rurik**, s. 115-116.

²⁴² XVIII. yüzyılın sonundan itibaren güçlü kabile birliği oluşturan Obodritler, Lyutichilerden batıda yaşıyorlardı. Obodritler'e dört büyük kabile (Obodrit, Varna, Varg ve Polab) dahil idi, bkz. Pchelov, **Rurik**, s. 119.

²⁴³ Pchelov, **Rurik**, s. 115.

²⁴⁴ Almanya'nın kuzey kısmında bulunan bir bölgedir.

²⁴⁵ Seryakov, **Bitva**, s. 253.

²⁴⁶ Seryakov, **Bitva**, s. 255.

²⁴⁷ Pchelov, **Rurikovichi**, s.44; Seryakov, **Bitva**, s. 253.

²⁴⁸ Bazı Eski Frank kaynaklarında Obodrid Knezi Gostomısla'nın (Novgorod Lideri Gostomısla ile karıştırılmasın) 844'te Alman Ludwig tarafından öldürülmesine dair bilgiler vardır, bkz. Seryakov, **Bitva**, s. 255; Fakat Onun Ludwig tarafından öldürüldüğü Bertin Yıllığı'nda belirtilmemektedir, bkz. **St-Bertin**, s. 59; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 24.

raslamaktayız. Fakat onu Novgorod lideri ile karıştırmamalıyız, zira kendileri Vened ve Obodritlerin knezi ve ismi geçen üç kardeşin kuzeni olarak takdim edilmektedir.²⁴⁹

Birbirinden habersiz olan *İoakimovsky Yıllığı* ve *Mecklenburg* kaynaklarına bakıldığında aslında aktarılan bilgilerin neredeyse aynı olduğunu görebiliriz. Sadece aralarında hafif bir tutarsızlık vardır. Şöyle ki her iki kaynak da Rurik'in iki kardeşi, anne ve baba tarafından büyükleri ve Gostomısla ile aralarındaki akrabalık ilişkileri hakkında bilgiler içermektedir. Mühtemelen, her iki taraf da daha erken dönemde kaleme alınan kayıtları kaynak olarak kullanmıştır. Bu nedenden dolayı içerdikleri bilgiler çok benzer ve hatta aynıdır. Fakat benzer tarafları olduğu kadar farklı tarafları da vardır. Şöyle ki *İoakimovsky Yıllığı*'nda Rurik'in annesinin (Umila) ve anne tarafından dedesinin (Gostomısla) isimleri verilmektedir.²⁵⁰ Görüldüğü gibi, burada Gostomısla (Novgorod lideri) ile Knez Rurik'in arasında olan akrabalık ilişkisi dede ve torun niteliğindedir. Fakat bu kaynakta onun babasının ismi hakkında herhangi bir malûmat yoktur, yani Gostamısla'nın kızı Umila'nın hangi komşu knez ile evli olduğu maalesef bilinmemektedir. *Mecklenburg* kaynağında ise aksine, babasının (Gottlieb) ve baba tarafında dedesinin (Witzlaff) ismi verilse de annesinin ismi anılmıyor.²⁵¹ Ayrıca burada Gostomısla (Novgorod lideri ile karıştırılmasın) ile olan akrabalık durumu kuzenlik niteliğindedir.

Aslında *İoakimovsky Yıllığı*'nda anne ismi Umila, *Mecklenburg* kaynağında baba ismi Gottlieb bir araya geldiğinde, Umila ile evlenen komşu knezin Gottlieb olabileceğine dair ihtimal oluşuyor. Fakat Gottlieb'in 808'de vefat etmiş olması ve *PVL (Levrentiy)*'de Knez Rurik'in doğum tarihi hakkında herhangi bilgi olmaması bu ihtimali zayıflatmaktadır.

1.3.3. Knez Rurik'in Kardeşleri (Sineus ve Truvor)

Eski Rus Yıllıklarında Knez Rurik'in Sineus ve Truvar adlı kardeşinden bahsedilmektedir. Yüzyıllardır yapılan araştırmalara rağmen bu iki şahsın gerçek veya

²⁴⁹ Pchelov, **Rurikovichi**, s. 41; Seryakov, **Bitva**, s. 253.

²⁵⁰ Seryakov, **Bitva**, s. 259.

²⁵¹ Seryakov, **Bitva**, s. 259.

hayal ürünü karakter olduklarını tespit etmek ne yazık ki mümkün olmamıştır. Ayrıca onların gerçek karakter olduklarını düşünen tarihçilerin bir kısmı, Sineus ve Truvor'un Slav kökenli, diğerleri ise İskandinav kökenli olduklarını söylemektedirler.

Slav görüşünün destekçileri Sineus ve Truvor isimlerinin etimolojisini inceleyerek kendi görüşlerini kanıtlamaya çalışmışlar. Şöyle ki Sineus-Karpat Rusiniler (Rusyns) arasında yağın bir lakabdır (genellikle saçlarında beyaz olan esmer erkeklere denilir). Ayrıca günümüzde Polonya'da bulunan Seniusiowka köyünün olması ve hatta, aynı devlette Sinius soyadının kullanılması, bu ismin Slavlara ait olduğunun kanıtıdır. Sineus'u Slav olarak kabul etmenin bir başka nedeni ise bu lakabın Slav savaşçılarına işaret etmesidir. Şöyle ki *синуъ уе (siniy us) mavi bıyık* anlamına geliyor ve özellikle kelimenin *us (bıyık)* kısmına dikkat etmemiz gerekmektedir.²⁵² Çünkü, Slav savaşçıları sakallarını traş ederler ve uzun bıyık bırakırlardı.

Anti-Norman dünyasında, yıllıklarda bahsi geçen diğer kardeşin (Truvor, Trubor, Trubar, Truber, Truvol) ismi ile ilgili farklı görüşlerin olduğunu görmekteyiz. Bu isim ile ilgili yorumlar yapılırken sadece tarih ve dilbilim alanının sunduğu bilgiler değil, aynı zamanda filoloji alanının sunduğu bilgiler de dikkate alınmaktadır. Şöyle ki Truvor'un bir Slav kökenli isim olması, filoloji alanında tanınan ve XVI. yüzyılda yaşayan Trubar Primozh (Primus Truber) ile alakalandırılmaktadır.²⁵³ Trubar Primozh'ın Slav kökenli bir rahip olması, Truvor (Trubar, Trubor) isminin slavlara ait olduğunun göstergesi olarak kabul edilmektedir. Belirtmemiz icab eder ki Trubar ve Truvor isimlerinde bulunan harf farkı (b ve v), araştırmacılar tarafından yerel lehceler olarak açıklanmaktadır. Mühtemelen, Novgorodlular Trubor'u Truvor olarak telaffuz ediyorlardı. Ayrıca Trubor ve Truvor isminde bulunan bir harf farkı yazarların hatasından dolayı da olabilir. Şöyle ki *Suvalka Eyaletinin Anıt Kitaplarında* aynı köyün adı 1878'de Truvorovo, 1887'de Truborovo (Suvalka bölgesinde yer almaktadır) olarak kaydedilmiştir.²⁵⁴ Böylelikle Truvor ismi Slav olarak görülen Trubor ismi ile alakalı ve hatta aynı isim olarak kabul edilebilir. Truvor'un Slav

²⁵² Piven, s. 64.

²⁵³ Piven, s. 64.

²⁵⁴ Piven, s. 64.

olduğunu düşündüren ikinci faktör, Ukrayna’da bulunan Trubezh (Dinyeper’in sol kolu) ve Novgorod’da bulunan Truversha (Krutovka’nın sol kolu) nehirleridir. Truvor isminin Truval ve Truber şeklinde yazılmasına dair görüş beirten A. Vasilyev, Truber’ı batı (Batı Avrupa), Truval’u ise Slav kökeni ile alakalandırarak bu iki ismin birbirinden farklı olduğunu belirtmiştir.²⁵⁵

Rurik’in kardeşlerine dair mevcut olan diğer görüş ise onların gerçek karakter olmadıklarıdır. Bazı araştırmacılar, *PVL (Lavrentiy)*’de ve diğer yıllıklarda üç kardeşle ilgili kaydedilen bilgilerin sadece efsane niteliğinde olduğunu belirtmektedirler. Bu konuya aydınlık getirmek için F.B. Uspensky’in görüşü dikkate alınmalıdır diye düşünmekteyiz; İskandinav (Vareg) hanedanında yeni doğan erkek çocuklarına çoğu zaman baba akrabalarından birinin ismi verilir.²⁵⁶ Eğer bu bilgiyi göz önüne alırsak, o zaman Sineus ve Truvor’un isimlerinin Vareg-Rus hanedanına mensup sonraki nesillerin isimlerinde karşımıza çıkması gerekir. Zira kendileri Eski Rus Devleti’nin kurucusu ve Vareg-Rus hanedanına mensup olan Knez Rurik’in kardeşleri olarak takdim edilmişlerdir. Fakat Rurik’ten sonraki knezlerin ve diğer hanedan mensuplarının isimleri incelendiğinde, Truvor ve Sineus isimlerine rastlanılmamaktadır. Ayrıca Rurik’in kardeşleri olarak kabul edilen Sineus ve Truvor isimlerinin aslında bir yalnız çeviriden kaynaklandığı belirtilmektedir. Şöyle ki bu iki kelime knezin şahsını ifade eden *zaferlerden yararlanan* ve *sadık* özelliklerini ifade etmektedir.²⁵⁷ Arist Kunik tarafından ileri sürülen bu fikir Belyaev ve Vernadsky tarafından da desteklenmektedir. Rıbakov ise bu isimleri, Rurik’in *kendi evi (sinehus/cuue-xyc)* ve *sadık drujinası (tru-vor/mpy-ec)* ile birlikte geldiği şeklinde yorumlayarak meseleyi aydınlatmaya çalışmıştır.²⁵⁸ Onun fikrine göre İsveç metinlerinin anlamını tam olarak anlamayan yıllık yazarları *truvor* ve *sineus* kelimelerini doğru algılamamışlardır. Ayrıca Truvor, *Torvar (Thor’un koruyucusu)* ile, Sineus ise *Signyot (zafer kullanan)* ile ilişkilendirilmektedir.²⁵⁹

²⁵⁵ Vasilyev, **Drevneyshiy İstoriy**, s. 79-80.

²⁵⁶ F. B. Uspensky, **Skandinavı-Varyagi-Rus**, Yazıkı Slavyanskoy Kultury, Moskva 2002, s. 22.

²⁵⁷ Pchelov, **Rurikovichi**, s. 53.

²⁵⁸ Rıbakov, s. 185-186; Lebedev, s. 492; Seryakov, **Bitva**, s. 249.

²⁵⁹ Pchelov, **Rurikovichi**, s. 52.

Bu konuda dikkat edilmesi gereken hususlardan biri de *Mecklenburg* ve Eski Rus kaynaklarında Rurik'in kardeşlerinin isimlerinin farklı yazılışlarıdır. *Mecklenburg*'da Sivar, Eski Rus kaynaklarında ise Sineus olarak kaydedilmektedir. Sivar isminin Tanrıça Siva'nın adı ile alakalı olduğu düşünülür.²⁶⁰ Ayrıca Batı Slav onomastikleri tarafından sunulan benzer isim örnekleri, Tanrıça Siva ile alakalı görüşünün gerçek olabileceğini göstermektedir. A.G. Kuzmin Sineus ismini kelt kelimesi *sinjos—cmapuuü* (büyük) ile alakalandırmaktadır.²⁶¹ Bu durumda, Sineus ismi büyük anlamına geliyor ve bu onun büyük kardeş olduğunu göstermektedir. Ancak, Eski Rus Yıllıklarının hepsi, üç birader arasında en büyüğün Rurik olduğunu belirtmektedir. Böylelikle Sineus isminin kelt kelimesinden doğmuş olması doğru olarak kabul edilemez. Truvor ise Eski Fransız dilinde *şair* anlamına gelen *trouveur* ve *gezin* anlamına gelen *troubadour* ile ilişkilendirilmektedir.

Belirtmemiz gerekir ki Büyük Şarلمان döneminden başlayan Frank-Obodrit ilişkileri ve İskandinavya bölgesi ile olan komşuluk, taraflar arasında kelime veya isim alış verişine yol açmış olabilir. Bu nedenden dolayı Knezin kardeşleri olarak takdim olunan Sineus ve Truvor'un isimlerinin etimolojisine dair kesin kanaata varmak mümkün değildir. Hatta aktarılan bazı bilgiler ve görüşler, bu iki şahsa efsanevi karakter niteliğini vermektedir.

1.3.4. Vereg-Rusların Yerli Halk Tarafından Davet Edilmeleri ve Bu Davetin Nedenleri

IX. yüzyılın ortalarında Kuzeydoğu Avrupa bölgesi, elde ettiği önemli başarılarla rağmen (Bizans ile politik ilişkilerin kurulması, Doğu Avrupa'ya 790-830 yıllarındaki yoğun ticarî ilişkiler sayesinde Arap dirhemlerinin akışı), bazı siyasî zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Şöyle ki 850'lerde Avrupa'nın Araplar ile olan ticarî ilişkilerin zayıflamasından dolayı *Volga-Baltık* rotası işlevini bir süreliğine kaybetmişti. Diğer taraftan Ladoga bölgesi Poozerye halkına saldıran

²⁶⁰ İ.V. Merkulov, *Otkuda Rodom Varyajskie Gosti: Genealogicheskaya Rekonstruktsiya po Nemetskim Istochnikam*, Belie Alvi: Amrita-Rus', Moskva 2005, s. 101.

²⁶¹ Pchelov, *Rurik*, s. 109.

İskandinavlıların (Vareglerin) karargâhı haline gelmişti.²⁶² Vareglerin bu bölgede kendilerine itaat eden kuzey kabilelerinden vergi almaları durumu daha da zorlaştırıyordu. Şöyle ki Eski Rus Yıllıklarında (*PVL (Lavrentiy)*),²⁶³ *İL*, *V. NL*, *NLD*, *SPL*, *LVS*, *SL*) Vareglerin, Kuzeydoğu Avrupa'nın dört yerli halkı (Slav, Çud, Meri ve Kriviçi) üzerine vergi koydukları kaydedilmiştir.²⁶⁴ Fakat *LPS* ve *EL*'de Slav, Çud, Meri, Kriviçilerden başka Vareglere vergi ödeyenler sırasında Veslerin de adı geçmektedir, ayrıca N.M. Karamzin da Veslerin Vareglere vergi ödediklerini belirtmektedir.²⁶⁵

IX. yüzyılda Avrupa bölgesi etnik yapısı heterojen olan büyük bir federasyon oluşturmaktaydı. Vareglerin yarattığı bu durumdan rahatsız olan Batı ve Doğu Slavları ile yerli Fin-Ugor kabilelerinden oluşan bu federasyon, Eski Rus Yıllıklarının belirttiğine göre 859 yılında, "*Vareglerin sınır dışı edilmesinde*", ama ardından, yani 862 yılında "*Vareg knezinin davet edilmesinde*" çok etkili olmuştur.²⁶⁶ Eski Rus Yıllıklarında Vareglerin bölgeden kovulmalarına dair bilgiler hemen hemen aynıdır: "*Varegleri denizin ötesine kovdular ve onlara haraç vermeyi bıraktılar*";²⁶⁷ "*Kriviçi, Slav, Meri ve Çudlar Vareglere karşı ayaklanarak onları denizin ötesine kovdular ve onlara haraç vermeyi bıraktılar*";²⁶⁸ "*Slavlar Varegleri denizin ötesine*

²⁶² Atanov, s. 29.

²⁶³ *PVL(Laurentian)*'ın Samuel H. Cross ve Olgerd P. Sherbowitz-Wetzor tarafından İng. diline yapılan çevirisinde Vareglere vergi ödeyen beş yerli halk (Slav, Çud, Meri, Ves ve Kriviçi) olduğu belirtilmiştir; "The Varangians from beyond the sea imposed tribute upon the Chuds, the Slavs, the Merians, the Ves', and the Krivichians." Bkz. *PVL (Laurentian)*, s. 59; Fakat İngilizce çevirinin aksine çağdaş Rus dilinde ve Slav dilinde olan Laurentian (veya Lavrentiy) kayıtlarında Vareglere vergi ödeyen halklar sırasında Veslerin ismi geçmemektedir. Krş. "Варяги из заморья взимали дань с чуди, и со словен, и с мери, и со всех кривичей." *PVL (Lavrentiy)*, s. 17; "[И]маху' дань Вардзизъ заморья на Чюдн и на Словѣне на Мери и на всѣхъ Кривичѣхъ." *Lavrentiyevskaya Letopis*, s. 19-20; Bu meseleye aydınlık getirmek için yalnışlığa yol açan kelimenin *всех (vsekh)* olduğunu söyleyebilirim. "*Vsekh*" kelimesinin anlamı "*tüm/tümünden*" veya "*hepsi/hepsinden*" demektir. Burada kaydedilen "*и всех Кривичей*" (İ *vsekh Krivichey*)- "*ve tüm Kriviçilerden*" veya "*Krivichilerin hepsinden*" demektir. Yani burada Veslerden bahsedilmiyor. Muhtemelen İngilizce çeviri yapılırken bu iki kelime birbirine karıştırıldığı için "*vsekh*" kelimesi Ves olarak kabul edilmiştir. Ayrıca kullanılan "*vsekh*" kelimesinin izahı için ilave olarak bkz. Petrukhin, *Rus' IX-X Vekakh*, s. 164.

²⁶⁴ *PVL (Lavrentiy)*, s. 17; *İL*, s. 14; *V. NL*, s. 11; *SL*, s. 16; *LVS*, s. 71; *SPL*, s. 9; *NLD*, s.15.

²⁶⁵ *EL*, s. 2; *LPS*, s. 7; Karamzin, I, s. 94.

²⁶⁶ Kruze, s. 64, 67; Karamzin, I, s. 94.

²⁶⁷ *PVL (Lavrentiy)*, s. 17; *PVL (Laurentian)*, s. 20; *İL*, s.14.

²⁶⁸ *V. NL*, s. 11; *SPL*, s. 9; *NLD*, s. 15.

kovdular”.²⁶⁹ Görüldüğü gibi, bahsi geçen kaynaklarda Vareglerin Ladoga bölgesinden kovulduğu gayet net biçimde anlatılmıştır.

Fakat Varegleri bu topraklardan kovan yerli halklar doğru düzgün bir idarî sistem kuramamışlardı. Her birinin amacı egemenliği ele geçirerek Ladoga ve *Baltık-Vareg* rotasında güçlenmekti. Tabii ki bu durum yerli halklar arasında iç savaşın çıkmasına neden oldu.²⁷⁰ Diğer taraftan ise İsveçlilerin bu iç savaştan yararlanarak Kuzeybatı Avrupa topraklarına saldırı yapma ihtimalinin olması bölgedeki durumu hayli zorlaştırıyordu.

Yerli halklardan oluşan bu birlikte Slavlar sayı bakımından üstünlük teşkil etmekteydiler. Büyük ihtimalle, oluşan siyasî durumun ciddiyetinin farkında olan Slav soyluları âsî kabile güçlerine karşı müttefikler bulmak için *denizin ötesine* elçiler göndermişlerdir.²⁷¹ Tabii ki bu alelade alınan bir karar değildir ve Baltık’taki genel durum (830-850’lerde Birka ve Hedeby arasındaki rekabetin yoğunlaşması; Frizya ve diğer batı merkezleriyle kurulan bağlar; Baltık kıyılarının güneyinde kurulan istikrarlı Slav-İskandinav ilişkileri) dikkate alınmıştır. Zira Vareg-Rus knezi iç savaşı bitirecek ve bölgeyi İskandinavlıların saldırısından koruyabilecek biriydi. Görüldüğü gibi “*denizin ötesinden knez daveti*”, iyi hesaplanmış politik bir eylemdi. Böylelikle iç savaşla başlayan bu olay Eski Rus Devleti’nin başlangıcına giden ilk adım oldu.

Bu konuya dair en önemli mesele Rusya topraklarına davet edilen ve Vareg olarak anılan bu toplumun kimler olduğudur. Bu konuda günümüze kadar yapılan araştırmalarda “*denizin ötesinden gelen*” Vareglerin kimliğine ve kökenine dair farklı ve ilginç fikirler ileri sürülmüştür. Eski Rus Yıllıklarında bu toprakların idaresi için davet edilen Varegler *Rus* olarak kaydedilmiştir. Nasıl Vareglerin bir kısmı İsveçli, diğerleri de Norman, Anglus, Got olarak anılıyorsa bunlar da Vareg-Ruslar

²⁶⁹ LPS, s. 8.

²⁷⁰ Lomonosov, s. 65.

²⁷¹ Yukarıda ifade edildiği gibi, LPS kayıtlara göre Vareg Knezi Slavlar tarafından davet edilmiştir. Fakat bazı araştırmacılara göre, Knezin davet edilmesinde Finler daha önemli rol oynamıştır. Zira Finlandiya Körfezi’nin geniş kıyılarında yaşayan Finler, kıyıda uzak yaşayan Slavlardan daha çok İsveç ve Danimarkalı deniz korsanlarının saldırılarına maruz kalıyorlardı. Ayrıca Finler yüzyıllardır İsveçliler ve Danimarkalılar ile daha yakından tanışıyorlardı. Bu nedenlerden dolayı Finlerin, Vareglerin sınır dışı edilmelerinde ve sonra yeniden davet edilmelerinde etkisi büyük olabilir, bkz. S. Gedeonova, I, s. 60.

olarak anılmıştır.²⁷² Böylelikle Baltık Denizi etrafında yaşayan Kuzeybatı Avrupalılar Eski Rus Yıllık yazarları tarafından Vareg olarak takdim edilmişlerdir. Zira Ortaçağ döneminde Baltık Denizi *Vareg Denizi* olarak da anılıyordu. Böylelikle Ortaçağ'da Baltık Denizi etrafında yaşayan halklara Vareg denilmesi gayet makuldur diyebiliriz.

Böylelikle 862 senesinde Kuzeydoğu Avrupa'nın yerli halkı Rus diye anılan Vareglere giderek, “*Bizim topraklar büyük ve zengindir, fakat burada düzen yoktur. Gelin burada hüküm sürün ve bizleri idare edin.*” diyerek onları davet etmişlerdir.²⁷³ Böylelikle daveti kabul eden Knez Rurik, iki kardeşini, adamlarını ve tüm Rusları yanına alarak bu topraklara gelmiştir.²⁷⁴ Belirtmemiz icab eder ki *PVL (Lavrentiy)*, *İL*, *LPS* ve *EL*'den farklı olarak *SPL*, *NDL*, *V.NL*, ve *LVS*'da yerli halkın Rus denilen Vareglere giderek topraklarını idare etmeleri için *Nemetslerden* ²⁷⁵ üç kardeşi davet ettikleri belirtilmektedir.²⁷⁶ Bu küçük bilgi Knez Rurik ve kardeşlerinin Alman kökenli olma olasılığını ortaya çıkarmış olması bakımından önemlidir.

Neticede büyük kardeş olarak takdim olunan Rurik Novgorod'da (veya Ladoga'da); Sineus, Beloozero'da (Fin kavimlerinden olan Veslerin toprakları); Truvor ise İzvorsk'da (Slav kavmi Kriviçilerin toprakları) idareyi ele alarak bu topraklarda hüküm sürmeye başlamışlardır.²⁷⁷ Böylelikle IX. yüzyılın ilk yarısında Yukarı Rusya'nın toprak bütünlüğü sağlanmış oluyordu.

İlk Rus Knezinin, Kuzey Rusya'daki başkenti hakkında kaynaklarda farklı bilgiler vardır. Novgorod'a dair *İL* ve *PVL (Lavrentiy)*'de yer alan malûmatlar birbiri ile çelişmektedir. *İL* bu şehrin Rurik tarafından kurulduğunu iddia ederken, *PVL (Lavrentiy)* şehrin üç kardeşin davetinden önce, Slavlar tarafından kurulduğunu belirtmektedir. Bu Eski Rus Yıllığı'nda yer alan “*Novgorodlular Vareg*

²⁷² Pchelov, **Rurikovichi**, s. 21; Nicolas V., Riasonovsky, Mark D., Steinberg, **Rusya Tarihi: Başlangıçtan günümüze**, (Trk. trc. Figen Dereli), İnkılap, İstanbul, 2011, s. 21.

²⁷³ **PVL (Lavrentiy)**, s. 17; Kruze, s. 67-68; Karamzin, I, s. 74; Tatishchev, II, s. 33; Gedeonova, I, s. 58; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 21; Gubarev, s. 112.

²⁷⁴ Kruze, s. 47, 68; Lomonosov, s. 69; Vasilyev, **Drevneyshiy İstorii**, s. 53; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 135; Gubarev, s. 112.

²⁷⁵ Немец (Nemets) – Alman demektir.

²⁷⁶ **PVL (Lavrentiy)**, s. 17; **PVL (Laurentian)**, s. 59; **İL**, s. 14; **V. NL**, s. 11; **LVS**, s. 72; **EL**, s. 2; **SPL**, s. 9; **LPS**, s. 8; **NLD**, s. 15.

²⁷⁷ **PVL (Lavrentiy)**, s. 17; **PVL (Laurentian)**, s. 59; **Yan Dlugosh**, s. 226; Erlezunda, s. 93; Karamzin, I, s. 94; Lomonosov, s. 69; Petrukhin, **Nacalo**, s. 90; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 135; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 21; Gubarev, s. 112; Petrukhin, **İz Varyag v Greki**, s. 64.

soyundandılar, halbuki onlar önceleri Sloven (Slav) idiler” şeklindeki kayıt bizlere Novgorod’un 862 tarihine kadar Slav halkının yurdu olduğunu, bu tarihten sonra ise, bu toprakların Vareg-Rusların hâkimiyetine geçtiğini göstermektedir.²⁷⁸ Eğer bu bilgi doğru olarak kabul edilirse, o zaman Novgorod ilk olarak kabile merkezi olarak ortaya çıkmış oluyor. Ancak, *İL*’in aktardığı bilgi doğru ise ve Novgorod Rurik tarafında kurulduysa, o zaman şehrin kuruluşunun Rus-Vareg hanedanına ait kalenin inşa edilmesiyle başlamış olması gerekir. Tabii ki zamanla bu kalenin etrafı büyüyerek bir şehre dönüşmüştür.

PVL (Lavrentiy), Rurik’in ilk olarak Novgorod’a gittiği ve bu toprakların idaresini üstlendiğini bildirmektedir. Fakat knezin ilk olarak hangi bölgeye gittiği biraz karışık ve henüz tam olarak tespit edilmemiş noktalardan biridir. Zira bazı kayıtlara göre Rurik ilk Ladoga’ya, bazılarına göre de Novgorod’a gitmiştir.²⁷⁹ Böylelikle knezin ilk şehri ya Ladoga Gölü kıyısındaki Aldagen ve Holmgard, ya da İlmen Gölü kıyısında Ostragard (Novgorod) olmuştur. Rurik’in ilk başkentine dair iki farklı görüş V.N. Tatishchev ve A.N. Mankiyev tarafından ileri sürülmüştür. Tatishchev’e göre Vareg-Rusların ilk merkezi Ladoga, A.N Mankiyev’a göre ise Novgorod olmuştur.²⁸⁰ Önceleri Mankiyev tarafından ileri sürülen fikir benimsenmiş, fakat sonradan Vareg-Rusların ilk merkezinin Ladoga olduğu kabul edilmiştir. Lomonosov, Rurik’in ilk önce Ladoga’ya daha sonra, yani kardeşlerinin vefatından sonra Novgorod’a giderek burada şehir kurduğunu belirtmiştir.²⁸¹ Tolochko, Ladoga’nın Eski Rus Devleti zamanında var olduğunu ve Knez Rurik’in Novgorod’dan önce buraya gelmiş olma ihtimalinin bulunduğunu, fakat bu şehri Rusya’nın ilk başkenti olarak sunma girişimlerinin tamamen yanlış olduğunu belirtmektedir.²⁸² Zira Eski Rus Yıllıklarının bazılarında Rurik, Ladoga’da “*tahta oturdu*” şeklinde değil de “*Ladoga’da oturdu*”

²⁷⁸ Daniel H. Kaiser, Gray Marker, **Reinterpreting Russian History: Readings 860-1860s**, Oxford University Press, New York 1994, s. 10; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 236; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 21.

²⁷⁹ Eski Rus Yıllıklarının bazılarında bulunan kayıtlara göre Knez Rurik ilk olarak Ladoga bölgesine, bazılarına göre ise ilk olarak Novgorod’a gitmiştir. *İL* ve *LPS* kayıtları knezin ilk olarak Ladoga bölgesine gittiğini ve daha sonra İlmen bölgesine geçerek burada Novgorod şehrini kurduğunu kaydetmektedirler, bkz. *İL*, s. 14; *LPS*, s. 8; Fakat *PVL (Lavrentiy)*, V. NL, LVS, EL, SPL, NLD kayıtlarında Rurik’in ilk olarak Novgorod’a gittiği kaydedilmektedir. Bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 17; **PVL (Laurentian)**, s. 59; V. NL, s. 11; LVS, s. 72; EL, s. 2; SPL, s. 9; NLD, s. 16.

²⁸⁰ Aleksadrovich, s. 29.

²⁸¹ Lomonosov, s. 69-70.

²⁸² Tolochko, s. 57.

diye kaydedilmesi buranın merkez olarak kullanılmadığına işarettir.²⁸³ Vareg-Rusların gelişinden sonra Ladoga bölgesi ticaret ve zanaat merkezi haline geldi. Ayrıca bu şehirde arkeolojik araştırma esnasında bulunan IX. yüzyıla ait Arap dirhemleri bu bölgenin kıtalar arası ticarete rol aldığına kanıtıdır.²⁸⁴

A. Chernov, 856'de Ladoga şehrinin yandığına dair arkeolojik kanıtlar olduğunu ifade ederek, Rurik'in 867'den önce buraya gelmesinin mümkün olmadığını söylemektedir. Fakat bizim görüşümüze göre, Ladoga yangını Rurik'in ilk önce bu bölgeye gelmemesinin nedeni olarak gösterilemez. Zira bahsi geçen yangın 865 yılına denk geliyor. Yani knez 862 yılında Ladoga'ya gelerek burada bir süre kaldıktan sonra İlmen'e (Novgorod topraklarına) geçebilirdi.

860'lı yılların ikinci yarısından 880'li yılların başlarına kadar olan dönemde Vareg-Ruslar, Volkhov'un idaresini de ellerine almışlardır. Ayrıca belirtmemiz gerekir ki Rurik'in idare ettiği topraklar Ladoga ve Volkhov ile sınırlı değildir. *İL*'de bulunan kayıtlar bunu kanıtlamaktadır: “*Rurik tüm hâkimiyeti eline geçirdi ve İlmen'e geldi; Volkhov üzerinde şehir kurdu ve ona Novgorod adını verdi, burada knezlik etmeye başladı, muhtarlarına (yakın adamlarına) şehirler taktim etmeye başladı—ona Polovets, buna Rostov, diğerine Beloozero. Varegler buranın yerlisi değildiler. Yerli halk ise Nogarod'da Slav; Polovets'da Kriviçi; Rostov'da Merya; Beloozero'da Ves; Murome'da Muroma kavimleriydi ve Rurik onları idare ediyordu.*”²⁸⁵ Böylelikle 864 senesinde Rurik kardeşlerinin ölümünden sonra İzorsk ve Beloozero'yı kendi idaresi altında bulunan bölgelere katarak tek hâkim oldu ve Rusya Monarşisinin temelini attı.²⁸⁶ Rurik'in Beloozero bölgesini muhtarlarından birine verdiği kaydedilse de, İzorsk'ın kime verildiği hakkında yıllıkta herhangi bir bilgi yoktur.²⁸⁷ İzorsk'ın Rurik'in kendi idaresinde olabileceğini düşünmekteyiz. Fakat A.N. Kirpicnikov, İzorsk bölgesinde İskandinav özelliği taşıyan ürünlerin bulunmadığını belirterek bu bölgesinin Rurik'in idaresinde olduğuna dair şüphesini ortaya koymaktadır. Polovets topraklarına gelince, bu bölgenin Vareg-Rusları davet eden Kriviçilere ait olduğunu

²⁸³ Tolochko, s. 57.

²⁸⁴ Petrukhin, **Prizvaniye**, s. 16.

²⁸⁵ **İL**, s. 14; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 136.

²⁸⁶ Kruze, s. 47, 68-69; Karamzin, I, s. 95.

²⁸⁷ Petrukhin, **Nacalo**, s. 90.

bilmekteyiz. Eğer, yıllığın yukarıda bahsi geçen şehirlere dair aktardığı bilgiler doğru ise ve Polovets, Rurik veya muhları tarafından idare edildiyse, demek ki Kriviçler Rurik'e itaat etmişlerdi.²⁸⁸ Buradan da şu kanaata varabiliriz ki 865'de Polovets üzerine yürüyen Askold zafer elde ederek bu bölgeyi Vareg-Rus hâkimiyeti altına almayı başarmıştır.

Eski Rus Yıllıkları Knez Rurik'in 866 senesinden 879 senesine kadarki siyasî faaliyetleri hakkında herhangi bilgi vermeyerek sessiz kalıyorlar.²⁸⁹ Sadece knezin 879'da öldüğüne dair bilgi vardır, fakat onun ölüm nedeni ve mezarı hakkında maalesef malûmat yoktur.²⁹⁰ Bazı araştırmacılara göre de knezin ölüm tarihi 873 senesidir.²⁹¹

Böylelikle Kuzeydoğu Avrupa dünyasında büyük otoriteye sahip olan Knez Rurik yerli kabileleri kendi idaresi altında birleştirerek Eski Rus Devleti'ni kurmaya muvaffak olmuştur. S.V. Tsvetkov, Knez Rurik'in gelişinden önce Kuzeydoğu Avrupa topraklarında yerli halk tarafından kurulan federal ilişkilerle bağlantılı şehir devletleri sisteminin var olduğunu belirtmektedir.²⁹² Bu faktör bahsi geçen bölgede vahit bir devletin kurulmasının zemininin zaten var olduğunu ve Rurik'in gelişinin bu prosedüre ivme kazandırdığını göstermektedir.

1.3.5. Askold ve Dir Adındaki Vareg-Rusların Kiev'e ve İstanbul Üzerine Yürüyüşü

²⁸⁸ Aleksadrovich, s. 36.

²⁸⁹ G.V. Vernadsky, Knez Rurik'in belli dönemlerde Rusya topraklarında bulunmadığını, knezin Frizya'daki (873'de) mülklerini geri almak için batıya geri döndüğünü belirtiyor. Bilgi için bkz. Vernadsky, Rşç. trc., s. 367.

²⁹⁰ PVL (Lavrentiy), s. 19; PVL (Laurentian), s. 60; İL, s. 15-16; V. NL, s. 13; SPL, s. 10; LPS, s. 9; NLD, s. 15.

²⁹¹ Vernadsky, Rşç. trc., s. 367; Ayrıca aynı eserin Türk dilinde olan çevirisine de bkz. George Vernadsky, **Rusya Tarihi**, (Trk. trc. Doğukan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak), bs.3, Selenge Yayınları, İstanbul 2015, s. 51.

²⁹² Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 246.

Askold²⁹³ ve Dir²⁹⁴ kimlerdi? Onların Vareg-Rus hanedan kurucusunun boyarları oldukları bilinmektedir. Ayrıca Polonyalı tarihçi Jan Dlugosz kendi çalışmasında onları Kiev'in kurucuları olarak adlandırmıştır: “...Daha sonra, Kyi, Shchek ve Khoryv'in ölümünden sonra, onların oğulları ve gelecek nesilleri (torunları), Oskold (Askold) ve Dir'in dönemine kadar (güneye gelerek Kiyev şehrinin idaresini üzerlerine alana kadar) uzun yıllar Ruslar arasında hüküm sürmüşlerdir.”²⁹⁵ Bu görüş bazı Rusya tarihçileri tarafından kabul görmüştür. Onların fikrine göre Jan Dlugosz günümüze kadar ulaşmayan bazı eski Rus Yıllıklarına dayanarak bu fikri ileri sürmüştür.

862 yılı civarında Knez Rurik'in Askold ve Dir isminde iki adamı güneye doğru hareket ederek ilk önce Kiev şehrinin idaresini üstlenmişlerdi.²⁹⁶ Kaynaklarda Vareg boyarları olarak taktim edilen Askold ve Dir, Dinyeper havzasının sakinleri olan Polyanları idareleri altına alarak Kiev'de kuvvetli bir hâkimiyet tesis etmişlerdi. Bizans'a karşı vukubulan ilk Rus akını da bu iki serkerdenin liderliğinde düzenlenmişti. Onların güneye doğru hareketi, PVL (Lavrentiy)'de şu şekilde anlatılmaktadır: “Onun iki muju vardı, bunlar akrabaları değil, boyarları²⁹⁷ idi ve onlar kendi akrabaları (veya adamları) ile Çargrad'a²⁹⁸ gittiler. Onlar Dinyeper boyunca ilerlediler ve yüzerken, dağın üzerinde küçük (bir) şehir gördüler. Ve sordular: Bu şehir kimindir? Diğerleri ise cevap verdiler: Üç kardeş vardı, Kyi, Shchek ve Khoryv; bu şehri kurdular ve yok oldular; bizler ise onların akrabalarıyız ve burada oturuyoruz, Hazarlara vergi veriyoruz. Askold ve Dir bu şehirde (Kiev'de) kaldılar ve etraflarında birçok Vareg toplayarak Polyanların topraklarını idare etmeye başladılar. Rurik ise Novgorod'da knezlik yapıyordu.”²⁹⁹ Belirtmemiz gerekir ki İoakimovsky Yıllığı'nda yalnızca Oskold'un (Askold) ismi geçmekte ve onun

²⁹³ Askold isminin etimolojisi gri/boz kafa anlamına gelen Eski İskandinav diline ait olan **haskuldr** ve **hosskollr** ile ilişkilendirilmektedir. **Hoss** kurt gibi boz demektir, bkz. Pritsak, s. 229.

²⁹⁴ Dir isminin etimolojisi vahşi hayvan, ayı ve geyik anlamına gelen Eski İskandinav kelimesi **dyr** ile alakalandırılmaktadır, bkz. Pritsak, s. 229.

²⁹⁵ **Yan Dlugosh**, s. 226; Rıbakov, s. 196.

²⁹⁶ Karamzin, I, s. 96; Tolochko, s. 87-88.

²⁹⁷ Knezin adamları.

²⁹⁸ Konstantinopol- İstanbul.

²⁹⁹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 17-18; **PVL (Laurentian)**, s. 60.

güneye Rurik tarafından gönderildiği belirtmektedir.³⁰⁰ V.Y. Petrukhin de Askold ve Dir'in knez tarafından güneye doğru (yani Kiev'e) gönderildiklerini düşünmektedir.³⁰¹

Eski Rus Yıllıklarına göre Rus olarak adlandırılan Askold ve Dir, 866 yılı civarında İstanbul (Çargrad) üzerine yürümüşlerdi. Bizans İmparatoru III. Mikhail o sırada Araplara karşı seferdeydi. Patrik, Rusların başkente geldikleri haberini gönderdiği zaman, imparator derhal geri döndü. Vareg-Ruslar ise kıyıya çıkarak birçok Hristiyanı öldürdüler ve iki yüz gemiyle İstanbul'u kuşattılar. Zorluklarla şehre giren imparator bütün gece Patrik Photius ile Blachernae Kilisesi'nde dua etti; ilahi söyleyerek Hazreti Meryem'in kutsal cübbesini (elbisesini) çıkardılar ve nehre bıraktılar. Bu sırada denizde aniden bir fırtına koptu ve ortaya çıkan dev dalgalar Rusların gemilerini sürükledi.³⁰²

Bu olayın tarihi, yani Rusların İstanbul'u ilk kuşatması hakkında farklı görüşler mevcuttur. Şöyle ki Normanizmin kurucularından olan Bayer, Vareg-Rusların İstanbul'a yaptıkları seferin 865'te olduğunu ileri sürmüştür. Fakat Bayer'in meslektaş ve Norman teorisinin diğer temsilcisi olan Schlözer, bu kuşatmanın 866'da gerçekleştiğini belirterek yıllığın naklettiği tarihin doğruluğunu savunmuştur. Ayrıca Karamzin ve Tatishchev gibi tarihçiler de aynı görüşü paylaşmışlardır.³⁰³ *PVL (Lavrentiy)*'ın verdiği tarihi hatalı bulan Omelyan Pritsak, Vernadsky, Ostrogorsky, Lebedev ve Gubarev bu konuda 860 tarihini kabul ederken, E. Golubinsky de Bizans'a karşı yapılan ilk Vareg-Rus taarruzunun 859-860'da gerçekleştiği görüşündedir.³⁰⁴ Golubinsky Bizans'a saldırı yapan Rusların, Askold ve Dir ile alakalı olmadıklarını belirtiyor ve ayrıca bu saldırının Karadeniz bölgesinde, Don ve Azak Denizi bölgesinde yaşayan Ruslar ile ilişkilendiriyor.³⁰⁵ Ayrıca *Brüksel Yıllığı*'na³⁰⁶ göre

³⁰⁰ Tatishchev, I, s. 110.

³⁰¹ Petrukhin, *Nacalo*, s. 259.

³⁰² *PVL (Lavrentiy)*, s. 18; *PVL (Laurentian)*, s. 60; *İL*, s. 15-16; Karamzin, I, s. 96; Tsvetkov, *Knez Rurik*, s. 239.

³⁰³ Karamzin, I, s. 96; Tatishchev, II, s. 33.

³⁰⁴ Vernadsky, *Rşç. trc.*, s. 345; Pritsak, s. 234-235; Lebedev, s. 578-579; Ostrogorsky, *Rşç. trc.*, s. 298; Gubarev, s. 83.

³⁰⁵ E. Golubinsky, *İstoriya Russkoy Tserkvi*, I, Universitetskaya Tipografiya: Strastnoy Bulvar, Moskva 1901, s. 41-42.

³⁰⁶ *Brüksel Kroniği*, neşr. Fr. Cumont, *Bruxellensia Chroniques Byzantines*, Gand, 1894, s. 33'ten naklen O.M. Rapov, *Russkaya Tserkov v IX-Pervoy Treti XII v.: Prinyatiye Hristianstvo*, Vısshaya Shkola, Moskva 1988, s. 81.

Varegler tarafından Bizans üzerine yapılan saldırının tarihi 18 Haziran 860, Eski Rus Yıllıklarından biri olan *Nikonovskaya*'ya göre ise 874 yılıdır.³⁰⁷ *PVL (Lavrentiy)* ve *Brüksel Yıllığı*'ndan farklı olarak, *Nikonovskaya Yıllığı* bu saldırıyı X. yüzyılın 70'li yıllarına taşımaktadır.

Vareg-Rusların İstanbul üzerine ilk saldırısının hangi tarih de gerçekleştiği gibi bu saldırıda Askold ve Dir'in iştirak edip etmediği de kesin değildir. Fakat *Brüksel Yıllığı*'nin aktardığı bilgilere bakılırsa Vareglerin İstanbul'a saldırısı, Knez Rurik'in bu topraklara gelmesinden önce gerçekleşmiştir. Bu durumda Rusya'nın uluslararası arenaya ilk ciddi çıkışının tarihi öne çekilmiş oluyor. Tabii ki, bu politik ve tarihi açıdan büyük anlam taşımaktadır. Zira bu olayın Rusya Devleti'nin başlangıcında ismi geçen Rurik'ten önceki dönemde yaşanmış olduğuna işaret ediyor. Ancak yine de *PVL(Lavrentiy)*'in bu savaşla ilgili aktardığı bilgiler katıyen göz ardı edilemez. *Nikonovskaya Yıllığı*'na gelince Knez Rurik'in IX. yüzyılın 70'li yıllarında Kuzeydoğu Avrupa'da siyasî faaliyetler içinde bulunduğunu görmekteyiz ve bu durum onu Jutlan Konungu Rurik ile aynı kişi olma olasılığını yükseltiyor. Ayrıca Rıbakov, X. yüzyılda Rusların Bizans'a karşı üç büyük saldırı yaptıklarını belirterek yıllıklarda sunulan 860, 866 ve 874 tarihlerini kabul etmiş ve 860'ta da vuku bulan Bizans-Rus savaşının Rusların lehine, diğer ikisinin ise aleyhine sonuçlandığını belirtmiştir.³⁰⁸

Bu saldırı ile ilgili farklı tarihler sunulsa da, dikkat çeken önemli mesele her iki kaynakta da Bizans'ın zaferinin Hristiyanlık ile ilişkilendirilmiş olmasıdır. Yani Kutsal Meryem'in cübbesi ve dualar Bizans'ı zafere ulaştırmıştır. Bu konuyla ilgi O.M. Rapov'un mantıklı açıklaması dikkat çekicidir. Şöyle ki o, Kutsal Meryem'in cübbesi ile ilgili yaşanan mucizeyi, kilise tarafından önceden hesaplanmış bir eylem olarak görüyor. Yani Boğaz'da fırtına çıkacağını anlayan Hristiyanlar, bunu pagan Ruslara karşı Meryem'in gazabı olarak sunmaya çalışmışlar ve bundan dolayı da kutsal cübbeyi suya salmışlardı.³⁰⁹

³⁰⁷ Askold ve Dir'in İstanbul üzerine seferi *Nikonovskaya* kayıtlarında 874 yılı olarak kaydediliyor, bkz. Rıbakov, s. 195; Tsvetkov, **Knez Rurik**, s. 239, 249.

³⁰⁸ Rapov, s. 82.

³⁰⁹ Rapov, s. 85.

İstanbul önünde yaşanan yenilgiden sonra Askold ve Dir geri dönmüş ve Peçeneklere karşı girişimlerle meşgul olmuşlardır³¹⁰

Böylelikle Varegler Rusya’da iki otokratik merkez kurmuşlardı: Kuzeyde Rurik’in idaresinde olan Novgorod, Güneyde ise Askold ve Dir’in yönetiminde olan Kiev.

1.3.6. Knez Oleg’in Saltanat Dönemi (879-913) ve Vareg-Rus Kuvvetleri Tarafından Bizans’a Yapılan Saldırı

Knez Rurik’in ölümünden sonra Eski Rus Knezliği için yeni bir dönem başlamıştı. Rurik’in oğlu Igor’un küçük yaşlarda olması nedeniyle idare akrabası Oleg’e³¹¹ geçmiştir. Tahta geçen Oleg’in niyeti hâkimiyet alanının Novgorod ile sınırlı kalmaması idi. Böylelikle hedeflerini belirleyen knez, Dinyeper boyundaki Slavları idaresi altına almak ve *büyük ticaret yolunu* ele geçirmek gayesinde güneye doğru hareket etti.³¹² Oleg tarafından gerçekleştirilen bu sefer sırasında Smolensk ve Lübeç şehri ele geçirildi. Bu iki şehir zapt edildikten hemen sonra knez Kiev’i hedef aldı.³¹³

Knez Oleg Kiev şehrini o kadar önemsiyordu ki “*Bu şehir Rus şehirlerinin anası olacaktır*” diye hükümde bulunmuştu.³¹⁴ Tabii ki Kiev’i bu şekilde tanımlamasından doğal bir şey olamazdı; çünkü Kiev İskandinavya-Bizans ticaret yolu üzerinde bulunuyordu, ticarî ve siyasî anlamda yükselen bir şehir olmuştur. Nihayet 882’de Oleg drujinası ile birlikte Kiev şehrini zapt ederek büyük zafer elde etti. Böylelikle Oleg, şehrin coğrafi mevkiini göz önünde bulundurup devletin merkezini Novgorod’dan Kiyev’e nakletmiştir.³¹⁵

³¹⁰ Rıbakov, s. 195.

³¹¹ Oleg’in, Knez Rurik’in amcası olmasına dair görüş vardır, bkz. Y.A. Yakhontov, **Letopis Slavyan-Rosov: S Drevneyshikh Vremen do Rurika**, Veche, Moskva 2009, s. 216.

³¹² Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 21.

³¹³ **PVL (Lavrentiy)**, s.19-20; **PVL (Laurentian)**, s. 60-61; **İL**, s. 17-18; Karazmzin, I, s. 99-100; Levchenko, **Russko-Vizantiyskiye**, s. 105; Farda Asadov, “Khazariya, Vizantiya i Arabsky Khalifat v Borbe za Kontrol nad Torgovimi Putyami Evrazii v IX-X Vekakh”, **Kafkaz&Globalizasiya**, IV, sy. 4, y.y., 2012, s. 171.

³¹⁴ **PVL (Lavrentiy)**, s. 20; **PVL (Laurentian)**, s. 61; **İL**, s. 18; Karamzin, I, s. 100; Tugay, s. 79.

³¹⁵ Kurat, **Peçenek**, s. 84.

Vareg-Rus hükümdarı Oleg, Rusya Devleti'nin gelişiminde mühüm rol oynamıştı. Kiev'i ele geçirmekle kalmamış, hizmetinde bulunan drujinaların sayesinde hâkimiyetini Polyane topraklarından Doğu Slavlarının topraklarına kadar genişletmiştir.³¹⁶

Drevlyanlar, Oleg'in topraklarını genişletme siyasetine karşı çıksalar da sonunda Oleg'e itaat etmek zorunda kalmışlardır. Diğer kavimlerden bazıları ise Drevlyanlar kadar direnç gösterememiş ve kısa sürede teslim olmuşlardır. *PVL(Lavrentiy)*'de yer alan bilgiye göre Oleg; Drevlyan (883'de), Severyan (884'de) ve Radimiçler'i (885'de) itaat altına almış ve onları vergiye bağlamıştır.³¹⁷ Böylelikle Oleg bu kazanımlarıyla Novgorod ile Kiev'i birbirine bağlamış ve Hazar Kağanının Vitebsk ve Çernigov illerindeki hâkimiyetini yok etmişti. Ayrıca Hazarlar ve Peçeneklere karşı devleti emniyet altına almak maksadıyla doğu ve güney hududları üzerinde bir takım şehirler ve kaleler yaptırmıştır.³¹⁸

Oleg hayatının son döneminde Bizans'ın servetini elde etmek arzusuna kapılmıştı. Kiev'in idaresini İgor'a bırakarak topladığı büyük ordu³¹⁹ ile 907'de Bizans üzerine yürümek niyetiyle harekete geçti.³²⁰ Kalabalık bir orduyla gemilere binerek, Dinyeper boyunca ilerledi. Eski Rus Yıllıklarında ordunun sayısı hakkında kesin bilgi bulunmasa da gemilerin sayısı 2000 olarak kaydedilmektedir.³²¹

Oleg tarafından Bizans İmparatorluğu'na karşı yapılmış olan bu askerî sefer aslında düşünülmüş ve hesaplanmış bir hamle idi. Şöyle ki Bizans'ın Selanik sahillerinde Trabuluslu korsan Leo tarafından yenilmesi, Araplar ile gergin savaş hali,

³¹⁶ Riasanovsky, Steinberg, s. 26.

³¹⁷ **PVL (Lavrentiy)**, s. 20; **PVL (Laurentian)**, s. 61; Karamzin, I, s. 101; Tatishchev, I, s. 34; Kuzmin, **İstoriya Rossii**, I, s. 119; Levchenko, **Rusko-Vizantiyskiye**, s. 105.

³¹⁸ Tugay, s. 79.

³¹⁹ Aktarılan bilgilere göre Knez Oleg'in ordusunda hemen hemen tüm Doğu Slav ve Fin-Ugor kabileleri (yani İlmen Slavları, Kriviçi, Drevlyan, Radimiçi, Severyan, Hırvat, Duleb, Tiverts, Çud ve Meriler) iştirak ediyordu. Fakat belirtmemiz gerekir ki X. yüzyılda bahsi geçen kabilelerin hepsi Kiev Rusyası'na tâbi değildiler ve bu nedenden dolayı hepsinin Oleg'in ordusunda yer aldığına dair bilgi biraz kuşkuludur. Belki de yazar bu kabileleri kaydederken Rusya'nın Bizans'a karşı yaptığı sefere heybetli karakter kazandırmak istemiştir, bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 23; **PVL (Laurentian)**, s. 64; Levchenko, **Ocherki**, s. 99.

³²⁰ Belirtmemiz gerekir ki M.N. Karamzin bu tarihi 906 olarak kaydetmektedir, bkz. Karamzin, I, s. 103; Ayrıca Rostov kayıtlarına göre de Oleg Bizans üzerine 906'da yürümüştür, bkz. Yakhontov, s. 218.

³²¹ E.F. Tugay Bizans'a doğru yol alan Vareg-Rus gemilerinin sayısının 1000 civarında olduğunu yazmıştır, bkz. Tugay, s. 80.

906 sonbaharında Andronikos Dukas'ın imparatorluğa karşı isyan etmesi ve ayrıca Bulgarlar tarafında oluşan tehdit Bizans Devleti'ni hayli sarsmıştı.³²² İstanbul önüne varan Vareg-Rusları gören Bizanslılar korku ve telaşa kapıldılar. Karaya çıkarak şehri kuşatan Vareg-Rus kuvvetleri Bizanslıları mağlubiyete uğratarak çok sayıda kişiyi öldürdüler; bazılarını işkence yaptılar, bazılarını denize attılar, bazılarını ise esir aldılar. Bu durum karşısında çaresiz kalan Bizans, yağmanın durdurulması için Vareglere vergi ödemeyi kabul edip ve barış yapmak zorunda kalmıştı.³²³ Bu verginin miktarı ile ilgili olarak PVL (Lavrentiy) şu bilgileri aktarmıştır: “*Oleg Bizanslıların her kayıkta 40 adamın bulunduğu 2000 gemi için kişi başına on iki griven* ³²⁴ *vergi ödemesini istedi.*”³²⁵ Böylelikle bu bilgi dikkate alındığı zaman Bizanslıların Vareglere ödediği miktarın tam 960.000 griven, Vareg kuvvetlerinin sayısının da 80.000 olduğu anlaşılmaktadır.³²⁶ Ayrıca Varegler ile Bizanslılar arasında mevcut olan ticarî ilişkiler de tanzim edilmiş ve bir ticaret anlaşması yapılmıştır. Bu anlaşmanın Vareg-Rusların lehine olduğu bilinmektedir. Vareg-Ruslar ile Bizans arasındaki yapılan bu anlaşmanın 907’de mi, yoksa 911’de mi yapılmış olduğu tartışılır meseledir.

Şöyle ki bazı tarihçiler Rusya ile Bizans arasında sadece tek anlaşma yapıldığı görüşünü savunurken, bazıları da taraflar arasında iki kez anlaşma sağlandığı fikrindedirler.³²⁷ Açıkçası 907-911 seneleri arasında Knez Oleg tarafından Bizans’a karşı bir kez taarruz edilmiş ve barış yapıldıktan sonra taraflar arasında herhangi bir karşı çıkma durumu vuku bulmamıştır. Böyle bir durumda taraflar arasında ikinci anlaşmanın yapılmasına neden görülmemektedir. Fakat taraflar arasında tek anlaşmanın yapılması ve aslında 907’deki anlaşmanın ilk hali, 911’de ise nihai hali olarak kabul etmek daha makbuldür. Yani anlaşmanın en önemli maddeleri (Rusya-Bizans ticarî ilişkisi ile alakalı şartlar) İmparator VI. Leon (886-912) ve Aleksandros

³²² Tugay, s. 80; Pchelov, **Oleg Veshiy**, s. 69; Levchenko, **Russko-Vizantiyskiye**, s. 109.

³²³ Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 22.

³²⁴ Üç kilo gümüş değerindedir, bkz. Tugay, s. 80.

³²⁵ **PVL (Lavrentiy)**, s. 23; **PVL (Laurentian)**, s. 64; **SPL**, s. 13; **LPS**, s. 12; Pchelov, **Oleg Veshiy**, s. 75.

³²⁶ Pritsak, s. 199; Bazı tarihçiler ödenilen bu rakamanın kişi başına değilde gemi başına ödenilmiş olduğunu ifade ediyorlar. Zira kişi başına ödendiği takdirde ücret hayli yüksektir ve abartı olarak kabul ediliyor, bkz. Tugay, s. 80; Pchelov, **Oleg Veshiy**, s. 77.

³²⁷ Geniş bilgi için bkz. M. Shagnin, “Dva Dogovora”, **İstorik-Marksist**, sy.2, Nauchnaya Biblioteka Portalus, y.y., 1941, s. 114-115; Levchenko, **Russko-Vizantiyskiye**, s. 112.

(912-913) döneminde 907'de hazırlanmış, (911'de) İmparator VI. Leon, Aleksandros ve VII. Konstantinos (908-959) döneminde ise yeni maddeler (Tarflar arasında hukuk ihlali, ceza ve başka konuları içeren şartlar)³²⁸ ilave edilmiştir.³²⁹ Böylelikle 2 Eylül 911'de resmî olarak Rusya ve Bizans arasında anlaşma imzalanmıştır.³³⁰ Anlaşmaya göre Vareg-Rus tüccarları yılda altı ay İstanbul'da kalabilme ve bu süreçte imparatorluktan bedava gıda ürünleri alabilme, buradan sınırsız ziynet eşyaları satın alabilme ve en önemlisi gümrük vergisi vermeden ticaret yapabilme hakkına sahip olmuşlardı.³³¹

Aslında, Bizans üzerine yapılan bu saldırının amacı yalnızca servet elde etmek değildi; asıl amaç Bizans ile ticarî ilişkilerin sağlama alınması ve Vareg-Rus tüccarlarının haklarının korunması olmuştur. Zaten, iki taraf arasında yapılan ticaret antlaşması bu taarruzun maksadını aşıkaretmektedir.

Böylelikle Knez Oleg'in İstanbul'a yaptığı sefer kendini 907 ve 911'de barış anlaşması ile kanıtladı. Anlaşmanın şartlarına bakıldığında ise Rusya'nın, Bizans'a ticarî ve ekonomik ilişkiler alanında yasal düzenlemelere dayalı ortaklığını empoze etmeye çalıştığı anlaşılmaktadır.³³² Ayrıca anlaşmada Rusların vaftizi hakkında hiç bir şey söylenilmiyor. Aksine, Bizanslılar Rusları paganlar olarak görüyorlar.³³³

Rusya ve Bizans arasında yapılan barışın diğer önemli tarafı Vareg-Rusların Bizans ordusunda ücretli asker olarak görev yapma hakkı kazanmaları olmuştur. Örneğin, 910-911 senesinde 700 Vareg-Rus askeri Bizans filosunda Girit Araplarına karşı yapılan saldırıya katılmışlar ve ücret olarak bir centinarium altın almışlardır.³³⁴

Bizans üzerinde büyük bir azimle elde ettiği müvaffakiyet Oleg'i halkın gözünde daha da yüceltmıştır; hatta kendisine ahali tarafından akıllı adam anlamına

³²⁸ 911'de hazırlanan maddeler hak. detaylı bilgiler için bkz. Tatishchev, I, s. 37-38; Levchenko, **Ocherki**, s. 123-124.

³²⁹ Levchenko, **Ocherki**, s. 121-122; Pchelov, **Oleg Veshiy**, s. 85.

³³⁰ Ostrogorsky, Rşç trc., s. 332; Oleynikov, s. 51.

³³¹ Tugay, s. 80; Oleynikov, s. 51; Petrukhin, **İz Varyag v Greki**, s. 65.

³³² Kurat, **Peçenek**, s. 84; Asadsov, s. 171; Tolochko, s. 135-136.

³³³ Rapov, s. 117-118; Gubarev, s. 160;

³³⁴ Levchenko, **Ocherki**, s. 126; Litavrin, **Vizantiya**, s. 66; Ostrogorsky, Rşç, trc., s. 332; Oleynikov, s. 56.

gelen *Veshiy* lakabı verilmiştir.³³⁵ *Veshiy* kelimesin münecim ve kahin anlamına geldiği de bilinmektedir. Fakat Oleg kazandığı zeferler ve iyi lider olduğu için bu lakabı almıştır. Eski Rus Devleti'nin istikbalinde mühim rol oynayan Knez, 913'te hayata gözlerini kapattıktan sonra iktidar gerçek sahibine, yani Rurik'in veliahtı İgor'a geçmiştir.³³⁶

³³⁵ Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 22; V.D. Nikolayev, “Svidetelstvo Khroniki Psevdo-Simeona o Rusi-Dromitakh i Pokhod Olega na Konstantinopol v 907 g.”, **Vizantiysky Vremennik**, XLII, Nauka, Moskva 1981, s. 150.

³³⁶ Oleg'in Schekovice Dağı'nda gömüldüğü belirtilmektedir, bkz Karamzin, I, s. 110; Tatishchev, II, s. 39.

İKİNCİ BÖLÜM

X. YÜZYILDA VAREG-RUSLAR VE BİZANS.

2.1. Knez Igor Dönemi (913-945)

2.1.1. Vareg-Rusların Hazar Bölgesine Akınları

Knez Oleg'in (882-913) vefatından sonra Knez Rurik'in oğlu, yani Vareg-Rus tahtının hakiki sahibi Igor³³⁷ tahta geçti ve 945'e kadar Eski Rus Devleti'ni idare etti. Igor'un Kiev Knezliği'nin başına geçtiği sırada kaç yaşında olduğuna dair kesin malûmat yoktur. Dönemin en önemli kaynakları, yani Eski Rus Yıllıklarının çoğu Igor'un doğum tarihi ve annesinin³³⁸ kimliği hakkında sessizdir. Ancak bazı yıllıkların 862-866 yıllarını anlatan metinlerinde, "*Knez Rurik'in oğlu dünyaya geldi*" şeklinde kayıtlar mevcuttur. Örneğin, Igor'un doğum tarihi *EL*'de 866, diğerlerinde (*LVS*, *V. NL* ve *NKL*) ise 862-866 yılları arasında kaydedilmektedir.³³⁹ Böylelikle bu bilgileri göz önünde bulundurarak, Knez Rurik vefat ettiyi zaman oğlu Igor'un on üç yaşında olduğunu ve 913'te tahta geçtiği zaman kırk üç-kırk yedi yaşlarında olduğunu varsayabiliriz.³⁴⁰ Diğer taraftan ise babası vefat ettiğinde Igor'un yaşı on üç olsaydı, devletin idaresi selefi Oleg'e değil de, bizzat kendisine geçerdi diye düşünmekteyiz. Belki de bahsettiğimiz yıllıklarda Oleg'in doğum tarihine ilişkin bilgiler yanlıştır ve diğer yıllıkların aktardığı gibi Rurik vefat ettiği zaman oğlu bir devletin idaresini üstlenmek için henüz çok küçüktü.

Knez Igor tahta geçtikten sonra, selefi Oleg'in siyasetini devam ettirerek idaresinde olan devletin topraklarını genişletmeye ve yeni ganimet elde etmeye çalışmıştır. Böylelikle Igor, saltanatının henüz başlarında, 914'te Drevlyanların üzerine bir sefer tertip ederek zafer elde etti ve onları vergiye bağladı.³⁴¹

³³⁷ İskandinavca **İngvar** olarak bilinmektedir, bkz. Tugay, s. 83; Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 22.

³³⁸ *İL*'in aktardığı bilgilere göre, Knez Rurik'in çok eşi vardı, fakat en sevimli eşi ve aynı zamanda oğlu Igor'un annesi, Norman (Urman) Kralının kızı Yefandra (veya Efandra) idi, bkz. Tatishchev, I, s. 110.

³³⁹ *V. NL*, s. 12; *EL*, s. 3; *LVS*, s. 73; *NKL*, s. 25.

³⁴⁰ E.F. Tugay, Igor'un tahta geçtiği sırada otuz beş yaşında olduğunu ifade etmektedir, bkz. Tugay, s. 83.

³⁴¹ *PVL (Lavrentiy)*, s. 30; *PVL (Laurentian)*, s. 71; *İL*, s. 32; Karamzin, I, s. 111.

Daha fazla ganimet elde etmek isteyen Knez İgor'un sonraki hedefi Hazar Denizi'nin kıyıları olmuştur.³⁴² Böylelikle aynı yıl, yani 914'te³⁴³ tertip olunan bu seferde Vareg-Ruslar Hazar Denizi boyunca ilerleyerek Bakü³⁴⁴ civarında karaya çıkmış ve zengin ganimet elde etmişlerdir.³⁴⁵ Vareg-Ruslar tarafından Hazar bölgesinde gerçekleşen bu saldırıda binlerle Müslüman hayatını kaybetmiş ve elde edilen ganimetin bir kısmı, önceden Vareg-Ruslar ile anlaşılan Hazar Kağanına verilmiştir.³⁴⁶ Fakat Hazar bölgesinde yaşayan Müslümanlar kendilerine karşı yapılan bu vahşeti düşmanın yanına bırakmayarak, 15.000 kişilik ordu ile Vareg-Ruslara saldırmışlardır. Taraflar arasında üç gün süren savaş, 30.000 Vareg-Rus'un kılıçtan geçirilerek veya boğularak ölmesi, bunlardan hayatta kalan 5000 kişinin ise kaçarak kurtulması ile sonuçlanmıştır.³⁴⁷

Knez İgor'un Müslüman topraklarına yaptığı ikinci sefer ise 943-944 yıllarında gerçekleşmiştir.³⁴⁸ Şöyle ki Kuzey Kafkasya'ya gelen Vareg-Rus kuvvetleri Hazar Denizi'ne çıkmışlar ve oradan Güney Kafkasya bölgesine gelerek, Berdaa³⁴⁹

³⁴² Bazı bilgilere göre Vareg-Rusların Hazar Denizi havzasına (yani Hazar Denizi'nin Güneydoğu kısmında yer alan Abaskun) ilk saldırısı, Seyyid Hasan Zeyd'in (864-884) döneminde gerçekleşmiş ve Vareg-Ruslar yenilgiye uğramışlardır. Ayrıca Vareg-Ruslar'ın 909 ve 910'da Güneydoğu Hazar bölgesine yaptıkları saldırı da aynı şekilde hezimetle sonuçlanmıştır, bkz. V.F. Minorsky, **İstoriya Shirvana i Derbenda X-XI Vekov**, (ed. A.A. Ali-Zade), İzdatelstvo Vostochnoy Literaturi, Moskva 1963, s. 150; Ayrıca söylememiz icab eder ki 909 ve 910'da Vareg-Ruslar tarafından gerçekleştirilen taarruz, Bizans ile ilişkilendirilmiştir. Zira Bizans, düşmanı olan Arapların Kafkasya bölgesinde güçlenmesini kesinlikle istemiyordu. Bu durumda, 907/911'de yapılan Bizans-Rus anlaşmasının şartlarına uygun olarak, Vareg-Ruslar Bizans'ın isteği üzere Hazar bölgesine sefer tertip etmiş olabilirler, bkz. T.A. Pushkina, "Neskolko Slovo k Voprosu o Vozdeystvii Vostoka na Skandinavii i Rus' v Rannem Srednevekov'e", **Khazarsky Almanakh**, XVII, İndrik, Moskva 2020, s. 236; Fakat Eski Rus Yıllıklarında, Knez Oleg'in (909 ve 910'da) Güneydoğu Hazar bölgesine sefer yaptığına dair herhangi bilgi yoktur.

³⁴³ İgor'un Azerbaycan'a seferi 913 senesi olarak da belirtilmektedir, bkz. Asadov, s. 172.

³⁴⁴ Azerbaycanca Bakı olarak yazılıyor. Hazar Denizi'nin batı kıyısında yer alan Bakü şehri, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin başkentidir. Ayrıca Transkafkasya'nın en büyük sanayi ve ekonomik merkezi olan Bakü, Hazar Denizi'nin en büyük limanı ve Kafkasya'nın en büyük şehri olarak tanınmaktadır.

³⁴⁵ **Skazaniya Musulmanskikh Pisateley**, s. 132; **İslam Coğrafiyacılarına Göre Türkler**, s. 50; Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 22.

³⁴⁶ **Skazaniya Musulmanskikh Pisateley**, s. 131; **İslam Coğrafiyacılarına Göre Türkler**, s. 50; Minorsky, s. 200-201; Pushkina, s. 237.

³⁴⁷ **Skazaniya Musulmanskikh Pisateley**, s. 133; **İslam Coğrafiyacılarına Göre Türkler**, s. 50-51; Minorsky, s. 200-201; Pushkina, s. 237.

³⁴⁸ Vareg-Rusların Azerbaycan topraklarına ikinci seferinden el-Mesûdî bihaberdir. Zira Bakü saldırısı hakkında geniş bilgi veren el-Mesûdî, Rusların bu topraklara tekrar saldırı yapmadıklarını kaydetmektedir, bkz. **Skazaniya Musulmanskikh Pisateley**, s. 133.

³⁴⁹ Bardaa şehri Azerbaycan Cumhuriyeti'nin sınırlarında bulunan, eski tarihi geçmişi olan önemli bir şehirdir. Özellikle belirtmemiz icab eder ki, şehir Karabağ Ovası'nın merkezinde yer almaktadır.

şehrini ele geçirmişlerdir.³⁵⁰ Vareg-Rusların Bardaa'ya yaptıkları seferin diğerlerden farklı olduğu söylenmektedir. Zira bu seferin özelliklerinden biri Vareg-Rusların, Berdaa şehrine yerleşmek isteğinde bulunmaları olmuştur. Ayrıca şehri ele geçiren kuzeyliler, şehir sakinleri ile anlaşmaya varmak ve onları vergiye bağlamak istemişlerdir. Fakat Vareg-Ruslar amaçlarına, trajik-komik bir olaydan dolayı ulaşamamışlardır. Çünkü Ruslar burada fazla meyve yedikleri için hastalanmış ve hatta bu nedenden dolayı bir çoğu ölmüştür.³⁵¹

2.1.2. Vareg-Rusların Bizans'a Karşı Seferi ve İstanbul Kuşatması (941)

İgor Müslüman topraklarına yaptığı bir dizi girişimden sonra Hristiyan topraklarını hedef almış ve bu kez Bizans üzerine bir sefer düzenlemeye karar vermişti. I. Romanos Lekapenos (920-944) döneminde gerçekleşen bu seferin nedeni hakkında bazı görüşler vardır; şöyle ki bu sefer, bazılarının göre Hazarların tahrikiyle, bazılarının göre ise Bizans'ın 907-911 senelerinde yapılan anlaşmanın şartlarına uymaması ve ayrıca vergi ödemekten kaçınması nedeniyle gerçekleşmiştir.³⁵² Böylelikle 10 Haziran 941'de³⁵³ Vareg-Rus kuvvetleri söylendiğine göre 10.000 gemiyle³⁵⁴ Karadeniz'e indiler. Fakat Eski Rus Yıllıklarında, Vareg-Rus donanmasında bulunan gemi sayısı hakkındaki ifadelerin abartılı olduğunu söylemek gerekir. Bizlere sunulan bu sayı gemi değil de donanmada bulunan askerin sayısı olabilir. Zira *SPL*, *LVS* ve *EL*, İstanbul'a doğru yola çıkan Vareg-Rus ordusunda 10.000 askerin (gemi değil) olduğu belirtilmektedir.³⁵⁵ Ayrıca Luitprand (ö. 972), İstanbul'da elçi olarak bulunan üvey babasından aldığı bilgilere dayanarak Vareg-Rus Knezi İgor'un Bizans üzerine 1000'den fazla gemi ile saldırdığını ifade etmektedir.³⁵⁶ Böylelikle Vareg-Rusların

³⁵⁰ Levchenko, **Ocherki**, s. 151; Minorsky, s. 150; Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 23; Gumilev, s. 46; Lebedev, s. 570; Tolochko, s. 117; Riasanovsky, Steinberg, s. 27.

³⁵¹ Alekperov, s. 230.

³⁵² Tatishchev, II, s. 40; Levchenko, **Ocherki**, s. 139.

³⁵³ LER kayıtları, Bizans'a karşı vuku bulan bu saldırının tarihi 940 senesi olarak nakletmiştir, bkz. **LER**, s. 502.

³⁵⁴ Skylitzes, s. 221; **PVL (Lavrentiy)**, s. 31; **PVL (Laurentian)**, s. 72; **İL**, s. 33-34; **LPS**, s. 14; Karamzin, I, s. 112-113.

³⁵⁵ **EL**, s. 5; **LVS**, s. 90; **SPL**, s. 16.

³⁵⁶ Kremonsky, s. 97; Tugay, s. 84; Levchenko, **Ocherki**, s. 141.

1000'den fazla gemi ve 10.000 askerle bu seferi düzenlediklerini söylemek daha makbuldür.

IX-XI. yüzyıllara ait Vareg-Rus gemilerin yük kaldırma kapasitesi üzerinden yola çıkan Levchenko, İstanbul üzerine saldırı yapan ordunun miktarını belirlemeye çalışmıştır.³⁵⁷ Şöyle ki onun fikrine göre Vareg-Rus donanmasında bulunan gemiler, tahta parçalarından yapılıyor ve *deniz ladyaları* olarak adlanıyordu. Ayrıca Knez Oleg döneminde yapılan Bizans-Rus anlaşmasında “*Her gemide kırk kişi var idi*” şeklindeki ifade ve *De Ceremoniis*'de yedi Vareg-Rus gemisine 415, 10 Vareg-Rus gemisine ise 629 asker sığıldığına dair kayıtlar, her Vareg-Rus gemisine 40-60 civarında asker sığıldığını göstermektedir.³⁵⁸ Bu bilgiler göz önüne alındığı zaman, İstanbul üzerine harekete geçen asker sayısı 10.000 gemi olması durumunda 400-600 bin; 1000 gemi olması durumunda ise 40-60 bin civarında oluyor.

Böylelikle Bulgarlardan Vareg-Rusların geldiğine dair haber alan Bizanslılar, ilk saldırıda düşman filosunu geri püskürttüler.³⁵⁹ Fakat buna rağmen Vareg-Rus kıtaları İstanbul civarını yağmalayıp Nikomedia'ya (İzmit) kadar güneye inmeyi başardılar; bu sırada birçok vahşete imza attıkları söylenir.³⁶⁰ Bu sırada Vareg-Ruslar tarafından yakılan kilise, manastır, köylerin ve elde edilen ganimetin sayısı oldukça çoktu. Fırat bölgesinde Hamdânî emîrine karşı savaşmakta olan Ioannes Kurkuas ve Bardas Phokas adlı iki Bizans genarali derhal başkente geri döndü.³⁶¹ Böylelikle Eylül ayı Bizans birlikleri tarafından kuşatılan Vareg-Rus ordusu gece gemilerine binerek geri çekilmeye çalıştılar.³⁶² Bu sırada Rusların ganimetle yüklü olan gemileri Theophanes kumandasındaki Bizans donanmasının taaruzuna uğradılar. Neticede Vareg-Rus gemilerinin büyük kısmı Bizans donanmasının kullandığı *Grek*

³⁵⁷ Geniş bilgi için bkz. Levchenko, **Ocherki**, s. 143-144.

³⁵⁸ Porphyrogennetos, s. 660, 664; **PVL (Lavrentiy)**, s. 23; **PVL (Laurentian)**, s. 64.

³⁵⁹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 31; **PVL (Laurentian)**, s. 71-72; Litavrin, **Vizantiya**, s. 69.

³⁶⁰ Vareg-Ruslar tarafında yapılan saldırının boyutu büyük olmuştur. Düşmanın Pont'dan Bitinya kıyılarına kadar talan törettiyi belirtilmektedir, bkz. Levchenko, **Ocherki**, s. 148; Litavrin, **Vizantiya**, s. 73.

³⁶¹ Ayrıca Eski Rus Yıllıklarında imparator tarafından geri çağırılan kumandanlar sırasında, Domestic Pantherius ve Theodore'nin adı geçmektedir, bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 31; **PVL (Laurentian)**, s. 72; **İL**, s. 33-34; Levchenko, **Ocherki**, s. 148.

³⁶² **PVL (Lavrentiy)**, s. 31; **PVL (Laurentian)**, s. 72; Levchenko, **Ocherki**, s. 148; Y.N. Shchapov, “Russkaya Letopis o Politicheskikh Vzaimootnosheniyakh Drevney Rusi i Vizantii”, **Feodalnaya Rossiya vo Vsemirno-İstorisheskom Protsesse**, Nauka, Moskva, 1972. s. 201-202.

*Ateşi (Rum Ateşi) vasıtasıyla imha olunmuştu.*³⁶³ Neye uğradıklarını bilemeyen Ruslar, canlarını kurtarmak için denize atıldılar ve birçoğu suda boğularak hayatını kaybetti. Aralarında esir düşen Rusların ise İmparator Romanos Lekapenos'un huzurunda idam olundukları belirtilmektedir.³⁶⁴ Geri dönmeyi başaranlar ise bu olayı bu şekilde tasvir etmişlerdir: *“Будто молнию небесную, говорили они, имеют у себя греки и, пуская ее, пожгли нас; оттого и не одолели их-Greklerin sanki gök şimşekleri vardı, onu atarak bizi yaktılar, bu nedenden dolayı onları yenmeyi başaramadık.”*³⁶⁵

Vareg-Ruslar tarafından gerçekleştirilen bu taarruzun zamanını iyi planlanmışlardı; zira ordunun büyük kısmı Doğu'da Araplar (Musul-Haleb Emîri Seyfüddevle liderliğindeki Hamdâniler) ile savaşırken Bizans filosu da Akdeniz'e inmişti. Bu yüzden şehir savunmasız görünüyordu. Fakat Seyfüddevle'nin hilafet içerisinde çıkan kargaşadan dolayı geri dönmesi, Bizans İmparatorluğu'nun kuzeyden gelen düşmana karşı odaklanmasına izin vermişti. Doğudaki düşmanından bir süreliğine kurtulan imparator, kuzeyden gelen düşmana karşı harekete geçerek mağlup etme imkanı bulmuştu.

Bunu takiben Vareg-Rus hükümdarı İgor, Bizans'a karşı yeni bir saldırı için hazırlıklara başladı. Yeni kuvvetler toplamak amacıyla ücretli Peçenek askerleri ile anlaşma yaptı ve ayrıca *deniz ötesine* İskandinavya'ya elçi heyeti göndererek oradaki Vareglerden de askerî destek sağladı.³⁶⁶

Böylelikle 944³⁶⁷ yılında Knez İgor, Varegler, Kriviçiler, Polyanlar, Slavlar, Tivertsevler ve ücretli Peçenek (Peçenekler ordunun süvari sınıfı idi) birliklerinden oluşan kuvvetleri ile birlikte Bizans üzerine saldırmak için yola

³⁶³ Skylitzes, s. 221; Karamzin, I, s. 113; Levchenko, **Ocherki**, s. 148; Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 23; Ostrogorsky, Rşç, trc. s. 352; a. mlf., Trk. trc., s. 258; Ebru Altan, “Ortaçağ'da Beykoz ve Çevresi”, **Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı**, İstanbul 2020, s. 152.

³⁶⁴ Tugay, s. 84.

³⁶⁵ **PVL (Lavrentiy)**, s. 31; **PVL (Laurentian)**, s. 72.

³⁶⁶ **PVL (Lavrentiy)**, s. 31; **PVL (Laurentian)**, s. 72; **İL**, s. 33-34; **V. NL**, s. 28; **SPL**, s. 16; **LER**, s. 503; **NLD**, s. 22; Karamzin, I, s. 113; Kurat, **Peçenek**, s. 88; Tugay, s. 85; Rıbakov, s. 217; Litavrin, **Vizantiya**, s. 76.

³⁶⁷ Bazı kaynaklara göre Rusların Bizans'a ikinci saldırısı 942-943 vuku buluyor. Hatta LER kayıtları Knez İgor'un üç kez, yani 940, 943 ve 943'te Bizans'a karşı taarruz yaptığını kaydetmektedir, bkz. **LER**, s. 503; Rıbakov, s. 217; Litavrin, **Vizantiya**, s. 76-77; Ostrogorsky, Rşç, trc., s. 352.

koyuldu.³⁶⁸ Ancak, Vareg-Rus ve müttefiklerden oluşan askerî kuvvetleri Tuna civarlarında gören İmparator Romanos, Igor ile anlaşma yaparak, Kiev Devleti ile mücadeleyi bitirmeyi tercih etti.³⁶⁹ Hatta imparatorun knezi sulhe ikna edebilmek için kıymetli hediyeler gönderdiği de bilinmektedir.³⁷⁰ Nihayetinde 944-945 yılında Kiev Knezliği ve Bizans İmparatorluğu arasında bir anlaşmaya varıldı.³⁷¹ Bu anlaşma esas olarak Oleg zamanında İstanbul'a yapılan saldırının ardından 911 yılında gerçekleşmiş olan ticaret anlaşmasının yenilenmesi anlamına geliyordu.³⁷² Fakat bu kez Bizanslılar için daha kârlı bir anlaşma olmuştu. Zira Rusya 907-911 anlaşmasında ona sunulan bazı menfaatlardan bu kez mahrum kalıyor ve en önemlisi de gümrük vergisi ödemeye razı oluyordu.³⁷³

İmparatorluk ve Knezlik arasında yapılan anlaşmanın şartları Bizans tarafından iki nüsha olarak hazırlanmıştır.³⁷⁴ Şöyle ki nüshanın birinde hükümdarların ismi yazılırken, diğerinde Rus elçi heyetinde bulunan şahıslar ve Rus tüccarların adı kaydedilmiştir.³⁷⁵ Anlaşmanın şartlarına göre vaftiz olunan Bizans ve Vareg-Rus tarafı Aya İliya Kilisesi'ne giderek anlaşma metninde yer alan şartlara uyacağına ve karşı tarafa ihanet etmeyeceğine dair yemin edecektir. Yemini bozanlar ise Tanrı'nın yardımından mahrum olacak ve ahirette köleliğe mahkum kalacaktır. Vaftiz edilmemiş Vareg-Ruslar ise kalkanlarını, kılıçlarını ve diğer silahlarını yere koyarak sadakat yemininde bulunacaklardı ve yeminini bozanlar Tanrı ve Perun tarafından gelen cezaya maruz kalacaklardı.³⁷⁶ Böylelikle Bizans'ın isteği üzerine Knez Igor ve diğer pagan Vareg-Ruslar silahlarını bırakarak yemin törenini gerçekleştirdiler. Hristiyan

³⁶⁸ **PVL (Lavrentiy)**, s. 32; **PVL (Laurentian)**, s. 72; **İL**, s. 33-34; **V. NL**, s. 28; **SPL**, s. 16; **NLD**, s. 22; Tatishchev, II, s. 41; Kurat, **Peçenek**, s. 88; M. Kashtanov, "O Protsedure Zaklyucheniy Dogovorov Mejdu Vizantiej i Rus'yu v X v.", **Feodalnaya Rossiya vo Vsemirno-İstorisheskom Protsesse**, Nauka, Moskva, 1972, s. 4

³⁶⁹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 32; **PVL (Laurentian)**, s. 72-73; Karamzin, I, s. 114; Rıbakov, s. 217.

³⁷⁰ Tugay, s. 85.

³⁷¹ Bizans ve Rusya arasında yapılan anlaşmanın tarihinde belirsizlik vardır. Şöyle ki Eski Rus Yıllıklarına göre bu anlaşma 945'te imzalanmıştır, bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 32; **PVL (Laurentian)**, s. 73; **İL**, s. 35-36; Fakat Levchenko, yıllıklarda aktarılan bu tarihin doğru olmadığını, taraflar arasında anlaşmanın 944'te imzalandığını söylemektedir, bkz. Levchenko, **Ocherki**, s. 152.

³⁷² 907-911 ve 944 Bizans-Rus anlaşmasında bulunan maddelerin karşılaştırılması ve detaylı analizi için bkz. Litavrin, **Vizantiya**, s. 78-87.

³⁷³ Levchenko, **Ocherki**, s. 154.

³⁷⁴ Anlaşmanın maddeleri için bkz. Karamzin, I, s. 114-116; Tatishchev, II, s. 42-43.

³⁷⁵ **PVL (Lavrentiy)**, s. 36; **PVL (Laurentian)**, s. 76; Tatishchev, II, s. 43.

³⁷⁶ **PVL (Lavrentiy)**, s. 36; **PVL (Laurentian)**, s. 77; Tatishchev, II, s. 43; Tugay, s. 87; Rapov, s. 138.

olan Vareg-Ruslar ise Aya İliya Kilisesi'ne giderek gereken yemini ettiler.³⁷⁷ Nihayetinde her iki taraf arasında sulh sağlanmış oldu.

IX. yüzyılın sonu ve X. yüzyılın başlarında gerçekleşen olayları tanımlayan yıllıklarda, Rus isimlerinin İskandinav etkisinden Doğu Slav'a yöneldiğini görebiliriz. Knez İgor'un Bizans'a seferi ve 944'te yaptığı anlaşma, Vareg, Rus, Polyan, Sloven, Kriviçi, Tivertslerden oluşan Kiev Devleti'ne ait olan ordunun bir tabirle adlandırılması, Rusların artık Slavları kendilerinden kabul ettiklerini kanıtlamaktadır. Ayrıca Kiev'den güneye doğru gelen askerî kuvvetlerin içinde Peçenekler de vardı, fakat onlar diğerleri gibi Rus tabiri ile adlandırılmamışlardır. Şöyle ki Bulgarların *"Ruslar geliyor ve yanlarına Peçenekleri almışlar"*³⁷⁸ demeleri bizlere açık olarak Vareg-Rusların yerli Slav halkları ile kaynayıp karıştıklarını, Peçenekleri ise kendilerinden ayrı tutmaya çalıştıklarını göstermektedir. Ayrıca İgor'un 944 senesinde Bizans İmparatoru ile yaptığı anlaşmada, Rus büyükelçileri ve tüccarları arasında Baltık-Fin ve Slav isimleri taşıyan kişilerin de adı geçmekteydi.³⁷⁹ Bu bilgi dikkate aldığı zaman X. yüzyılda Slavların Vareg-Rus elitleri arasında yer aldıkları malum oluyor. 968'de Kiev şehrini Peçeneklere karşı savunma operasyonunu organize eden Knez Svyatoslav'ın adamlarından biri olan Pretichin'in ismi ise buna kanıt olarak kabul edilebilir.³⁸⁰ Ayrıca belirtmemiz icab eder ki Kiev Devleti'nin hanedan mensupları Slav toplumunda kültürel entegrasyon eğilimini keşfederek, Slav isimlerini kullanmaya başlamışlardır.

911'de imzalanan Rus-Bizans anlaşmasında olduğu gibi 944'te de Vareg-Rus ücretli askerleri imparatorluk ordusunda hizmette bulunma hakkı kazanmışlardı. Onlar Müslüman korsanların baskınlar düzenlediği Dalmaçya kıyılarının güvenliğinden sorunlu olmuşlardı. Ayrıca Rus askerî birliği aktif olarak VII. Konstantinos, VI. Leon, Bardas Phokas ve Nikephoros Phokas'ın seferlerine katılmışlardı. Böylelikle 949'da düzenlenen Girit seferine yedi Vareg-Rus gemisi iştirak etmiştir. Ayrıca Vareg-Ruslar Nikephoros Phokas'ın 960'ta zaferle sonuçlanan Girit seferine de katılmışlardır. Şöyle

³⁷⁷ Eski Rus Yıllığı'nda bulunan bu bilgi, artık X. yüzyılda Hristiyanlığın pagan Vareg-Rusların hayatında mühüm yere sahip olduğunun kanıtı olarak kabul edilebilir, bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 37; **PVL (Laurentian)**, s. 77.

³⁷⁸ **PVL (Lavrentiy)**, s. 32; **PVL (Laurentian)**, s. 73;

³⁷⁹ Melnikova, s. 47.

³⁸⁰ Melnikova, s. 47.

ki Nikephoros'un bu seferi sırasında, Vareg-Rus piyadelerinden oluşan imparatorluk ordusu, Arapların kıyı savunmasını kırdı.³⁸¹ Bunu takiben Vareg-Rus askerleri 964-965 Girit ve Sicilya seferlerine de katılmışlardır.

IX. yüzyılda ve X. yüzyılın başlarında Doğu Avrupa topraklarına gelen İskandinavyalılar (Vareg-Ruslar) Eski Rus Devleti'nin askerî kıtasını oluşturuyor ve Eski Rus Yıllıklarında onlardan *Rus* olarak bahsediyordu. Fakat daha sonra bu bölgeye paralı asker ve tüccar olarak gelen İskandinavyalılar XI. yüzyılın sonu ve XII. yüzyılın yazarları tarafından *Vareg* olarak kaydedilmektedir. Rusları kendileri gibi gören yıllık yazarları Varegleri tehlikeli yabancılar olarak görüyorlardı. Böylelikle kullandığımız Vareg-Rus tabiri X. yüzyılın sonlarına doğru birbirinden ayrılarak iki farklı kavramı ifade etmeye başlamıştır.

Knez İgor'un 945'te vefat etmesine neden onun Drevlyanların gazabına uğraması olmuştur.³⁸² Slavları baskı altında tutan knez onlardan fazla vergi topluyordu; bu durum, sonunda Drevlyanların isyan çıkarak İgor'u öldürmelerine neden olmuştur.³⁸³ *PVL (Lavrentiy)*'e göre Knez İgor'un kabri Drevlyanlar diyarında İskorosten şehri civarındadır.³⁸⁴

2.1.3. Kneğinya Olga (945-960) Döneminde Vareg-Bizans İlişkileri

Knez İgor'un ölümünden sonra, oğlu Svyatoslav'ın henüz küçük yaşta olmasından dolayı Kiev Devleti'nin yönetimi onun dul eşi Kneğinya Olga'ya geçmiştir. Böylelikle Rusya tarihinde ilk önemli kadın niteliğini taşıyan kneğinya,

³⁸¹ Oleynikov, s. 58-59.

³⁸² Riasanovsky, Steinberg, s. 27.

³⁸³ Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 23; Melnikova, s. 105.

³⁸⁴ Knezin ölümü şu şekilde anlatılmaktadır: "945 senesinde drujina İgor'a müracaat ederek Sveinaldr'ın adamları güzelce giyinmiş ve kuşanmışlar, biz ise çıplağız (yani çok paramız yoktur). Gel bizimle talana çıkalım, kendine de bize de ganimet elde edersin. İgor onlara uyararak, ganimet elde etmek için Drevlyanların üzerine yürüdü ve knezin muşları onlara (Drevlyanları) karşı şiddet uyguladılar. İgor, onların kendisine eskiden beri ödediği verginin meblağını artırdı. Paraları topladıktan sonra, İgor kendi topraklarına dönmek için yola koyuldu. Fakat yolda düşündü taşındı, fazla para elde etmek için geri dönmeye karar verdi. Ve drujinasına dedi: Bu paraları alın ve eve dönün, ben ise geri döneceğim ve biraz daha (para) toplayacağım. (Böylelikle) Drujinasını eve gönderiyor ve kendisi az bir kuvvet ile geri dönüyor. İgor'un tekrar gelmekte olduğunu haber alan Drevlyanlar Knez Malo (Mzali) ile istişareye koyuldular: Kurt ağıla dadanırsa öldürülmelidir, yoksa birer birer koyunları alır götürür. Onu öldürmezsek hepimiz mahvoluruz (diyerek) hükmünü verdiler. İgor'a bir heyet gönderdiler: İstedğin vergiyi verdik. Ne için tekrar geliyorsun? diye sordular. Rus knezi bu söze hiç ehemmiyet vermedi, yoluna devam etti. Drevlyanlar İskorosten şehrinden çıktılar, İgor ve adamlarını kılıçtan geçirdiler." Bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 37; **PVL (Laurentian)**, s. 78; Tatishchev, II, s. 44; Tugay, s.87.

iktidara gelir gelmez kocasını öldüren Drevlyanlardan intikamını aldı. Şöyle ki Eski Rus Yıllıklarına göre Knez İgor'u öldüren Drevlyanlar, onun dul eşini Knezleri Malo'ya uygun eş adayı olarak gömüştü. Böylelikle 945'te Drevlyanlardan oluşan bir heyet bu teklifi sunmak üzere Kiev'e doğru yola koyuldu. Fakat bu teklifi hoş karşılamayan kneginya iki kez Kiev'e gönderilen Drevlyanları ölüm ile cezalandırdı.³⁸⁵ Bunu takiben 946'da Drevlyan topraklarına karşı siyasi eylemler gerçekleştirip teslim olmak istemeyen Drevlyanları olağanüstü hilelerle dize getirmeyi başardı. Nitekim Drevlyanlara eşi İgor gibi fazla vergi almayacağını ve her evden sadece üç güvercin veya üç serçe istediğini söyledi.³⁸⁶ Kneginya her evden istediği miktarda güvercin ve serçe aldıktan sonra, askerlerine kuşlara çıra bağlamalarını ve hava karardığında onları havaya bırakmalarını emretti. Böylelikle yuvalarına geri dönen kuşlar evlerde yangın çıkmasına neden olmuşlardır. Böylelikle Olga, zafer elde ederek Drevlyanlara büyük miktarda vergi koydu.³⁸⁷

Daha sonra Kneginya Olga, Kiev otoritesini güçlendirmiş ve Doğu Slav kavimlerinden vergi toplama çabasında bulunmuştur.³⁸⁸ Ayrıca hayli dikkat dışı kalan Novgorod ve Pskov gibi ticaret merkezlerini ziyaret ederek idaresinde bulunan bölgelerde ekonomik ve politik bağı kuvvetlendirmeye çalışmıştır.³⁸⁹ Bu yıllar içerisinde Olga tarafından gerçekleştirilmiş olan en muazzam politik eylem ise onun Hristiyanlığı kabul etmesi olmuştur. Olga'nın bu kararı aslında Ortodoksluğun Rus yurdunda yayılmasına ve burada bulunan Vereg-Ruslarla yerli kavimlerin Hristiyanlığı kabul etmesi adına ilk adım olarak kabul edilebilir.

³⁸⁵ Geniş bilgi için bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 38-39; **PVL (Laurentian)**, s. 79-80; Karamzin, I, s. 121; Rıbakov, s. 257.

³⁸⁶ **PVL (Lavrentiy)**, s. 40; **PVL (Laurentian)**, s. 81; Karamzin, I, s. 122; Rıbakov, s. 258.

³⁸⁷ **PVL (Lavrentiy)**, s. 40; **PVL (Laurentian)**, s. 81; Karamzin, I, s. 122; David Mackenzie, Michael W. Curran, **A History of Russia: The Soviet Union: And Beyond**, bs.4, Wadsworth, Belmont: California 1993, s. 33.

³⁸⁸ Riasanovsky, Steinberg, s. 27.

³⁸⁹ Karamzin, I, s. 123; Tugay, s. 89; Levchenko, **Ocherki**, s. 215-216; Petrukhin, **Nacalo**, s. 151; a.mlf. **Rus' IX-X Vekakh**, s. 285; D.A. Machinsky, "Vtoroye Russkoe Protogosudarstvo so Stolitsey v Nevograde: Rurikovo Gorodke i Konstruktsiya Russkogo Gosudarstva, Postroennogo na Dvuedinstve Kieva i Nevograda/Novgoroda (870-1054 gg.)", **Staroladojsky Sbornik**, VII, Nestor-İstoriya, Staraya Ladoga 2009, s. 169.

Böylelikle 957'de Olga, Bizans İmparatoru VII. Konstantinos Porphyrogenitos'u (913-956) ziyaret maksadıyla İstanbul'a gitti.³⁹⁰ Seyahatın Kneginya Olga için çetin geçtiği belirtilmektedir. Zira İstanbul'a giden yol hayli zor ve tehlikeli idi.³⁹¹

Bizansa doğru yol alan Rus delegasyonu üç bölümden oluşuyordu: Kiev Kneginyası ile akrabaları veya yakın adamlar, büyükelçiler ve tüccarlar.³⁹² Olga'nın Bizans'a gelişi ve burada görkemli bir şekilde karşılanması, bizzat imparator tarafından kaleme alınmış olan *De Ceremoniis* ile ilgili eserde teferruatlı bir şekilde anlatılmaktadır. Şöyle ki 9 Eylül'de sarayda kneginyanın şerefine müzik ve şarkıların eşliğinde büyük ziyafet yemeği verildi. Ziyafetin sonuna doğru Olga ve onun ile birlikte gelen delegasyona imparator tarafından hediye olarak para takdim olundu. Olga'ya altın tabakta 500 altın, yanında bulunan sekiz (altı veya on) kadın akrabasına 20; 18 hizmetçisine sekiz altın takdim olundu. Bundan başka Olga'nın yeğenine 30 altın; sekiz erkek akrabasının her birine 20 altın; 20 elçinin her birine 12 altın; 43 tüccarın her birine 12 altın, Papaz Grigoriy'e sekiz altın; iki tercümanın her birine 12 altın, Svyatoslav'ın adamlarının her birine beş altın; Olga'nın şahsi tercümanına ise 15

³⁹⁰ Olga'nın Bizans'a yaptığı seferin tarihi birçok araştırmacı tarafından tartışılmıştır. Zira eski kaynaklar Olga'nın İstanbul seferi ile ilgili bizlere farklı (946, 955 ve 957) tarihler aktarmaktadır. Genel olarak bu seferin 955 veya 957'de gerçekleştiği kabul edilir. Özellikle Eski Rus Yıllıklarına göre bu sefer 955'te gerçekleşmiştir, bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 41; **PVL (Laurentian)**, s. 82, Karamzin, I, s. 124; Tatishchev, II, s. 47. Ayrıca bu seferin 957'de gerçekleştiğine dair bilgi için bkz. Kurat, **Rusya tarihi**, s. 23; Fakat Olga'nın 946'da İstanbul'a gitmiş olma ihtimali meseleyi zorlaştırmış ve araştırmacılar tarafından farklı yorumların yapılmasına neden olmuştur. Nitekim Bizans tarih yazarı Skylitzes, 946-948 senelerine ait olan kayıtlarında Knez Igor'un vefatından sonra, onun dul eşi Olga'nın İstanbul'a geldiğini ifade etmiştir, bkz. Skylitzes, s. 231; Rapov, s. 165-166. Ayrıca *De Ceremoniis*'e göre Olga imparator sarayında iki kez yani, 9 Eylül Çarşamba günü ve 18 Ekim Pazar günü ağırlandı. Bu bilgiden yola çıkan bazı araştırmacılar, takvime göre sadece 957 yılında değil 946 senesinde de 18 Ekim'in Pazar gününe denk geldiğini belirtmişlerdir, bkz. Porphyrogennetos, s. 594-598; Rapov, s. 163; Aleksey Karpov, **Kneginya Olga**, sy. 1172, JZL, Molodaya Gvardiya, Moskva 2009, s. 155-156. Ayrıca Eski Rus Yıllıklarında, İmparatorun Olga'nın güzelliğine ve aklına hayran kalmasına dair aktarılan bilgi bile onun 946'da İstanbul'a geldiğini düşünenler için tutunacak bir daldır. Şöyle ki 957'de Olga artık 60-70 yaşlarında idi ve Karamzin'in de belirttiği gibi imparator, kneginyanın güzelliğine değil aklına hayran kalmış olabilir, bkz. Karamzin, I, s. 125. Söz konusu güzellik ise o zaman Olga'nın saraya daha genç yaşta (yani 946'da) gelmesi icab ederdi. Fakat aynı zamanda bizler Olga'nın 946'da Drevlyanlara saldırarak onları dize getirdiğini, sonra ise aynı yılda Kiev'e dönerek yazı burada geçirdiğini biliyoruz. Ayrıca bahsi geçen yılda Svyatoslav daha çok küçüktü. Bu gibi faktörler Olga'nın 946'da uzun bir yolculuğa çıkma ihtimalinin zayıf olduğunu göstermektedir.

³⁹¹ Kneginya Olga'nın yolculuğu hak. geniş bilgi için bkz. Karpov, **Kneginya Olga**, s. 160-162.

³⁹² A.V. Nazarenko, "Knez i Druhina v Epokhu Dogovorov Rusi s Grekami", **Rus' v IX-XII vv.: Obshchestvo, Gosudarstvo, Kultura**, Nauchnoe İzdanie İ.E. Zaytseva, Moskva: Vologda 2014, s. 19.

altın verilmiştir.³⁹³ Olga'nın saraya yaptığı ilk ziyarette, Svyatoslav'ın adamları hesaba katılmazsa yanında 108 adam vardı.³⁹⁴ Bunu takiben, 18 Ekim'de Olga ikinci kez saraya davet edilmiş ve yine imparatorun eşi, gelini ve torunları ile birlikte yemek masasına oturmuştur.³⁹⁵ Birinci ziyafette olduğu gibi Olga ve adamları imparator tarafından yine hediye olarak para almıştır; Olga'nın kendisine 200 altın, yeğenine 20, 16 kadının her birine 12 altın, 13 hizmetçinin her birine altı altın, Papaz Grigoriy'e sekiz; 44 tüccarın her birine altı ve iki tercümanın her birine 12 altın verilmiştir.³⁹⁶

Eski Rus Yıllıklarına göre Olga İstanbul'a yaptığı bu ziyaret sırasında yapılan törenle İmparator Konstantinos ve patrik tarafından vaftiz edilerek Hristiyan oldu ve *Rusların Kraliçesi* olarak ilan olundu.³⁹⁷ Ayrıca Hristiyanlığı kabul eden Olga'ya, Büyük Konstantinos'un annesinin ismi olan Helena (Yelena) adı verilmişti. Anlatıldığına göre daha sonra imparator onu yanına çağırarak kendisiyle evlenmek istediğini söylemişti. Olga ise bu teklife şöyle cevap vermişti: *"Sen benimle nasıl evlenmek istersin ki, beni sen vaftiz ettin ve beni kızın olarak adlandırdın. Kendinde biliyorsun ki Hristiyanlarda buna izin yoktur. İmparator ise bunun üzerine: Beni kandırdın (yani oyuna getirdin), Olga demişti."*³⁹⁸ Ancak aktarılan bu bilginin doğru olmadığı açıktır. Zira imparator o sırada zaten evli idi. Ayrıca Karamzin'in ifade ettiği gibi Olga İstanbul'a geldiği zaman 60-70 yaşlarında olduğundan, imparatoru sadece akıyla kendine hayran bırakabilirdi güzelliği ile değil.³⁹⁹ Olga'nın İstanbul'da vaftiz olunmasına gelince VII. Konstantinos *De Ceremoniis*'de bunun hakkında herhangi

³⁹³ Porphyrogenetos, s. 597-598; Karamzin, I, s. 124; Rıbakov, s. 267; Levchenko, **Ocherki**, s. 221; Rapov, s. 162; Wladyslaw Duczko, **Viking Rus: Studies on the Presence of Scandinavian in Eastern Europe**, Brill, Leiden: Boston 2004, s. 212; Litavrin, **Puteshestvie**, s. 44.

³⁹⁴ Levchenko, **Ocherki**, s. 121.

³⁹⁵ Karamzin, I, s. 125; Rıbakov, s. 267; Levchenko, **Ocherki**, s. 121-122.

³⁹⁶ Porphyrogenetos, s. 598; Levchenko, **Ocherki**, s. 122; Litavrin, **Puteshestvie**, s. 44.

³⁹⁷ **PVL (Lavrentiy)**, s. 42; **PVL (Laurentian)**, s. 82; Vernardsky, Trk. trc., s. 52.

³⁹⁸ **PVL (Lavrentiy)**, s. 42; **PVL (Laurentian)**, s. 82; Tatishchev, II, s. 47.

³⁹⁹ Karamzin, I, s. 125. Ayrıca Rıbakov, o sıralarda Kneginya Olga'nın 28-32 yaşlar arasında olabileceğini belirtmektedir, bkz. Rıbakov, s. 267. Bu konuda Rapov ve Yakhontov'a ait görüşler de hayli ilginçtir. Şöyle ki 903'te İgor'un Olga ile evlenmesi ve 942'de Svyatoslav'ın doğmasına dair bilgilerin varlığı, kneginyanın İstanbul'a geldiği zaman 62-70 yaşlarında olduğunun göstergesidir. Fakat 39 sene sonra Svyatoslav'ın dünyaya gelmesi, onun annesinin Olga olduğuna dair şüphe uyandırıyor. Bu durum Yakhontov ve Rapov tarafından şu şekilde yorumlanıyor; İgor'un bir değil de birkaç eşi vardı ve Svyatoslav'ın annesinin İgor'un sonraki eşi olduğunu ve onun da isminin Olga olduğunu düşünmektedirler. Bu durumda Svyatoslav'ın annesi 955-957'de 31-33 yaşlarında olabilirdi, bkz. Rapov, s. 157; Yakhontov, s. 218-219.

bilgi kaydetmiyor ve bu da kneginyanın orada vaftiz olunmadığına işaret ediyor.⁴⁰⁰ Ayrıca Olga ile birlikte Papaz Grigoriy'in gelmesi, kneginyanın önceden Hristiyanlığı kabul etmesi demektir.⁴⁰¹

Böylelikle VII. Konstantinos, Olga'ya hediyeler vererek onun geri dönmesini sağladı. Bunu takiben imparator, Olga'nın kendilerine söz verdiği hediyelerin ve en önemlisi Vareg-Ruslardan oluşan askerî kıtanın ne zaman Bizans'a gönderileceğini öğrenmek için Kiev'e bir heyet gönderdi. Olga ise elçilere, imparatorun hediye ve askerleri alması için Kiev'e gelip Pochaine limanında kendilerinin İstanbul limanında (Haliç'te) beklediği kadar beklemesi gerektiğini söyledi.⁴⁰² Bu bilgiden çok önemli bir ayrıntı açıklığa kavuşuyor: Olga ve onun delegasyonu imparatorun huzuruna çıkmak için çok uzun süre Haliç'te gemilerde bekletilmişlerdi.⁴⁰³ Genellikle Vareg-Rusların İstanbul'a Haziran ayı vardıkları ve üç ay bekledikleri belirtilmektedir. Doğal olarak bu muamele Kneginya Olga tarafında hoş karşılanmamış ve bu nedenden dolayı Bizans'tan gelen elçi heyeti eli boş gönderilmiştir. Ayrıca söylememiz gerekir ki Olga ile birlikte gelen tüccarlar ve elçi heyeti zamanında yapılan anlaşmaların şartlarına göre özel apartmanlarda ağırlandı ve bu süreçte diğerleri gibi gemilerde bekletilmemişlerdir.⁴⁰⁴

Kneginya Olga, Bizans'a dostluk ziyaretinde bulunan ilk Vareg-Rus hükümdarı olarak bilinmektedir. Onun Hristiyanlığı kabul etmesi aslında iyi düşünülmüş bir eylemdi. Şöyle ki bu sayede Kiev Devleti'nin Bizans İmparatorluğu ile eşit olması sağlanmış olacak ve ayrıca Bizans ile olan ticarî ilişkiler daha da sağlamlaşacaktı. Fakat Bizans *kuzeyli barbarlar* diye adlandırdığı Vareg-Rusları kendilerine eşit görmek için acele etmiyordu. Buna rağmen Kneginya Olga'nın aldığı bu kararla, Vareg-Rusları Bizans kültürüne götüren ilk adım atılmıştı ve bunun sonuçları ancak 30 yıl sonra alınacaktı. Ayrıca bu ziyaret Kiev Devleti ve Bizans İmparatorluğu arasındaki siyasî ve ticarî ilişkilerin güçlenmesine de yardımcı oldu.

⁴⁰⁰ Levchenko, **Ocherki**, 122.

⁴⁰¹ Rapov, s. 162-163.

⁴⁰² Rıbakov, s. 268.

⁴⁰³ Levchenko, **Ocherki**, s. 225; a. mlf., **Proizvedeniya Konstantina**, s. 25.

⁴⁰⁴ Karpov, **Kneginya Olga**, s. 162.

Kiev Rus Knezliği ile Bizans arasında oluşan bu temel ilişkilerin sonraki yıllarda Olga'nın torunu Vladimir'in hâkimiyeti döneminde daha da derinleşeceğini göreceğiz.

2.1.4. Knez I. Svyatoslav (964-977) Döneminde Vareg-Bizans İlişkileri

İgor'un oğlu, Svyatoslav'ın asıl hâkimiyet dönemi 964'ten itibaren başlamıştı. Eski Rus Yıllıklarına bakılırsa o, Slav kökenli bir isim taşıyan ilk Kiev-Rus hükümdarıydı. Rurikoviç hanedanına mensup olan Knez Igor ve Kneginya Olga'nın oğullarına bu ismi nasıl ve hangi sebepten dolayı verdikleri tam olarak bilinmemektedir. X-XI. yüzyıllarda Rusya'da bu isim adı altında kayıtlara alınan tek şahıs Svyatolav İgorivich olmuştur.⁴⁰⁵ Yalnız ondan sonra hanedanın gelecek nesillerine bu isim verilmiştir.

Norman teorisine göre, Svyatoslav'ın Slav kökenli isim taşıması, X. yüzyılın sonunda Kiev-Rus hanedan mensuplarının damarlarında Slav kanı aktığı anlamına gelmiyordu. Norman teorisi taraftarları prence Slav kökenli isim verilmesini, onun Kuzeydoğu Avrupa bölgesinde kurulan devletin veliahtı olarak doğması ile alakalandırıyorlar. Muhtemelen, gelecekte idaresi altına geçecek olan bu topraklarla ilgili isim taşıması, velileri tarafından daha münasip görülmüştür. Ayrıca Varegler yerli halk olan Slavların etkisi ile Slavlaşmaya başlıyorlar. Hatta, şunuda belirtmemiz icab eder ki Igor, Oleg, Qleb, Rogneda, Rogvolod (Rögnvaldr) gibi Vareg kökenli isimler günümüzde de Slav halkları tarafından kullanılmaktadır.⁴⁰⁶ Böylelikle Varegler ile Slavlar bu topraklarda birbirleriyle kaynayıp karışarak aralarında kültür değişimi yapmışlardır ve Igor'un oğlunun Slav bir isme sahip olmasıyla, üçüncü nesilden itibaren Vareg knezlerinin tarihinde yeni sayfa açılmış oluyor.

Svyatoslav küçük yaşlardan itibaren *drujina* içinde büyümüş ve tam bir Vareg-Rus savaşçısı gibi yetişmiştir.⁴⁰⁷ Enerjik tabiatıyla maruf olan Svyatoslav

⁴⁰⁵ Uspensky, s. 34.

⁴⁰⁶ Rogvolod ismi Rus ve İskandinavya'da hanadana mensup bir isimdi; görüldüğü kadarıyla Oleg, Igor ve Rurik isimleri de hanadan isimleri olmuştur. Fakat Gleb ve Rogneda isimleri İskandinav kökenli olsalar da hanedan isimleri değildiler, bkz. Uspensky, s. 36.

⁴⁰⁷ Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 24; Mackenzie, Curran, s. 33; **Medieval Russia**, (ed. Basil Dmytryshyn), United States Of America, t.y., s.34-35.

Viking kaptanlarına hayli benzetiliyordu. Eski Rus Yıllıklarında kendisi şu şekilde tasvir edilmiştir: “*Seferlerinde ne yük arabası ne tencere taşıdı, etini kaynatmadı; ama at eti, av eti ya da sığır etini bıçağı ile ince şerit halinde kesip, kömürde kızartarak yedi. Çadırı da yoktu, ama eyer bezinin üstüne yatar başının altına eyeri koyardı.*”⁴⁰⁸ Svyatoslav’ı onurlu ve cesur savaşçı kılan diğer özelliği ise gafil saldırı hamlesini kullanmayarak, düşmana “*Üzerinize Geliyorum*” haberini yolladıktan sonra saldırması idi.⁴⁰⁹ Ayrıca annesi Hristiyan inancını kabul etmesine rağmen, kendisi hayatını bir pagan olarak sürdürmüştür. Olga’nın oğluna Hristiyanlığı kabul etmesi hususunda ısrarlarda bulunduğu dair bilgilere rastladık. Fakat kararlı olan Svyatoslav annesi tarafından bu hususta ikna edilemedi ve hayatına belirttiğimiz gibi bir pagan olarak devam etmeyi tercih etti.⁴¹⁰

İktidara geldikten hemen sonra, siyasî hedeflerini hayata geçirmek isteyen Svyatoslav 964’de doğuya sefer başlattı ve Slav, Fin, Türk kabilelerine karşı saldırılarda bulundu.⁴¹¹ Svyatoslav önce Volga Nehri’nin en büyük sağ kolu olan Oka Irmağı boyunca yaşayan ve Hazarlara vergi veren Doğu Slav kabilesi Vyatçiler üzerine bir sefer düzenledi.⁴¹² Svyatoslav’ın hedefi Slavları Hazarların hâkimiyetinden çıkararak tamamen kendi hâkimiyeti altına almaktı; ayrıca Azak Deniz ile Kuzey Kafkasya çevresinde Hazar hâkimiyetini kırmak ve bu topraklarda kendi hâkimiyetini sağlamak niyetindeydi. Bunun için Vareg-Rus knezinin ilk önce Don Nehri’nin aşağı mecrasında, Rostov bölgesinde bulunan Tsimlyanka çiftliğine yakın Sarkel (Belaya Veja/Akhisar anlamında)⁴¹³ kalesini alması icab ediyordu.⁴¹⁴ Eski Rus Yıllıklarında bulunan kayda göre 965 senesinde knezin Hazarlar üzerine yaptığı seferde başarılı

⁴⁰⁸ PVL (Lavrentiy), s. 44; PVL (Laurentian), s. 84; Kurat, Peçenek, s. 90; Riasanovsky, Steinberg, s.28.

⁴⁰⁹ Karamzin, I, s.126.

⁴¹⁰ İlgili yıllık bizlere anne ve oğul arasında oluşan diyalogu şu şekilde taktim etmektedir: “Ben Tanrı’yı tanıdım oğlum ve bunun için de çok mutluyum. Svyatoslav ise annesinin sözlerini dinlemeyip: Ben tek başına nasıl başka bir dini kabul ederim? Drujina benimle alay eder dedi. Olga, pes etmeyerek: Eğer sen Hristiyanlığı kabul edersen diğerleri de kabul eder diye cevap verdi.” Bkz. PVL (Lavrentiy), s. 43; PVL (Laurentian), s. 83-84; Karamzin, I, s.126.

⁴¹¹ Riasanovsky, Steinberg, s.28.

⁴¹² PVL (Lavrentiy), s. 44; PVL (Laurentian), s. 84; İL, s. 53-54; V. NL, s. 41; LVS, s. 107; SPL, s. 20; NLD, s. 27; Rıbakov, s. 274.

⁴¹³ Belaya Veja olarak da adlanan Sarkel kalesi 834 ve 837 yılları arasında Don Nehri’nin kıyısında inşa edilmiştir. Sarkel Ruslar tarafından ele geçirildikten sonra, knez tarafından Belaya Veja olarak adlandırılıyor, bkz. Gumilev, s. 53.

⁴¹⁴ Tatishchev, II, s.49; Kurat, Rusya Tarihi, s. 24; Rıbakov, s. 274, Markov, s. 37, 39.

olmuş ve onların elinde bulunan Sarkel şehrini zapt ettikten sonra Azak Denizi boyunca ilerleyerek Yasları (Alanları)⁴¹⁵ ve Kosogları (Çerkezleri)⁴¹⁶ da hâkimiyeti altına almıştı.⁴¹⁷ Sarkel kalesinin bahsi geçen dönemde yağmalandığı, arkeolojik buluntular sayesinde kanıtlanmaktadır. Bundan sonra Hazar Denizi sahillerine inerek Hazarların başkenti olan İtil⁴¹⁸ şehrini zapt eden Svyatoslav'ın bu sefer sırasında Hazarlara ait Tamatarha kalesini de zapt etmiş olması muhtemeldir.⁴¹⁹ Hazarlara karşı vuku bulan bu taarruzda, Hazarların birçoğu Yahudilerden farklı olarak kaçarak saklanmayı başarmışlardı; çünkü yerli halk olarak bölgenin coğrafyasını iyi biliyorlardı. Yahudilerin çok kayba maruz kaldıkları, sağ kalanların ise Dağıstan'a kaçtıkları söylenmektedir.⁴²⁰

Knez Svyatoslav tarafından Hazar bölgesine düzenlenen bu seferin ganimet elde etmek için düzenlenen seferlerden farklı olarak siyâsî bir nitelik taşıdığı görülmektedir. Şöyle ki Svyatoslav Hazar Kağanlığı'nı yıkarak, Aşağı Volga bölgesinde kendi iktidarını kurmak niyetinde idi. Hazarlar üzerinde elde edilen bu zafer sayesinde Knez Svyatoslav Vyatıçileri ve Doğu Severyanlarının kendisine itaat etmelerini sağlamış oldu. Böylelikle Doğu Slavlarının Kiev Devleti etrafında birleşmesi gerçekleşmiştir. Ayrıca Hazar Denizi ticaret rotası Kiev'in kontrolüne geçmişti. Böylelikle Kuzey Rusya, Vyatıç ve Severyan topraklarına Arap dirheminin akışı dayanıyor. Zira bahsi geçen bölgelerde Müslüman doğu ile ticaret Hazar bölgesi vasıtası ile yapılıyordu.⁴²¹

⁴¹⁵ Macaristan'daki etnik gruplardan biri olan Yaslar XIII. yüzyılda Macaristan'a gelen Alan kabilelerinden biri olup ve Tuna'nın doğusundaki ovaya yerleşmişlerdi.

⁴¹⁶ Çeşitli kaynaklarda, "kasogi" veya "kas" olarak kaydedilen bu etnik ad, X. yüzyıldan itibaren Kuzeybatı Kafkasya'da Adıge dilinde konuşan nüfusun bir kısmını belirtmek için kullanılmıştır.

⁴¹⁷ **PVL (Lavrentiy)**, s. 44; **PVL (Laurentian)**, s. 84; **İL**, s. 53-54; **V. NL**, s. 41; **EL**, s. 7; **LVS**, s. 107; **SPL**, s. 21; **LPS**, s. 18; **NKL**, s. 39; **NLD**, s. 27; Kurat, **Peçenek**, s. 90; A.N. Sakharov, **Diplomatiya Svyatoslava**, Mejdunarodnie Otnosheniya, Moskva 1982, s. 98; Rıbakov, s. 274; Markov, s. 37; Asadov, s. 172.

⁴¹⁸ VIII. yüzyılın ortalarından, X. yüzyılın sonlarına kadar Hazar Kağanlığı'nın başkenti olan İtil şehri, Volga deltasında ve Hazar Denizi'nin kuzeybatısında bulunuyordu.

⁴¹⁹ Tugay, s. 91; Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 24; Rıbakov, s. 274; Ayrıca İtil'in Ruslar tarafından yağmalanması Müslüman yazar İbn-Havkal'ın kayıtlarında da tasvir ediliyor. Geniş bilgi için bkz. **Skazaniya Musulmanskikh Pisateley**, s. 220.

⁴²⁰ Gumilev, s. 53.

⁴²¹ Markov, s. 37.

967 senesinde Bulgar Çarı Petro'nun Bizans'a karşı harb ilan etmesi İmparator II. Nikephoros Phokas'ı (963–969) hayli zor durumda bırakmıştı.⁴²² Doğu'da Müslümanlarla mücadele halinde olan Bizans'ın Tuna Bulgarlarını kontrol altına alabilmek için müttefiklere ihtiyacı vardı ve bu nedenden dolayı imparator, Kalokyros adındaki bir elçiyi değerli hediyelerle Kiev'e gönderip Svyatoslav'ı ücret karşılığında Bulgarlar'a karşı sefere davet etti.⁴²³ Bu teklifi kabul eden knez, Bizans'tan birkaç pud⁴²⁴ altın alarak 60.000 askerle birlikte gemilerle (ladya) Tuna'ya geldi (967).⁴²⁵ Bu sırada, kuzey tarafta Bizans askerleri ile savaşan Bulgarlar Rus ordusuna karşı 30.000 asker gönderebildiler.⁴²⁶ Neticede Bulgarların düşmanı durdurma çabası boşuna çıktı ve Ruslar bir ellerinde kılıç, diğerinde kalkanlarıyla karaya çıkarak Bulgarları mağlup ettiler. Böylelikle Rus kuvvetleri Küçük Preslav'ı (Presthlavitza/Preyaslavets) ele geçirdi. *PVL (Lavrentiy)*'deki kayda göre bu sırada Aşağı Tuna bölgesini zapt eden Vareg-Ruslar 80 kadar kaleyi ele geçirmişlerdi; fakat bu sayı abartılı görünmektedir.⁴²⁷

Bizans aslında Ruslarla Bulgarları birbirine kırdırmayı planlamıştı, fakat beklemediği bir sonuçla karşılaştı. Zira Svyatoslav Aşağı Tuna'da Preslav şehrini o

⁴²² Bizans ile Bulgaristan arasındaki uzun ve kanlı çatışma, Çar Simeon'un ölümünden sonra bir süre için sona erdi. Böylelikle 927'de taraflar arasında yapılan Bulgar-Bizans antlaşması, iki devlet arasındaki ilişkilerde barışçıl bir şeridin başlangıcı oldu. Ayrıca bu barışın sonucu olarak I. Romanos Lekapenos'un torunu Maria Bulgar Çarı I. Petro ile evlenerek Preslava'ya gitti. İmparatorluk ise Bizans prensesinin bakımı adı altında Bulgaristan'a haraç ödemeye devam eder. Böylelikle 927'den 967'ye kadar Bizans ve Bulgaristan sulhe dayalı siyasî ilişkilerini devam ettiriyorlar. Fakat X. yüzyılın ortalarından itibaren Bizans'ın siyasî arenada yine güçlenmesi, Bulgaristan'ın ise aksine zayıflaması taraflar arasında münasebetin yine bozulmasına neden oluyor. Bulgar çarının imparatorluk topraklarına baskın yapan Macarlara karşı çıkmaması ve bunu takiben Bizans'ın da Bulgaristan'a vergi vermekten imtina etmesi üzerine mevcut barışın bozulduğu söylenmektedir. Skylitzes, s. 265. Geniş bilgi için bkz. Levchenko, **Ocherki**, s. 257; Sakharov, s. 102-104, 108, Paul Stephenson, **Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans**, 900-1204, Cambridge University Press, New York 2004, s. 47.

⁴²³ Diakon, Rşç. trc., s. 43-44; Deacon, İng. terc., s. 128; Skylitzes, s. 265; Tugay, s.92; Ostrogorsky, Rşç. trc., s. 367; Sakharov, s. 108; Gumilev, s. 54-55, Stephenson, s. 48.

⁴²⁴ Rus ölçü sisteminin eski kitle ölçüm birimidir. 1899'dan itibaren, bir pud 16.3804964 kg'a eşittir. Ayrıca Bizans'ın bu sefer için Knez Svyatoslav'a 1500 pud altın verdiği bilinmektedir, bkz. Levchenko, **Ocherki**, s. 255; Sakharov, s. 108.

⁴²⁵ Diakon, Rşç. trc., s. 44; Deacon, İng. trc., s. 128; Karamzin, I, s.127; P.O. Karışkovsky, "O Khronologii Russko-Vizantiyskoy Voyni Pri Svyatoslave", **Vizantiysky Vremennik**, V, İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR, Moskva 1952, s. 130; İbn-Havkal, Bulgarlara karşı bu seferin 969'da vuku bulduğunu belirtmektedir, bkz. **Skazaniya Musulmanskikh Pisateley**, s. 218-219.

⁴²⁶ Diakon, Rşç. trc., s. 44; Deacon, İng. trc., s. 129; Tugay, s.92.

⁴²⁷ **PVL (Lavrentiy)**, s. 44; **PVL (Laurentian)**, s. 84; **V. NL**, s. 42; **EL**, s. 7; **SPL**, s. 21; **LPS**, s. 18; **NKL**, s. 39; **NLD**, s. 28; Tatishchev, II, s. 49; Kurat, **Peçenek**, s. 92; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 92.

kadar beğenmişti ki başkentini buraya taşımaya karar verdi ve bu düşüncesini şu sözlerle ifade etti: *“Kiev’de kalmak bana hoş değil, benim topraklarımın merkezi (ortası) olan Tuna’daki Preslav’da yaşamayı tercih ederim; çünkü bütün zenginlikler buraya geliyor; Yunanistan’dan altın, ipek, şarap ve çeşitli meyveler, Macaristan’dan ve Bohemya’dan gümüş ve atlar, Rusya’dan kürk, mum, bal ve köleler.”*⁴²⁸ Fakat bu sırada Svyatoslav’ın seferde olmasını fırsat bilen Peçenekler başkent Kiev’i kuşatmışlardı. (968-969) şehir Peçenekler tarafından yağmalanırken orada bulunan Olga torunları Yaropolk, Oleg ve Vladimir ile birlikte saklanmıştı. Svyatoslav’ın geri döndüğünü duyan Peçenekler ise geri çekilmek zorunda kalmışlardı.⁴²⁹

Peçenekleri kendi topraklarından kovmayı başaran knez için Bulgar topraklarında yarım bıraktığı savaşı tamamlamak için hiç bir engel kalmamıştı artık. Fakat annesi Olga’nın 969 yılında hastalanarak ölmesi onun Balkanlara hareketini biraz geciktirmişti. Bunu takiben Svyatoslav, oğullarını çeşitli şehirlerin idaresiyle görevlendirdi. O Kiev’i Yaropolk’un, Drevlyanların topraklarını ise Oleg’in idaresine verdi. Bu sırada Novgorodlular Svyatoslav’ın yanına gelerek, ondan oğullarından birine Novgorod topraklarının idaresini vermesini talep ettiler, aksi taktirde kendilerine yeni knez seçeceklerini bildiler. Novgorod’un idaresini ne Yarapol, nede Oleg üslenmek istiyordu. Fakat Svyatoslav’ın Vladimir isminde bir oğlu daha vardı. Vladimir’in annesi ise Kneginya Olga’nın hizmetinde bulunan Malusha isminde bir hatundu. Neticede Dobrinya’nın (Malusha’nın erkek kardeşi) tavsiyesi ile Novgorodlular tarafından knez seçilen genç Vladimir amcası (Dobrinya) ile birlikte Novgorod’a gitti.⁴³⁰

Vareg-Rusların Balkanlara yerleşmek ve bu topraklarda kendi iktidarlarını yaymak istedikleri aşıkardı. Bizans’ın bütün planları bozulmuştu. İmparator, altın karşılığında Knez Svyatoslav’ı Bulgarların üzerine saldırmaya ikna ederek Vareg-Rus

⁴²⁸ PVL (Lavrentiy), s. 46; PVL (Laurentian), s. 86; Tatishchev, II, s. 50; Riasanovsky, Steinberg, s. 29; Stephenson, s. 49.

⁴²⁹ PVL (Lavrentiy), s. 45; PVL (Laurentian), s. 86; Kurat, Peçenek, s. 92-94; Stephenson, s. 49; Peçenekler tarafından yapılan bu saldırıda Bizanslıların veya Bulgarların parmağı olduğu düşünülmektedir. Bahsi geçen dönemde Bizans’ın Pecenekler ile ilişkisi iyi idi ve bu durumda Peçenekler Bizans’ın isteği üzere Kiev’e saldırabilirdi, bkz. Sakharov, s. 136-137; Karışkovsky, s. 138.

⁴³⁰ PVL (Lavrentiy), s. 47; PVL (Laurentian), s. 87; Karamzin, I, s. 130; Tatishchev, II, s. 151; Rıbakov, s. 278, 282.

drijinasının vasıtası ile bu tehlikeden kurtulmuştu. Fakat şimdi de Balkan topraklarında hâkimiyetini güçlendirmek isteyen Svyatoslav Bizans için tehlike oluşturmaya başlamıştı.⁴³¹ Böylelikle Nikephoros Phokas, eski zayıf düşmanın yerine kendi elleriyle yeni, çok daha güçlü ve daha tehlikeli bir düşman yaratmış oluyordu. Bu nedenden dolayı İmparator Ioannes Çimiskes (969-976), iktidarının ilk yıllarında Svyatoslav ile savaşmak zorunda kaldı.⁴³²

Rurik hanedanına mensup toprakların idaresini oğullarına bırakan Svyatoslav, vakit kaybetmeden hayalindeki topraklara doğru yola koyuldu. Rusların gelişi halk tarafından hoş karşılanmadı. Hatta, Preslav’da toplanan büyük ordu Ruslara saldırdı. İki taraf arasında oluşan bu kanlı savaş, başlarda Bulgarların lehine idi. Fakat Knez “*Kardeşler ve drujina! Ölüsek burada ölücez, cesaretli olalım*” diyerek drujinasını motive etti.⁴³³ Knezleri tarafından cesaretlendirilen drujina, akşama doğru Bulgarları yenmeyi başardı. Böylelikle 971 yılında Peçenekler ve Macarların da yer aldığı büyük bir orduyla geri dönen Svyatoslav, Bulgar başkenti Preslav’ı ele geçirip Petro’nun halefi ve oğlu II. Boris’i de esir aldı.⁴³⁴ Bundan haberdar olan İmparator, Knezden derhal Bulgaristan’ı terk etmesini istedi. Eski Rus Yıllıklarına göre, Svyatoslav buna cevap olarak, kendisinin İstanbul’a gelip Bizanslıları Asya’ya kovacağını söylemişti. Leo Deacon’a göre ise Svyatoslav büyük miktarda para almadan Bulgaristan’ı terk etmeyeceğini söyleyip bu parayı ödemedikleri takdirde Bizans hakları olmayan Avrupa’yı terk ederek Asya’ya çekilsin diye haber göndermiştir.⁴³⁵

Vareg-Rusların bu bölgelerdeki Bizans hâkimiyetini tehdit ettiklerini düşünen İmparator Ioannes Çimiskes, Bardas Skleros kumandasındaki orduyu Bulgaristan’a Svyatoslav’ın üzerine gönderdi.⁴³⁶ Eski Rus Yıllıklarında Vareg-Rus

⁴³¹ Skylitzes, s. 273; Zonaras, s. 15.

⁴³² 969’da Bulgar Çarı Petro hayatını kaybetti ve yine aynı yıl Bizans İmparatoru (10-11 Aralıkta) kendi odasında kuzeni Ioannes Çimiskes tarafından öldürüldü. Böylelikle Ioannes Çimiskes Bizans’ın yeni imparatoru oldu, bkz. Diakon, Rşç. trc., s. 47-50; Deacon, İng. trc., s. 136-142; Gumilev, s. 55; Stephenson, s. 51; Ribakov, s. 278.

⁴³³ **PVL (Lavrentiy)**, s. 47; **PVL (Laurentian)**, s. 87; Stephenson, s. 49.

⁴³⁴ Skylitzes, s. 275; Zonaras, s. 15; **PVL (Lavrentiy)**, s. 44-46; **PVL (Laurentian)**, s. 85-87; Kurat, **Peçenek**, s. 94; Sakharov, s. 144-145; Stephenson, s. 49-51.

⁴³⁵ Diakon, Rşç. trc., s. 56; Deacon, İng. trc., s. 155; **PVL (Lavrentiy)**, s. 47; **PVL (Laurentian)**, s. 87; Karamzin, I, s. 131; Sakharov, s. 149; Yakhontov, s. 221.

⁴³⁶ Diakon, Rşç. trc., s. 57-58; Deacon, İng. trc., s. 157-158; Zonaras, s. 16; Stephenson, s. 51.

ordusunun sayısı 10.000, Bizans ordusunun sayısı ise 100.000 olarak gösterilmektedir.⁴³⁷ Onlar kendilerinden sayıca on kat fazla olan Bizanslıları görünce korku içine düştüler. Fakat geri çekilmeyi düşünmeyen Svyatoslav drujinasına şu sözleri söylemişti: *“Artık hiç bir yere gidemeyiz, istesek de istemesek de savaşmalıyız. Burada kemik (cesed) olarak uzanâlim, zira ölümler utanç duymazlar, (ayrıca) böyle Rus topraklarını utandırmamış (rezil etmemiş) oluruz. Kaçmayacağız, sağlam duracağız. Ben önde gideceğim, benim kafam yere yatarsa (yani ölürsem) kendinize dikkat edin.”*⁴³⁸ Neticede Bulgarların da yer aldığı Vareg-Rus kuvvetleri Lüleburgaz (Arkadiopolis) yakınındaki şiddetli savaşta mağlup edildikten sonra Preslav Bizans ordusu tarafından zapt edildi (5 Nisan 971); Silistre’de (Drista, Durostorum) İmparator Çimiskes tarafından kuşatılan Svyatoslav ise dört ay süren kuşatma sonunda teslim oldu ve iki taraf arasında yapılan anlaşmanın ardından Bulgaristan’ı terk etti (Temmuz 971).⁴³⁹ İki nüshada yazılan bu anlaşmaya göre; Vareg-Ruslar gelecekte İstanbul’a karşı herhangi bir saldırıda bulunmayacaklardı, Bizans topraklarına saldırıda bulunanlara karşı savaşacaklardı. Bizans İmparatoru ise savaş sırasında açlıktan yıpranan Vareg-Rus ordusuna yiyecek sağladı ve en önemlisi Vareg-Rusların İstanbul’da ticaret yapmak için verilen eski haklarını yeniledi.⁴⁴⁰ Böylelikle Bizans İmparatoru elde ettiği bu zafer sayesinde ülkesini Hazar Devleti’ni zapt eden ve Bulgarları kendisine boyun eğdiren düşmanın tehlikesinden kurtarmış ve ayrıca Bulgaristan’nın Bizans’a itaat etmesini de sağlamış oluyor.

Knez Svyatoslav Bizans ile yaptığı anlaşmadan hemen sonra kendisine İmparatorluk tarafından takdim edilen hediyelerle birlikte ülkesine dönmek için yola koyuldu. Bu sırada Preveslavyalılar Peçeneklere haber göndererek knezin Rusya’ya

⁴³⁷ **PVL (Lavrentiy)**, s. 47; **PVL (Laurentian)**, s. 88; **EL**, s. 8; **SPL**, s. 22; Tatishchev, II, s. 51. Ayrıca Macar, Bulgar ve Peçenek birliklerinden oluşan Vareg-Rus ordusunda 30.000, Bizans ordusunda ise 10.000 asker olduğuna dair kayıtlar vardır. Bu bilgi için bkz. Diakon, Rşç. trc., s. 57; Zonaras, s. 16; E.A. Belova, “Borba Velikago Knyazyia Kievskago Svyatoslava İgorevicha s İmperatorom İoannom Tsmiskhiem”, **Jurnal Ministerstva Narodnago Posveshchniya**, CLXX, Tipografiya V.S. Balasheva, SanktPeterburg 1873, s. 172.

⁴³⁸ **PVL (Lavrentiy)**, s. 47; **PVL (Laurentian)**, s. 88.

⁴³⁹ Diakon, Rşç. trc., s. 72-74, 79-81; Deacon, İng. trc., s. 182-186; 194-198; Skylitzes, s. 275-293; Zonaras, s. 17-21; **PVL (Lavrentiy)**, s. 47-50; **PVL (Laurentian)**, s. 88-89; Ostrogorsky, Rşç. trc., s. 370; a. mlf. Trk. trc., s. 273-274; Gumilev, s. 57; Ribakov, s. 279; Riasanovsky, Steinberg, s. 29; Belova, s. 178-192; Karishkovsky, s. 135; Stephenson, s. 52.

⁴⁴⁰ Diakon, Rşç. trc., s. 81; Deacon, İng. trc., s. 198; Stephenson, s. 53; Ostrogorsky, Rşç. trc., s. 372; Ribakov, s. 280; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 96; Oleynikov, s. 53.

dönmekte olduğunu bildirdiler. Böylelikle knez ve drujinası geri dönüş yolunda Peçeneklerin saldırısına uğradı.⁴⁴¹ Bu saldırı yüzünden yollarına devam edemeyen Vareg-Ruslar Dinyeper Nehri civarında kışlamak zorunda kaldılar. 972 yılı ilkbaharında Dinyeper'den Kiev'e doğru tekrar yola koyulan Svyatoslav ve drujinası bir kez daha Peçeneklerin saldırısına uğradı. Bu kez Svyatoslav da dahil olmakla bütün Vareg-Ruslar kılıçtan geçirildiler.⁴⁴²

Vareg-Rus tarihinin kudretli knezlerinden olan Svyatoslav Hazar, Kafkasya ve Balkanlar istikametinde seferlerde bulunmuş, yaptığı bu seferler sayesinde Vareg-Ruslar bu bölgelerde yayılmaya başlamışlardır. Hristiyanlığı kabul eden annenin oğlu olmasına rağmen hayatını bir pagan olarak sürdürmüş, Slav kökenli isme sahip olmasına rağmen de bu bölgelerde yaşayan yerli Slavları hep baskı altında tutmuştur. Ölümünden sonra gelip geçmiş birçok iktidar sahipleri gibi o da ardından taht kavgası bırakmıştır.

2.2. Vareg-Rus Hanedanında Taht Mücadelesi

2.2.1. Prens Yarapolk Svyatoslavich ile Prens Oleg Svyatoslavich Arasında Yaşanan Taht Mücadelesi

Svyatoslav'ın Yarapolk, Oleg ve Vladimir adlarında üç oğlu vardı.⁴⁴³ Onun, ölümünden önce Kiev Devleti'nin idaresini oğulları arasında paylaştırmış olması, 977 yılında Rurukovich Hanedanı'nda ilk taht savaşının doğmasına neden olmuştur.

Knez Svyatoslav'ın vefatından sonra onun oğullarından Yarapolk Kiev'de, Oleg Drevlyan topraklarında, Vladimir ise Novgorod'da hüküm sürmekteydi. Kiev Knezliği'ne ait olan toprakların üç kardeş arasında bölünmesi, babalarının ölümünden

⁴⁴¹ PVL (Lavrentiy), s. 51; PVL (Laurentian), s. 90. Ayrıca Svyatoslav'ın Kiev'e dönmek üzere yola çıktığının Bizanslılar tarafından Peçeneklere söylenmiş olduğuna dair bir argüman vardır, bkz. Rıbakov, s. 280.

⁴⁴² Diakon, Rşç. trc., s. 82; Deacon, İng. trc., s. 200; Skylitzes, s. 293-294; Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 26; a. mlf., **Peçenek**, s. 95-96; Gumilev, s. 58-59; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 96.

⁴⁴³ Genellikle Yarapolk, Knez Svyatoslav'ın büyük oğlu olarak bilinmektedir. Neticede Kiev'in idaresi veliaht olarak ona veriliyor. Fakat Tsvetkov'a göre kardeşlerden en büyük Vladimir idi ve 955-958 seneleri arasında dünyaya gelmişti. Fakat annesinin bir köle olması ve en önemlisi nikah dışı bir evlat olması onu veliahtlıktan mahrum ediyor. Oleg'e gelince ise onun Yarapolk'dan küçük olduğu düşünülmektedir. Bunlar dışında Svyatoslav'ın Sfenga adında dördüncü oğlunun olmasına dair fikirlerde vardır, bkz. Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 12-13.

kısa bir süre sonra, feci sonuçlara neden oldu. Zira iktidar uğrunda birbirleriyle savaşa başladılar. Eski Rus Yıllıklarında onlar arasında oluşan bu düşmanlığın suçlusu ünlü vali Senevold gösteriliyor.⁴⁴⁴ Fakat Senevold ile alakalı bizlere aktarılan bu bilgi makul görünmemektedir. Oleg tarafından katledilen oğlunun intikamını almak arzusunda olan Senevold, Prens Yarapolk'u kardeşine karşı kışkırtarak Oleg'in öldürülmesini sağlamıştır.⁴⁴⁵ Ama aynı zamanda oluşan bu olayların sorumlusu yalnızca Senevold değildir diye düşünmekteyiz. Malumdur ki bir devlet üç kişi tarafından yönetilemezdi ve Svyatoslav ölümünden önce devletin idaresini oğulları arasında bölerken, kendinden sonra taht uğrunda savaşın yaşanmasına zemin hazırlamıştı.

Nihayetinde iki birader arasında 977 senesinde çıkan savaş Rurikoviç Hanedanı'nda ilk kardeş savaşı olarak kaydedilmiştir. Yarapolk'un niyetinden haberdar olan Oleg ordusunu toplayarak onun üzerine yürümüş ve savaşta yenilgiye uğrayarak Drevlyan topraklarında bulunan Ovuch şehrine kaçmak zorunda kalmıştır. Fakat bu kaçış Oleg'in hayatını kurtarmamıştı, zira şehir kapılarına giden bir köprüden geçtiği zaman düşerek hayatını kaybetmiştir. *PVL (Lavrentiy)*'deki kayıtlardan anlaşıldığına göre Oleg'in şehrin etrafındaki hendeği aşıp içeri girmesi için bir köprü atılmıştı, fakat köprüde yaşanan izdiham sırasında birçok kişiyle beraber Oleg de aşağıdaki hendeğe düşmüştü. Şehre gelen Yarapolk kardeşini aratmış ve cesedini buldukları zaman ağlamıştı.⁴⁴⁶ Neticede Oleg, Ovruch şehri yakınlarındaki bir yerde defnedilmiş, onun hâkimiyetindeki topraklar da Yarapolk'un idaresine geçmiştir.

Bu sırda Novgorod'da bulunan üçüncü kardeş Vladimir olanları duyduğunda korkuya kapılarak canını kurtarmak için *deniz ötesine* kaçmıştır. Bu durum Yarapolk'un pek işine yaramış zaman ve güç sarf etmeden diğer kardeşinin idaresinde

⁴⁴⁴ Karamzin, I, s.140; Tatishchev, II, s. 53; Lomonosov, s. 109; Aleksey Karpov, **Vladimir Svyatoy**, sy. 914, JZL, Molodaya Gvardiya, Moskva 2004, s. 79; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 22; Rıbakov, s. 282.

⁴⁴⁵ Bu olay Eski Rus Yıllıklarında şu şekilde anlatılmaktadır: “973’ten itibaren Yarapolk knezlik yapmaya başladı. Bir gün (975’te) Lyut isimli Sveneldich, Kiev’den çıkarak ava gidiyor ve ormanda hayvanı kovalıyordu. Ve onu Oleg gördü ve adamlarına “Bu kimdir?” diye sordu; ona “Sveneldich” diye cevap verdiler. Oleg saldırarak onu öldürdü; çünkü kendisi de orada avlıyordu. Bu nedenden dolayı Yarapolk ve Oleg arasında nefret oluştu ve Sveneld sürekli Yarapolk’u ikna ederek, oğlunun intikamını almaya çalışıyordu: Kardeşinin üzerine git ve onun iktidarını (elinden) al.”, bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 51; **PVL (Laurentian)**, s. 90-91; **İL**, s. 61-62; **V. NL**, s. 48; **LVS**, s. 115; **SPL**, s. 23; **NKL**, s. 41; **NLD**, s. 30; Tatishchev, II, s. 49; Pchelov, **Rurikovich**, s. 92.

⁴⁴⁶ **PVL (Lavrentiy)**, s. 51; **PVL (Laurentian)**, s. 91; Lomonosov, s. 110; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 81; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 23.

bulunan Novgorod'u da kolayca ele geçirmesine fırsat vermiştir. Böylelikle Knez Yarapolk Kiev Devleti'nin tek hükümdarı olmuş, ama kısa süre sonra Vladimir kardeşine karşı mücadeleye girebilecek imkanı bulmuştur.

2.2.2. Knez Yarapolk Svyatoslavich ile Kardeşi Vladimir Svyatoslavich Arasında Yaşanan Taht Mücadilesi

Yukarıda belirtildiği gibi, Yaroslav ile Oleg'in taht uğruna mücadelesi sırasında, diğer kardeşleri Vladimir Novgorod'u terk edip dayısı Dobrinya ile birlikte İskandinavya'ya kaçmayı daha doğru bulmuştu. Böylelikle iki sene boyunca atalarının eski vatanı olan Vareg topraklarında kalmıştı.⁴⁴⁷ Bu kaçış aslında Novgorod knezi tarafından iyi düşünülmüş bir eylemdi. Zira deniz ötesine kaçarak hem kendi hayatını kurtarmış hem de güç ve istişamla geri dönmenin planını yapmak için zaman kazanmıştı. Bu iki sene içerisinde onun, Normanlar ile birlikte bir takım cesur girişimlere kaldığı ve bu esnada güven kazandığı belirtilmektedir.

Nihayetinde 980'de Vareglardan oluşan askerî kuvvetleri etrafında toplayan Vladimir terk ettiği vatanına geri dönmek için harekete geçmiştir.⁴⁴⁸ Bu olayda dikkat çeken mesele onun hangi Vareglardan destek almış olduğudur. Zira Eski Rus Yıllıklarında Varglere Ruslar, İsveçliler, Normanlar dahil edilmekteydi. Şöyle ki Vladimir'in *deniz ötesine*, yani İsveçlerin yanına gittiğine ve ayrıca Normanlar ile birlikte savaştığına dair bilgilerin olması, ona destek olan askerî kuvvetlerin ya İsveç, ya da Norman Varegları olduğunu göstermektedir. Böylelikle aldığı destekle geri dönen Vladimir, kardeşine haber gönderip savaşmaya hazır olmasını bildirmiştir.⁴⁴⁹

Bu dönemde Vladimir'in kardeşine karşı olan öfkesinin daha da artmasına neden olan olay Polovets bölgesinde Kriviçilerin topraklarında hâkimlik yapan,

⁴⁴⁷ Karamzin, I, s.141; Lomonosov, s. 11; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 84.

⁴⁴⁸ Knez Vladimir'in ücretli Vareg askerlerin hizmetinden yararlandığı bilinmektedir. Ayrıca Vareg Olav'ın da knezin hizmetinde bulunduğu belirtilmektedir. Olav hak. geniş bilgi için bkz. Djakson, s. 38-43; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 84. Ayrıca bu savaşın tarihi hakkında farklı yorumlar vardır. Şöyle ki Eski Rus Yıllıklarına göre Vladimir kardeşinin üzerinde 980 senesinde saldırı yapmıştır, fakat bu tarih birçok araştırmacılar tarafından 977-978 senesi olarak kabul edilmektedir. Hatta Yarapolk'un 11 Haziran 978'de öldüğü belirtiliyor, bkz. Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 87-88, 97.

⁴⁴⁹ "Kardeşime gidin ve ona söyleyin: Vladimir üzerine geliyor, onunla savaşmaya hazırlan." Bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 52, **PVL (Laurentian)**, s. 91.

denizin ötesinden gelen Rogvold isimli bir Varegin kızı ile alakalıydı.⁴⁵⁰ Şöyle ki ismi Rogneda olan bu hatun hayli güzeldi ve ona aşık olan Knez Vladimir, Rogneda ile evlenmek istemiş ve Rogvold'a haber göndermişti. Rogvold teklifi kızına iletğinde o bir kölenin oğluyla değil Yarapolk ile evlenmek istediğini bildirmişti. Vladimir Rogneda'nın bu cevabından hiç de memnun kalmıyor. Zira evlilik teklifi kabul edilmemiş, bu da yetmiyormuş gibi bir kölenin oğlu olduğu için aşağılanmıştı⁴⁵¹ Böylelikle Vladimir, Varegler, Slav, Cudi ve Kriviçilerden oluşan kuvvetleriyle Rogvold'un üzerine yürümüştür. Polovets'a saldıran Vladimir, Rogvold ve onun iki oğlunu öldürmüş, kendisini beğenmeyen Rognalda'yı⁴⁵² da eş olarak yanına almıştır.⁴⁵³

Plotsk zaferiden sonra Vladimir'in sıradaki hedefi Yarapolk'un elinden Kiev'i almaktır. *PVL (Lavrentiy)*'de aktarılan bilgilere dayanacak olursak, o zaman Kiev tahtının Vladimir tarafından ele geçirilmesini, büyük hilenin ve ihanetin meyvesi olarak tanımlayabiliriz. Bu olayda hileci olan Vladimir, ihanet eden ise Yarapolk'un en yakın adamı olan Blut'dır. Şöyle ki Blut'un Yarapolk'un en yakın adamı olduğunu bilen Vladimir, onunla gizli şekilde iletişime geçerek ve hiç zorlanmadan onu kendi tarafında çekmeyi başarmıştır.⁴⁵⁴

Böylelikle knezine ihaten eden Blut, halkın gazabından korktuğu için Yarapolk'u açık şekilde öldüremezdi. Bu yüzden haince bir plan yaparak onu şehirden çıkıp kardeşi ile savaşmasının doğru fikir olmadığı hususunda ikna etmeye çalıştı. Ayrıca Kievlilerin Vladimir'e haber gönderip onu şehre davet ettiklerini söyleyip onu

⁴⁵⁰ Görüldüğü gibi Eski Rus Yıllıklarında Rogvold İskandinavya bölgesinden gelen Vareg olarak takdim edilmektedir. Ayrıca Norman teorisinin taraftarları Rogvolod'un Vareg olduğunu, onun isminin etimolojisine dayanarak kanıtlamaya çalışıyorlar. Şöyle ki Rogvold İsveç Konungu Ragnvaldr ile ilişkilendiriyor. Fakat Tsvetkov bu ismin, sahip olmak ve hükümetmek anlamına gelen **volod** kökeni ile alakalandırıyor. **Volod** kökenine slav isimlerde (Volodar, Vsevolod, Belovolod ve b.) rast geliniyor. Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s.19.

⁴⁵¹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 52; **PVL (Laurentian)**, s. 91; **İL**, s. 63-64; **V. NL**, s. 51; **EL**, s. 10-11; **LVS**, s. 116; **SPL**, s. 23; **LPS**, s. 20; **NKL**, s. 42; **NLD**, s. 31; Lomonosov, s. 112; Tugay, s. 99; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 90.

⁴⁵² Svyatoslav'ın ona Gorislava ismini verdiği bilinmektedir, bkz. Tatishchev, s. 111; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 18.

⁴⁵³ **PVL (Lavrentiy)**, s. 52; **PVL (Laurentian)**, s. 91; Tatishchev, I, s. 111; a. mlf. II, s. 54; Lomonosov, s. 112; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 91-92.

⁴⁵⁴ **PVL (Lavrentiy)**, s. 52; **PVL (Laurentian)**, s. 92; Tatishchev, II, s. 55; Lomonosov, s. 113; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 95; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 45.

yalan haberlerle korkuratak kaçmaya teşvik etti.⁴⁵⁵ En yakın adamının önerisini dinlemeyi tercih eden Yarapolk, savaştan vazgeçti ve Kiev'den kaçarak, Ross⁴⁵⁶ Nehri'nin ağzındaki Rodne⁴⁵⁷ şehrinde saklandı.⁴⁵⁸ Hiç zorlanmadan Kiev'e giren Vladimir ise Yarapolk'un bulunduğu Rodne'yi muhasaraya aldı. Oluşan bu durum karşısında Knez Yarapolk hayli çaresizdi. Bunu fırsat bilen Blut knezine, *"Görüyorsunuz, kardeşinin kaç askeri var? Onları yenemeyiz. Kardeşinle barış."* dedi.⁴⁵⁹ Blut'un önerisine uymaktan başka çaresi olmayan Yarapolk, Vladimir'e teslim olmayı kabul etti. Yarapolk'un bu kararından sonra hain Blut Vladimir'e haber gönderip *"Senin isteğin gerçekleşti; Yarapolk'u sana getireceğim: onu öldürmeye hazır ol."* dedi.⁴⁶⁰

Bu olaylardan bahsedilirken Varyajko lakabını taşıyan birinden de söz edilmektedir. Onun da Blut gibi Knez Yarapolk'un yakın adamı olduğu bilinmekte, fakat kimliği ve mevkii hakkında ne yazık ki herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca hain Blut'tan farklı olarak, Varyajko knezine bağlı ve sadık biri idi. Hatta, Yarapolk kardeşine teslim olma kararını aldığı anda, Varyajko ona bu sözleri söylemişti: *"Gitme knez, seni öldürecekler; Peçeneklere git ve savaşçılar getir."*⁴⁶¹ Fakat Yarapolk onu dinlemeyerek, Blut ile birlikte kendisini Svyatoslav'ın sarayında beklemekte olan kardeşi Vladimir'in yanına gitmek için Kiev'e doğru yola koyuldu.⁴⁶² Saraya vardıklarında ise Blut kapıları kapatarak knez drujinasının Yarapolk ile birlikte saraya girmesini engelledi.⁴⁶³ Yarapolk iki Varg cellad tarafından göğsüne saplanan hancer yarasıyla hayatını kaybetti. Böylelikle Knez Vladimir Kiev Knezliği'nin tek hükümdarı olma muradına varmış oluyordu.

⁴⁵⁵ PVL (Lavrentiy), s. 53; PVL (Laurentian), s. 92.

⁴⁵⁶ Dinyeper Nehri'nin sağ koludur.

⁴⁵⁷ Eski Rus şehridir ve Ross Nehri'nin yakınlığında yer almaktaydı.

⁴⁵⁸ PVL (Lavrentiy), s. 53; PVL (Laurentian), s. 92; Karamzin, I, s. 142; Tugay, s. 100; Karpov, Vladimir Svyatoy, s. 96; Tsvetkov, Epokha Edinstva, s. 47.

⁴⁵⁹ PVL (Lavrentiy), s. 53; PVL (Laurentian), s. 92; Tatishchev, II, s. 55.

⁴⁶⁰ PVL (Lavrentiy), s. 53; PVL (Laurentian), s. 92; Tatishchev, II, s. 55; Karpov, Vladimir Svyatoy, s. 97-98.

⁴⁶¹ PVL (Lavrentiy), s. 53; PVL (Laurentian), s. 93; Karamzin, I, s. 142; Tatishchev, II, s. 55; Lomonosov, s. 113; Karpov, Vladimir Svyatoy, s. 98.

⁴⁶² Karamzin, I, s.142.

⁴⁶³ PVL (Lavrentiy), s. 53; PVL (Laurentian), s. 93; Karamzin, I, s. 142; Lomonosov, s. 113.

Yaropolk'un ölümünden sonra Varyajko'nun Peçeneklere sığındığı bilinmektedir.⁴⁶⁴ Bu durumdan memnun kalmayan Vladimir, Varyajko'yu ikna ederek kendi tarafına çekmeye çalışıyordu. Zira onun Peçeneklerle birlikte hareket etmesi Vladimir'in işine gelmiyordu. Bu nedenden dolayı yeni knez vefat etmiş kardeşinin en sadık adamını, ondan intikam almayacağına dair söz vererek kendi tarafına çekmeyi başardı.

Ayrıca belirtmemiz icab eder ki Yaropolk'un ölümünden sonra onun Yunan kökenli eşi Vladimir ile evlenmişti. *PVL (Lavrentiy)*'de yer alan kayıtlardan anlaşıldığına göre bu sırada kadın hamileydi ve Vladimir ile evlendikten sonra Svyatopolk doğdu.⁴⁶⁵ Eski Rus Yıllığı'nda bu konuda verilen bilgiler hayli dikkat çekicidir. Özellikle Svyatopolk'un iki babasının (Yaropolk ve Vladimir) olması ve Vladimir'in bu kadınla olan ilişkisinin zina olarak adlandırılması söz konusudur. Yaropolk, Yunan kökenli eşi ile babası Svyatoslav hayata iken evlenmişti. Ayrıca evli olmasına rağmen Rogdana ile nişanlanması, bizlere henüz Hristiyanlığı kabul etmemiş olan pagan Vareg-Rusların hayatında çok eşliliğin normal bir hal olduğunu göstermektedir. Sadece, *PVL (Lavrentiy)* adlı yıllığın X. yüzyılda, yani Vareg-Rusların paganlık döneminde değil XIII. yüzyılda kaleme alınmış olması, yazarın meseleye Hristiyanlık açısından bakarak bu ilişkiyi günah veya zina olarak adlandırdığı söylenebilir. Kaynakta geçen *iki baba* meselesi ise bu şekilde açıklanabilir: İsmi bizlere malum olmayan Yunan kökenli bu kadın eşi Yaropolk vefat ettiği sırada hamileydi, bu durumda Vladimir Svyatopolk'un üvey babasıdır. Ayrıca Karamzin de Vladimir'in kardeşinden gebe kalan yengesini aldığı belirtmektedir.⁴⁶⁶

Knez Yaropolk'un ölümünden sonra Kiev'deki kargaşa tam olarak sona ermiş sayılmıyordu. Zira Vladimir ile birlikte *denizin ötesinden* gelen Varegler artık susmuyor ve kazanç elde etmek istiyorlardı. Belli ki Varegler Baltık Denizi'nin ötesinden Vladimir ile birlikte bu topraklara herhangi bir beklentileri olmadan gelmemişlerdi. Onların buraya asıl geliş nedeni para ve ganimet elde etmektir. Nitekim umduklarını bulamayan bu Vareglerin bir kısmı daha sonra knezden izin alarak

⁴⁶⁴ Karamzin, I, s. 142.

⁴⁶⁵ *PVL (Lavrentiy)*, s. 53; *PVL (Laurentian)*, s. 93.

⁴⁶⁶ Karamzin, I, s. 143.

Bizans'a gitmişti.⁴⁶⁷ Anlaşıldığı gibi Vareglerin bir kısmı Kiev'de kalmış, diğer kısmı ise Bizans'a gönderilmiş, böylelikle Bizans İmparatorluğu'nun tarihine kadem basmışlardı.

Knez Yaropolk ve Knez Vladimir'in taht uğrunda yaşadıkları mücadeleye baktığımız zaman, bu iki şahsın kişiliği hakkında da bilgilere ulaşılmış oluyoruz. Şöyle ki Yaropolk'un kardeş katili olmasına rağmen nasıl zayıf bir knez olduğu ve bir devleti idare etmek için uygun biri olmadığı anlaşılıyor. Zira kendisi kandırılmaya ve başkalarının aklı ile hareket etmeye yönelik bir yapıya sahipti. Vladimir ise kardeşinin aksine intikam almayı seven biri olarak takdim edilmektedir ki Rodana ile olan olay bunu bizzat kanıtlamaktadır. Böylelikle Vladimir Yaropolk'un tahtını almakla kalmamış hem nişanlısını, hem de dul eşini kendine eş olarak almıştır.

2.3. Knez Vladimir Svyatoslavich (980-1015) Dönemi

2.3.1. Knez Vladimir'in 980-985 Yılları Arasında Yaptığı Saldırıları

978-980 senesinde Kiev Knezi Yaropolk'u tahtan indirdikten sonra Vladimir, Kiev Rus Devleti'nin tek hâkimi oldu.⁴⁶⁸ Knez Vladimir'in hükümdarlık dönemi Vareg-Rus tarihindeki iki önemli gelişme ile ön plana çıkmaktadır. Bunlardan biri siyasî çıkarlarını göz önünde bulundurarak onun vaftiz olması ve Ortodoks Hristiyanlığın devletin resmî dini olarak kabul edilmesi; diğeri ise evlilik yoluyla Bizans İmparatorluğu ile akrabalık ilişkisinin kurulması olmuştur.⁴⁶⁹

⁴⁶⁷ Bu olay şu şekilde anlatılmaktadır: “Bir gün, Varegler Vladimir’e şöyle söylediler: Bu bizim şehrimizdir, onu biz ele geçirdik – (şehir) halkının her birinden iki grivin fidye almak istiyoruz. Vladimir onlara: Bir ay bekleyin, kunları (yani paraları) toplayacaklar diye dedi. Bir ay beklediler, Vladimir onlara fidye vermeyince Varegler şöyle söyledi: Bizi kandırdın, bari Bizans topraklarına gitmemize izin ver. O ise onlara şöyle cevap verdi: Gidin. Ve onlardan (bahsi geçen Varegler içinden) iyi kalpli, zeki ve cesur adamları seçti ve onlara şehirler verdi; geri kalanı ise Çargrad'a gitti. Vladimir onlardan önce (Vareglerden) çara (Bizans İmparatoru'na) elçi göndererek bu sözleri iletiyor: İşte Varegler size geliyor, onları başkentte tutmaya çalışmayın, aksi takdirde burada olduğu gibi aynı kötülüğü (size de) yapacaklar, ancak onları farklı yerlere yerleştirin ve hiç birinin buraya (Rus topraklarına) gelmesine izin vermeyin.”, bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 54; **PVL (Laurentian)**, s. 93.

⁴⁶⁸ O tahta çıktığında 17 yaş civarlarında idi, bkz. Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 100.

⁴⁶⁹ Philip Thorell, “Scandinavia, Kievan Rus, and Byzantium: Political, Commercial and Military Connections During the Viking Age”, **MSc Dissertation in Medieval History**, The University of Edinburg, y.y., 2013, s. 36.

978-980 yıllarında Knez Svyatoslav'ın üç oğlu arasında yaşanan taht mücadelesinden zaferle çıkan Vladimir, bunu takiben topraklarını genişletmek için saldırgan bir siyaset takip etmiştir. 980-981'den itibaren komşu arazilere hücum etmeye başlayan Vladimir ilk önce, Lehler⁴⁷⁰ üzerine yürüyerek Polonya halkının hükümdarı Mischislav'a savaş ilan etti.⁴⁷¹ Vahşi özgürlükleriyle tanınan Lehler tıpkı Rusya Slavları gibiydiler; onlardan önce egemenliklerini kazanmış olup şimdi kolaylıkla teslim olmaya niyetleri yoktu. Fakat sonunda Vladimir Premişli, Çerven ve bazı diğer şehirleri onlardan almayı başardı.⁴⁷² Bu sefer Rusların Lehistan'da yayılmalarının başlangıcı olarak da kabul edilebilir. Ayrıca bu topraklarda iktidarını daha da güçlendirmek isteyen Vladimir, burada Volodimer (Vladimir-Volinsky) adını verdiği şehri inşa ettirir.⁴⁷³

Vladimir'in sonraki hedefi Vyatiçiler oldu. Böylelikle 981/982'de Vereg-Rusların saldırısına maruz kalan Vyatiçiler mağlup olarak Vladimir'e vergi ödemek zorunda kaldılar. Fakat bir sene sonra yani 982'de vergi ödemekten vazgeçen Vyatiçiler Vladimir'e karşı çıktılar.⁴⁷⁴ Bu nedenle Vladimir ikinci kez onların üzerine sefer düzenleyip bir kez daha zafer kazandı. Daha sonra Litvanya ile Polonya arasında yaşayan Litav kavimlerinden olan Yatvyagları mağlup ederek hâkimiyet alanını Kuzeybatıya doğru, yani Baltık Denizi'ne kadar genişletmiş oldu.⁴⁷⁵ Ayrıca İzlandalı kronikçi Sturleson'a göre Livoniya⁴⁷⁶ da Vladimir'in kontrolüne geçmişti ve knez tarafından görevlendirilen yetkili kişiler Courland (Kurlandiya)⁴⁷⁷ ve Finlandiya Körfezi arasındaki yaşayan tüm sakinlerden haraç toplamaya gidiyorlardı.⁴⁷⁸

Bu sırada, Oleg zamanından beri Büyük Knezlere sorun çıkarmadan sürekli vergi ödeyen Radimiçler, bağımsızlıklarını ilan etmişlerdi. Tabii ki buna göz yummak

⁴⁷⁰ Polonya Slavları.

⁴⁷¹ Karamzin, I, s.145; Levchenko, **Ocherki**, s. 344.

⁴⁷² **PVL (Lavrentiy)**, s. 56; **PVL (Laurentian)**, s. 95; Karamzin, I, s. 145; Lomonosov, s. 118-119; Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 28.

⁴⁷³ Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 64.

⁴⁷⁴ **PVL (Lavrentiy)**, s. 56; **PVL (Laurentian)**, s. 95; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 66.

⁴⁷⁵ **PVL (Lavrentiy)**, s. 56; **PVL (Laurentian)**, s. 95; Levchenko, **Ocherki**, s. 344; Rapov, s. 213.

⁴⁷⁶ Livonia, günümüzde Letonya ve Estonya Cumhuriyeti topraklarında yer alan tarihi bir bölgedir. Doğu Avrupa'da Haçlı Seferleri sırasında, Haçlıların işgali sonucunda oluşan devletlerin ortak adı olarak biliniyor. Alman Haçlı şövalyeleri tarafından bölgeye verilen bu isim ise o sırada yaşayan Fin-Ugor kabilelerinden birinin adı olan Livs (Livov) ile alakalıdır.

⁴⁷⁷ Letonya'nın batı kısmında bulunan tarihi bölge.

⁴⁷⁸ Karamzin, I, s. 145-146.

niyetinde olmayan Vladimir, Radimiçleri cezalandırmak için cesurluğu ile tanınan *Volchiy Xvost (Kurt Kuyruğu)* lakaplı bir valisini onların üzerine gönderdi.⁴⁷⁹ Knez drujinasında ileri manga şefi olan bu şahıs, Pishchan⁴⁸⁰ Nehri kıyısında isyancıları yenilgiye uğrattı. Hatta bu olayla ilgili Rusya’da “*Pishchaniler Volchiy Xvostdan kaçıyorlar*”⁴⁸¹ diye alaycı anlam taşıyan bir atalar sözü ortaya çıkmıştır. *PVL (Lavrentiy)*’de *Volchiy Xvost* ile Pishchaniler arasında cereyan eden çatışma hakkında maalesef ki detaylı bilgiye rastlamadık. Fakat yıllıkta bulunan bu atasözü dikkate alındığında, Pishchanilerin yenilgi karşısında aciz kalarak kaçtıklarını düşünebiliriz.

Elde ettiyi zaferlerden sonra Kuzeydoğu Avrupa bölgesinde iktidarını güçlendiren Vladimir’in sıradaki hedefi Oka ve Volga havzasına akın icra etmek olmuştur. Bu bölgede yaşayan (İdil) Bulgarlar zamanla ticarî ilişkilerini geliştirerek seyyar nehirler aracılığıyla, Rusya’nın kuzeyi, Hazar Denizi aracılığı ile ise İran ve diğer zengin Asya ülkeleriyle iletişim kurmayı başarmışlardır.⁴⁸² Altın ve kıymetli taşlarla ticaret eden Bulgarların zenginliği Vladimir’e malumdu ve bu nedenden dolayı knez Bulgarları hâkimiyeti altına almak istiyordu.⁴⁸³ Böylelikle yeni siyasî hedefine odaklanan Vladimir, 985’de bir sefer ilan etti. Bu saldırıda Vareg-Rus drujinası Bulgarları bozguna uğrattı. Vladimir ise ele geçirdiği ganimetin bir kısmını orduya dağıttı, diğer kısmıyla ise doğu hududları üzerine bir takım kaleler yaptırdı.⁴⁸⁴ *PVL (Lavrentiy)*’de bu olay bu şekilde tasvir edilmektedir: “(985 yılı): *Vladimir amcası Dobrinya’yı alarak, gemilerle Bulgarların üzerine yürüdü, Torkler (Türkler) de karadan atlarıyla sahil boyunca ilerledi. Bulgarları yendiler. Dobrinya Vladimir’e şöyle söyledi: Harp esirlerini gözden geçirdim, hepsi çizmeli. Bunlar bize vergi vermezler-gidelim kendimize çarıklları (yani çarık giyinenleri) arayâlim.*”⁴⁸⁵ Vladimir Bulgarlarla barış yapma kararı aldıktan sonra, her iki taraf birbirine barış

⁴⁷⁹ Lomonosov, s. 199; Tsvetkov, *Epokha Edinstva*, s. 65.

⁴⁸⁰ Pishchan, Sozh Nehri’nin koludur. Sozh ise Dinyeper’in sol koludur. Rusya, Belarus topraklarından ve kısmen Ukrayna sınırı boyunca akar.

⁴⁸¹ *PVL (Lavrentiy)*, s. 57; *PVL (Laurentian)*, s. 96; *İL*, s. 72; *V. NL*, s. 58; *EL*, s. 13-14; *LVS*, s. 123; *SPL*, s. 26; *LPS*, s. 23; *NKL*, s. 44; *NLD*, s. 33; Tatishchev, II, s. 57.

⁴⁸² Karamzin, I, s. 147.

⁴⁸³ Vladimir’in Volga veya Tuna Bulgarları üzerine saldırması hakkında kesin malûmat yoktur. Bazı araştırmacılar onun Volga, bazıları ise Tuna Bulgarlarına karşı sefer yaptığını belirtmektedirler, bkz. Levchenko, *Ocherki*, s. 344; Tsvetkov, *Epokha Edinstva*, s. 68.

⁴⁸⁴ Tatishchev, II, s. 57-58; Tugay, s. 101.

⁴⁸⁵ *PVL (Lavrentiy)*, s. 57; *PVL (Laurentian)*, s. 96.

yemininde bulundu. Hatta Bulgarlar anlaşma yaparken “*Taşın yüzmeye, şerbetçi otunun batmaya başlamasına kadar (yani ebediyen) aramızdaki barış devam edecektir.*” demişlerdi.⁴⁸⁶ Bulgarlarla barış yapıldıktan sonra Vladimir Kiev’e geri döndü.

2.3.2. Knez Vladimir’in Hristiyanlığı Kabul Etmesi (988-989) ve Bizans Prensesi Anna ile Evlenmesi

X. yüzyılda 980’li yılların sonu Rusya tarihinin dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Zira bu süreçte pagan Kiev Devleti Hristiyanlığı resmen kabul etmiştir. Knez Vladimir’in hâkimiyet yıllarına denk gelen bu olay, onu diğer knezlerden farklı kılarak Rusya tarihindeki makamını daha da yüceltmektedir. Tabii ki Hristiyanlık birden bire Vareg-Rusların hayatına girmemiştir. Malum olduğu gibi Vladimir’in babaannesi Olga’nın Hristiyanlığı kabul etmesi, Vareg-Rusların seneler boyunca adım adım bu dine doğru yönelmelerinde büyük rol oynamıştır.

Belirtmemiz icab eder ki, Vladimir’in bu kararından önce Vareg-Ruslar ve Slavlar arasında Hristiyanlığı kabul edenler vardı. Bu durum Olga’nın vaftiz olması, ayrıca Bizans ile olan ticarî ve askerî ilişkiler ile alakalandırılmaktadır. Özellikle iki taraf arasında yapılan ticarî anlaşmalar, Vareg-Rus ve Slav tüccarların ve ücretli Vareg askerî kıtalarının İstanbul’da kalmalarını sağlamıştır. Bu şekilde İstanbul’da kalan Vareg-Ruslar ve Slavlar Hristiyanlığa yönelmişlerdir.

Böylelikle X. yüzyılda Rus halkının bir kısmı Hristiyanlığı yavaş yavaş benimsemeye başlamıştı. *PVL (Lavrentiy)* Knez Vladimir’in Hristiyanlığı nasıl kabul ettiğine dair kayıtlar içermektedir. Buna göre Vladimir’in bu dini kabul etmesi öyle kolayca ve aceleyle alınan bir karar olmamamıştır. Zira farklı dinî inançlara ait olan birçok kişi kendisini ziyaret ederek dinlerin anlatmışlardı. Bunlar arasında Volga Bulgarları, Almanya’dan gelen Roma katolikleri, Hazar Yahudileri ve Ortodoks inancını anlatmaya gelen bir Bizanslı da vardı.⁴⁸⁷ Ziyaretinde bulunan her bir dinin temsilcisini dinleyen ve elde ettiği bilgileri inceleyen Vladimir, kabul edeceği dinin

⁴⁸⁶ *PVL (Lavrentiy)*, s. 57; *PVL (Laurentian)*, s. 96; Karamzin, I, s. 147; Kurat, *Rusya Tarihi*, s. 28.

⁴⁸⁷ Vernardsky, Trk. trc., s.58.

Rusya'nın gelecekteki kültürel ve politik gelişimine olan etkisini dikkate almaya çalışıyordu. Nihayetinde Ortodoks Hristiyanlığını kabul etmenin daha doğru olacağını düşündü. Ayrıca Vladimir'den önce de Kiev Devleti'nin Hristiyanlığı tecrübe etmesinin bu kararında etkisi büyük olmuştur. Nitekim Igor döneminden Rusya'da kilisenin varlığı bilinmektedir.⁴⁸⁸

PVL (Lavrentiy)'de yer alan kayıtlara göre Müslüman Bulgarlar gelip dinlerini anlatıktan sonra Vladimir'i Müslüman olmaya davet etmişlerdi; fakat sünnet olmak, domuz eti yememek ve içki içmemek gibi gereklilikler Vladimir'e ağır geldiği için bu teklifi reddetmiş ve *"Rusya'da içki içmek (bir) neşedir, bu olmadan yapamayız demişti."*⁴⁸⁹

Müslümanlardan sonra Knez Vladimir papa tarafından gönderilen katolik Alman temsilcilerle görüştüktan sonra oruç tutmanın zorunlu olduğunu duyunca onlara *"Geldiğiniz yere dönün, çünkü babalarımız da bunu kabul etmediler."*⁴⁹⁰ diyerek onların teklifini de reddetmiştir. Daha sonra Hazar bölgesinden gelen Yahudiler, Vladimir'e Hristiyanların kendileri tarafından çarmıha gerilen birini Tanrı olarak gördüklerini anlatıp onu kendi dinlerine davet etmişlerdir. Knez onlara önce inançlarıyla ilgili kuralları ardından da topraklarının nerede olduğunu sormuştur. Elçiler topraklarının Kudüs'te olduğunu, ama günahlarında dolayı Tanrı tarafından başka ülkelere dağıtıldıklarını, ülkelerini de Hristiyanlara verildiğini söylemişlerdi.

⁴⁸⁸ Riasanovsky, Steinberg, s.30.

⁴⁸⁹ PVL (Lavrentiy), s. 57-58; PVL (Laurentian), s. 96-97; İL, s. 71-72; V. NL, s. 58-59; LVS, s. 123-124; SPL, s. 26; LPS, s. 24; NKL, s. 44; NLD, s. 33; Tatishchev, II, s. 58; Rapov, s. 214-115; Karpov, Vladimir Svyatoy, s. 155-156; Pchelov, Rurikovichi, s. 102.

⁴⁹⁰ PVL (Lavrentiy), s. 58; PVL (Laurentian), s. 97; İL, s. 71-72; V. NL, s. 59; LVS, s. 124; SPL, s. 26; LPS, s. 24; NKL, s. 44-45; NLD, s. 33; Tatishchev, II, s. 58; Rapov, s. 214-115; Karpov, Vladimir Svyatoy, s. 155-156; Pchelov, Rurikovichi, s. 102. Vladimir'in Katolik Alman elçisine **"Babalarımız da bunu kabul etmediler."** demesi, Katoliklerin daha önce de Rusları Hristiyanlığa davet ettiklerini, ama bunun kabul edilmediğini göstermektedir. X. yüzyılın ortalarında Kneginya Olga'nın yanına gelen Piskopos Adalbert'in amacı Olga ve Kievlileri vaftiz etmektir. Fakat Albert misyonunu yerine getiremeden Rus topraklarından geri gönderilmiştir. Buna neden ise papanın, katolikliğin itibarına zarar vermesi olmuştur. Şöyle ki 955 yılında, on altı yaşında bir genç, XII. Ioannes (955-965) Papalık makamına oturuyor. Bu papa sayesinde Vatikan sarayı hayat kadınlarının sığındığı liman haline geliyor. Fakat bu da yetmiyormuş gibi pagan tanrılarının şerefine ziyafetler veriyor ve hatta şeytanın sağlığına kadeh kaldırıyormuş. Elbette, bu tür "istismarların" haberleri Rusya'ya ulaşıyordu. Adalbert'in Kiev'den kovulması bir tesadüf olamaz. Ayrıca Vladimir tarafından Katolikliğin kabul edilmesi, Rusya'nın Alman İmparatorluğu'nun etkisine girmesi, her yıl Roma'ya vergi ödemesi ve ülkede Latin dilinin yayılması demektir ve bu nedenle o Katolikliği kabul etmemiştir, bkz. Rapov, s. 216; Gumilev, s. 71-72.

Bunun üzerine Vladimir “*Tanrı sizi ve kaidelerinizi sevseydi, o zaman yabancı topraklara dağılmazdınız. Yoksa bizim için de aynısını mı istiyorsunuz?*” diyerek elçileri geri çevirmiştir.⁴⁹¹ Knez Vladimir’in Yahudileri topraklarında kovarcasına geri göndermesi ve onların dinini makbul bulmamasının asıl nedeni, bu dinin Rusya Devleti için politik ve ekonomi açıdan herhangi bir önem taşıması olmuştur.

Nihayet Bizanslılar tarafından gönderilen bir filozof da Ortodoks Hristiyanlığı ve Katoliklerle olan inanç farklılıklarını anlatmıştır. İsmi bilinmeyen bu filozof, Vladimir’e İncil’in içeriğinden (yaratılış, cennet, günah, sel, ilk insanların hikayesini) bahsettikten sonra vaftiz olursa cennete gideceğini söyleyerek onu etkilemeyi başarmıştır. Ayrıca filozof’un kneze vaftiz olursan cennete gidenler sırasında ilk kişilerden biri olacaksın diye söylemesi, onu etkilemeyi başaran nüanslardan biri olmuştur diye belirtilmektedir.⁴⁹² Fakat karar vermekte acele etmeyen Vladimir Ortodoks filozofa hediyeler taktim ederek onu geri göndermiştir.

Dinî temsilcilerin ziyaretinden sonra boyarları ve şehir büyüklerini etrafında toplayan Vladimir; Müslümanlar, Yahudiler, Katolikler ve Ortodoksların tekliflerini anlatıp, seçim yapmak hususunda onlardan tavsiye istemişti.⁴⁹³ Neticede onların tavsiyesini dikkate alan knez on ihtiyatlı adamını deneyim için farklı ülkelere gönderdi. Knezin gönderdiği bu elçiler Bulgarların ülkesinde mabedlerin yetersiz olduğunu, duaların soluk ve insanların yüzlerin kederli olduğunu gördüler. Alman Katoliklerin topraklarında insanların ritüellerle ibadet edenlerini gördüler. İstanbul’a geldiklerinde ise imparatorun emri ile Vladimir’in adamları Ayasofya Kilisesi’ne götürüldüler. Kilisenin ihtişamı ile büyülenen Ruslar, Tanrı’nın sanki burada yaşadığı ve doğrudan insanlarla bağlantılı olduğu düşüncesine kapıldılar. Böylelikle Kiev’e dönen elçiler Vladimir’e Bizans’ta gördüklerini büyük beğeniyle anlatarak, onların inançlarından başka inancı kabul etmek istemediklerini belirttiler. Ayrıca elçilerin bu

⁴⁹¹ PVL (Lavrentiy), s. 58-59; PVL (Laurentian), s. 97; İL, s. 71-72; V. NL, s. 59-60; LVS, s. 124-125; SPL, s. 26; LPS, s. 24; NKL, s. 44-45; NLD, s. 33; Tatishchev, II, s. 58; Rapov, s. 215; Pchelov, Rurikovichi, s. 102.

⁴⁹² PVL (Lavrentiy), s. 59; PVL (Laurentian), s. 97-98; İL, s. 73-74; V. NL, s. 60-61; LVS, s. 125-126; SPL, s. 26; LPS, s. 24-25; NKL, s. 45-46; NLD, s. 33-34; Karamzin, I, s.149; Karpov, Vladimir Svyatoy, s. 174.

⁴⁹³ Karamzin, I, s.150; Petrukhin, Nacalo, s. 232; Karpov, Vladimir Svyatoslav, s. 178; Pchelov, Rurikovichi, s. 102.

isteğini destekleyen diğer boyarlar ve şehir büyükleri Vladimir'e şöyle demişlerdi: *"Greklerin inancı diğerlerinden iyi olmasaydı babaannen Olga zamanında onu kabul etmezdi."* Böylelikle Vladimir uzun süren araştırma ve incelemeden sonra 988 senesinde Hristiyanlığı kabul etmeye karar vermiştir.⁴⁹⁴

PVL (Lavrentiy)'de Vladimir Svyatoslav'ın din seçimi hakkında bulunan 986 ve 987 yılına ait efsanevi hikayenin doğruluğu bazı araştırmacılar tarafından kabul edilmemektedir. Şöyle ki bazılarına göre bu hikaye Hazar Kağanı Joseph'in mektubunda yer alan Hazarların din seçimi hakkındaki efsanenin değişikliğe uğramış halidir. Bu efsaneye göre Hazar kağanı din seçimi yapmadan önce, onu Müslüman, Hristiyan hükümdarların elçileri ve Yahudiler tarafında gönderilen bir bilgin ziyaret etmiştir.⁴⁹⁵ Elçilerin her biri kendi dininin avantajları hakkında Hazar kağanına açıklama yapmış. Kağan Yahudiliği kabul etmek istemiştir. Vladimir'in hikayesinde ise Bizanslı filozofun diğer inançların eksikliğinden bahsederek Vladimir'i ikna etmesi açıkça garipdir. Zira bir paganın bir dinin avantajlarını ve eksikliklerini anlaması hayli zor meseledir. Bizim bakış açımıza göre, Vladimir'in Ortodoksluğu kabul etmesi, yalnızca ve yalnızca politik çıkarlar ile alakalı olmuştur. Şöyle ki hikayede anlatılan içki, domuz eti ve tavşan eti yemememek gibi durumların olması, bir devlet idarecisinin kararını etkileyemezdi diye düşünmekteyiz. Ayrıca Katolik Almanların inancı, Ortodoks inancından da çok farklı değildir. Belli ki knez Ortodoks Hristiyanlığı, Bizans ile politik bağların daha da kuvvetli olmasını istediğinden dolayı tercih etmiştir.

Knez Vladimir'in Ortodoks Hristiyanlığını kabul etmesi Rus tarihinde yalnızca paganlıktan tek Tanrılı dine geçiş olarak kabul edilmemelidir. Zira bahsi geçen dönemde Vareg-Ruslar tarafından resmen Ortodoks Hristiyanlığının kabul edilmesi, Kiev Devleti ile Bizans İmparatorluğu arasında politik çıkarlar ve dinî birlik hususunun dışında iki taraf için ziyadesiyle yeni bir akrabalık ilişkisinin başlangıcına yol açmıştır. Knez Vladimir'in Bizans Prensesi Anna ile evlenmek istemesi iki hanedan arasındaki ilk evlilik bağı olacaktır. Böylelikle Vladimir hem Hristiyanlığı

⁴⁹⁴ **PVL (Lavrentiy)**, s. 72-74; **PVL (Laurentian)**, s. 110-111; Tatishchev, II, s. 59-60; Vernardsky, Trk. trc., s. 59; Karpov, **Valdimir Svyatoy**, s. 180-181.

⁴⁹⁵ Markov, s. 40.

resmî şekilde kabul ederek, hem de Bizans hanedanına mensup bir prensesle evlenerek Kiev Knezliği'ne önemli yenilikler yaşatan bir tarihi şahsiyet olmuştur.

Hıristiyanlığı kabul etmeden önce Vladimir ile Bizans İmparatorluğu arasında bazı politik vukuatlar yaşanmıştı. Şöyle ki 987 ve 989 yılları gerçekleşen olaylarda Kiev Devleti'ni Bizans'a hem yandaş, hemde düşman pozisyonunda görebilmekteyiz. İmparator II. Basileios'un Bardas Phokas'ı yenebilmek için Knez Vladimir'den yardım almış, diğer taraftan ise imparatorun içinde bulunduğu durumdan faydalanan Vladimir Bizans şehri Korson'u ele geçirmiştir. Şöyle ki Bizans İmparatorluğu Ioanne Çimiskes'in ölümünden sonra sıkıntılı bir döneme girmişti. Zira merkezi yönetim ile Asya askerî aristokratisi arasında bir mücadele durumu söz konusuydu. Diğer taraftan ise Bulgarlar Tuna Bulgaristan'ı, Makedonya ve Tesalya'nın büyük kısmını geri almışlardır. Bardas Skleros ve Bardas Phokas'ın isyan ederek ve kendilerini II. Basileios ve VIII. Konsatantinos'a karşı müşterek imparator ilan etmeleri durumu daha da zorlaştırmıştı. Bu zor durumdan kurtulmak için II. Basileios, Knez Vladimir'den yardım istemek niyetiyle bir elçi heyeti gönderdi. Bu elçi heyeti bir ay sonra knezin olumlu cevabıyla geri döndü. Fakat knez bu yardım karşısında Bizans Prensesi Anna'nın kendine eş olarak verilmesini istiyordu. Vladimir'in bu isteği, çaresiz kalan imparator tarafından, knezin vaftiz olunması şartı ile kabul edildi. Böylelikle knez 988 ilkbaharında 6000 kişiden oluşan Varg-Rus Drujinasını Bizans'a gönderdi.⁴⁹⁶ Böylelikle Varg-Rusların yardımı sayesinde II. Basileios 13 Nisan 989'da Abydos'ta vuku bulan savaşta zafer elde ederek bu tehlikeyi bertaraf etti Bu olaydan sonra Varg-Rus drujinası Bizans'da kalmış ve diğer Vargler (Norman) ile bir araya gelerek Bizans ordusunda önemli role sahip olmuşlardır.⁴⁹⁷

Anna'nın Vladimir ile evlenmek istememesi iki taraf arasında yapılan evlilik anlaşmasının gecikmesine neden olmuştur. Bu durumdan memnun kalmayan

⁴⁹⁶ Ostrogorsky, Rşç. trc., s. 381; a. mlf. Trk. trc., s. 282; John Julius Norwich, **Bizans II: Yükseliş Dönemi (803-1081)**, (Trk. trc. Selen H. Riegel), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2013, s. 194; Tolochko, s. 153; Oleynikov, s. 14.

⁴⁹⁷ Skylitzes, s. 319; Zonaras, s. 35-36; Tugay, s. 102; Levchenko, **Ocherki**, s. 356-357; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 215; Norwich, s. 194-198; Oleynikov, s. 12; Ebru Altan, "Bizans'ın Bulgaristan'ı İlhakı (976-1018) Üzerine Bir Değerlendirme", **The Legends Journal of European History Studies**, I, 2020, s. 6.

Knez Vladimir 988-989'da⁴⁹⁸ Kırım'da Bizans'a ait Korson şehri üzerine bir sefer düzenlemeye karar verdi.⁴⁹⁹ Politik hedef olarak belirlenen mıntıkaya ulaşmak için gemilerle yola koyulan Vareg-Rus ordusu şehir limanına veya Korson körfezine ulaştıktan sonra, knezlerinin emiriyle gemilerden inip her taraftan şehri kuşatma altına aldılar. Özgürlüklerine bağlı olan Korson halkı düşmana karşı çıkararak şehri korumaya çalıştı. Halkın pes etmek niyetinde olmadığını gören Vladimir onları tehdit ederek, eğer bana teslim olmasanız şehir üç yıl kuşatmaya devam edeceğim dedi.⁵⁰⁰ Sonunda, halkın tepkisine ve direnmesine rağmen Vladimir Korson'u ele geçirmiştir. Kerson'un Vareg-Ruslar tarafından zapt edilmesi ile ilgili *PVL (Lavrentiy)*'de bulunan kayıtlar hayli ilginçtir. Yazar, Korsonlu Anastas isimli bir şahısdan bahsederek onun yardımı ile Vareg-Rusların bu savaşı kazandığını belirtmektedir. Anlatılan hikayeye göre Anastas'ın Vareg-Ruslara attığı ok üzerinde şu mesaj vardı: "*Senden doğuda (bulunan) kuyulardan (şehre) borularla su geliyor, onları kaz ve (suyun gelişini) engelle.*"⁵⁰¹ Anastas'ın bu yazdıklarını yapan Vladimir, şehir halkını susuz bırakınca çaresiz kalan halk sonunda teslim olmak zorunda kalmıştır. Vladimir drujinası ile birlikte şehre girdikten sonra Bizans İmparatoru'na tehdit tarzında bir haber göndererek, kız kardeşi Anna kendisi ile evlenmediği takdirde İstanbul'u da tıpkı Korson gibi ele geçireceğini söyler. Anna knez Vladimir ile yapılacak izdivaca razı olmadığını beyan etse de, kardeşleri onu ikna ederler. Zira Vareg-Rus düşmanları ile akrabalık ilişkisinde bulunmaları onlar için olumlu olacaktı, hem kendilerine tehlike oluşturan düşmanlık ortadan kalkacak hem de Korson'u geri alacaklardı.

Böylelikle Makedonya Hanedanı Prensesi Anna İstanbul'dan papazlar ile birlikte Vladimir'in yanına gönderildi. Zira anlaşmanın içerdiği gibi nikahdan önce Vladimir'in vaftiz olunması gerekiyordu. Bu olayda dikkat etmemiz gereken nokta Anna'nın ilk önce Korson veya Kiev'e gitmesidir. Bu meseleye dair bilgiler çelişkili olduğundan dolayı kesin kanaata varmak hayli zordur. Mesela *PVL (Lavrentiy)*'de ve

⁴⁹⁸ Knez Vladimir'in Korson üzerine yaptığı saldırının Abydos savaşından sonra gerçekleştiği belirtilir. Bu nedenden onun 989'da Korson'a sefer yaptığına dair görüş daha makuldur, bkz. Levchenko, **Ocherki**, s. 360; Kuzmin, **Ruskiye Letopisi**, s. 113; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 214.

⁴⁹⁹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 74; **PVL (Laurentian)**, s. 111; Ostrogorsky, Rşç. trc., s. 381; a. mlf. Trk, trc., s. 282; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, 176.

⁵⁰⁰ **PVL (Lavrentiy)**, s. 75; **PVL (Laurentian)**, s. 111-112; Karamzin, I, s. 151.

⁵⁰¹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 75; **PVL (Laurentian)**, s. 112; Karamzin, I, s. 151; Tatishchev, II, s. 61; Levchenko, **Ocherki**, s. 361.

bu yıllığı kaynak olarak kullanan Karamzin'in *Rusya Tarihi* isimli çalışmasında Anna'nın ilk Korson'a geldiği belirtilmektedir.⁵⁰² Buluşma noktasının Kiev olduğunu söyleyenler de vardır. Ancak Vladimir'in Korson'u ele geçirdiğini ve bu şehirden Bizans İmparatoru'na tehdit mektubu gönderdiğini dikkate alırsak, o zaman Anna'nın ilk önce Kiev'e değil de, o sırada müstakbel eşinin bulunduğu şehre geliyor olmasının daha mantıklı olduğunu görürüz. Ayrıca elimizde kesin tarih olmasa bile knezin vaftiz olunma tarihinin 988 ve 989 yılları arasında gerçekleştiği bilinmektedir.⁵⁰³ Vladimir'in Hristiyan ismi Vasily idi.⁵⁰⁴ Ayrıca onunla birlikte drujinası da vaftiz edilmişti. Böylelikle yeni Rus kilisesi İstanbul Patrikliği'ne tabi olmuş ve Bizans tarafından gönderilen metropolitler tarafından idare olunmaya başlamıştır.⁵⁰⁵

Kiev'e geri döndükten sonra, Vladimir'in emri üzere tüm putlar tahrip edilmiş, Perun'un idolü de nehre atılmıştır. Bunu takiben Kievliler Dinyeper'in kıyısına toplanarak birkaç gün içerisinde vaftiz edilmişlerdi. Ayrıca Perun ve diğer tanrıların putları olan tepede Vasiliy Kilisesi inşa edilmiştir. Böylelikle Rus topraklarında Hristiyanlık resmî olarak yayılmaya başlamıştır.⁵⁰⁶

Vladimir'in Hristiyanlığı kabul ettikten sonra Anna ile evliliği, knezi sadece Bizans İmparatorluk ailesinin akrabası yapmakla kalmadı, aynı zamanda Rurikoviç hanedanının, statü açısından Hristiyan dünyasının en yüksek monarşisi olan Bizans ile bağlarını güçlendirdi. Vladimir'in bu evliliği neredeyse 22-23 yıl sürdü. Zira Anna'nın 1011 senesinde vefat ettiği bilinmektedir.⁵⁰⁷ John Julius Norwich'e göre, Anna 25 yaşındayken Vladimir ile evlenmişti. Bu durumda o öldüğünde 47 veya 48 yaşında idi.⁵⁰⁸

2.3.3. Knez Vladimir'in Peçeneklerle Mücadelesi ve Ölümü

⁵⁰² PVL (Lavrentiy), s. 75-76; PVL (Laurentian), s. 112-113.

⁵⁰³ Ayrıca Vladimir'in 987'de vaftiz olunmasına dair görüş vardır, bkz. Levchenko, Ocherki, s. 346.

⁵⁰⁴ Pchelov, Rurikovichi, s. 103.

⁵⁰⁵ Ostrogorsky, Rşç. trc., s. 382; a. mlf. Trk. trc., s. 283.

⁵⁰⁶ Levchenko, Ocherki, s. 370; Pchelov, Rurikovichi, s. 103.

⁵⁰⁷ Karamzin, I, s.159.

⁵⁰⁸ Norwich, s. 198.

992 senesinde Knez Vladimir'in Hırvat ve Peçeneklerle ihtilaf yaşadığını bilmekteyiz. Şöyle ki Sedmigrad bölgesi ve Galiçya sınırlarında yaşadıkları düşünülen Hırvatlar⁵⁰⁹ ile savaş halinde olan Vladimir, Kiev Devleti'nin iç idaresine odaklanmaktaydı. Fakat yaşanan bu münakaşada iki taraf arasında barış yapıldığı veya Vladimir'in Hırvatları yendiği düşünülmektedir.⁵¹⁰

Bundan sonra knez Kiev Devleti'ne baskınlar yaparak etrafı tahrip eden Peçeneklere karşı harekete geçti.⁵¹¹ Zira uzun yıllardır Peçenekler Vareg-Ruslara tehlike oluşturmaktaydılar. Ayrıca onlar Rusların Karadenize çıkış noktasına engeller oluşturmaktaydılar ve bu durum Rusların Bizans'la olan ticarî ilişkilerine negatif etki yapıyordu. Özellikle de nehir boyunca yapılan Bizans-Vareg ticaretini tehdit ediyorlar. Zira Dinyeper'in kayalık kısımlardan geçerken Peçeneklerin saldırısına maruz kalıyorlardı.⁵¹²

Trubezh kıyısında Peçenekleri karşılayan Vladimir'in Vareg-Rus kuvvetleri zafer elde etmişlerdir.⁵¹³ Knez Vladimir bu zaferi, Rus Devleti'ni Peçeneklerin

⁵⁰⁹ A. Karpov Knez Vladimir'in savaştığı Hırvatların Dinyester ve Prut Nehirleri arasında olan bölgede yaşayan Doğu Slav kabilelerinden olduklarını ve günümüzde Balkan Yarımadası'nın kuzeyinde Sava Nehri havzasında yaşayan Hırvatlar ile adları dışında ortak yanları yoktur diye belirtmektedir, bkz. Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 310.

⁵¹⁰ Karamzin, I, s. 155; Tatishchev, II, s. 65; Lomonosov, s. 141.

⁵¹¹ Peçenekler Sula (Dinyeperin sol kıyısı) taraftan gelerek Kiev'i yağmaladılar, bkz. Karamzin, I, s. 155; Tatishchev, II, s. 65; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 312.

⁵¹² Kurat, **Rusya Tarihi**, s. 34; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 309.

⁵¹³ Anlatıldığına göre Knez Vladimir Trubezh kıyısında Peçenekleri karşıladı. Peçenek ordusu nehrin arkasındaydı ve onların hükümdarı Knez Vladimir'i karaya çağırarak aralarındaki bu savaşı sonlandırmak için bir teklifte bulundu. Teklife göre her biri kendi adamlarından bir bogatır (yani yiğit) seçecek ve bu iki kişi birbiriyle dövüşecekti. Peçeneklerin hükümdarı, Rus bogatırı bizden olanı öldürürse, üç yıl boyunca sizinle savaşmamayı taahhüt ediyoruz, fakat bizim bogatır zafer elde ederse, o zaman toprağınızı üç yıl boyunca tahrip edeceğiz. Vladimir bu teklifi kabul etti ve adamlarına ülkede bu işin üstesinden gelebilecek birini bulmalarını emretti. Fakat böyle biri bulunamayınca knez hayli üzüldü. Sonra Vladimir'in yanına yaşlı bir adam gelip şöyle söyledi: "Dört oğlumla yola çıktım, fakat en küçüğü evde kaldı. Çocukluğundan itibaren hiç kimse onu yenemezdi. Hatta bir gün kalın inek derisini ikiye bölmüştü. Oğluma Peçenekle savaşmayı emredin. Vladimir derhal bu delikanlıyı getirmek için adamını gönderdi. Gelen bu delikanlı deneyim için bir boğa istedi ve sıcak demir dokunuşundan rahatsız olan boğa koşarken bu genç adam bir eliyle boğanın etini kopardı. Ertesi gün korkunç ve dev kadar olan Peçenek boyarı zayıf görünümlü bu genç adamı gördüğünde alay edercesine gülüverdi. Dövüş meydanı seçildikten sonra ise Rus boyarı Peçenek boyarını sağlam şekilde ezerek ölümcül zarbe indirdi. Böylelikle Ruslar zafer elde etmiş oldu, bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 85-86; **PVL (Laurentian)**, s. 119; Karamzin, I, s. 155-156; Tatishchev, II, s. 65-66; Lomonosov, s. 141-142; Karpov, **Vladimir Svyatoy**, s. 313-314.

saldırısından tam olarak kurtarmıyordu. Zira 997’de Knez Vladimir, Novgorod’a gittiği sırada Peçenekler Ruslara saldırarak Belogorod’u yağmalamışlardır.⁵¹⁴

15 Haziran 1015 senesinde Rusya tarihine yenilikler yaşatan Büyük Knez Vladimir 73 yaşında iken heyata veda ediyor.⁵¹⁵ Tıpkı babası Svyatoslav gibi onun da ölümünden sonra oğulları arasında taht mücadelesi başlıyor ve zafer elde eden Yaroslav 1019 senesinden itibaren tahta geçiyor.

⁵¹⁴ Geniş bilgi için bkz. Karamzin, I, s. 158-159; Tatishchev, II, s. 67-69; Lomonosov, s. 143.

⁵¹⁵ Lomonosov, s. 146.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

XI. YÜZYILDAN XIII. YÜZYILIN BAŞLARINA KADAR VAREG-RUSLAR

3.1. Taht Mücadelesi ve Knez Mudrıy (Bilge) Yaroslav'ın İktidar Dönemi (1016-1018, 1019-1054)

3.1.1. Yaroslav ile Büyük Knez Vladimir Arasında Yaşanan Olaylar (1014-1015)

Knez Vladimir vefat etmeden önce Rus Devleti'nin idaresini oğulları arasında paylaştırdı. Buna uygun olarak büyük oğlu Vısheslav'a Novgorod, İziaslav'a Polovets, Svyatopolk'a Turov, Yaroslav'a Rostov (ağabeyinin ölümünden sonra ise Novgorod), Boris'e Rostov (Novgorod Yaroslav'a geçtikten sonra), Gleb'a Murom, Svyatoslav'a Drevlyan, Vsevolod'a Vladimir, Mstislav'a Tumutarakan, Stanislav'a Smolensk, Sudislav'a Pskov, Pogvizd'a ise Volin ve Lutsko eyaletlerinin idaresi geçti.⁵¹⁶

Vısheslav'ın vefatından sonra Novgorod topraklarının idaresini üstlenen Yaroslav, o sıralarda 30 yaşlarında azimli ve hayli deneyimli bir knez idi.⁵¹⁷ Merkezlerden uzakta yer alan Novgorod politik ve ekonomik açıdan çok gelişmiş bir eyalet idi. Böylelikle bölgenin hem coğrafi konumu, hem de sosyal durumu Kiev'den bağımsız idare edilmeye müsait idi. Novgorod'un idaresinde sorumlu olan Yaroslav ise her yıl Kiev'e belli miktarda vergi ödemekle yükümlüydü. Şöyle ki *PVL (Lavrentiy)*'de Yaroslav tarafından Kiev'e ödenilecek olan bu verginin mablağı 2000 griven, Novgorod'da bulunan drujinaya ödenilecek mablağın ise 1000 griven olduğu belirtilmektedir.⁵¹⁸ Ancak Novgorodlulardan düzenli olarak vergi toplamasına rağmen Yaroslav'ın Kiev'e vergi ödemek istememesi babasının gazabına neden oldu. Knez Vladimir'in kendisini cezalandırmak istediğinden haberdar olan Yaroslav, derhal

⁵¹⁶ Yan Dlugosh, s. 235; Lomonosov, s. 144-145; Gumilev, s. 75.

⁵¹⁷ Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 56.

⁵¹⁸ **PVL (Lavrentiy)**, s. 90; **PVL (Laurentian)**, s.124; Karamzin, I, s. 160; Tatishchev, II, s. 70; Lomonosov, s. 145; Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 56, 74; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 252-253.

harekate geçerek *denizin ötesinden*, yani İskandinavya bölgesinden kendisine yardım temin etti.⁵¹⁹

Avrupa'nın en profesyonel İskandinav askerleri uzun zamanlardan beri Vareg-Rus hanedanının askerî güç sağlama kaynağı olduğundan, Knez Yaroslav'ın onlar ile iş birliği yapması doğaldı. Ayrıca Yaroslav'ın babasına karşı yalnızca Vareglerden değil, aynı zamanda Peçeneklerden de askerî yardım sağladığı söylenir.⁵²⁰ Bu dönemde Kiev Knezliği ile Peçenekler arasında bir takım çatışmalar yaşanıyor ve bu durum Knez Vladimir'e karşı çıkan oğluna Peçeneklerin belli bir ücret karşılığında askerî hizmet vermesini mümkün kılmaktadır.

Ayrıca Yaroslav'ın Kiev'e vergi ödemekten kaçınması, onun daha önceden kuzey ile bazı temasının olduğunun göstergesidir. O, muhakkak Kiev'e vergi ödemediği takdirde babasının üzerine saldıracağını biliyordu ve buna rağmen böyle bir eylemde bulunması, onun güvendiği birilerin olduğunu (yani ücretli Vareg muhafızları) göstermektedir.

Varegler dediğimizde akıllara ilk önce İsveçliler, Danimarkalılar ve Norveçliler geliyorsa eğer, o zaman Yaroslav'ın bunlardan hangilerini yardıma çağırması olabileceğini düşünmemiz icab eder. Şöyle ki Novgorod'a en yakın İsveçliler olduğu için birçok tarihçi bu faktöre dayanarak, Yaroslav'ın İsveç-Vareg askerî kitalarından yardım aldığını beyan etmektedir. Fakat İsveç-Vareg askerî birliklerine Norveç ve Danimarka Vareglerinin de katılabilme olasılığı dikkate alınmalıdır diye düşünmekteyiz. Bu durumda Yaroslav'ın drujinasına çoğunlukla İsveç, azlıkla ise Norveç ve Danimarka-Vareglerin katıldığını farz edebiliriz.

Böylelikle Vladimir'in teklifini kabul eden Vareg askerleri, 1015 ilkbahar sonu veya yazın başında Novgorod'a geldiler.⁵²¹ Fakat Vladimir'in hastalanması ve bunu takiben 15 Temmuz'da hayatını kaybetmesi, olayların akışına farklı yönden etki yapıyor.⁵²² Şöyle ki bu ölüm Kiev Devleti'nin iç siyasetinde kaotik olayların

⁵¹⁹ Karamzin, I, s. 160; Lomonosov, s. 145, Karpov, **Yaroslav Mudriy**, s. 75.

⁵²⁰ Yan Dlugosh, s. 236; Karpov, **Yaroslav Mudriy**, s. 76.

⁵²¹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 90; **PVL (Laurentian)**, s. 124.

⁵²² **PVL (Lavrentiy)**, s. 90; **PVL (Laurentian)**, s. 124; Karamzin, I, s. 160; Lomonosov, s. 146; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 253.

doğmasına neden oluyor. Böylelikle Vladimir'in oğulları ve torunları arasında taht uğrunda senelerce sürecek olan mücadeleler başladı.

3.1.2. Kiev Devleti'nde Taht Mücadelesi (1015-1019) ve İsveç ve Rus Hanedanları Arasında Yapılan İlk İzdivaç (1018-1019)

Knez Vladimir sağlığında topraklarını oğulları arasında paylaşmasına rağmen, oğlu Boris'i veliaht olarak görüyordu. Fakat babasının ölümünden önce Boris Peçeneklere karşı mücadele etmekle görevlendirilmişti. Böylelikle oluşan bu durum onu Kiev'in Büyük Knezi olma imkanından mahrum bırakmıştı. Zira Rurikoviç Hanedanı'nın büyüğü olarak, Vladimir'in defin merasimine gelen Svyatopolk vakit kaybetmeden kendini Kiev'in yeni knezi ilan etti. Ancak bu durumdan pek memnun olmayan Kievliler Boris'in knezleri olmasını yeğliyordular. Bu durumdan rahatsız olan Svyatopolk, kendisi için tehlike oluşturan Boris ve Gleb'i öldürme kararı aldı ve vakit kazanmak için babasının ölüm haberinin kardeşlerine ulaşmasını engelledi.⁵²³ Böylelikle Svyatopolk hem kardeşlerinin aynı anda üzerine saldırılarından kurtulmuş, hem de onları birer birer öldürmek için zaman kazanmıştı.

Boris kardeşinin tahtı ele geçirdiğini öğrendiğinde mücadele etmeden Svyatopolk'a itaat etmeyi tercih ederek Murom'a çekiliverdi.⁵²⁴ Fakat buna rağmen Svyatopolk ona acımayarak adamlarına Boris'i öldürmelerini emretti. Böylelikle Alta'da bulunan Boris büyük kardeşinin emri üzere katledildi.⁵²⁵ Bundan sonra Svyatopolk'un sıradaki kurbanı diğer kardeşi Gleb'in akibeti de Boris gibi oldu.⁵²⁶

Belirtmemiz icab eder ki, Gleb ve Boris Vladimir'in Bizans Prensesi Anna'dan olan oğulları idi ve Svyatopolk'un ilk önce onları aradan kaldırması tesadüf değil iyi planlanmış bir eylemdi. Zira anne tarafından Bizans ile akrabalık ilişkilerinin bulunması onları Svyatopolk için tehlikeli kılıyordu. Büyük ihtimalle Boris ve Gleb'in

⁵²³ PVL (Lavrentiy), s. 90; PVL (Laurentian), s. 124.

⁵²⁴ Tatishchev, II, s. 71; Tugay, s.124.

⁵²⁵ PVL (Lavrentiy), s. 92-93; PVL (Laurentian), s. 126-127; Karpov, Yaroslav Mudriy, s. 93-95.

⁵²⁶ Tatishchev, II, s. 72; Levchenko, Ocherki, s. 386.

Bizans'ın desteğiyle tahtı ele geçirebileceklerini düşünerek, önce onlardan kurtulmak istemiştir.

Rus topraklarının tek sahibi olmayı kendine hedef olarak belirleyen Svyatopolk bunu takiben diğer kardeşi Svyatoslav'ın öldürülmesini emretti. Bu sırada babasının ölümünden haberdar olamayan Yaroslav ise yardım için çağırdığı Varegler ile uğraşmaktaydı.⁵²⁷ Zira onların Novgorod'da sebep oldukları vahşet, şehir halkının ayaklanmasına ve ayrıca Vareglerin Poromon Dvor'da⁵²⁸ taarruza uğramalarına neden olmuştu.⁵²⁹ Bu sırada Yaroslav, kız kardeşi Predoslava tarafından gönderilen bir mektup vasıtasıyla Kiev'de olup bitenden haberdar oldu; kardeşi bu mektubunda *“Senin baban öldü, Svyatopolk ise Kiev'de (tahta) oturuyor, Boris'i öldürdü , Gleb için ise adamlarını gönderdi, ona çok dikkat et.”* diye yazarak kendisini uyarmıştı. Böylelikle şimdi Svyatopolk'a karşı koyabilmek için Yaroslav, yine Vareg kıtalarına ihtiyaç duydu.⁵³⁰

Aslında Svyatopolk'un kardeşlerini katletmesi Yaroslav'a harekete geçmek için iyi bir bahane sunmuştu; çünkü kendisi de Büyük Knez makamında hak iddia ediyordu. Böylelikle Kiev tahtına giden yolda kendisine büyük engel teşkil eden Svyatopolk'dan kurtulması şarttı.

Bazı Eski Rus Yıllıklarına göre Yaroslav'ın üzerine saldırmak için yola koyulduğunu öğrenen Svyatopolk, derhal Ruslar ve Peçeneklerden oluşan askerî kuvvetlerini topladı. Yaroslav'ın ordusu ise 1000 ücretli Vareg ve 40.000 diğer askerlerden (yani Slavlardan) oluşmaktaydı.⁵³¹ Fakat söylememiz gerekir ki *SPL* ve *EL*'de Novgorod knezinin ordusunda 31.000 asker (1000 Vareg ve 30.000 diğerleri)

⁵²⁷ **PVL (Lavrentiy)**, s. 97; **PVL (Laurentian)**, s.130-131; Gumilev, s. 76-77.

⁵²⁸ Geniş bilgi için bkz. Y.A. Gordiyenko, “Gde Bıl Prmon' Dvor?”, **Vspomogatelnye İstorisheskie Distiplini**, XXXV, DB, Sankt-Peterburg 2016, s. 11-34.

⁵²⁹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 97; **PVL (Laurentian)**, s.130; **İL**, s. 127-128; **V. NL**, s. 108; **LVS**, s. 173; **SPL**, s. 42; **NLD**, s. 49; Melnikova, s. 316.

⁵³⁰ **PVL (Lavrentiy)**, s. 97; **PVL (Laurentian)**, s.131; **İL**, s. 127-128; **V. NL**, s. 108; **LVS**, s. 173-174; **SPL**, s. 42; **NLD**, s. 49; Tatishchev, II, s. 71.

⁵³¹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 97-98; **PVL (Laurentian)**, s.131; **İL**, s. 127-129; **V. NL**, s. 108-109; **LVS**, s. 174; **NKL**, s. 61; **NLD**, s. 49; Tatishchev, II, s. 73; Karpov, **Yaroslav Mudriy**, s. 114; Pyotr Sergeyevich Stefanovich, “K Voprosu o Ponyatii Rus' v Drevneyshem Letopisanii”, **Slovene**, bs. 7, sy. 2, y.y., 2018, s. 372.

olduğu kaydedilmektedir.⁵³² Nihayetinde 1016'da iki kardeşin ordusu Lubech'de,⁵³³ Dinyeper'in kıyısında karşı karşıya geliyor. Kaynaklarda her iki tarafın hemen saldırıya geçmedikleri ifade edilmektedir. Şöyle ki bazı Eski Rus Yıllıklarının ve Jan Dlugosz'un kayıtlarına göre taraflar üç ay boyunca saldırıya geçmeden beklemişlerdir.⁵³⁴ Nihayetinde bu sakinlik Yaropolk'un drujinası tarafından bozuldu ve düşman yenilgiye uğratıldı. Mağlup olan Svyatopolk ise kayınpederi Polonya Kralı Cesur Boleslav'ın yanına kaçarak, ondan Yaroslav'a karşı çıkabilmek için yardım istedi.⁵³⁵ Böylelikle Boleslav damadını Kiev tahtında tutabilmek için 1019 kadar Yaroslav ile mücadeleyi sürdürdü.

1015'de İmparator II. Henry (1002-1024), Polonya Kralı Cesur Boleslava karşı savaş ilan etti. Almanya ve Polonya arasında oluşan bu durumdan yararlanmaya çalışan Knez Yaroslav, II. Henry ile Polonya'ya karşı anlaşma yaptı.⁵³⁶ Fakat Alman ve Rus tarafları istedikleri sonuca ulaşamadılar. Çünkü deneyimli Polonya kralı ilk olarak gücünü öncelik verdiği imparatora, yani batı sınırlarına karşı yöneltti ve aynı zamanda Yaroslav'ın üzerine Peçenekleri gönderdi.⁵³⁷ Böylelikle Yaroslav Peçenekler ile uğraştığı sırada Cesur Boleslav batıdan gelen düşmanını bozguna uğrattı. Neticede 30 Ocak 1018'de Alman ile Polonya arasında bir anlaşma imzalandı.⁵³⁸ Bunu takiben Boleslav damadı ile birlikte doğuya ilerledi. Artık Alman İmparatorundan destek alamayacağını anlayan Yaroslav, çareyi Danimarka ve İngiltere Kralı I. Knut ile hanedan evliliği üzerinden anlaşma yapmakta gördü. Böylelikle I. Knut, kız kardeşi Estrid'i Novgorod Knezi Yaroslav'ın oğlu İlya ile evlendirdi.⁵³⁹ Boleslav ise Rus topraklarına karşı büyük bir askerî koalisyon oluşturmayı başardı. Bu koalisyon

⁵³² EL, s. 18; SPL, s. 42.

⁵³³ Ukrayna'nın Çernigov bölgesinde yer alan bir kasabadır. Eski zamanlarda Dinyeper kıyısında yer alan şehirlerin en eskilerinden olmuştur.

⁵³⁴ PVL (Lavrentiy), s. 98; PVL (Laurentian), s. 131; V. NL, s. 109; EL, s. 18; LVS, s. 174; SPL, s. 42; NKL, s. 61; NLD, s. 49; Yan Dlugosh, s. 237; Karpov, Yaroslav Mudriy, s. 122.

⁵³⁵ Yan Dlugosh, s. 237; Levchenko, Ocherki, s. 386; Karpov, Yaroslav Mudriy, s. 128; Gumilev, s. 77.

⁵³⁶ Tugay, s. 126; Karpov, Yaroslav Mudriy, s. 136-137; Tsvetkov, Epokha Edinstva, s. 299.

⁵³⁷ Tugay, s. 126; Tsvetkov, Epokha Edinstva, s. 301.

⁵³⁸ Karpov, Yaroslav Mudriy, s. 139.

⁵³⁹ Bremensky, s. 121; Tsvetkov, Epokha Edinstva, s. 304.

kuvvetleri 3000-4000 civarında Polonya, 300 Sakson (Alman), 500 Macar ve 1000 Peçenek askerinden oluşmaktaydı.⁵⁴⁰

Böylelikle 22 Temmuz 1018'de taraflar arasında Buga'da bir savaş yaşandı. Aktarılan bilgilere göre, Yaroslav'ın Polonyalılara karşı savaşan askerî birliği Ruslar, Varegler ve Slavlardan oluşuyordu.⁵⁴¹ Görüldüğü gibi Lubech Savaşı'ndan farklı olarak bu kez Ruslar Yaropolk'un tarafında savaşıyorlardı. Büyük ihtimalle Kievliler Lubech'deki yenilgiden sonra kazananın yanında olmayı tercih etmişlerdir. Ayrıca Eski Rus Yıllıklarından farklı olarak Dlugozs, Peçeneklerin de Yaropolk'un ordusunda olduklarını belirtiyor.⁵⁴² Şöyle ki bu savaş Svatopolk ve Yaroslav arasında yaşanan çatışmanın en kritik noktası idi. Zira sonuç olarak Yaroslav Buga'da yenilgiye uğrayarak, dört mujunun (yakın adamının) refakatiyle Novgorod'a kaçmak zorunda kaldı.⁵⁴³ Novgorod'a vardıktan sonra Yaroslav *denizin ötesine* kaçmayı planladı, ancak anneanesi Malusha'nın yeğeni Konstantin Dobrinich, Novgorod halkı ile birlikte "*Yaroslav'ın teknesini parçaladı*" ve Kiev uğrunda mücadeleye devam etmek için aralarında para toplamaya karar verdiler.⁵⁴⁴ Şöyle ki her muj dört kun, bekçilerden on ve boyarlardan on sekiz griven (o zaman atın maliyeti 2-3 grivendi) toplandı.⁵⁴⁵ Toplanan bu paraya yeni Vareg muhafızları kiralandı ve Yaroslav Kiev'e gitti.

Bu süre zarfında, Yaroslav'ın uluslararası faaliyetinin iki ana yönü ortaya çıkıyor; öncelikle ihtiyaç duyduğu askerî kuvvetleri toplamak ve ikinci olarak Boleslav'ı etkisiz hale getirmek. Yaroslav için ana askerî güç kaynağı elbette İsveç'ti ve bu nedenden dolayı, Svealand hükümdarıyla ilişkileri güçlendirmek onun için acil bir görevdi. Ayrıca XI. yüzyılın başından itibaren *özgür* Vikinglerin sayısı yavaş yavaş azalmaya başlar, zira artık çoğu profesyonel savaşçı Svein ve Knut'un kampanyalarına katılarak, konungların drujinasında hizmet etmeyi yeğliyorlardı.⁵⁴⁶ Bu nedenden dolayı artık ücretli Vareg muhafızların kiralanması hayli zorlaşıyordu. Bu durumda

⁵⁴⁰ Merzeburgsky, s. 182; Karpov, **Yaroslav Mudriy**, s. 142; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 304.

⁵⁴¹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 98; **PVL (Laurentian)**, s. 132; Stefanovich, s. 373.

⁵⁴² Yan Dlugosh, s. 238.

⁵⁴³ Yan Dlugosh, s. 239-240; Levchenko, **Ocherki**, s. 386; Karpov, **Yaroslav Mudriy**, s. 150; Gumilev, s. 78; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 305.

⁵⁴⁴ **PVL (Lavrentiy)**, s. 98; **PVL (Laurentian)**, s. 132; Tatishchev, II, s. 74; Gumilev, s. 78; Stefanovich, s. 373.

⁵⁴⁵ **PVL (Lavrentiy)**, s. 98; **PVL (Laurentian)**, s. 132; Karpov, **Yaroslav Mudriy**, s. 163.

⁵⁴⁶ Melnikova, s. 316.

Yaroslav'ın tek çaresi Svealand konungları ile düzenli ve sağlam ilişkiler kurmaktır. Yarapolk bu meseleyi Ortaçağ dönemine özgü bir yöntemle, yani evlilik politikası ile halletmeyi tercih etti. Böylelikle İsveç konungunun kızı ile evlenmeyi düşündü. Ayrıca belirtmemiz icab eder ki bu evlilik Yaroslav'ın ilk eşi Anna'nın ölümünden sonra gerçekleşmiştir.

Böylelikle Svealand Olav Sjetkonung'un kızı İngigerd ile evlenmeyi düşünen Yaroslav İskandinavya'ya iki kez elçi heyeti gönderdi. Birinci gelen heyet, Olav'ın bu evliliğe karşı temel tutumunu açıklığa kavuşturdu. Böylelikle Olav kızı ile Yaroslav'ın evliliğini olumlu karşıladığı için bir sene sonra ikinci heyet yine onun yanına gelerek, konungun sözünü tutup tutmayacağını ve kızı İngigerd ile Yaroslav'ın gelecek sene yaz mevsiminde evlenip evlenmeyeceğini karara bağladı.⁵⁴⁷ Yaroslav ile evlenmeye meyilli olmayan, ancak babasına karşı çıkmaya cesaret etmeyen İngigerd razı olur.⁵⁴⁸ Ancak İngigerd buna karşılık düğün hediyesi olarak *Ladoga Jarl'in*⁵⁴⁹ oluşturulmasını ve yönetimini Gautland Jarse Rögnwald'a verilmesini istemiştir.⁵⁵⁰ Büyükelçiler, evlilik koşulları üzerinde anlaşmaya vardıktan sonra, İngigerd Rusya'ya Yaroslav'ın yanına gelmek için yola koyuldu. Bu evliliğin *resmî* doğası kesinlikle ortadadır. Zira büyükelçiliklerin bu meselede rol alması, evlilik koşulları üzerine yapılan müzakereler ve evlilik öncesi bir anlaşma yapılması bunu göstermektedir. Yapılan bu evlilik anlaşması bir yıldan fazla süren karmaşık bir prosedür olmuştur. Yaroslav'ın Rusya'nın önemli kuzeybatı kapıları olan Ladoga ve etrafını bir yabancıya bırakması ilk bakışta tehlikeli görünmektedir. Fakat Yaroslav tarafından alınan bu karar aslında Ladoga gibi mühim bir mntakayı İsveçlilerin saldırısından koruyacaktı. Zira İsveçliler Prensesleri İngigerd'in topraklarını taarruz edemezlerdi.

⁵⁴⁷ Djakson, s. 64; Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 168.

⁵⁴⁸ İngigerd'in knez ile evlenmek istememe sebebi Norveç Konungu Olav idi. Çünkü 1018'de Norveç Konungu Olav ve İngigerd nişanlanmışlardı. Fakat babası sözünde durmayarak, kızını Knez Yaroslav ile evlendiriyor. Norveç Konungu Olav ise Şubat 1019'da İngigerd'in küçük kız kardeşi Astrid ile evleniyor, bkz. Djakson, s. 63-64; Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 166, 168.

⁵⁴⁹

⁵⁵⁰ Djakson, s. 64; Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 168-169; Lebedev, s. 517; Melnikova, s. 317-318.

1019 yaz aylarında İngigerd'in⁵⁵¹ Rusya'ya gelişi çok gergin bir zamana denk geliyor.⁵⁵² Zira Kiev'in ikinci kez Svyatopolk tarafında ele geçirilmesinden sonra Lehlerin burada sergiledikleri vahşet halkı galeyana getirmiştir. Halkın ayaklandığını gören Cesur Boleslav, vaktiyle Vladimir'in ele geçirdiği Peremiş ve Çerven'i yine Lehistan'ın idaresine dahil etti ve Yarapolk'un Kiev'de bıraktığı hazineyi de yanına alarak Kiev'den ayrıldı.⁵⁵³

Yaroslav ve Svyatopolk arasındaki son savaş 1019 yazında, Alta'da yaşandı. Yenilgiye uğrayan Svyatopolk kaçmak zorunda kalırken *Lyakhy ve Çekler* arasında bulunan bölgede hayatını kaybetti.⁵⁵⁴ Bundan sonra, Yaroslav'ın siyasî durumu istikrar kazandı ve Kiev'e (1023'e kadar) yerleşti.

Neticede Yaroslav'ın 1015-1019'da ilk politik hedefi olan Kiev tahtını ele geçirilme faaliyeti, İsveç'le dostça ilişkilerin kurulmasına neden oldu. Böylelikle knez hem Kiev tahtını elde etti, hem de eşi İngigerd sayesinde İsveç hanedanına yakın olma imkanı kazandı.

3.1.3 Knez Yaroslav ve Mstislav Arasında Yaşanan Taht Mücadelesi: 1022-1036 Yılları Arasında Kiev Devleti

Yaroslav'ın Svyatopolk'u yenmesi, henüz taht mücadelesinin sona erdiği ve Kiev'in tek sahibi olduğu anlamına gelmiyordu. Zira Vladimir'in oğullarından Pskov Knezi Sudislav ve Tumutarakan Knezi Mstislav daha hayattaydılar.⁵⁵⁵ Sudislav Yaroslav'a karşı çıkmak için gereken cesareti toplayamadı. Fakat kardeşinden farklı olarak, Mstislav pek gözü kara ve cesaretli biri idi ve hakkı olan saltanattan kolayca vazgeçmek niyetinde değildi. Böylelikle XI. yüzyılın başlarında Knez Vladimir'in hayatta kalan iki oğlu arasında taht mücadelesinin *ikinci dalga* olarak adlandırabileceğimiz yeni bir aşaması başladı.

⁵⁵¹ Rusya'ya geldikten sonra İngigerd'a İrina ismi veriliyor, bkz. Lebedev, s. 517; Karpov, **Yaroslav Mudriy**, s. 170.;

⁵⁵² Bremensky, s. 48; Djakson, s. 65; Karpov, **Yaroslav Mudriy**, s. 170; Melnikova, s. 317.

⁵⁵³ Melnikova, s. 317.

⁵⁵⁴ Levchenko, **Ocherki**, s. 387.

⁵⁵⁵ Tugay, s. 128.

Knez Yaroslav 1022’de Bereste’ye gittiğinde, Mstislav Tumutarakan’da bulunuyordu ve Kosogların üzerine yürümek niyetine kapılmıştı.⁵⁵⁶ Mstislav’ın bu seferi, *PVL (Lavrentiy)*’de teferruatlı şekilde tasvir edilmektedir. Şöyle ki yıllıkta aktarılan bilgilere göre Kosoglar ile olan çatışmada, her iki tarafın knezi (yani Mstislav ve Rededia) birbirleriyle tek başına dövüşmüşler ve sonuç olarak Mstislav zafer elde etmiştir.⁵⁵⁷

Bunu takiben, yani 1023’te Mstislav Hazar ve Kosog birliklerinden oluşan ordusu ile kardeşi Yaroslav’a karşı çıktı.⁵⁵⁸ Bu girişimden bir sene sonra, Yaroslav’ın Novgord’da olmasını fırsat bilen Mstislav Tmutarakan’dan Kiev’e gelmek için yola koyuldu. Böylelikle 1024’te Kiev’e gelen Mstislav, Kievliler tarafından hiç de hoş karşılanmadığı için Çernigov’a çekiliyor.⁵⁵⁹ Artık Yaroslav kardeşinin kendisine doğrudan tehlike oluşturduğunu anlamaktaydı. Fakat aynı yılda ülkede yaşanan açlık ve kıtlık Volkhovların isyan çıkarması, Yaroslav’ın isyanı bastırmak için Suzdal’a gitmesine neden oldu.⁵⁶⁰ *PVL (Lavrentiy)*’e göre isyancıların bazıları buradan kovuldular, bazıları ise idam edildi. Hatta Yaroslav bu sözleri söyleyerek; “*Günahlar için Tanrı, her ülkeye açlık, kuraklık veya başka bir infaz gönderir, ancak insan nedenini bilmez.*” Volkhovların yaşadıkları bu açlığın suçunu kendilerinde olduğunu vurgulamıştır.⁵⁶¹

İsyan bastırıldıktan sonra artık Yaroslav kardeşi Mstislav’a odaklanabilirdi. Diğer savaşlarda olduğu gibi knez yine Vareglerden yardım sağladı. Yaroslav’ın isteği

⁵⁵⁶ **PVL (Lavrentiy)**, s. 100; **PVL (Laurentian)**, s. 134; Lomonosov, s. 154; Gumilev, s. 80; **Medieval Russia**, s. 60; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 325.

⁵⁵⁷ Mstislav’ın üzerine geldiğini duyan Kosogların Knezi Rededia ona (Mstislav’a) karşı çıktı. Her iki tarafın ordusu karşı karşıya geldiğinde Rededia Mstislav’a şunları söyledi: “Drujinalarımızı neden yok edelim? Ama kendimiz (yani ikimiz) savaşabiliriz. Eğer sen yenersen, benim servetimi, eşimi, çocuklarımı ve toprağımı alacaksın. Fakat ben yenersem, senin her şeyini alacağım.” Mstislav bunu kabul etti. Rededia, Mstislav’a silahlarla değil güçle dövüşeceklerini söyledi. Aralarındaki bu uzun ve zor mücadelede Mstislav’ın gücü tükenmeye başladı, zira Rededia büyük ve güçlü biriydi. Mstislav, “Ey Kutsal Meryem Ana, yardım et! Eğer onu yenersem, senin adına bir kilise yaptıracağım.” diyerek onu yere attı ve Rededia’yı bıçakladı. Sonra onun topraklarına giderek, tüm zenginliklerini, karısını ve çocuklarını aldı ve kosogların üzerine haraç koydu. Tumutarakan’a geldikten sonra, bugüne kadar Tumutarakan’da var olan Kutsal Meryem Ana Kilisesi’ni yaptırdı.” Bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 100-101; **PVL (Laurentian)**, s.134; Tatishchev, II, s. 75.

⁵⁵⁸ **PVL (Lavrentiy)**, s. 101; **PVL (Laurentian)**, s.134; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 325.

⁵⁵⁹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 101; **PVL (Laurentian)**, s.134; Tugay, s. 129; Melnikova, s. 320.

⁵⁶⁰ **PVL (Lavrentiy)**, s. 101; **PVL (Laurentian)**, s. 134.

⁵⁶¹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 101; **PVL (Laurentian)**, s. 135.

üzere İskandinavya'dan gelen Vareg muhafızlarının başında Hakon'un olduğu belirtilmektedir.⁵⁶² Böylelikle Mstislav'a karşı harekate geçen birlikler Listven civarında düşmanla karşı karşıya geldiler.⁵⁶³ Mstislav ordusunda bulunan Severyanları öne sürdü, zira kendi drujinasına bağlı biri idi ve onlara zarar gelmesini asla istemiyordu.⁵⁶⁴ Akşam varınca, Mstislav'ın emri üzere askerleri saldırıya geçti. Neticede Yaroslav yenilgiye uğrayarak Novgorod'a, müttefiki Hakon ise İskandinavya'ya kaçmak zorunda kaldı.⁵⁶⁵ Savaş sonrası Vareg ve Severyanların cesetlerini gören Mstislav, *"Kim bundan memnun değil? İşte Severyanlar yatıyor ve işte Varegler yatıyor, ama kendi drujinam sağlam."* diyerek memnuniyetini göstermiştir.⁵⁶⁶

Listven Savaşı'ndan sonra Mstislav'ın verdiği karar hayli ilginç olmuştur diye düşünmekteyiz. Şöyle ki elde ettiği zaferden sonra Kiev'e gitmek yerine Yaroslav'a haber göndererek barış yapmak istediğini bildirmişti. Neticede 1026'da Yaroslav ile Mstislav arasında Gorodts'ta barış imzaladı. Bu barışa göre Sudislav'a ait olan Piskov eyaleti dışında, tüm Rus toprakları ikiye bölündü ve Dinyeper'in doğu kısmında bulunan topraklar Mstislav'ın, batı kısmında bulunan topraklar ise Yaroslav'ın idaresine geçiyor.⁵⁶⁷ Böylelikle 1036'ya kadar Rus Devleti'nde politik durumlar daha stabil hale geldi.

1031'de Yaroslav ve Mstislav kuvvetlerini birleştirerek Polonya'ya karşı girişimde bulundular. Böylelikle kardeşler, Cherven şehirlerini işgal etmeyi ve çok sayıda Polonyalıyı esir almayı başardılar.⁵⁶⁸

⁵⁶² Pritsak, s. 440; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 328.

⁵⁶³ **PVL (Lavrentiy)**, s. 101; **PVL (Laurentian)**, s. 135; Tugay, s. 129.

⁵⁶⁴ **PVL (Lavrentiy)**, s. 101; **PVL (Laurentian)**, s. 135.

⁵⁶⁵ **PVL (Lavrentiy)**, s. 101; **PVL (Laurentian)**, s. 135; Pritsak, s. 441; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 330.

⁵⁶⁶ **PVL (Lavrentiy)**, s. 102; **PVL (Laurentian)**, s. 135; Gumilev, s. 81; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 330.

⁵⁶⁷ **PVL (Lavrentiy)**, s. 102; **PVL (Laurentian)**, s. 135; Tatishchev, II, s. 76; Lomonosov, s. 155; Tugay, s. 129; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 330-331.

⁵⁶⁸ **PVL (Lavrentiy)**, s. 102; **PVL (Laurentian)**, s. 136; Tatishchev, II, s. 77; Tugay, s. 131; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 334.

Nihayetinde 1036'da Mstislav'ın ölümünden sonra Yaroslav Rus topraklarının tek hükümdarı oldu.⁵⁶⁹ Bunu takiben Knez Yaroslav Novgorod'a gittiği sırada, Kiev Peçenekler tarafında kuşatıldı. Bundan haberdar olan knez derhal Novgorod'da Varegler ve Slavlardan oluşan ordu toplayarak Kiev'e doğru yola koyuldu.⁵⁷⁰ *PVL (Lavrentiy)*'de bu şekilde anlatılmaktadır: “*Yaroslav şehirden çıktı, ve ordusunu hazır etti (yani topladı), ve Varegleri ortada, ve sağ tarafta – Kievlileri, ve sol kanatta – Novgorodluları (koydu); ve şehrin önünde durdu.*”⁵⁷¹ Büyük ihtimalle bahsi geçen dönemde Novgorodlular ve Kievliler tabiri ile Slav tabiri eş anlamda kullanılıyordu. Sonuç olarak Peçenekler yenilgiye uğrayarak kaçmak zorunda kaldılar.⁵⁷²

3.1.4. Knez Yaroslav Döneminde İstanbul Seferi

1038-1041 yıllarında Knez Yaroslav birkaç askerî girişimde bulunmuştur. Şöyle ki 1038'de Yaroslav Yatvyagların, 1040-1041'de Litva ve Yama üzerine sefer tertip etmiştir.⁵⁷³

1040'lı yıllarda komşu bölgelere yapılan bazı girişimlerden sonra, Yaroslav Bizans'ı kendine hedef olarak seçti. Bahsi geçen dönemde Rusya ile Bizans İmparatorluğu arasında münasebetler hiç de iyi gitmiyordu. Özellikle Bizans'ın Rus tüccarlarına yaşattığı bir takım sıkıntılar her iki taraf arasında gerginliğe yol açmıştı. Örneğin, 1043'te yaşanan böyle bir gergin vaka sırasında soylu bir Rus tüccarın ölmesi, knez için bardağı taşıran son damla oldu. Böylelikle Yaroslav oğlu Vladimir'in emrindeki askerî bir kuvveti Bizans üzerine sevk etti.⁵⁷⁴ Ayrıca taraflar arasında ilişkilerin bozulmasına Harald Sigurdarson'un sebep olduğu belirtilmektedir. Şöyle ki Norveçli Harald'ın Knez Yaroslav'ın yanına geldikten bir süre sonra, yani 1034'te,

⁵⁶⁹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 102; **PVL (Laurentian)**, s. 136; Lomonosov, s. 156; Gumilev, s. 82; Machinsky, s. 172. Fakat SL'e göre Mstislav 1033'te vefat etmiştir, bkz. **SL**, s. 17.

⁵⁷⁰ Tatishchev, II, s. 77; Stefanovich, s. 374.

⁵⁷¹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 103; **PVL (Laurentian)**, s. 136.

⁵⁷² **PVL (Lavrentiy)**, s. 103; **PVL (Laurentian)**, s. 137; Tatishchev, II, s. 78.

⁵⁷³ **PVL (Lavrentiy)**, s. 105; **PVL (Laurentian)**, s. 138.

⁵⁷⁴ Skylizes, s. 405; **PVL (Lavrentiy)**, s. 105; **PVL (Laurentian)**, s. 138; Tugay, s. 131; Levchenko, **Ocherki**, s. 389, 391; Litavrin, **Vizantiya**, s. 237; Karpov, **Yaroslav Mudriy**, s. 349; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 384-385.

500 kişilik drujinası ile birlikte Bizans'a gittiği söylenmektedir. Böylelikle Harald 1034-1043 seneleri arasında Bizans ordusuna hizmet etti. Fakat o, 1042'de hırsızlıkla suçlandığından dolayı Bizans'tan ayrılıp İskandinavya'ya dönmek zorunda kaldı. Aktarılan bilgilere göre Harald savaş sırasında elde edilen paraların bir kısmını gizlice alarak, saklaması için iyi münasibette olduğu Knez Yaroslav'a göndermişti. Nitekim Bizans'ın Rusya ile yapılan anlaşmanın şartlarına uymayarak Rus tüccarlarına karşı kötü muamele etmesi ve dostu Harald'ın hırsızlıkla suçlaması Yaroslav'ın hoşuna gitmemiştir.⁵⁷⁵

Alınan karara göre Vladimir'in idaresinde İstanbul üzerine gönderilen ordudaki Vareg muhafızlarına Vladimir, Ruslara ise Vıshata kumandanlık edecekti.⁵⁷⁶ *PVL(Lavrentiy)*, Michael Psellos ve Ioannes Zonaras bu ordunun büyüklüğünü ifade etmiş olsalar da kesin sayı hakkında bir malûmat vermemişlerdir.⁵⁷⁷ Fakat Skylitzes, Vladimir'in idaresinde bulunan ordunun 100.000 askerden oluştuğunu kaydetmektedir.⁵⁷⁸

Nihayetinde Haziran 1043'te Vareg-Ruslar İstanbul'a gitmek üzere gemilere binerek Tuna'ya yelken açtılar. Fakat üç hafta sonra Tuna Nehri'nin ağzına vardıklarında Varegler ve Ruslar deniz yoluyla mı yoksa kara yoluyla mı gidelim derken kavgaya tutuştular.⁵⁷⁹ Vladimir, Vareglerin teklifini kabul ederek deniz yolundan devam etmeyi tercih etti. Vareg-Rusların İstanbul'a varmak üzere olduklarını duyan İmparator IX. Konstantinos Monomakos (1042-1055), barış yapmak amacıyla bir heyet gönderdi. İmparator, Vladimir'e Rus tüccarlara yapılan muameleyi telaf etmek için tazminat ödeyeceğini söylese de bu teklif knezin işine yaramadı.⁵⁸⁰ Böylelikle red cevabını alan İmparator askerlerine Tuna civarında bulunan Vareg-Rus askerlerine saldırılarını emretti. Gerçekleşen ilk çatışmada Vareg-Ruslar kaçarak gemilerine geri dönmek zorunda kaldılar.⁵⁸¹ Bunu takiben Temmuz ayının ikinci

⁵⁷⁵ Bremensky, s. 68; Djakson, s. 128, 130, 134-135; Karpov, **Yaroslav Mudriy**, s. 344-345.

⁵⁷⁶ **PVL (Lavrentiy)**, s. 105; **PVL (Laurentian)**, s. 138; Tugay, s. 131; Levchenko, **Ocherki**, s. 397.

⁵⁷⁷ Psell, Rşç. trc., s. 95; Psellos, Trk. trc., s. 138; Zonaras, s. 86; **PVL (Lavrentiy)**, s. 105; **PVL (Laurentian)**, s. 138.

⁵⁷⁸ Skylitzes, s. 405; Levchenko, **Ocherki**, s. 396; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 883.

⁵⁷⁹ Tatishchev, II, s. 78; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 385; Stefanovich, s. 374.

⁵⁸⁰ Skylitzes, s. 405; Karpov, **Yaroslav Mudriy**, s. 358-359; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 385.

⁵⁸¹ Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 386.

yarısında Vareg-Ruslar İstanbul'a yapılan sefere devam ettiler. Vareg-Rus donanmasının Boğaz'a yaklaştığını gören IX. Konstantinos düşmandan yine sulh yolu ile kurtulmak istiyordu. Bizans kaynaklarına göre Vladimir barış yapmak için; Michael Psellos'a göre gemi başı 1000 nomisma, Skylitzes'e göre her askerî müfrezeye üç litre altın (yani 216 nomisma) istemiştir.⁵⁸² Talep edilen bu meblağ imparator tarafından verilmediği için Vladimir'in drujinası Haliç'e girdi. Bu sırada Bizanslılar hemen düşmana karşı savunmaya geçtiler. Kumandan Basileios yedi Vareg-Rus gemisini *Grek Ateşi* vasıtasıyla mahvetti.⁵⁸³ Ayrıca savaşın başında ansızın kopan fırtına şansın Bizans'tan yana olduğunu gösterdi.⁵⁸⁴ Zira *Grek Ateşi*'nden kaçmaya çalışan Vareg-Rus drujinası şimdi de kopan fırtınanın kurbanı olmuştu. Hatta Vladimir'in bulunduğu gemi bile mahvolmuştu. Fakat Vladimir babasının valisi İvan Tvorimirich'in yardımı sayesinde hayatta kalmayı başardı.⁵⁸⁵ Böylelikle fırtınanın 6000'e kadar Vareg-Rus askerini⁵⁸⁶ karaya attığı söylenmektedir. Kumandan Vıshata karaya çıkarak drujinaya sahip çıktı ve onları Varna Nehri'ne kadar götürmeyi başardı. Fakat burada Vareg-Rus drujinası Bizans askerlerinin saldırısına uğradılar. Neticede birçok Vareg-Rus katledildi ve ayrıca kumandan Vıshata dahil olmak üzere 800 kişi esir olarak İstanbul'a götürüldü.⁵⁸⁷ Vladimir ise Boğaz'dan çıkarken Bizans filosu tarafından takibe maruz kaldı, ama buna rağmen Rusya'ya geri dönmeyi başardı.

Rusların yenilgiye uğradıkları bu savaştan üç yıl sonra (yani 1046) taraflar arasında barış sağlandı. Bunu takiben Vıshata Bizans tarafından azat edilerek Kiev'e geri gönderildi.⁵⁸⁸ Ayrıca Knez Yaroslav'ın oğlu Vladimir, İmparator IX. Konstantinos'un kızı evlendi.⁵⁸⁹

⁵⁸² Psell, Rşç. trc., s. 95; Psellos, Trk. trc., s. 139; Skylitzes, s. 405; Litavrin, **Vizantiya**, s. 250; Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 357; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 386-388.

⁵⁸³ Tugay, s.132; Ltavrin, **Vizantiya**, s. 237-238; Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 362-363; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 388.

⁵⁸⁴ Psell, Rşç. trc., s. 96-97; Psellos, Trk. trc., s. 141; Zonaras, s. 87; Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 364.

⁵⁸⁵ **PVL (Lavrentiy)**, s. 105; **PVL (Laurentian)**, s. 138; **SL**, s. 17; Tatishchev, II, s. 78; Levchenko, **Ocherki**, s. 397; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 389.

⁵⁸⁶ Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 365.

⁵⁸⁷ Skylitzes, s. 407; Levchenko, **Ocherki**, s. 398; Litavrin, **Vizantiya**, s. 232; Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 366, 368; Tsvetkov, **Epokha Edinstva**, s. 390.

⁵⁸⁸ Tatishchev, II, s. 79; Levchenko, **Ocherki**, s. 398; Karpov, **Yaroslav Mudrıy**, s. 369; Melnikova, s. 237.

⁵⁸⁹ Karpov, **Vladimir Monomakh**, s. 15.

Knez Yaroslav dedesi ve babası gibi, hayatının sonuna yaklaştığında Rus topraklarını oğulları arasında paylaştırdı. 1054'te Yaroslav oğlu Vsevolod'un kollarında hayata veda ederken gelmiş geçmiş tüm saltanat sahipleri gibi onun da devri kapandı.⁵⁹⁰

3.2. Büyük Knez Mudrıy (Bilge) Yaroslav'dan Sonra Rusya Devleti

3.2.1. Rusya Devleti'nde İç Savaş ve Polovetsler Tarafından Saldırıları (1054-1113)

Mudrıy Yaroslav'dan sonra Rus Devleti'nin idaresi, onun hayatta kalan beş oğlu ve vefat eden oğlundan (Vladimir'den) olan toruna kalmıştı. Şöyle ki devletin idaresini oğulları arasında bölen knez, büyük oğullarına gelişmiş güney eyaletlerin, küçük oğullarına ise daha kenar bölgelerin idaresini vermişti. Neticede en büyük veliaht İzoslav Yaroslavich Kiev tahtı ile birlikte Büyük Knezlik makamına sahip oldu ve ayrıca Novgorod gibi mühim bir eyalet de Kiev knezinin idaresine geçti. Böylelikle Baltık'tan Kiev'e kadar tüm su yolu Büyük Knezin kontrolü altında bulunuyordu. Knez Yaroslav'ın diğer oğullarını, yani Svyatoslav'ı Çernigov, Vsevolod'u Pereyasavl, Vyacheslav'ı Smolensk, İgor'u Vladimir-Volınsky, Rostislav'ı Polovets'in knezi olark görmekteyiz. 1057'de Vyacheslav'ın vefatı ile alakalı olarak ona ait olan topraklar kardeşi İgor'un yönetimine verilmiştir.⁵⁹¹

Rusya toprakların veliahtlar arasında bölünmesi yeni iç savaşın başlamasına neden oldu. Zira knezler daha prestijli Büyük Knez makamı için her şey hazırlardı. Böylelikle sakinlik ilk olarak Knez Rostislav ve yeğeni Vseslav tarafından ihlal edildi. Şöyle ki Rostislav Karadeniz bölgesine giderek güçlü bir drujina toplayıp 1064'te kuzeni Gleb Svyatoslavich'i Tumutarakan'dan sürdü.⁵⁹² Fakat Rostislav'ın Tumutarakan Knezliği'nin komşularını üç yıl boyunca haraca bağlaması ve baskı

⁵⁹⁰ PVL (Lavrentiy), s. 109; PVL (Laurentian), s.142.

⁵⁹¹ Karpov, Vladimir Monomakh, s. 19.

⁵⁹² Levchenko, Ocherki, s. 403; P.G. Deynichenko, Epokha Rurikovichy: Ot Drevnikh Knezey do İvana Groznogo, Olma Media Grupp, Moskva 2008, s. 36.

altında tutması, Bizans'ın endişesine neden oldu. Neticede Bizans tarafından gönderilen Kotopan isimli casus Rostislav'ı zehirleyerek öldürdü.⁵⁹³

Asi Knez Rostislav'ın ölümünden sonra sakinlik çok uzun sürmedi; zira amcalar ve yeğenler arasında yine bir takım olaylar vuku buldu. Şöyle ki Vseslav Vyacheslavich Kiyev'e bağlı olan Novgorod'u ele geçirmek hayaline kapıldı. O, Novgorod gibi mühim bir ticarî bölgeyi Polovets eyaletinin idaresine katarak, Baltık Denizi'ne çıkışı kontrolü altına alamak ve Yaroslavich kardeşlerin kuzey ile ilişkilerini koparmak istemiştir. Nihayetinde 1067'de Vseslav, Polovets'da askerî kuvvet toplayarak Novgorod'u ele geçirdi.⁵⁹⁴ Fakat oluşan bu durum karşısında güney idaresi sessiz kalmadı ve üç Yaroslavich, yani İzyaslav, Svyatoslav ve Vsevolod büyük bir ordu toplayarak Vseslav'ın üzerine yürüdü. İlk önce Minsk şehrini ele geçiren kardeşler sonra Nemiga'ya doğru yola koyuldular. Sonunda 3 Mart'ta Nemiga'daki savaşta Vseslav amcaları tarafından mağlup edildi ve birkaç ay sonra da iki oğlu ile birlikte tutuklandı.⁵⁹⁵

1068'de işgal girişiminde bulunan Polovetsler, Rus topraklarına sokuldular. Böylelikle Alta Savaşı'nda düşman tarafından yenilgiye uğrayan Yaroslavich kardeşler kaçarak canlarını kurtardılar.⁵⁹⁶ Diğer taraftan ise toprakların düşman tarafından yağmalanmasından galeyana gelen Kiev halkı İzoslav'dan savaşmak için destek istedi. Fakat knezlerinden istedikleri desteği alamayan halk, Vsevolod'u hapisten serbest bırakarak Büyük Knezlik makamına yükselttiler.⁵⁹⁷

⁵⁹³ PVL (Lavrentiy)'de Rostislav'ın ölümü şöyle tasvir ediliyor: "1066 senesinde Rostislav'ın Tumutarkan'da Kosoglar'dan ve diğer halklardan haraç alıyor olmasından, Bizanslılar o kadar korkmuşlardı ki, ona hileyle Kotopan isimli birini gönderdiler. Kotopan Rostislav'ın yanına gelerek, onun güvenini kazandı. Bir gün, Rostislav drujinasi ile ziyafet çektiğinde, Kotopan: Prens, senin şerefine içmek istiyorum dedi. Knez ise cevap verdi: İç. Yarısını içti, yarısını da kneze içmesi için verdi; parmağını kaseye daldırdı ve tırnağının altında ölümcül bir zehir vardı, knez bunu içince yedi (sekiz) güne kadar ölecekti. Kotopan Korsun'a dönerek Rostislav'ın hangi gün öleceğini söyledi, öyle de oldu. Korsun halkı ise Kotopan'ı taşıdı. Rostislav cesur, savaşan bir mujdu, vücut yapısı mükemmel, yüzü de yakışıklıydı ve yoksullara karşı merhametliydi. 3 Şubat günü öldü ve Kutsal Meryem Ana Kilisesi'ne defnedildi." Bkz. **PVL (Lavrentiy)**, s. 112; **PVL (Laurentian)**, s.145; Tatishchev, II, s. 83; Levchenko, **Ocherki**, s. 403-404.

⁵⁹⁴ Pchelov, **Rurikovichi**, s. 124.

⁵⁹⁵ **PVL (Lavrentiy)**, s. 112; **PVL (Laurentian)**, s.145; Tatishchev, II, s. 84; Gumilev, s. 88; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 124.

⁵⁹⁶ Tatishchev, s. 84; Gumilev, s. 85; Mualla Uydu Yücel, "Kuman-Kıpçaklar'ın Tarihinde İgor Destanının Yeri ve Önemi", **Belleten**, LXX, y.y., 2006, s. 524.

⁵⁹⁷ **PVL (Lavrentiy)**, s. 114-115; **PVL (Laurentian)**, s. 148; Gumilev, s. 88; Karpov, **Vladimir Monomakh**, s. 23-24.

Oluşan bu durum karşısında İzoslav çareyi Polonya topraklarına kaçmakta gördü. Bu sırada Çernigov'un çevresi Polovetsler tarafından taarruza maruz kaldı. Savaşın kaçınılmaz olduğunu anlayan Knez Svyatoslav drujinasını toplayarak Snovsk'a çıktı. Eski Rus Yıllıklarında aktarılan bilgilere göre düşmanın ordusunda 12.000, Svyatoslav'ın ordusunda ise 3000 asker vardı. Büyük düşman ordusu ile karşı karşıya kalan Svyatoslav, drujinasına "*Savaşâlim, artık gidecek hiç bir yerimiz yok.*" dedi.⁵⁹⁸ Neticede 1 Ekim Svyatoslav'ın drujinası düşman tarafından yenilgiye uğratıldı.

Bir süre sonra, yani 1069'da Polonya'dan yardım sağlayan İzoslav, tahtını geri almak için oğlu Mstislav'ı Kiev'e gönderdi. O, babasına karşı çıkan Kievlileri cezalandırmaya muvaffak oldu. Nihayetinde 2 Mayıs İzoslav Kiev'e dönerek tekrar tahta oturdu ve Polovets'in idaresini de oğlu Mstislava verdi.⁵⁹⁹

1070'lerde kanlı taht kavgasının hâlâ devam etmekte olduğunu görmekteyiz. Bu kez birbirine her zaman sadık ve güçlerini düşmana karşı birleştiren üç Yaroslavich kardeşler arasında savaş çıktı. Bu savaş, 1073'te Svyatoslav ve Vsevolod'un güçlerini büyük kardeşleri İzoslav'a karşı birleştirmeleri ile başladı. Çareyi kaçmakta gören İzoslav ise servetini yanına alarak yine Polonya'ya doğru yola koyuldu. Neticede Svyatoslav ve Vsevolod 22 Mart Kiev'e girdiler ve Svyatoslav Büyük Knez olarak tahta oturdu.⁶⁰⁰

Böylelikle İzoslav Polonya'ya, yani karısının yeğeni II. Boleslav'ın yanına giderek ondan yardım sağlamaya çalışmıştır. Fakat Boleslav İzoslav'dan yardım için para aldıktan sonra ona yardım etmekten vazgeçmiştir. Bunu takiben o, yardım sağlamak için Ocak 1075'te IV. Henri'nin sarayına gittiyse de istediği yardımı alamamıştır.⁶⁰¹ Fakat 27 Aralık 1076'da Svyatoslav'ın hastalanarak vefat etmesi ve yerine kardeşi Vsevolod'un geçmesi İzoslav'ın işini hayli kolaylaştırmıştı.⁶⁰² Zira

⁵⁹⁸ PVL (Lavrentiy), s. 115; PVL (Laurentian), s. 149; V. NL, s. 127; EL, s. 23; SPL, s. 49; NLD, s. 57; Gumilev, s. 86.

⁵⁹⁹ PVL (Lavrentiy), s. 116; PVL (Laurentian), s. 150; Gumilev, s. 88; Karpov, Vladimir Monomakh, s. 25.

⁶⁰⁰ PVL (Lavrentiy), s. 121; PVL (Laurentian), s. 155; Tatishchev, II, s. 87; Karpov, Vladimir Monomakh, s. 25.

⁶⁰¹ Karpov, Vladimir Monomakh, s. 29-30.

⁶⁰² PVL (Lavrentiy), s. 131; PVL (Laurentian), s. 164; Tatishchev, II, s. 91.

Svyatoslav'dan farklı olarak Vsevolod uyumlu biri idi ve kardeşi ile barış yaparak tahtı ona geri verdi. Böylelikle 15 Temmuz 1077'de İzoslav Kiev tahtına tekrar oturdu.⁶⁰³

1078'de Oleg ve Boris Vsevolod'da karşı Polovetslerle anlaşma yaparak 25 Ağustos'ta Rusları yenilgiye uğrattılar.⁶⁰⁴ Çaresiz kalan Vsevolod kardeşi İzoslav'dan yardım istedi. İzoslav ona yardım etmeyi kabul etti, zira Kiev'in Polovetsler tarafından mahvedilmesini göze alamazdı. Böylelikle İzoslav oğlu Yarapolk'u, Vsevolod ise oğlu Vladimir'i yanına alarak Çernigov'a gittiler.⁶⁰⁵ 3 Ekim Nezhatina Niva yakınlığında düşmanlar karşı karşıya geldiler. Bu saldırıda Boris ve Knez İzoslav hayatını kaybederken, Oleg drujinasını yanına alarak Tumutarakan'a kaçmak zorunda kaldı.⁶⁰⁶ Ayrıca bu savaşta İzoslav'ın ölmesi üzerine Vsevolod'un saltanatı başladı. Tüm kardeşleri vefat ettiğinden dolayı o, Rusya Devleti'nin tek hükümdarı oldu.

Egemenliğe kovuşan Vsevolod'un ilk kaygısı, siyasî ve ekonomi anlamda kendine tehlike oluşturan Tumutarakan ve Çernigov Knezleri Oleg ve Roman Svyatoslavich idi. Zira Tumutarakan gelişmiş bir ticaret ve zanaat merkezi idi. Bu bölgenin, Rusya ve Bizans arasında olan ilişkide büyük rolü vardı. Çünkü Bizans Rusya'ya ihracatı bu bölge vasıtası ile gerçekleştiriyordu. Böylelikle Vsevolod 1079'da Roman'ın öldürülmesini, daha sonra ise Oleg'in, Bizans'a sürgün edilmesini sağladı. Böylelikle Tumutarakan David İgorevich ve Volodar Rostislavich tarafından ele geçirilene kadar, yani 1082'e kadar Vsevolod'un valisi Ratibor tarafından idare edildi.⁶⁰⁷

Topraklarından dört sene uzakta kalan Oleg'in 1077'den 1081'e kadar Rodos'ta tutulduğu belirtilmektedir. Böylelikle İmparator III. Nikephoros Botaneiates, Knez Vsevolod'un isteği üzerine Oleg'i Rodos'ta dış olaylardan uzak tutmaya çalıştı. Fakat 1081 yılında Nikephoros'un I. Aleksios Komnenos tarafından tahttan indirilmesi

⁶⁰³ PVL (Lavrentiy), s. 131; PVL (Laurentian), s.164.

⁶⁰⁴ Karpov, Vladimir Monomakh, s. 40.

⁶⁰⁵ PVL (Lavrentiy), s. 131; PVL (Laurentian), s. 165-166; Tatishchev, II, s. 93; Karpov, Vladimir Monomakh, s. 42.

⁶⁰⁶ PVL (Lavrentiy), s. 132; PVL (Laurentian), s. 166; Tatishchev, II, s. 93; Karpov, Vladimir Monomakh, s. 43.

⁶⁰⁷ PVL (Lavrentiy), s. 134; PVL (Laurentian), s. 168; Tatishchev, II, s. 94; Litavrin, Vizantiya, s. 286; Karpov, Vladimir Monomakh, s. 44.

Rusya Devleti'ni de etkiledi. Şöyle ki yeni İmparator I. Aleksios Komnenos (1081-1118) Oleg'i Rodos'tan geri çağırarak onu soylu bir Bizanslı kadın ile evlendirdi. Bunu takiben Oleg eşi ile birlikte Bizans topraklarından tekrar Tzumutarakan'a giderek topraklarını geri almayı başardı.⁶⁰⁸

1085'te Yarapolk'un amcası Vsevolod ile olan ilişkisi bozuldu. Oluşan bu çatışmada Vsevolod'un oğlu Vladimir tarafından yenilgiye uğrayan Yarapolk annesini Lutska'da bırakarak Polonya'ya kaçmak zorunda kaldı.⁶⁰⁹ İki sene sonra, yani 1087'de Yarapolk Polonya'dan geri dönerek amcası ile barıştı. Fakat aynı yıl 11 Kasım Zvenegorod üzerine giderken öldürüldü.

Böylelikle Vsevolod Yaroslavich, Çernigov'da hüküm süren oğlu Vladimir Monomakh'ın⁶¹⁰ zaferleri sayesinde hayatının sonuna kadar iktidarı elinde tutmayı başardı. 13 Nisan 1093'te Vsevolod'un ölümünden sonra, Vladimir taht savaşından uzak durmaya çalışarak Büyük Knezlik makamından vazgeçti. Böylelikle Vladimir tahtı İzoslav'ın oğlu Svyatopolk'a bırakarak Çernigova çekildi.

Svyatopolk'un iktidar döneminde Polovetsler Torchesk'ın etrafını yağmaladılar.⁶¹¹ Bu saldırı Kiev Knezliği'nin hayli zor dönemine denk gelmekteydi, zira yaşanan iç savaş devleti zayıflatmıştı ve düşmana karşı çıkmak için Svyatopolk'un Vladimir'den yardım sağlaması gerekiyordu. Böylelikle Vladimir kardeşi Rostislav'ın idaresine belli miktarda askerî kuvvet vererek Svyatopolk'a yardım gönderdi ve daha sonra kendisi de Kiev'e gitti.⁶¹² Fakat 26 Mayıs Stugne'de Rusların birleşmiş drujinası düşman tarafından imha edildi. Neticede Rostislav düşmandan kaçarken Stugne'ya Nehri'nde boğularak öldü. Vladimir ve Svyatopolk ise kaçarak canlarını zor kurtardılar. Böylelikle Polovetsler elde ettikleri zaferden sonra tekrar Torchesk'a dönüp şehri yağmalamaya devam ettiler. Dokuz haftalık muhasaradan sonra düşman askerlerinin bir kısmı Torchesk'de kaldı, diğerleri ise Kiev'e üzerine yürüdü.⁶¹³

⁶⁰⁸ Litavrin, **Vizantiya**, s. 286.

⁶⁰⁹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 134; **PVL (Laurentian)**, s. 168.

⁶¹⁰ Bizans İmparatoru IX. Konstantinos Monomakos'un torunu olduğu için Monomakh lakabını almıştır.

⁶¹¹ **PVL (Lavrentiy)**, s. 141; **PVL (Laurentian)**, s. 175.

⁶¹² **PVL (Lavrentiy)**, s. 141; **PVL (Laurentian)**, s. 175.

⁶¹³ **PVL (Lavrentiy)**, s. 142-143; **PVL (Laurentian)**, s. 177; Tatishchev, II, s. 100; Uydu Yücel, **Kuman-Kıpçaklar**, s. 525.

Böylelikle 12 Haziran Polovetsler Svyatopolk'u mağlup ederek Torchesk'a geri döndüler ve sonunda şehir halkı teslim oldu. Nihayetinde 1094 senesinde Svyatopolk Polovetslerle barış yaptı ve Polovets Knezi Tugorhan'ın kızı ile evlendi.⁶¹⁴

1097'de iç savaşın durdurulması için Vladimir Monomakh'ın inisiyatifiyle Rus Knezleri Lyubech'e çağrıldı.⁶¹⁵ Böylelikle Svyatopolk İzyaslavich başta olmakla Dinyeper'deki Lyubech şehrinde altı knez toplandı ve alınan karara göre herkes kendi knezliğini idare edecek ve birbirinin topraklarına göz dikmeyeceklerdi. Ne yazık ki bu karar Rusya'yı çekişmeden kurtaramadı, aksine daha fazla parçalanmaya mahkum etti. Zira her bölge sayısız oğul veliahtlar arasında bölünmek zorunda kaldı. Bunu takiben 1100'de (Vitichev) ve 1101'de (Kiev yakınlarında) kongre toplandı.⁶¹⁶ 1101'de Kiev yakınlarında ve 1103'te Dolobskoy Gölü'nde toplanan kongre Rus Polovetslerle alakalı olmuştur.⁶¹⁷ Daha sonraki yıllarda da gerçekleşen kongrelerin sonuncusu 1223'te, Moğollar ile çatışma arifesinde gerçekleşti. Kongreler her ne kadar yaşanan sorunları çözüme kavuşturmaya çalışsa da Rusya'daki çatışmaları sonlandırmayı başaramadı.

XI. yüzyılın ortalarından itibaren Rusya ve Bizans Devleti arasındaki olan siyasî ilişkiler yeni bir yön almıştı. Şöyle ki Rusya artık Bizans için tehlike oluşturmuyordu. Zira Knez Yaroslav'dan sonra yarım yüzyıl devam eden taht kavgaları ve ayrıca Rusya sınırlarının Polovetsler tarafından yağmalanması devleti dış siyaset alanında hayli zayıf düşürmüştü. Ayrıca bahsi geçen dönemde Bizans İmparatorluğu'na hizmet eden Varg-Rus muhafızlarının durumunda bazı değişiklikler görmekteyiz. Şöyle ki XI. yüzyılın sonlarına doğru Bizans İmparatorluğu taht oyunlarının merkezi haline gelmişti. İktidar uğruna yaşanan savaşlarda Varg-Rus muhafızları önemli rol oynamaya başlamışlardı. Meşru hâkimiyete karşı çıkmayan Varg-Ruslar, kuralları çiğneyerek imparatora karşı eylemlerde bulunanların tarafına geçiyorlardı. Özellikle VII. Mikhail Dukas döneminde (1071-1078) Varg-Rus kitalarının iç savaşta geniş şekilde rol aldıklarını görmekteyiz. Şöyle ki 1077'den

⁶¹⁴ PVL (Lavrentiy), s. 146; PVL (Laurentian), s. 179; Tatishchev, II, s.101; Uydu Yücel, **Kuman-Kıpçaklar**, s. 525.

⁶¹⁵ Uydu Yücel, **Kuman-Kıpçaklar**, s. 526.

⁶¹⁶ PVL (Lavrentiy), s. 154; PVL (Laurentian), s. 187-188;

⁶¹⁷ Tatishchev, II, s. 123; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 127.

1078'e kadar yaşanan taht mücadelesinde Vareg-Rus kıtaları meşru hükümdara karşı iki kez askerî girişimde bulundular. Nikephoros Bryennios, imparatorluğun Avrupa eyaletlerinde hizmette bulunan Vareg-Rusları kendi tarafına çekerek VII. Mikhail'i tahtan indirdi. Bu sırada imparatorluk sarayında hizmette bulunan Vareg-Ruslar gizlice bu hain Vareg-Rus kıtalarıyla iletişime girerek VII. Mikhail'e saldırmasınılar diye onları ikna etmeye çalışmışlar, ama olumlu sonuca varamamışlardı.⁶¹⁸ Görüldüğü gibi bahsi geçen dönemde birçok Vareg-Rus askerleri taht avcılarının kuklası olmuşlar.

3.2.2. Vladimir Monomakh ve Onun Saltanat Dönemi (1113-1125)

Haris Svyatopolk İzyaslavich'in ve tefecilerin yaptığı gasplar Kiev halkının usanmasına neden olmuştu. Nihayet Nisan 1113'te knezin ölümünden hemen sonra ayaklanan şehir halkı dört gün boyunca, zenginlerin evlerini ve varlıklı tüccarların dükkanlarını gasp edip, nefret etdikleri tefecileri ise dövdüler. Daha sonra tereddüt etmeden Vsevolod'un oğlu Vladimir Monomakh'ı büyük saltanatlık makamına geçmesi için davet ettiler.⁶¹⁹ Kendisine sunulan bu muazzam teklifi kabul eden Vladimir Monomakh Nisan'da Kiev'de tahta oturdu. O, oğlu Svyatoslav'ı Preyaslavl, Vyacheslav'ı Smolensk, büyük oğlu Mstislav'ı ise Novgorod'a knez tayin etti.⁶²⁰

Rusya'da muazzam bir otoriteye sahip olan Vladimir Monomakh, yetenekli bir komutan ve Rus topraklarını düşmanlardan koruyan hükümdar olarak tanınmıştı. Hayatı boyunca, Vladimir Monomakh birçok bölgenin knezi olmuştur: Rostov, Smolensk, Vladimir-Volın, Turov, Çernigov, Pereyaslavl ve Kiev.

Vladimir Monomakh'ın Polovetslere karşı başarılı seferler düzenlediği bilinmektedir. Polovetslere yönelik en büyük girişimler 1103 ve 1111'de gerçekleşmişti.⁶²¹ Hatta 27 Mart 1111 knezler Salnitsa kıyılarında büyük Polovets ordusunu yenerek, büyük bir ihtişamla Rusya'ya dönmüşlerdi.⁶²² Onun küçük askerî

⁶¹⁸ Litavrin, **Vizantiya**, s. 279.

⁶¹⁹ Tatishchev, II, s. 129; Kuzmin, **İstoriya Rossii**, I, s. 130; Karpov, **Vladimir Monomakh**, s. 136.

⁶²⁰ **PVL (Lavrentiy)**, s. 177; **PVL (Laurentian)**, s.; Tatishchev, II, s. 129.

⁶²¹ Uydu Yücel, **Kuman-Kıpçaklar**, s. 126.

⁶²² Pchelov, **Rurikovichi**, s. 128-129.

çatışmalarını hesaba katmazsak, 83 büyük girişim gerçekleştirdiğini söyleyebiliriz.⁶²³ Ayrıca knezin ilk faaliyetlerinden biri, *Russkaya Pravda*'yı destekleyen *Vladimir Monomakh Şart*'ının oluşturulması idi.⁶²⁴ *Vladimir Monomakh Şartı* tefecilerin keyfilğini sınırladı ve onların bir krediyle elde ettikleri gelir artık yüzde 20'yi geçemeyecekti.⁶²⁵ Aynı zamanda, *Şart* nüfusun bazı katmanlarının durumunu da iyileştirmiştir.

Böylelikle Vladimir Kiev tahtına geldikten sonra kargaşa yatırıldı ve düzen sağlandı. Fakat belirtmemiz gerekir ki onun tahta çıkması Rurikoviç hanedanının *merdiven prensibini* bozmuştu. Zira bu prensibe göre Svyatoslav Yaroslavich oğulları Kiev knezi olmalı ve daha sonra Vladimir Monomakh'ın sırası gelmeli idi. Oluşan bu durum Rurikoviç hanedan üyeleri iki dala ayırdı; Olgovichler (yani Svyatoslav Yaroslavich'in oğlu–Oleg'in torunları) ve Monomashichler (Vladimir Monomakh'ın torunları) arasındaki uzun ve zorlu mücadele başlamış oldu.⁶²⁶ Bu düşmanlık 1130'ların sonundan itibaren daha da alevlendi.

Yukarda belirttiğimiz gibi kurallara göre Kiev tahtı Vladimir Monomakh'ın yeğeni Yaroslav Svyatoslavich'e geçmeli idi. Yaroslav'ın bu durumdan memnun kalmadığını gören Vladimir Monomakh, evlilik yoluyla yeğeni ile olan dargınlığı ortadan kaldırmayı tercih ederek oğlu Mstislav'ın kızını Yaroslav Svyatoslavich ile evlendirdi. Fakat 1112'de yapılan bu evliliğe rağmen aralarında sağlanan barış uzun sürmedi. Zira 1117'de halkın Yaroslav'a karşı yaptığı şikayetleri ve ayrıca torunundan ayrılmak istediğini duyan Vladimir Monomakh Vladimir-Volinsk'a askerî sefer düzenliyor.⁶²⁷ Tatishchev'in aktardığı bilgilere göre Vladimir Monomakh Vladimir-Volinsk'ın etrafını tam altmış gün yağmaladı, fakat saldırıya geçmedi.⁶²⁸ Bu durum karşısında çaresiz kalan Yaroslav barış talebinde bulundu. Nihayetinde taraflar arasında barış sağlandıktan sonra Büyük Knez Kiev'e geri döndü. Ancak bu barış uzun sürmedi, çünkü 1117'de taraflar arasında yeniden çatışma yaşanıyor ve bu

⁶²³ Deynichenko, s. 38.

⁶²⁴ Karpov, **Vladimir Monomakh**, s. 18.

⁶²⁵ Pchelov, **Rurikovichi**, s. 127.

⁶²⁶ Pchelov, **Rurikovichi**, s. 127.

⁶²⁷ Tatishchev, II, s. 132.

⁶²⁸ Tatishchev, II, s. 132.

yetmiyormuş gibi 1118’de Yaroslav eşini babası Mstislav’ın yanına geri gönderdi ⁶²⁹ Torunun bu şekilde geri gönderilmesi Vladimir Monomakh’a yapılan büyük hakaret idi. Neticede Vladimir birliklerini tekrar Volınsk topraklarına gönderdi. Savunma gücüne sahip olmayan Yaroslav ilk önce Macaristan’a, daha sonra Polonya Kralı III. Boleslav’a sığındı.⁶³⁰ Böylelikle Vladimir Monomakh Volınsk eyaletini kendi knezliği ilan etti ve buranın idaresini oğlu Roman’a verdi. Roman’ın Ocak 1119’daki ani ölümünden sonra Vladimir Monomakh bu eyaletin idaresini on altı yaşında olan oğlu Andrey’a devretti.⁶³¹

Yaroslav dört sene Polonya topraklarında kaldıktan sonra, Polonya Kralı Boleslav ve Macar Kralı Koloman’dan askerî yardım sağlayarak topraklarını geri almak için Vladimir-Volınsk’a sefer düzenledi.⁶³² Böylelikle 1123’te Yaroslav Polonya, Macar ve Çeklerden oluşan birliklerle Vladimir-Volınsk topraklarını yağmaladı. Bu sırada Vladimir Monomakh, oğlu Mstislav’ı şehrin savunması için yardıma gönderdi. Nihayet Yaroslav yenilgiye uğrayarak hayatını kaybetti.

19 Mayıs 1125’te Rurikoviç ve Makedon hanedan mensubu Knez Vladimir Monomakh hayata veda ediyor. Böylelikle Monomakh’ın en büyük oğlu Mstislav (1125-1132) Büyük Kiev knezi oldu.⁶³³

Mstislav, babasının saltanat dönemi boyunca, uzun süre (1088-1117) Novgorod knezi olarak hüküm sürmüştü, fakat 1117’de babasının emri üzere Belgorod Knezliği’ne atanmıştı. Zira babası veliahtını kendine daha yakın tutmaya çalışıyordu.⁶³⁴ Belirtmemiz gerekir ki Mstislav’ın ilk eşi İsveç Kralının kızı İnge Stenkilsson Christina, ikinci eşi ise Novgorod Valisi Dmitry Zavidich’in kızı Lyubava idi.⁶³⁵ Mstislav’ın ailesi İskandinavya ile yakın münasebetlerini sürdürüyordu. Nitekim knezin üç kızına İskandinav isimleri vermesi bunu kanıtlamaktadır:

⁶²⁹ Karpov, **Vladimir Monomakh**, s. 23; S. N. Abukov, “Brak Yaroslava Svatopolchicha s Vnuchkoy Vladimira Monomakha i Konflikt na Volni v 1117-1123 Godakh.”, **Uchonie Zapiski Orlovskogo Gosudarstvennogo Universiteta**, III, y.y., 2016, s. 9-11.

⁶³⁰ Karpov, **Vladimir Monomakh**, s. 23.

⁶³¹ **EL**, s. 30, Tatishchev, II, s. 133.

⁶³² Tatishchev, II, s. 136; Karpov, **Vladimir Monomakh**, s. 169, 188-189.

⁶³³ Tatishchev, II, s. 137.

⁶³⁴ Karpov, **Vladimir Monomakh**, s. 21.

⁶³⁵ Tatishchev, II, s. 135.

Malmfried (Malfrida), İngibjerg (İngeborga) ve Ragnheid (Rogneda).⁶³⁶ Malmfried, önce Norveç Kralı Sigurd Magnusson (I. Sigurd Haçlı), daha sonra Danimarka Kralı Erik Emune ile evlendi. İnhibjerg, Danimarka Kralı Erik Emune'nin küçük kardeşi Schleswig Dükü Knud Lavard ile evliydi. Knud ve İngibjerg'in oğlu, anne tarafından büyükbabası Vladimir Monomakh'ın ismi ile alakalı olarak Valdemar (Vladimir) ismini taşıyordu.⁶³⁷ Böylelikle Valdemar ismi Danimarka Kralları arasında kullanılmaya başlandı. Ayrıca Danimarka tahtına oturan Valdemar Rus Prensesi Sofiya ile evlenerek atalarının siyasetini devam ettirdi. Böylelikle Rurikoviç ve Danimarka hanedanı akrabalık bağlarını daha da güçlendirmişti.

XII. yüzyılın ortalarında Rusya, Rurikoviç hanedanı temsilcilerinin idare ettiği birkaç bağımsız saltanata ayrıldı. Şöyle ki XII. yüzyılın ilk yarısında yaklaşık on veya on beş knezlik ortaya çıkıyor, zira knez sülalesinde doğan veliahtların çoğalması, Rusya topraklarının daha da çok bölünmesine neden olmuştur. Ayrıca Rurikoviç hanedan temsilcileri arasında sürekli yaşanan mücadele, knezliklerin sürekli el değiştirmesine neden oluyordu. Böylelikle Rusya'nın bölgesel ve siyasî parçalanması birkaç yüzyıl boyunca devam etti.

3.3. XII. Yüzyılın Ortalarından XIII. Yüzyılın Başlarına Kadar Rurikoviç Hanedanı.

3.3.1. Knez İzoslav Mstislavich ile Knez Yuriy Dolgorukiy Arasında Vuku Bulan Mücadele

Zamanında Rostov Knezliği Yuriy Dolgorukiy'in idaresinde bulunuyordu. Rostov Rusya'nın siyasî anlamda sakin olmayan bölgelerinden biri olmuştur; çünkü bu eyalet Volga Bulgarları ile komşuydu. Bu nedenden dolayı taraflar arasın bir sıra çatışmaların gerçekleşmesi kaçınılmazdı. Şöyle ki 1120'de Yuriy Dolgorukiy Volga'ya bir sefer tertip ederek Bulgarları yenilgiye uğrattı ve knez büyük ganimet elde ederek geri döndü.⁶³⁸ Bu zafer Bulgar tehlikesini bir süre Kuzeydoğu Rusya

⁶³⁶ Pchelov, **Rurikovichi**, s. 130.

⁶³⁷ Pchelov, **Rurikovichi**, s. 130.

⁶³⁸ Tatishchev, II, s. 134; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 142.

sınırlarında uzak tutmayı sağladı. Ayrıca belirtmemiz icab eder ki, bahsi geçen dönemde Rostov'un batı sınırları Novgorod Knezliği ile komşuluk yapmaktaydı. Yuriy Dolgorukiy Rostov'un batı sınırlarını Novgorod tehlikesinden koruyabilmek için, Yuriy Neri'nin kıyılarında Kostyanin şehrini inşa ettirdi.

Yuriy Dolgorukiy Rostov'da knezlik yapmaktan hiç de memnun değildi, zira hayali olan Kiev'den hayli uzakta bulunan bu eyalet onu Rusya'nın siyasetinden uzak tutmaktaydı. Böylelikle 1132'de Büyük Mstislav Vladimirovich'in ölümünden sonra, Yuriy Dolgorukiy küçük kardeşi Andrey ile birlikte Preslavl'i ele geçirdi ve yeğeni Vsevolod Mstislavichi oradan kovdu.⁶³⁹ Fakat elde ettiği zafere rağmen burada sekiz günden fazla kalmadı; zira büyük kardeşi Yaropolk Vladimorovich (Kiev Knezi) ile karşı karşıya gelmek onun için arzu edilen durum değildi. Bu seferden iki sene sonra, yani 1134'te Yuriy kardeşi Andrey ile birlikte, Kiev Knezi Yaropolk'un Çernigov Knezi Vsevolod Olgovich'e karşı yaptığı seferde yer aldı. Ayrıca bahsi geçen yılda Knez Yaropolk'un rızasını alarak Preslavl Knezliği'nin idaresini üstlendi. Fakat kısa süre sonra, Knez Yaropolk'un Çernigov Knezi ile yaptığı anlaşmadan dolayı Yuriy Dolgorukiy Preslavl Knezliği'ni kaybetti ve Suzdal Knezliği'ne atandı.⁶⁴⁰

Novgorod Knezi Vsevolod Mstislavich 1134-1135'te Rostov topraklarına iki saldırı düzenledi. Rostov Knezliği'ne karşı yapılan ilk taarruz çok kısa sürede Dubna şehrinde son buldu. Fakat 26 Ocak 1135'te ikinci saldırıya iyi şekilde hazırlanan Novgorod, Pskov ve Ladoga birleşmiş kuvvetleri Jdan Dağı yakınlarında, Yuriy Dolgorukiy'in oğlu Rostislav'ın idaresinde bulunan Rostov ve Suzdal birlikleri karşı karşıya geldiler.⁶⁴¹ Ancak yapılan hazırlıklara rağmen Vsevolod Mstislavich'in birleşmiş kuvvetleri imha edildi. Neticede kumandan İvan Pavlovich ve Petrila Mukulich hayatını kaybetti; Knez Vsevolod Mstislavich ise savaş alanından kaçtı ve daha sonra Novgorodlular tarafından tahtan kovuldu.⁶⁴²

Ağustos 1146'da Kiev Knezliği Büyük Mstislav'ın ikinci oğlu İzyaslav Mstislavich'in idaresine geçti. Tahtın İzoslav tarafından ele geçirilmesi savaşı iki

⁶³⁹ Tatishchev, II, s. 144; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 143.

⁶⁴⁰ Tatishchev, II, s. 145; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 143.

⁶⁴¹ **NPL**, s. 23; **NKL**, s. 74; **NLD**, s. 65; Tatishchev, II, 146; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 142.

⁶⁴² **NPL**, s. 23; **NKL**, s. 74; **NLD**, s. 65; Tatishchev, II, s. 147; Kuzmin, **İstoriya Rossii**, I, s. 209; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 142.

knez grubunun oluşmasına yol açtı; İzoslav Mstislavich'in tarafında küçük kardeşi Rostislav, Yuriy Dolgorukiy'in tarafında ise büyük kardeşi Vyacheslav ve ayrıca Novgorod ve Kiev boyarlarını görebilmekteyiz. Ayrıca İzyaslav, başta Polonya ve Macaristan (İzyaslav'ın kız kardeşi Euphrosyne Macar kraliçesi idi) olmak üzere batı komşularıyla bir ittifak oluşturmaya çalıştı.⁶⁴³

Böylelikle 1146 yılının sonunda Yuriy Dolgorukiy müttefiki Svyatoslav Olgovich ile güçlerini birleştirerek Kozelsk'e kadar ilerledi. Fakat Murom ve Ryazan knezi Rostislav Yaroslavich (İzyaslav Mstislavich'in müttefiki) ile savaş tehdidinin olmasından dolayı geri dönmek zorunda kaldılar. Bunu takiben, yani 1147'nin başında Yuriy Dolgorukiy oğullarını Ryazan'a göndererek, Murom-Ryazan topraklarını (1149'a kadar) elinde tutmayı başardıktan sonra Novgorod topraklarını işgal etti; Noviy Torg (Torjok) ve Mste Nehri boyunca toprakları ele geçirdi.⁶⁴⁴

1149'da Kiev ve Rostov knezleri arasındaki mücadele daha da şiddetlendi. Şöyle ki Knez İzyaslav, Rostislav Yuriyevich'in Kiev'i ele geçirmek istediğini duyar duymaz Rostislav'ı Suzdal'a, yani babasının yanına gönderdi. Bu durumdan memnun kalmayan Yuriy Dolgorukiy 24 Haziran 1149'da Kiev'e karşı savaş ilan etti. Yarışhev şehrinde Svyatoslav Olgovich'in ordusu, Supoy Nehri'nin kıyısında ise Polovetsler Yuriy Dolgorukiy'e katıldı.⁶⁴⁵ Bundan haberdar olan Knez İzyaslav ordusunu toplayarak hemen harekete geçti. Böylelikle Yuriy Dolgorukiy ve Svyatoslav Olgovich'in kuvvetleri Trubezh Nehri kıyısında pozisyon aldılar; Yuriy'in idaresinde bulunan askerler merkeze, oğulları Rostislav ve Andrey'in komutasında bulunan askerler sol, Svyatoslav'ın komutasında bulunan askerler ise sağ tarafta yerleştirildi.⁶⁴⁶ Böylelikle 23 Ağustos 1149'da taraflar saldırıya geçtiler.⁶⁴⁷ Kiev Knezinin ordusunda yaşanan kargaşa ve ayrıca Pereyaslavların Dolgorukiy'in tarafına geçmiş olmaları, İzyaslav'ın yenilmesine yol açtı. Böylelikle yenilgiye uğrayan knez savaş alanından Kanev'e, oradan da Kiev'e kaçtı. Bunu takiben Yuriy Dolgorukiy Pereyaslavlı'a girdi ve orada üç gün kaldıktan sonra Kiev'e doğru yola koyuldu. Bu

⁶⁴³ Pchelov, **Rurikovichi**, s. 143.

⁶⁴⁴ Kuzmin, **İstoriya Rossii**, I, s. 216; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 144.

⁶⁴⁵ Tatishchev, II, s. 189-190; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 145.

⁶⁴⁶ Tatishchev, II, s. 191; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 145.

⁶⁴⁷ Tatishchev, II, s. 192; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 146.

sırada Kievlilerden askerî destek alamayan İzyaslav başkentten ayrılarak küçük kardeşi Svyatopolk Mstislavich'in hüküm sürdüğü Vladimir-Volnsk'e kaçmak zorunda kaldı.⁶⁴⁸ Böylelikle Yuriy Kiev'i yağmalamadan ele geçirdi ve kendini Kiev'in yeni knezi ilan etti.

Vladimir-Volnsk'da bulunan İzoslav Polonya ve Macaristan ile iletişime geçerek yardım sağlamaya çalıştı. Aktarılan bilgilere göre birkaç bin Polonya ve Macaristan ücretli askeri İzyaslav'ın yardımına geldi.⁶⁴⁹ İzyaslav gereken yardımı sağladıktan sonra, düşman üzerine doğru yola koyuldu. Fakat Vladimirka Galitsky ve Yuriy Dolgorukiy'in büyük askerî kuvveti ile karşı karşıya gelen İzoslav savaşta yenileceğini anladı. Böylelikle Yuriy'e barış teklifiyle Polonya ve Macarlardan oluşan elçi heyeti göndererek kendini kurtarmaya çalıştı. Fakat karşı taraf Polonya ve Macarların Rusya'nın iç siyasetine karışma haklarının olmadığını belirterek elçileri geri gönderdi. Taraflar arasında barış tahakkuk etmediği için Yuriy Dolgorukiy savaşa devam ederek Lutsk'i ele geçirdi. Ancak Vladimirk Galitsky müdahalede bulunarak, Mart 1150'de taraflar arasında barışı sağladı. Birkaç ay sonra, yani Haziran'da İzoslav'ın Kiev'e saldırması taraflar arasında anlaşmanın bozulmasına yol açtı. Bu kez zor durumda kalan Yuriy Dolgorukiy oldu. Böylelikle İzyaslav Kiev'e gelerek yeniden Büyük Knez oldu.

İzoslav'ın elde ettiyi zafer uzun sürmedi; çünkü Yuriy Dolgorukiy sadık müttefiki, Svyatoslav Olgovich'ten Çernigov alaylarını toplayarak Kiev üzerine yürüdü. Aynı zamanda, batıdan Vladimirk'nun ordusu Kiev'e doğru yola koyuldu. Böylelikle Stugna Nehri'nde yaşanan savaşta müttefiklerin saldırısına dayanamayan Kievliler savaş alanından geri çekilmek zorunda kaldılar. Yanında yalnızca ücretli Polonya ve Macar muhafızları kalan Knez İzoslav, çareyi Kiev'den Vladimir-Volnsk'a kaçmakta buldu.⁶⁵⁰ Böylelikle Kiev yaz sonunda Yuriy ve Vladimirk tarafından ele geçirildi.

İzoslav eniştesi Macar Kralı II. Geza'den 10.000 kişilik suvari birliği destek alarak, Mart 1151'de Kiev üzerine yeni bir sefer başlattı. O, Belgorod şehrini

⁶⁴⁸ Tatishchev, II, s. 192; Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s. 216; Pchelov, *Rurikovichi*, s. 146.

⁶⁴⁹ Tatishchev, III, s. 9-10; Pchelov, *Rurikovichi*, s. 146.

⁶⁵⁰ Pchelov, *Rurikovichi*, s. 148.

ele geçirdikten sonra, Kiev'e yaklaştı. Neticede 6 Nisan Yuriy Dolgorukiy Gorodets Osetenya'ya kaçtı ve İzoslav üçüncü kez Kiev tahtına oturdu. Ancak Yuriy vazgeçmedi ve sonsuz savaş devam etmekteydi. Fakat Libed Savaşı'nda mağlup olarak geri çekilmek zorunda kaldı. Bunu takiben İzyaslav, Vasilev bölgesinde bulunan Rutets Nehri yakınlarında Yuriy Dolgorukiy'i ele geçirdi. Böylelikle 24 Temmuz 1151'de knezler arasında yapılan anlaşmanın şartlarına göre Yuriy Dolgorukiy Suzdal'a geri döndü.⁶⁵¹

Knez İzyaslav Yuriy Dolgorukiy ile olan mücadelesini sonlandırdıktan sonra diğer düşmanı Vladimirko'ya odaklandı. Böylelikle 1152'de müttefiki Macar Kralı II. Geza ile Galich'e bir sefer tertip etti. Neticede San nehri yakınlarında alevlenen savaşta Vladimirko'u yendi.⁶⁵² Bu durum karşısında tepkisiz kalmayan Yuriy Dolgorukiy Çernigov'u on iki gün boyunca yağmaladı. Çernigov'un yağmalanması ve ayrıca II. Geza'nın geri çekilmesi İzoslav'ı Vladimirko ile sulh yapmak zorunda bıraktı.⁶⁵³

Şubat 1152-1153'te Yuriy Dolgorukiy'in müttefiki Vladimirko Volodarevich Galich'te vefat etti. Çok geçmeden 13-14 Kasım 1154-1155'te Knez İzyaslav Mstislavich, Aralık ayında ise İzyaslav'ın müttefiki Vyacheslav Vladimirovich vefat etti.⁶⁵⁴

3.3.2 XII. Yüzyılın Ortalarından XIII. Yüzyılın Başlarına Kadar Rurikoviç Hanedanı

XII. yüzyılın ikinci yarısında Knez İzyaslav'ın ölümü yeni bir çatışma dalgasına ivme kazandırdı. Bahsi geçen dönemde Knez Rostislav Mstislavich'in ve İzyaslav Davidovich'in aynı anda Kiev'e gelmeleri Rusya'da uzun zamandır varlığını sürdüren iç savaşın devam etmesini sağladı. Ayrıca İzoslav Davidovich'e, Polovtları yanında getiren Gleb (Yuriy Dolgorukiy'in oğlu) da katıldı. Rostislav daha Kievliler

⁶⁵¹ Tatishchev, III, 29-35; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 149.

⁶⁵² Pchelov, **Rurikovichi**, s. 149.

⁶⁵³ Tatishchev, III, s. 135-138; Pchelov, **Rurikovichi**, s. 150.

⁶⁵⁴ Tatishchev, III, s. 43, 47-48; Kuzmin, **İstoriya Rossii**, I, s. 217-218.

ile anlaşma yapamadan, İzyaslav Davidovich'e karşı çıkmak zorunda kaldı. Neticede Rostislav Pereyaslavl'da bulunan Belous Nehri üzerinde yenilgiye uğrayarak Smolensk'e kaçmak zorunda kaldı. Böylelikle yeni hükümdar İzyaslav Davidovich Kiev'e girmeyi başardı; ancak o da uzun süre tahta tutunmaya muvaffak olamadı. Zira kuzeyden Yuriy Dolgorukiy'in ordusu ilerliyordu. Yuriy Smolensk'e yaklaştığında Rostislav Mstislavich onu karşıladı ve ona olan bağımlılığını belirtti.⁶⁵⁵ Böylelikle 20 Mart 1155'te Yuriy Dolgorukiy üçüncü kez Kiev Knezi oldu.

Yuriy Dolgorukiy saltanata geldikten sonra, Rusya'da barış sağlamayı başardı. Şöyle ki Svyatoslav Olgovich ve Yaroslav Galitsky zaten onun müttefikleriydi. O, Svyatoslava Snovsk ve diğer şehirlerin idaresini verdi. Ayrıca merhum kardeşi İzyaslav Mstislavich'in oğulları Rostislav ve Vladimir ile barış anlaşması imzaladı. Müttefiksiz kalan İzyaslav Davydovich ise kızını Yuriy Dolgorukiy'in oğlu Gleb ile evlendirdi.⁶⁵⁶

Dolgorukiy müttefik olduğu güney komşuları, Polovetsler ile ilişkisini iyi tutmaya çalışıyordu. Ayrıca o, İzyaslav Mstislavich'in saltanatı sırasında kesintiye uğrayan Bizans ile yakın ilişkiler kurmaya çalışıyordu. Hatta Yuriy Dolgorukiy'in ikinci eşi Bizans İmparatoru'nun akrabası idi.

1157 baharında Yuriy Dolgorukiy'e karşı Knez İzyaslav Davidovich, Rostislav Mstislavich ve Mstislav İzyaslavich koalisyonu kuruldu. Ancak savaş arifesinde, Yuriy Dolgorukiy beş gün hastalıktan yattıktan sonra 15 Mayıs hayatını kaybetti. Ertesi gün Berestov köyünde bulunan Kutsal Spasa manastırında defin edildi.⁶⁵⁷

Yuriy Dolgorukiy'in ölümünden hemen sonra Kievliler kentleri tahrip ettiler ve Kiev topraklarındaki tüm Suzdal sakinlerini öldürdüler. Soygunlar ve ayaklanmalar dört gün devam etti. Bu isyan, knez yönetimine karşı bir ayaklanma haline geldi. Dolgorukiy'in dul karısı ise küçük çocukları ile aceleyle Suzdal'a doğru yola çıktı. Bu sırada, İzyaslav Davidovich vakit kaybetmeden Kiev'e gitti ve 19 Mayıs 1157'de

⁶⁵⁵ NPL, s. 29; Tatishchev, III, s. 51-52; Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s. 218; Pchelov, *Rurikovichi*, s. 151.

⁶⁵⁶ Pchelov, *Rurikovichi*, s. 151.

⁶⁵⁷ Tatishchev, III, s. 58; Kuzmin, *İstoriya Rosii*, I, s. 219.

şehri işgal ederek Büyük Knez oldu.⁶⁵⁸ Fakat onun saltanat dönemi uzun sürmedi, zira Smolensk Knezi Rostislav Mstislavich ile Kiev tahtı uğrunda yaptığı savaş sırasında, 6 Mart 1161'de hayatını kaybetti.⁶⁵⁹

Yuriy Dolgorukiy'in ve İzyaslav Davidovich'in ölümünden sonra, Vladimir Monomakh'ın temsilcileri ve Oleg Svyatoslavich'in torunları arasında Kiev tahtı uğrunda uzun süreli yeni iç savaş dalgası başladı.

XII. yüzyılın ikinci yarısında, en parlak Kiev knezlerinden biri Çernogov Knezliği soyundan gelen Vsevolod Olgovich'in oğlu Svyatoslav Vsevolodovich idi. O, Rusya topraklarını Polovetslerin baskınından korumak için diğer knezler ile güçlerini birleştirmeye çalışan, zeki ve adil bir hükümdar olarak taktim edilmektedir. Svyatoslav Vsevolodovich birkaç kez Kiev tahtını ele geçirdi. Onun, 1181'de Kiev'i Monomakh'ın torunlarından geri almak için yaptığı girişimlerin birinde müttefikleri, kuzeni Igor Svyatoslavich ve Polovets hanları Kobyak ve Kõnçak olmuşlardı. Fakat müttefiklerin kuvvetleri Kiev ordusu tarafından imha edildi.⁶⁶⁰ Igor ve Konchak ise aynı teknede Dinyeper'i geçtikten sonra hayatlarını zor kurtardılar. Fakat zorluklara rağmen Svyatoslav Vsevolodovich Kiev knezi olmayı başardı.⁶⁶¹

Vladimir Monomakh'ın soyundan gelen ve Rusya tarihinin en önemli hükümdarlarından biri Rurik Rostislavich olmuştur. Rurik, hayatı boyunca Rusya için Polovetslere karşı seferlerde, feodal çatışmalarda yer almıştır. Onun altı kez şehir halkı ve diğer rakip knezler tarafından Kiev'den kovulduğu bilinmektedir. 1203'te Polovetslerden oluşan büyük bir ordu ile şehri ele geçirdi. Rurik'in müttefikleri Polovetsler, birçok keşiş ve rahibi öldürdüler, Kievlilerin eşleri ve kızlarını ise esir aldılar. Bundan haberdar olan Kiev Knezi Roman Mstislavich Rurik'ten başkentte yaptıklarından dolayı intikamını alarak, onu ailesi ile birlikte esir alıp keşiş yaptı.⁶⁶² Fakat 1205 yılında Roman'ın ölümünden sonra Rurik tekrar Kiev knezi oldu. Onun büyük ihtimal 1212'de Çernigov'da öldüğü belirtilmektedir.

⁶⁵⁸ Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s. 121; Pchelov, *Rurikovichi*, s. 154.

⁶⁵⁹ Kuzmin, *İstoriya Rossii*, I, s. 122; Pchelov, *Rurikovichi*, s. 154.

⁶⁶⁰ Uydu Yücel, *Kuman-Kıpçaklar*, s. 529.

⁶⁶¹ Pchelov, *Rurikovichi*, s. 157.

⁶⁶² Pchelov, *Rurikovichi*, s. 158.

XIII. yüzyılın başlarında Rusya topraklarında iç savaş halen devam etmekteydi. Kiev Knezliği sürekli knez değiştirmektedir. XI. yüzyılda başlayan bu ihtilaf daha uzun süre, yani ilk Moğol saldırılarına kadar bu topraklarda varlığını sürdürecektir.

SONUÇ

IX. yüzyılda Kuzey Avrupa dünyasının önderleri olarak maruf olan İskandinavyalılar veya Varegler Ortaçağ'ın Erken ve Zirve dönemlerinde Avrupa'nın toplumsal, siyasî ve ekonomik hayatında depremesel etki yaratmışlardır. Özellikle Rus olarak takdim olan Varegler, barbar ve pagan Kuzeydoğu Avrupa kavimlerinin kültür sahibi olmalarında büyük etki sahibi olmuşlardır. Şöyle ki VIII-IX. yüzyıllarda İskandinavlıların batı ve güney ticaretine katılmaları, *İz Varyag v Greki* olarak anılan ticaret rotasının İsveç ve Norveç Vareglerinin kontrolü altına geçmesiyle sonuçlanmıştır. Böylelikle Ladoga ve İlmen bölgesi İskandinavlıların karargâhı haline gelmişti. Fakat XI. yüzyılın ikinci yarısı bahsi geçen bölge için dönüm noktası olmuştur. Zira yerli kavimler tarafından, 859 senesinde bölgeden kovulan Vareglerin yerine bu kez Vareg-Ruslar gelmiştir.

İsveç ve Norveç Vareglerinden farklı olarak, Vareg-Rusların kimliği hakkında birçok görüş ileri sürülmüş ve bilim adamları arasında polemikler söz konusu olmuştur. Özellikle XVIII. yüzyılda Alman ve Rus tarihçilerinin yaptıkları çalışmalar Norman ve Anti-Norman olarak adlandırdığımız iki zıt kavramın tarih bilim alanına dahil olmasına vesile olmuştur. Norman ve Anti-Norman teorisine dair yüzyıllardır biriken bilgiler ve yapılan araştırmalar bizlere Varegler konusunun ne kadar zengin ve gizemli olduğunu göstermektedir. Bu nedenden dolayı bir teorinin sunduğu bilgileri göz önünde bulundurup, diğerini ise göz ardı etmenin doğru olmayacağını düşünerek, her iki tarafın çalışmalarını tezimizde kullandık.

Şöyle ki IX. yüzyılın ikinci yarısında Kuzeydoğu Avrupa bölgesinde kök salan Vareg-Ruslar Bizans İmparatorluğu için tehlike oluşturacak olan Büyük Kiev Knezliği'nin temelini atmışlar. Özellikle 866, 907, 941, 971 ve 1043 senelerinde Vareg-Rus hanedanı ile Bizans İmparatorluğu arasında vuku bulan savaşlar, iki taraf arasında ekonomik ve siyasî anlamda ehemmiyet taşıyan imzaların atılmasına vesile olmuştur. Neticede Vareg-Ruslar gerektiğinde düşman, gerektiğinde ise dost figüründe Avrupa'nın odak noktası olan Bizans'ın politik ve ekonomik hayatına dahil olmuşlardır.

866 senesinde Vareg-Ruslar tarafından İstanbul üzerine gerçekleşen ilk taarruz mağlubiyetle sonuçlandığı için Eski Rus Devleti herhangi siyasî ve ekonomik menfaat elde etmemiştir. Fakat buna rağmen bu saldırı Vareg-Rus ve Bizans sosyo-politik ilişkilerin başlangıcına zemin yaradan önemli siyasî eylem olarak algılanmaktadır. Bunu takiben bizler Vareg-Rus knezlerinin Bizans İmparatorluğu, Hazar Kağanlığı ve komşu bölgelerde yaşayan kavimler ile siyasî vukuatlar yaşadıklarını görebilmekteyiz. Özellikle Knez Rurik'in halefleri Oleg ve İgor'un saltanat döneminde, yani 907-911 ve 941-945 senelerinde Bizans İmparatorluğu'na karşı yapılan girişimler beynelmilel arenada Vareg-Rusların kendilerini bir güç olarak kanıtlamalarının göstergesidir. Zira her iki saldırı sonucunda Bizans İmparatorluğu ve Eski Rus Devleti arasında yapılan anlaşmalar her iki taraf arasında oluşan sosyo-politik ilişkilerin yeni aşamaya geçmesine ivme olmuştur. Neticede Vareg-Ruslar önemli ekonomik ve ticarî imtiyazlar elde ederek Güney Avrupa ticaretinde yer almaya başladılar. Ayrıca Vareg-Rusların Bizans'tan elde ettikleri ticarî imtiyazlar onların tek başarısı değildir, zira 911'den itibaren Vareg-Rus askerlerini Bizans ordusunun ücretli muhafızları olarak görmekteyiz. Böylelikle Vareg-Ruslar Bizans İmparatorluğu'nun politik ve ekonomik hayatında önemli bir faktöre çevrilmiştir.

X. yüzyılın ikinci yarısında Bizans İmparatorluğu'nun iç ve dış siyasetinde oluşan bir takım olumsuz olaylar Bizans'ı Vareg-Rus knezlerinin yardımına mühtaç bıraktı. Böylelikle oluşan bu durum Bizans-Rusya münasebetlerinin hem müttefiklik, hem de düşmanlık çerçevesinde teşekkül etmesine yol açtı. Ayrıca bahsi geçen dönemde Eski Rus Devleti Bizans'a bir attım daha yaklaşı bilmek için Ortodoks Hıriyanlığını resmî olarak kabul etti ve atılan bu attım sayesinde her iki taraf arasında hanedan evlilikler dönemi başlamış oldu.

Ayrıca bizler Norveç ve İsveç Vareg muhafızları gibi Vareg-Rusların da Bizans ordusunda yer aldıklarını görmekteyiz. Böylelikle Varegler ikiye ayrılmış oluyordu: Eski Rus Devleti'nin kurucuları ve Bizans ordusunun ücretli askerleri olan Rus şeklinde adlandırdığımız Varegler; Bizans ve aynı zamanda Kiev Devleti'nin paralı muhafızları İsveç ve Norveç Varegleri. Özellikle Knez Mudrıy Yaroslav'ın askerî güç sağlama kaynağı İsveç ve Norveç Varegleri olmuştur.

IX. Yüzyıldan itibaren Kuzey ve Güney Avrupa arasında oluşmakta olan ilişkilerin XI. yüzyılın ortalarından sonra zayıflaması gözlemleniyor. Zira Rusya uzun dönem sürecek iç savaşa dönemine giriyor. Nihayetinde Bizans İmparatorluğu kendisine yüzyıllardır tehlike oluşturan Ruslardan kurtuluyor.

BİBLİYOGRAFYA

- Adam Bremensky: **Gelmold iz Bosau, Arnold Lubeksky, Slavyanskije Khroniki**, (Rşç. trc. İ.V. Dyakonov ve L.V. Razumovsky), Russkaya Panorama, Moskva, 2011.
- Constantine Porphyrogennetos: **The Book of Ceremonies**, (İng. trc. Ann Moffat Maxeme Tall), Brill, Leiden: Boston 2012.
- Ermolovskaya Letopis: **Ermolovskaya Letopis**, XXIII, PSRL, Tipografiya M.A. Aleksandrova, S-Peterburg 1910.
- Halfdanar Saga Esteinssonar: **İslandskie Vikingskiye Sagi o Severnoy Rusi**, nşr. G.V. Glazırina, Lodomir, Moskva 1996.
- İslam Coğrafiyacıları: **İslam Coğrafiyacılarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri**, nşr. Ramazam Şeşen, VII, sy. 123, bs. 2, TTK, Ankara 2001.
- İoannes Zonaras: **Tarihlerin Özeti**, (Trk. trc. Bilge Umar), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2008.
- İbn Hordadbeh: **Kniga Putey i Stran**, (ed. Z.M. Bunyadov), Elm, Baku 1986.
- İpatevskaya Letopis: **İpatevskaya Letopis**, II, bs. 2, PSRL Tipografiya M.A. Aleksandrova, S-Peterburg 1908.
- Jan Dlugosz: **Drevnaya Rus v Polskoy İstorii Yana Dlugosha**, nşr. N.İ. Shchhaveleva, I-VI, Pamyatniki İstoricheskoy Mıslı, Moskva 2004.

John Skylitzes **A Synopsis of Byzantine History 811-1057**, (İng. trc. John Wortley), Cambridge University Press, Cambridge 2010.

Konstantin Bagryanorodniy: **Ob Upravlenii İmperiei**, Nauka, Moskva 1991.

Liutprand Kremonsky: **Antapodocuc: Kniga ob Ottone, Otchot o Posolstve v Konstantinopol**, (Rşç. trc. İ.V. Dyakonov), Russkaya Panorama, Moskva 2006.

Lev Diakon: **İstoriya**, (Rşç. trc. M.M. Kapılenko), Nauka, Moskva 1988.

Leo Deacon: **The History of Leo the Deacon: Byzantine Military Expansion in the Tenth Century**, (İng. trc. A.M. Talbot ve D.F. Sullivan), Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington 2005.

Povest Vremennıkh Let: **Lavrentiyevskaya Letopis: Povest Vremennıkh Let, I, bs. 2**, PSRL, Gosudarstvennaya Akadeiceskaya Tipografiya, Leningrad 1926.

Povest Vremennıkh Let: **Povest Vmennkh Let: Po Lavrentiyevskomu Spusku 1377 Goda**, (Rşç. trc. D.S. Likhachev ve O.V. Tvorogov), Vita Nova, Sankt-Peterburg 2012.

- Povest Vremennikh Let: **The Russian Primary Chronicle: Laurentian Text**, (İng. trc. Samuel Hazzard Cross and Olgerd P. Sherbowitz-Wetzor), The Medieval Academy of America, Massachusetts: Cambridge, t.y.
- Letopisets Preslavlya Suzdalskogo: **Letopisets Preslavlya Suzdalskogo**, XL, PSRL, Arkheograficesky Tsentr, Moskva 1995.
- Letopisets Ellinsky i Rimsky: **Letopisets Ellinsky i Rimsky**, I, Dimitry Bulanin, S-Peterburg 1999.
- Musulmanskiye Pisateli: **Skazaniya Musulmanskikh Pisateley o Slavyanakh i Russkikh: S Poloviny VII Veka do Kantsa X Veka po R. Kh.**, nşr. A.Y. Garkavi, Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk, SanktPeterburg 1870.
- Mikhail Psell: **Khronografiya**, (Rşç. trc. Y.N. Lyubarsky), Nauka, Moskva 1978.
- Mikhail Psellos: **Mikhail Psellos'un Kronographia'sı**, (Trk. trc, Işın Demirkent), XIX, sy. 12, TTK, Ankara 2014.
- Novgorodskaya Pervaya Letopis: **Novgorodskaya Pervaya Letopis: Starshego i Mladshgo İzvodov**, Akademiya Nauk SSSR, Moskva: Leningrad 1950.
- Novgorodskaya Pyataya Letopis: **Novgorodskaya Pyataya Letopis**, IV, PSRL, Tipografiya Y. Bashmakov i K, Petrograd 1917.

Novgorodskaya Karamzinovskaya Letopis: **Novgorodskaya Karamzinovskaya Letopis**, (ed. Y.S. Lur'e), XLII, PSRL, Dimitriy Bulanin, S-Peterburg 2002.

Novgorodskaya Letopis: **Novgorodskaya Letopis: Po Spisku P.P. Dubrovskogo**, XLIII, PSRL, Yaziki Slavyanskoy Kulturi, Moskva 2004.

Russkaya Letopis s Voskresenskago Spiska: **Russkaya Letopis s Voskresenskago Spiska**, Pri Imperatorskoy Akademii Nauk, SanktPeterburg 1793.

Semonovskaya Letopis: **Semonovskaya Letopis**, (ed. A. Koshelev), XVIII, PSRL, Znak, Moskva 2017.

Sofiyskaya Pervaya Letopis: **Sofiyskaya Pervaya Letopis: Po Spisku N.N. Çarskogo**, (ed. V.İ. Buganov ve B.M. Kloss), XXXIX, PSRL, Nauka, Moskva 1994.

The Annals of St-Bertin: **The Annals of St-Bertin**, (İng. trc. Janet L. Nelson), Manchester University Press, Manchester: New York 1991.

Titmar Merzeburgsky: **Khronika**, (Rşç. trc. İ.V. Dyakonov), Russkaya Panorama, Moskva 2019.

Alekperov, Alekper: **Tyukri Azerbaydjana: Drevnost i Rannee Srednevekov'e**, (ed. Yaqub Mahmudov), Şerg-Gerb, Baku 2011.

- Altan, Ebru: “Ortaçağ’da Beykoz ve Çevresi”, **Beykoz 2020 Sempozyumu Tebliğler Kitabı**, İstanbul 2020, s. 147-158.
- Altan, Ebru: “Bizans’ın Bulgaristan’ı İlhakı (976-1018) Üzerine Bir Değerlendirme”, **The Legends Journal of European History Studies**, I, 2020, s. 1-10.
- Atanov, P.A.: “K Voprosu o Prizvanii Varyagov””, **Vestnik Sankt-Peterburskogo Universiteta**, II, sy. 3, y.y., 2007, s. 29-40.
- Asadov, Farda: “Khazariya, Vizantiya i Arabsky Khalifat v Borbe za Kontrol nad Torgovimi Putyami Evrazii v IX-X Vekakh”, **Kafkaz&Globalizasiya**, VI, sy. 4, y.y., 2012, s. 159-172.
- Abukov, S.N.: “Brak Yaroslava Svatopolchicha s Vnuchkoy Vladimira Monomakha i Konflikt na Volni v 1117-1123 Godakh.”, **Uchome Zapiski Orlovskogo Gosudarstvennogo Universiteta**, sy. 3, y.y., 2016, s. 9-14.
- Budanova, V.P.: **Varvarsky Mir Epokhi Velikogo Pereseleniya Narodov**, Nauka, Moskva 2000.
- Belova, E.A.: “Borba Velikago Knyazya Kievskago Svyatoslava Igorevicha s Imperatorom Ioannom Tsmiskhiem”, **Jurnal Ministerstva Narodnago Posveshchniya**, CLXX, Tipografiya V.S. Balasheva, SanktPeterburg 1873, s. 168-192.
- de Erlezunda, Pyotr, Pertey: **İstoriya o Velikon Knyajestve Moskovskom: Proisxojdenii Velikikh Knezey, Nedavnikh Smutakh,**

Proizvedennikh Tam Tremya Ljedimitriyami, i o Moskovskikh Zakonakh, Nravakh, Pravlenii, Vere i Obryadakh, (Rşç. trc. A.N. Shemyakina), V Universitetskoy Tipografii, Moskva 1867.

Djakson, T.N.: **Chetire Norvejskikh Konunga na Rusi: İz İstorii Russko-Norvejskikh Politicheskikh Otnosheniy Posledney Treti X-Pervoy Polovini XI v.,** Yazıki Russkoy Kulturi, Moskva 2000.

Duczko, Wladyslaw: **Viking Rus: Studies on the Presence of Scandinavian in Eastern Europe,** Brill, Leiden: Boston 2004.

Deynichenko, P.G.: **Epokha Rurikovichey: Ot Drevnikh Knezey do İvana Groznogo,** Olma Media Grupp, Moskva 2008.

Dalya, Vladimir: **Tolkoviı Slovar Jivago Velikoruskago Yazıka,** IV, bs.2, İzdaniye Knigoprodavtsa-Tipografa M.O. Volfa, Moskva: S. Peterburg 1882.

Franklin, S., Shepard, D.: **Nachalo Rusi: 750-1200,** (Rşç. trc. D.M. Bulanin ve N.L. Lujetsky), DB, S-Petersburg 2000.

Gedeonova, S.: **Varyagi i Rus': İstoricheskoe İzoledovaniye,** I, Tipografiya İmperatorskoy Akademii Nauk, SanktPeterburg 1876.

Golubinsky, E.: **İstoriya Russkoy Tserkvi,** I, Universitetskaya Tipografiya: Strastnoy Bulvar, Moskva 1901.

- Gumilev, Lev.: **Ot Rusi k Rossii**, Act, Moskva 2002.
- Gosudarstvenniy Ermitaj: **Staraya Lodoga: Drevnaya İstoriya Rusi**, (ed. B.S. Korotkevich), İzdatelstvo Gosudarstvennogo Ermitaja, Sankt-Peterburg 2003.
- Gubarev, O.L.: **Rurik Sk’eldung**, (ed. V.Y. Trofimov), Evraziya, Sankt-Peterburg 2019.
- Gordiyenko, Y.A.: “Gde Bil Prmon’ Dvor?”, **Vspomogatelnie İstorisheskie Distsiplini**, XXXV, DB, Sankt-Peterburg 2016, s. 11-95.
- Kruze, F.: “O Proiskhojdenii Rurika”, **Jurnal Ministerstva Narodnogo Prosvescheniya**, IX, V Tipografii İmperatorskoy Akademii Nauk, SanktPeterburg 1836, s. 43-73.
- Kurat, A.N.: **Peçenek Tarihi**, Devlet Basımevi, İstanbul 1937.
- Kuzmin, A.G.: **Russkiye Letopisi Kak İstochnik po İstorii Drevney Rusi**, (ed. L.L. Muravyova), Berseus&Brizli, Ryazan 1969.
- Karamzin, Nikolay, Mikhaylovich: **İstoriya Gosudarstva Rossiyskogo**, (ed. A.N. Sakharov), I, Nauka, Moskva 1989.

Kurat, Akdes, Nimet: **Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar**, bs.2, TTK., Ankara1987.

Kaiser, Daniel H., Marker, Gray: **Reinterpreting Russian History: Readings 860-1860s**, Oxford University Press, New York, 1994.

Klein, Lev, Somuilovich: “Normanizm-Antinormanizm: Konec Diskussii”, y.y., 1999, s. 91-101.

Karpov, Aleksey: **Yaroslav Mudriy**, sy. 808, JZL Molodaya Gvardiya, Moskva 2001.

Kuzmin, A.G.: **İstoriya Rossii s Drevneyshikh Vremen do 1618 g.**, (ed. A.F. Kiselev), I, Vldos, Moskva 2004.

Karpov, Aleksey: **Vladimir Svyatoy**, sy. 914, JZL, Molodaya Gvardiya, Moskva 2004.

Karpov, Aleksey: **Kneginya Olga**, sy. 1172, JZL, Molodaya Gvardiya, Moskva 2009.

Karpov, Aleksey: **Vladimir Monomakh**, sy. 74, JZL, Molodaya Gvardiya, Moskva 2015.

Karishkovsky, P.O.: “O Khronologii Russko-Vizantiyskoy Voynı Pri Svyatoslave”, **Vizantiysky Vremennik**, V, İzdatelstvo Akademii Nauk SSSR, Moskva 1952, s. 127-138.

- Kashtanov, S.M.: “O Protsedure Zaklyucheniya Dogovorov Mezhdu Vizantiyey i Rus'yu v X v.”, **Feodalnaya Rossiya vo Vsemirno-istoricheskoy Protsesse**, Nauka, Moskva, 1972, s. 1-5.
- Kazansky, M.M.: “Skandinavskaya Mekhovaya Torgovlya i Vostochnyy Put' v Epokhu Pereseleniya Narodov”, **Stratum Plus**, IV, y.y., 2010, s. 17-127.
- Lomonosov, Mikhail: **Drevneya Rossiyskaya Istoriya**, (ed. V.G. Manyagin), Algoritm, y.y., 2011
- Levchenko, M.V.: **Ocherki po Istorii Russko-Vizantiyskikh Otnosheniy**, (ed. M.N. Tikhomirov), Izdatelstvo Akademii Nauk, Moskva 1956.
- Litavrin, G.G.: **Vizantiya: Bolgariya: Drevneya Rus' (IX-Nachalo XII. vv.)**, Aleteyya, Sankt-Peterburg 2000.
- Lebedev, G.S.: **Epokha Vikingov: V Severnoy Evrope i na Rusi**, Evraziya, Sankt-Peterburg 2005.
- Levchenko, M.V.: “Russko-Vizantiyskiye Dogovory 907 i 911 gg”, **Vizantiyskiy Vremennik**, V, Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR, Moskva 1952, s. 105-126.
- Levchenko, M.V.: “Proizvedeniya Konstantina Bagryanorodnogo Kak Istochnik po Istorii Rusi v Pervoy Polovine X. Veka”, **Vizantiyskiy Vremennik**, VI, Izdatelstvo Akademii Nauk SSSR, Moskva 1953, s. 11-35.

- Litavrin, G.G.: “Puteshestvie Russkoy Knyagini Olgi v Konstantinopol: Problema Istochnikov”, **Vizantiysky Vremennik**, XLII, Nauka, Moskva 1981, s. 35-48.
- Minorsky, V.F.: **İstoriya Shirvana i Derbenda X-XI Vekov**, (ed. A.A. Ali-Zade), İzdatelstvo Vostochnoy Literaturı, Moskva 1963.
- Medivial Russia: **Medivial Russia: A Source Book, 900-1700**, (ed. Basil Dmytryshyn), The Dryden Press, United States Of America, 1973.
- Mackenzie, David, Curran, Michael, W.: **A History of Russia: The Soviet Union: And Beyond**, bs.4, Wadsworth, Belmont: California 1993.
- Merkulov, İ.V.: **Otkuda Rodom Varyajskie Gosti: Genealogicheskaya Rekonstruksiya po Nemtskim Istochnikam**, Belie Al’vı: Amrita-Rus’, Moskva 2005.
- Melnikova, Elena, Aleksandrovna.: **Drevnaya Rus i Skandinavıya İzbrannie Trudi**, (ed. G.V. Glazırina ve T.N.Djakson), Universitet Dimitriya Pojarskogo, Moskva 2011.
- Machinsky, D.A.: “Vtoroye Russkoe Protogosudarstvo so Stolitsey v Nevograde: Rurikovom Gorodke i Konstruktsiya Russkogo Gosudarstva, Postroennogo na Dvuedinstve Kieva i Nevograda/Novgoroda (870-1054 gg.)”, **Staroladojsky Sbornik**, VII, Nestor-İstoriya, Staraya Ladoga 2009, s. 149-176.

- Markov, V.İ.: **Turksky Sled v Īstorii Ukraini X-XVII vv.**, Evraziya, Sankt-Peterburg 2016, s. 37.
- Nikolayev, V.D.: “Svidetelstvo Khroniki Psevdo-Simeona o Rusi-Dromitakh i Pokhod Olega na Konstantinopol v 907 g.”, **Vizantiysky Vremennik**, XLII, Nauka, Moskva 1981, s. 147-153.
- Norwich, John, Julius: John Julius Norwich, **Bizans II: Yükseliş Dönemi (803-1081)**, (Trk. trc. Selen H. Riegel), Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2013.
- Nazarenko, A.V.: “Knez i Drujina v Epokhu Dogovorov Rusi s Grekami”, Rus’ v IX-XII vv.: **Obshchestvo, Gosudarstvo, Kultura**, Nauchnoe İzdanie Ī.E. Zaytseva, Moskva: Vologda 2014, s. 14-87.
- Ostrogorsky, Georgiy: **Īstoriya Vizantiyskogo Gosudarstva**, (Rşç. trc. M.V. Graztiansky), Sibirskaya Blagozvonitsa, Moskva 2011.
- Ostrogorsky, Georg: **Bizans Devleti Tarihi**, (Trk. trc. Fikret Işıltan), bs.8, TTK, Ankara, 2015
- Oleynikov, A.V.: **Varyajskaya Gvardiya Vizantii**, Veche, Moskva 2015.
- Petrukhin, V.Y.: **Nacalo Etnokulturnoy Īstorii Rusi IX-XI Vekov**, Rusich: Gnozis, Smolensk 1995.

- Pritsak, Omelyan: **Pokhodjennya Rusi**, I, Oberegi, Kiev 1997.
- Pchelov, Evgeniy: **Rurik**, JZL, Molodaya Gvardiya, Moskva 2010.
- Pchelov, E.V.: **Rurikovichi: Īstoriya i Genealogiya**, Akademichesky Proekt, Moskva 2016.
- Petrukhin, V.Y.: **Rus' IX-X Vekakh: Ot Prizvaniya Varyagov do Vybora Veri**, bs.3, Neolit, y.y., 2017.
- Pchelov, Evgeniy.: **Oleg Veshiy: Velikiy Viking Rusi**, JZL, Molodaya Gvardiya, Moskva 2018.
- Petrukhin, V.Y.: “Īz Varyag v Greki: Nacalo Īstoricheskogo Puti Rossii”, **Slavyansky Almanakh**, Īndrikt, Moskva 1997, s. 63-67.
- Petrukhin, Vladimir, Yakovlevich: “Prizvaniye Varyagov i Kirillo-Mefodievskeya Tradiciya”, **Plenarnoe Zasedanie**, Moskva 2013, s. 13-20.
- Piven, Pavel, Vladislavovich: “O Parodine Īlmenskix Sloven i Varyajskoy Rusi”, **Īzvestiya AltGU: Īstoricheskie Nauki i Aekheologiya**, sy. 5, y.y., 2018, s. 59-67.
- Pushkina, T.A.: “Neskolko Slov k Voprosu o Vozdeystvii Vostoka na Skandinaviyu i Rus' v Rannem Srednevekov'e”, **Khazarsky Almanakh**, XVII, Īndrik, Moskva 2020, s. 228-242.

- Rıbakov, B.A.: **Kievskaya Rus' i Russkiye Knyajestva XII-XII vv.: Proiskhojdeniye Rusi i Stanovleniye Ee Gosudarstvennosti**, (ed. E.L. Tyurin), Akademichesky Proekt, Moskva 2013.
- Rapov, O.M.: **Russkaya Tserkov v IX-Pervoy Treti XII v.: Prinyatiye Hristianstvo**, Vısshaya Shkola, Moskva 1988.
- Riasonovsky, Nicolas V., Steinberg, Mark D.: **Rusya Tarihi: Başlangıçtan günümüze**, (Trk. trc. Figen Dereli), İnkılap, İstanbul 2011.
- Sakharov, A.N.: **Diplomatiya Svyatoslava**, Mejdunarodnie Otnosheniya, Moskva 1982.
- Stephenson, Paul: **Byzantium's Balkan Frontier: A Political Study of the Northern Balkans, 900-1204**, Cambridge University Press, New York 2004.
- Seryakov, Mikhail.: **Bitva u Varyajskikh Stolpov**, Veche, Moskva 2015.
- Shagnin, M.: "Dva Dogovora", **İstorik-Marksist**, sy. 2, Nauchnaya Biblioteka Portalus, y.y., 1941, s. 114-115.
- Shchapov, Y.N.: "Russkaya Letopis o Politicheskikh Vzaimootnosheniyakh Drevney Rusi i Vizantii", **Feodalnaya Rossiya vo Vsemirno-İstorisheskom Protsesse**, Moskva, 1972, s. 201-207.

- Stavitsky, V.V.: “Voljskiye Finı v Epokhu Velikogo Pereseleniya Narodov: İstografichesky Obzor”, **İzvestiya Vısshikh Uchebnıx Zavedeniy**, Provoljskiy Region, IV, y.y., 2014, s. 17-24.
- Seryakov, M.L.: “Rurik i Voljsko-Baltiysky Torgovıy Put”, **İstorichesky Format**, sy. 4, y.y., 2016, s. 169-199.
- Stefanovich, Pyotr, Sergeyevich: “K Voprosu o Ponyatii Rus’ v Drevneyshem Letopisanii”, **Slovene**, bs. 7, sy. 2, y.y., 2018, s. 356-382.
- Tatishchev, V.N.: **İstoriya Rossiyskaya: Sobraniye Sochineniy**, (ed. A.İ. Andreev, S.N. Valk, M.N. Tikhomirov), I , Ladomir, Moskva 1994.
- Tatishchev, V.N.: **İstoriya Rossiyskaya: Sobraniye Sochineniy**, (ed. A.İ. Andreev, S.N. Valk, M.N. Tikhomirov), II, Ladomir, Moskva 1995.
- Tatishchev, V.N.: **İstoriya Rossiyskaya: Sobraniye Sochineniy**, (ed. A.İ. Andreev, S.N. Valk, M.N. Tikhomirov), III, Ladomir, Moskva 1995.
- Tugay, E.F.: **Rusya Tarihi**, İstanbul 1948.
- Tsvetkov, V.: **Knez Rurik i Ego Vremya**, Russkaya Panorama, Moskva 2012.

- Tsvetkov, Sergey: **Epokha Edinstva Drevney Rusi: Ot Vladimira Svyatogo do Yaroslava Mudrogo**, Tsentrpoligraf, Moskva 2012.
- Tarasov, Y.A.: “Proiskhojdeniye Novgorodskikh Sloven”, **İstoricheskoe Obozreniye**, sy. 16, Moskva 2015, s. 26-33.
- Tolochko, P.P.: **Otkuda Poshla Russkaya Zemlya**, Balik2, Kiev 2016.
- Thorell, Philip: “Scandinavia, Kievan Rus, and Byzantium: Political, Commercial, and Military Connections during the Viking Age”, **MSc Dissertation in Medieval History**, The University of Edinburg, y.y., 2013, s. 1-55.
- Uspensky, F.B.: **Skandinav-Varyagi-Rus**, Yazıkı Slavyanskoy Kultırı, Moskva 2002.
- Uydu, Yücel, Muallâ: “Kuman-Kıpçaklar’ın Tarihinde İgor Destanının Yeri ve Önemi”, **Belleten**, LXX, y.y., 2006, s. 523-559.
- Uydu, Yücel, Muallâ: **İlk Rus Yıllıklarına Göre Türkler**, TTK, Ankara 2007.
- Vasilyev, Aleksandr: **Drevneyshiy İstorii Severnikh Slavyan do Vremeni Rurika: i Otkuda Prishol Rurik i Ego Varyagi**, V Tipografii Glavnoga Shtaba Ego İmperatorskago Velichestva po Voennno-Uchebnım Zavedeniyam, SanktPeterburg 1858.

- Vernadsky, Georgiy, Vladimirovich: **İstoriya Rossii: Drevneya Rus'**, Lean, Moskva 1996.
- Vernadsky, George: **Rusya Tarihi**, (Trk. trc. Doğukan Mızrak ve Egemen Ç. Mızrak), bs.3, Selenge Yayınları, İstanbul 2015.
- Vasilyevich, Fomin, Vyacheslav: "Varyago–Russkiy Vopros v Otechestvennoy İstografii XVIII-XX Vekov", Doktora tezi özeti, **Rossiyskaya Akademiya Nauk İstitut Rossiyskoy İstorii**, Moskva 2005.
- Voytovich, L.V.: "Vikingi v Tsentralno-Vostochnoy Evrope: Zagadki Ladogi i Plisneska (I)", **Vestnik Udmurtskogo Universiteta**, sy.3, y.y., 2011, 3-15.
- Voytovich, Leonitiy: "Rurik i Proisxojdenie Dinastii Rurikovichey: Novie Dopolneniya k Starim Sporam", **Rusii**, sy.1, y.y., 2013, s. 6-41.
- Voytovich, L.V.: "Holmgrad-Novgorod: Zagadki İstorii Rusi X-Pervoy Polovini XI Veka", **Vestnik Udmurtskogo Universiteta**, XXV, sy.1, y.y., 2015, s. 7-18.
- Yakhontov, Y.A.: **Letopis Slavyan-Rossov: S Drevneyshikh Vremen do Rurika**, Veche, Moskva 2009.

EKLER

Resim 1: Knez Rurik

(<https://xn--80apmdfm0a.xn--p1acf/wp-content/uploads/2019/07/9.jpg> 25.08.2021)

Resim 2: Knez İgor'un eşı Kneğinya Olga

(<https://faktoved.ru/wp-content/uploads/fakti-o-knyagine-olge.jpg> 25.08.1021)

Resim 3: Knez İgor ve Kneginya Olga'nın oğlu Knez Svyatoslav.

(<https://www.sochinyashka.ru/images/knyaz-svyatoslav-igorevich.jpg> 25.08.2021)

Resim 4: Volkhov’da bulunan Uspenya Kilisesi

(<https://appreal.org/wp-content/uploads/2019/11/39-1-19.jpg> 25.08.2021)

Resim 5: Novgorod Kalesi.

(<https://tezeks.com/uploaded/9d70274d89c68382736697d670065ffc.png>
25.08.2021)

Harita: Kuzey Avrupa ve Ladoga Gölü.

(<https://www.worldatlas.com/r/w960-q80/upload/f6/c4/20/lake-ladoga-map.jpg> 25.08.2021)